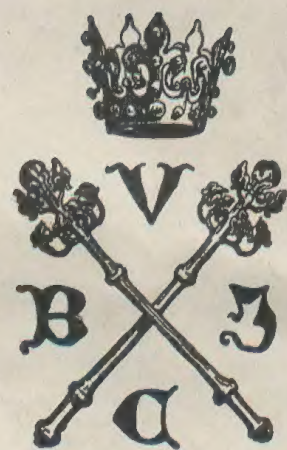




58747

Mag. St. Dr.

P



58747

III

Fil. pol. 947
F. IV 44

PAULI NAECE

OFFICIIS

LIBRARIIS

SCRIPTORIBUS

PROFESSORIBUS

ACADEMICIS

ET ALIIS

QUI IN

UNIVERSITATE

PAULI

ACADEMIA

SCRIPTORIBUS

ET ALIIS

QUI IN

UNIVERSITATE

PAULI

A. 378

PAVLI NAEOCELI
DE
OFFICIIS
LIBRI TRES.

IN QUIBVS

Sapientiae Christianae, id est, Mora-
lis Philosophiae, Iurisprudentiae,
immo & Theologiae pleraque &
praecipua: Noua haecenus ratione, atque
Methodo accurate explicantur.



CRACOVIAE,
In Officina Typog: Viduae & Heredum Francisci Cezary S. R. M. Typ.
Anno M. DC. LIX.

Authoris Locus

Die

2^a Anni 1661.



58742

Susanne Abstinere

PRÆFATIO OPERIS, Eiusdemquè Dedicatio LECTORI.



VI enim potius, quàm Tibi Lector ^{Causa}
Opus meum dedicem? Tibi illud scri- ^{cur le-}
psi: laborisq; & operæ non aliud mihi ^{tori o-}
pretium, quàm tuum commodum assi- ^{pus in-}
gnavi: ut legas, inquam, ista: capias: ^{scribatur}
probes: & utare. Merito itaque ea Tibi inscribo:
utinam tali cura noscenda, qualem ego impendi: &
quam vel magnitudo, vel utilitas meretur. ^{Eius ar-}
Sapientiæ etenim Christianæ, specimen quoddam adse- ^{gumētū,}
ro: cuius cum multa sint; quæ fructum uberem habeāt
adferantquè, tum nullus in illa utilior præstantiorq; lo-
cus, quàm hic, quem tractaturus sum de Officijs: ab
eo namque benè sanctèque viuendi præcepta ducuntur. ^{Vnde}
Hæc verò ut exactè explicarem, non modo putavi ne- ^{haustū,}
cessarium, conijcere præcipua, quæ Moralis Philosophia
continet ac præcipit; sed etiam nonnulla è media Theo-
logia petenda censui. Furis quin immò principia eodem
pertinere, ideoquè ex professò tractanda existimaui. ^{Noua}
Quæ omnia deduxisse mihi visus sum, ut noua ratione ^{eius me-}
ac ^{thodus.}

A

ac

2 ac ignotâ hæcenus methodo, ita & raro profecto pro
 magnitudine rei compendio. Dum nempe tribus exi-
 guæ molis libris, totidemq; libri cuiusque capitibus, tan-
 tam rerum copiam includo. Præterea, quod alibi in
 tractatione Philosophica requirere Cicero videtur, ut
 fiat distinctè, graviter, & ornatè, id ut probè imple-
 rem, animus conatusque fuit, nescio an successus. Di-
 stinctè imprimis studui rem aperire: accuratè & aptè
 (prout quidem captus meus erat) partiendo argumen-
 tum: & factâ definitione, ac diuisione cuiusq; rei, et si
 ut plurimum nouâ, puto tamen non incommodâ. Talis
 autem methodus artis, specimen habet: & enucleatiùs
 rem explicat: & meliùs memoriæ imprimitur; deniq;
 præclara & rara est: quia difficilis, & ardua. Cum
 non possit fieri, nisi priùs probè cognitâ rei naturâ, &
 ut ita dicam subactâ materiâ. Grauitèr deinde volui
 in serio hoc scripto versari. Itaque nec amœnitatis stu-
 dio, in longas dissertationes me effudi: nec declamatoriâ
 illâ, & tautologa vbertate, quâ Seneca præcipuè audit,
 lasciuiare volui: nec superflua ostentatione eruditionis
 ineptire. In eiusmodi enim scriptione, paucis, sobriè,
 & graphicè decet *ὑπολογεῖν* nihil bis dicere: sancire quo-
 dammodo & decernere: sine vano lenocinio eloquen-
 tiæ: verum, quod sat per se pulchrum est, aperire: de-
 nique inserere quædam animis, quæ cogitatione propa-
 gata,

An tra-
 ctata di-
 stinctè,

Et gra-
 uiter,

Senten-
 tiam di-
 cere.

gata, latiùs sua sponte pullulent, & fructum per se fe-
 rant. Attamen nec Ornatum penitus omittere vo-
 lui: Necessarium existimans verba rebus paria red-
 dere: ne vitio sermonis, ac vili tractatione, non modo na-
 tiuam sui cognitionem, sed dignitatem etiam amitte-
 rent. Itaq; huic fini, commodè ac decorè ab alijs dicta,
 Operi meo intexui: etsi non editis plerumque Autho-
 ribus: ratus, nec eruditus, id esse necessarium: agnoscent
 enim: nec minùs peritis proficuum, cum à ratione potiùs
 pondus peterem, quàm auctoritate. Præsertim verò
 profanâ, à qua, velut à non idoneo teste, nihil veritati
 Christianæ accedere posse existimo. Sacram verò ac
 Diuinam, prorsus, ac primo loco, censui aduocandam.
 Quamquam nec huius anxiet (ut plerique solent) loca
 indicaui, eò quòd, censerem pudorem esse Christiano, ea
 ignorare. Fam verò, an tria hæc, quæ ex Cicerone
 adduxi, impleuerim præstiterimque; censebis Lector.
 Censebis inquam: sed haud rectè, nisi legas totum, pro-
 bèque cognoscas. Quod, à te, & breuitas libri facillè im-
 petrauerit: & structura eiusdem omnino requirit. Nisi
 enim à capite ad calcem decurras; partium eius non in-
 uenustam Symmetriam, & quomodo prima medijs, &
 hæc postremis, respondeant; videre non poteris. Pe-
 rieritque primùm labor meus: quem scio me non leuem
 nec tenuem subiisse: deinde fructus tuus, qui haberi non

3

Et non sine
 ornatu

Id iudicio le-
 ctoris subij-
 citur.

Sed si totum
 & cum cura
 legerit.

A 2

pote-

4 poterit, properâ, & desultoriâ lectione. Vltimum, quod
 adhuc præfari ad te opportunum existimo; est: ne, dum
 de **Officijs** promisso sermone, in abdita pietatis immò
 & Sanctitatis Christianæ te deduci videbis, ne, inquā,
 putes, Titulo libri, Tractationē haud respondere: aliudq;
 promitti, aliud præstari. Consultò, sine iactantia: &
 modica inscriptione Opus insigniui: tali tamen, quæ
 tractata complecteretur, ideoquē requirat. Vt enim
 Plato Rempublicam, Cicero Oratorem, Stoici Sapien-
 tem, ideo in summo exemplari ostendere, vt excitarent
 conatum quā proximè accedendi, & citra quamuis
 consistentibus, laudem assignarent; ita & mihi de
Officijs Hominis Christiani dicturo, proponendum
 omnino fuit, quod summum consummatissimumquē
 censerem. Præsertim cum certissimum sit, veram Sa-
 pientiam, à pietate, & sanctitate, non posse secerni: &
 culmen Christianæ Philosophiæ, religionem ac Deorum
 esse. Veteres illi, lumine fidei orbi, atq; destituti: alios
 habuere, qui Sapientiam profiterentur: nec Deos quæ-
 rerent: alios; qui in Deorum vano cultu occupati, Sa-
 pientiam non curarent, ideoq; dum hæc ab inuicem
 seiungunt ac separant, nec veram (ait Lactantius) sa-
 pientiam, nec Religionem habuere. Nobis Christia-
 nis, par, & iuncta cura vtriusque: aut vnius potius,
 nempe Sanctitatis, sed in qua, totum istud sapere conti-
 netur:

Cur in sum-
mo exēpla-
ri Officia po-
sita.

Causa adfer-
tur.

A Pietate Sa-
pientiam nō
posse separa-
ri.

Dei cultum.

nctur: atque adeò tota Scientia, Deus est. Ille Prin-
 cipium & Finis: ab hoc ducuntur: ad hunc omnia re-
 feruntur. Faceßat ergo ista ex solo Aristotele de-
 sumpta, & seorsim à doctrina pietatis tractata Ethicè,
 & nescio quæ partitio virtutum, à Christiana profes-
 sione, ac perfectione seiunctarum. Prodeat, verò illa,
 illa, ignorata profanæ Philosophiæ, parum nota pleris-
 que Christianorum, intra penetralia ac cellas asceta-
 rum clausa, simplici & humili, ideoquē sæpè illusa pie-
 tate occultata, sed alta profectò: & sola vera: quia
 Diuina Sapientia: qua homo hic, officium perfectè im-
 plere, & olim præmium consequi, ac beatus esse possit.
 Feci ego, quantum potui; vt illam proprio vultu osten-
 derem: facile mihi promittens fore; vt multos subli-
 mitas eius in admirationem rapiat, & pulchritudo in
 amorem. Moueat verò etiam eos; quos vel nimia
 rerum huius vitæ cura in tantum obruit, vel vana sæ-
 culi eruditio, ac ratio humana, adeò occupauit, vt fa-
 stidire quodammodo, & nauseare videantur; Chri-
 stianam omnē pietatē. Faciet Deus, vt nouo hoc velut
 condimento, palatum eis excitet, nouo igne teporem
 auferat, ac fidei feruorem succendat, veritas à multis
 ignorata, ideoq; spreta. Et quidquid, ipso Authore, à me
 scriptum est, eo incrementum faciente, cedat in bonum
 tuum Lector: ipsius laudem, honorem, & gloriam.

Christianè i-
taq; philoso-
phandum.

Quod ego
conatus.

Vtinam le-
gentium bo-
no.

A 3

PRO-

PROLEGOMENA QUÆDAM

*Pauca, quæ velut fundamentum Operi
substernuntur.*

*Fundamentū
ponitur ope-
ris.*

ANtequam Tractationem promissam ordiar; consultum immò necessariū omnino videtur, præmittere solida quædam immotaque, de Deo, & quæ eius notionem consequuntur, principia: quibus Opus tutò inniti, & firmiter superstrui possit. Frustra etenim Officia ducere conarer, causā eorum & origine, quæ Deus est, non deductā. Etsi itaque in libro tertio, vbi de Pietate agetur, de illo tractatus erit, attamen hic etiam præmittenda sunt saltem illa, quæ de eo, recta dicat docetque ratio: sepositis in prædictum locum ijs, quæ à reuelatione habentur.

*Deū esse pro-
pter atheos
probabitur.*

Sit itaque lapis fundamenti, & initium sapien-
tiæ, vt certò scias, semperquē & impressè memineris Deum esse. Istud autem, etsi certius est omni demonstratione, & tam necessarium, vt probari non indigeat; Attamen, cum prauis quibusdam ingenijs, vel inesse, vel facile adhærescere soleant nonnullæ

Atheismi.

*Causæ atheis-
mi recensentur.*

1. Ingenij acrimonia petulantia.

causæ, omnino, ijs recensitis, argumenta ponenda sunt, adstruendæ Diuinitatis. Quod igitur negant quidam, vel non, vt oportet, adfatentur Deum: Fit primū, ingenij proteruā & petulanti acrimoniā, quæ ratiocinando, antecedere principium frustra conatur: cum illud, nulla antecedentia habeat,

habeat: si enim haberet, principium non esset. Dum ergo ex antecedentibus non colligit, cur, & quomodo Deus sit, ne esse quidem putat. & fidem aspernatur: qua potissimū Diuinitas agnoscenda est. Deinde, sit idem, ex peruersitate & malitia, quæ Arbitrum sui defugit: nolletque inesse Deo occultorū scientiā: quia sua occulta nollet prodi: & ne timeat vindicē, negat Authorem. Tertio, à rudi quadā ferociā, quæ detrectat à suprema aliqua vi domari: ac contineri. Ideoque omnipotentis Domini, osor, ac contēptrix est. Quarto, ex vagā disputandi de religione licentiā. Tales enim, cum nusquā conquiescunt; desperatione veri, Deum aut non curant, aut diffidentur. Quinto, dum bonis mala, & malis bona vident euenire; de providentia primū queruntur: mox dubitant: & demum, illam, atque Deum vnā, tollunt. Postremo, illecebris præsentis vitæ occupata mens, inanibus curis negotijque merfa, se primū fugit: tum verò Deum, qui nequit esse pabulū, turbata, multiplex, & inquietæ mentis. His fere de causis, cum multi, à debita agnitione Diuinitatis, arceantur; operæpretium est, in limine hoc scripti ostendere; Deum esse. Id verò non illis argumentis, quæ ducuntur à priori: (hoc enim probationis genus, vt dixi, locum non habet, in prima & principē causa:) sed quæ colliguntur à posteriori, id est à conuenientia rei, & si negetur, ex absurdo. Deinde verò ab effectis, quæ causam apertissimè monstrant: ac testantur.

2. Malitia.

3. Ferocia.

4. Disputandi licentia.

5. Ob euentus varios, providentia negatio.

6. Postremo curæ mortales ac illecebre.

asserenda ergo diuinitas.

Argumentis vt vocant à posteriori.

Existere

Existere itaq; summam aliquam Diuinamq; naturam; & ratio, & generis humani consensus, & deniq; ordo mundi, seu creaturæ testimonium euincit. Ratio inquam inprimis facillimè colligit, mundum hunc non esse ab æterno. Causa: quia constat partibus, & ex illis compositus est. Quis autem eum composuit? Non seipse: nam coniunctionem partium antequam haberet, non habuit: ideoq; dare sibi, quod non habuit, non potuit: necessariò itaq; ab alio eam sortitus est. Si autem ab alio; deueniendum erit ad principium, quod non habeat aliud principium: quod est per se Deus, necessariò ab æterno existens: qui nisi esset, nihil esset. Quæ enim ab alio sunt; aliquando non erant: dum non erant, efficere vt essent non poterant. Nunquam itaq; existissent, nisi quidpiam per se esset, quod illa efficere potuisset. Nisi itaq; Deus esset, nihil eorum, quæ sunt, esset. Atqui se esse quisq; sentit, agnoscitq; necessariò itaq; fatebitur, & Deum esse. Quod ipsum non ratiocinando, sed sponte naturâ, & quâdam anticipatione (quam *πρόληψις* vocant) agnouit semper, omne genus humanum. Tam firma autem, tam constans, tam communis omnibus, notio Diuinitatis, vel indita à Deo mentibus nostris sit, oportet: vel à primo Parente posteritati per manus tradita. Vtrocunq; autem modo, ingens profectò est veri argumentum. Nihilominus & illud, quod ducitur à rebus creatis. Habet enim Deus testimoniū, (inquit

Ratio euincit Deum esse.

Et consensus generis humani.

Et demum testimonium creaturæ.

(inquit Tertullianus) totum hoc quod sumus, & in quo sumus. Nam ex tanto tamq; consummata artis opere, quale Mundus est, utiq; Summus & Omnipotens Opifex; ex productione rerum in pondere, numero, & mensurâ, Architecti mens immensa; ex Elementorum mira temperie, & in pugna quamuis, conseruatione, vis suprema, omnia continens; ex motuum cælestium, certâ, ac statâ vicissitudine, motor ipse immotus; ex elegantia, pulchritudine, convenientia ac demum bonitate rerum, vnum simplex, ac solum Bonum, in quo *fons* omnis communicatæ bonitatis; ex humani denique tam corporis quàm animi admirandis, id est, ex compendio ac epitome vniuersi, Author omniū Deus, spectatur manifestè.

Atqui dicunt quidam, hæc non à Deo esse, sed à naturâ prouenisse: Peto verò quâ naturâ? si sensu & rationis experte; qui fieri poterit, vt quod non sentiat, nec intelligat, causa sit sentientium & ratione præditorum? Vtique necesse est, vt causa effectui, quem producit, aut præstantior sit, aut saltem eum vi & virtute intra se contineat: Quomodo autem res non sentiens continebit vim sentientis naturæ? quomodo id, quod rationis expers, producet effectum se *tanto* interuallo potiolem? Quodsi naturam dicunt intelligentem, omnium effectricem, hoc quod naturam vocant; Deus est.

Est ergo, est Deus: &, vt ex dictis patet, conditor est vniuersi: idque ex nihilo. Nam si ei coæternam, increa-

Obiectio de natura soluitur.

Deus creauit res ex nihilo.

10 increatamq; statuamus materiam, illa quoque Deus alter esset, quia à se esset. Quomodo autem à se, quod non possit agere, sed pati tantum, & recipere: & quomodo Deus sine sensu? & Deus corpus, & corpus sine forma? Verbo itaque ac iussu fecisse omnia dicendus est.

Idēq; eorum conseruator.

Consequitur verò etiam: vt Rector sit ac Conseruator eius, quod produxit. Siue enim voluntatem eius spectes; amauit, dum benefecit: & vidit, quod essent cuncta, quæ creauit, valde bona: necesse est ergo, vt bonus bonis bene velit. Siue scientiam; sciuit condere: oportet vt nouerit conseruare. Siue denique potentiam; si ex nihilo potuit producere; quantò magis, ne in nihilum recidat, retinere? Et vt paucis totum dicam, cum ostensum sit euidenter, ab eo fluxisse omne esse, necessariò ab eodem dependit totum hoc existere.

Et prouidentia cuncta regēs.

Existere verò, ac conseruari id, quod ex tot diuersis, ac inter se pugnantibus, partibus est constitutum, non potest: nisi certo modo, ac ordine, à suprema aliqua vi, ac potestate, præscripto, præfinitoque. Talis autem potestas, non est, nisi plastæ, & Factoris, in opus suum: id est Dei. Hinc prodibit Diuina prouidentia: quæ sine vlla anxia cura, curat res, & omnes, & singulas: earumq; naturam, & noscit: & disponit, ad finem à se præstitutum.

Sine sollicitudine & labore.

Neque obstat, quòd Epicureus apud Ciceronem dicit, hoc modo fore inquietum, plenumque negotio

tio Deum. Non enim potest esse vlla inquieta cura illi, apud quem par voluntati potestas est: et qui vt aliquid præstet, non indiget, nisi scipso: id est voluntate sua. Sollicitudo, & labor eorum est; qui volunt perducere in potestatem suam, rem sibi non obsequentem. In cuius verò potestate, cuncta sunt posita, is sollicitudinis expers erit: dum ea, quæ sine labore produxit, sine labore gubernabit. Si enim, cum non erant, vocata paruere, vt essent; quanto magis, postquam eius iussu esse cæperunt?

In modo autem gubernandi, præcipuum locum obtinet, durationis cuiusq; naturæ terminus: quem ille, quibusdam parciùs, abundantius alijs indulgit: prout eius omniscia disposuit voluntas. Homini certè, ius vitæ prorogasse in infinitum, vel exinde censendus est, quòd animum eius tam vastum produxerit, vt expleri nequeat, nisi ipso. Experimento enim didicimus, cuncta hæc creata, nunquam fedasse eius sitim, sed irritasse: aut certè fastidium sui potius, quàm saturitatem se contentam, attulisse. Fassi hoc vltro sunt, compotes omnis mundanæ felicitatis. Sed magis hoc ipsum adfateri cogetur, quisquis, tres animi facultates, seu potentias, Memoriam nempe, Intellectum, Voluntatem, expendit: videritque quomodo nonnisi proprietatibus

Ab eo durationis rerum.

Eam homini infinitam datam.

Quod probatur ex animi potentijs.

Entis

78

79

80

81

82

83

84

85

86

87

88

89

90

• sitemus.

B 2

Di.

*Memoria
exim si-
sit in
Vno.* Dico itaque imprimis: quod Memoria non possit
sibi planè constare, nisi omni multiplicitate reiectâ,
cuncta videat redacta ad vnum. Nullum autem est
vnum præter Deum, quod in se cuncta contineat.
Hoc ergo solum visum, eam quietam reddere po-
test. Nempè sine phantasmatum infinitâ copiâ, quæ
eam turbant, distrahuntque: dum videbit Deum,
videbit totum, quod semper erat, est, eritque. Ita-
que nullâ reminiscentiâ præteriti, nullâ futuri cogi-
tatione fatigata, vnico intuitu, in idea totius quod
est, defixa, ac quietam manebit. *Intellectus non po-
test consistere, donec agnoscat Verum. Verum au-
tem non cognoscitur exactè, nisi in Causâ primâ:
quæ causas omnes continet, & ultra quam non da-
tur progressus. Talis autem Causa Deus tantum est,
ergo in illo tantum subsistit Intellectus. Tum enim
cognoscet, cur, & quomodo ab eo, quod solum
verè est, fluat omnis essentia, & quis ille sit nexus
causarum, sese consequentium, qui initium accipit
ab eo, quod non habet initium. Hac verò agnitio-
ne, omnem perplexitatem, hallucinationem, fal-
sum, effugiet: planèque conquiescet. Voluntas de-
nique non potest expleri, nisi apprehendat bonum.*
*Voluntas
conquie-
scit in
Bono.* Bonum autem nullum est consummatum, nisi quod
à se est. Tale enim cum à se possit habere, non po-
test non velle sibi inesse, omne bonum. Vt verò
ipsum solum bonum, ita omne, quod communica-
tum ab eo. Itaque hoc totum, vnicumque est bonū
cuius,

13 eius, cui se communicauit. Communicauit autem
se Animæ, cum illam esse, & talem, ut est, esse, gra-
tuita bonitate voluit. Ergo hoc solum Bonum eius
erit: ergo in hoc Bono, id est in Deo Voluntas ple-
na saturitas: & quæta possessio. Concludo itaque
locum hunc, & dico: Anima Rationalis quæta, id
est, beata esse nequit, nisi viso per Memoriam Vno,
agnito per Intellectum Vero, prehensio per Volun-
tatem Bono Deo.

Quod si ita est; necessariò consequetur, ut quod
non possit, nisi participatione & consortio Diuini-
tatis, quietem, seu finem suum consequi; id Diuino
auxilio eleuetur, ad statum tantæ fortis & conditio-
ni parem. Atque adeò, ut verè potiatur immortalis
Deo: immortale sit, oportet. Alioqui nec appetere,
nec frui posset, bono sibi non conuenienti.

Post hanc vitam igitur, necesse est, vitam nobis
alteram superesse: quæ nos Dei compotes reddat.
Nam status huius præsentis & mortalis, incapax est
plenæ fruitionis boni immortalis.

Verè itaque peruulgatum illud Augustini, dici
ad Deum potest: Creasti me ad te, inquietum est Cor
meum, donec perueniat ad te. Perueniat inquam, sed
tuo auxilio. Nam sicut (ut idem alibi loquitur) non
est à carne, sed supra carnem, quod eam facit viuere;
sic non est ab Anima, sed supra Animam, quod eam
facit beatè viuere. Et ut vita Carnis Anima est, ita
vita beata Animæ Deus est.

*Vnde im-
mortalis
status de-
ducitur.*

*Et post
hanc vitam
vita alte-
ra.*

*Quæ in
Deo.*

14 Idemque summum appetendorum: Summum
Vti sum-
mo homi-
nis bono. Bonum finisque hominis: ad quem bene, recteque
viuendi consilia referri, & quem omne cogitatum,
dictum, factum, respicere debet.

Quod qui
non appe-
tit, amit-
tit, & pe-
rit. Porro Bonum hoc, malis ac peruersis, qui illud
nec appetierunt, nec quaesierunt, imò spreuerunt
etiam, saluam iustitiam, non potest pariter, & ex a quo
cum bonis obtingere. Necessario itaque consequetur,
vt vita futura, dispar sit meritis, ac immeritis:
Beata nempe illis; his verò misera & calamitosa.

Sed hæc vberius suo loco. Præmittenda verò hic
erant, seu præparandis, seu excitandis animis, vt vi-
sis solidis hisce principijs, surgentem libri
fabricam, recte contueri
ac scandere tuto
queant.

LIBER

15
LIBER
OFFICIORVM
PRIMVS.

De Probitate.

I Acto Sapientiae Christianae velut fundamento, *Definitur*
ad Officium eius, dum venio. *Officium.*
Officium, est vitae institutum, & actio, conue-
niens Naturae rationabili. Diuiditur trifariam. Pri-
mum enim est, Probitas: quâ homo se bonum red-
dit. Charitas alterum: quâ erga alios bonus est. Pie-
tas denique: quâ coram Deo bonus est: cuncta ad
eum referens, vti finem. Tripartita hæc totius O-
peris & Materiae diuisio, totidem libros requireret: in
quibus explicandæ mihi erunt partes istæ, compen-
dio quidem & breuiter, sed tamen vt existimo, ac-
curate.

Probitatem definitio: Tenacem boni animum
sententiâ, dicto, facto. Tres ei partes assigno: *Probita-*
tis de fini-
tio & tri-
plex di-
uisio. *ἐνταῦθα, μετὰ τὴν ἀρετὴν, καὶ ἐν τῇ ἀρετῇ,* seu fugam vitiorum, affe-
ctuum regimen, & exercitium virtutum. (Ita enim
Græca hæc verito: interpretatione, quæ rem expri-
mat; & quæ vt Seneca dicit appellationis vim
potius habeat, quàm faciem) Quæ tria, singulis ca-
pitibus explicare, ac complecti conabor.

CAPVT

CAP V T I.

De iniquitate Prima Parte Probitatis.

Primam Probitatis partem, impeccabilitatem seu impeccantiam feci. Homo etenim, à Deo factus naturâ bonus, voluntate autem propriâ prauus, & corruptus est, culpâ originis. Id est, per prauaricationem primi Parentis, quæ cum infecit: & loco debiti, ad Vnum, Verum, Bonum amoris; indidit concupiscentiam multiplicis, falsi, ideoque non boni. Hoc fonte deriuata labes fluxit ad posteros: idque triplici, prout partitur Discipulus Domini, riuo. Nempe Concupiscentiâ carnis, Cōcupiscentiâ oculorum, & Superbiâ vitæ, quibus omnem peccandi materiam ostendam contineri. Per subsidia igitur, quæ Deus homo factus, sufficientia reparandæ naturæ præstitit, opus est eradicare ex animo mala, firmumque facere propositum, non peccandi. Nempe post solennia illa Sacramentorum, (de quibus suo loco,) conscientia formanda est: tanquam Dux, & custos vitæ innocentis. Est enim illa: Internum & integrum iudicium, respuens malum: id est peccatum: veniens, cum abhorrentia: admissum, cum angore: in bono autem, cum gaudio conquiescens: idque totum cum Deo, & propter Deum. Merito hæc postrema addidis: nam si rationis tantum, non verò religionis dictamine oriatur, nihil est. Fit tantum inanis

Impeccabilitas explicatur

Quæ est in expugnanda triplici concupiscentia.

Per non peccandi propositum.

Per Sacramenta, & conscientiam.

Cuius definitio.

inanis vel ostentata Probitas, id est, fucus. Firmamentum igitur illius vnicum erit, timor Domini. Porro vt euellantur vitia, dignoscenda sunt. De singulis itaque partitione proposita dicam.

Pars Capitis Prima.

Explicatur primus peccati riuus, Concupiscentia Carnis.

Concupiscentia Carnis est, Abusus eorum, quæ corpori propria. Fit tripliciter. Nempe molli ac delicatâ desidia, Gula deinde, ac demum Libidine. Qui his dediti, illis corpus voluptati, anima oneri est. Mollitiem voco, nimis delicatam curam corporis, quæ desidem & eneruem vitam reddit. Sunt enim quidam, in cûte curanda nimis operati, nimis compti, nimis culti, odorati, vincti, sensuum oblectamentis inhiantes: idque cum quodam delicato fastidio: quod scitè quidam præferunt: ostentantque. Taliter occupatis, non vacat viuere: & hinc non modo laboris, sed omnis actionis fuga: segne tantum otium, id est viui hominis sepultura. Gula est in esu & potu excessus. Dum ganeones isti auidè vorant, liguriunt, ventrem variè farciunt, nec egentem, nec capientem. Deinde potu ad crapulam sese ingurgitant: fructu, nausæ & cruditatis: quâ euandidi pallent, & in viuis caro morticina est. Libidinem vel nominari vetuit Apostolus: igitur definitione illâ non dignabor.

Definitur Cōcupiscentia carnis.

Pars eius prima Mollities.

Gula pars altera.

Tertia, Libido.

C

Hæc

Hæc sunt vitia, quibus homines in bruta animalia degenerant: quanquam vincant ea potius, quam imitentur. Illa enim, etsi hoc vnum agant, & appetant; tamen non ultra naturæ modum, quem homo excedit. Nempe Caro concupiscens aduersus Spiritum, postquam pellexit animum suis illecebris, frui illis iubet. Dum autem animus fruitur, & expleri nequit; exigere illas vult ad mensuram sui appetitus: & corpus citò satiabile, onerat ac torquet: studetque ingenio irritare, ac prouocare, languentem eius falsamque voluptatem. Sed frustra: nam præter inuitabile fastidium, dolor & morbi, intemperantiæ comites, tandem abstinere, vel inuitum cogunt. Habes detecta mala, quæ Concupiscentia carnis facit.

Remedia contra eam vt adferam; Primum erit: vt voluptatem eius abeuntem cogitemus. Morum nempe illum, quem aspernatione & abhorrentia sui, linquit. Annexum namque semper illi, poenitere. Et si rectè expendere; facile agnosces: istas, quas vocamus voluptates, vbi modum transcenderint, profectò poenas esse. Deinde, agnoscamus: quàm id, quod in illis oblectat, & vile, & breue sit: tantoque studio appeti non mereatur. Tertio, vt turpitudinem earum auersemur. Mollitiæ enim, obliuiscimur animi: & velut abdicamus meliorem nostri partem: tota curâ ad corpus translata. Vitam otio, somno, ignauia, conterimus: & occupatio, dotibus animi, prorsus contraria est. Gula, ad naturam eorum delabi-

Hic de generam in bruta, immò ea superamus.

Et quare.

Remedia contra corporis voluptatem. Annexum ei poenitere.

Vilis & breue.

Turpis.

Fæda.

delabimur: quorum tota vita est, ali tantum, & nutriti. Mactatorum animalium, & intra nos putrescentium, sepulchrum sumus. Et multâ ingluvie, & crapulâ, sordescimus: fætemusque. Libido denique, quàm sit, vsu, & obscenitatis ministerio fæda: fatentur etiam impudentissimi: dum turpitudine adaacti, lucem fugiunt: & latebras quærunt.

Vitanda hæc igitur essent Sapienti: seu viro bono: etiamsi non fuissent à Deo vetita: prout etiam docuit vetus illa Philosophia. Quàto verò magis, cum non ratio tantum, sed etiam lex Diuina vetat. Profectò & ratione, & præcepto, firmatus animus, non modò illecebris corporis, se capi & captiuari non permittet, sed quò longius ab hoc absit periculo; contraria eliget: ac vsurpabit. Nempe, prout Schola Christi docet, domabit corpus: & ad seruitutem ac obsequium animi, per necessariam æmulationem, rediget. Viuamus hanc vitâ igitur: non tanquã propter corpus, sed tanquã non possimus sine corpore.

Obscenæ.

Vitanda hæc igitur & quia per se mala.

Et quia à Deo vetita.

Exercitatione.

Pars Capitis Altera.

In quo ostenditur, quid sit Concupiscentia Oculorum.

Alter peccati riuus est, Cōcupiscentia oculorum, seu Auaritia: quam voco: Rerum, quæ extra nos, paruum vsu. Rectè vocatur Concupiscentia

Definitio Concupiscentia oculorum.

20 oculorum. Cuncta enim externa, quæ Auaritia appetit; quid habent, præter spectari tantum, & videri? Tripliciter hic peccatur: nempe dum illis Fruimur: Non utimur: Abutimur.

Fruitio prima eius pars. Fruitio rerum externarum, est: nimia ex illis oblectatio: vel animus earum specie nimis captus, ac irretitus. Splendor enim ille opulentia, & commo-
Eaq; explicatur ac monstratur. ditas, & arbitrium quoddam in rebus humanis pecunia omnipotentis, & illi annexa mundana felicitas, perstringit primum oculos: & tum mirum in modum animum fascinat. Præsertim, si quis sit; qui gloriari & gaudere possit, datas sibi diuitias, artemque fruendi: qui non, ut ganeo, aut profligator; ut plerique, suo haurientium; sed erudito luxu, qui in omni cultu diligens, elegantia ac magnificentia peritus sit ostentator. Hi inquam tales, immergunt animum in externa: & eorum pulchro ac prudenti (prout putant) usu inescantur. Et quia in veste, domo, suppellectili, familia, procurant varia, ac comparant: Multa autem requirentibus, multa petentibus, necesse est desint multa; ideo necesse quoque est, ut anxie & auare appetant: & ut consequantur, sæpè ius & fas, insuper habeant.

Pars altera Paritas. Altera pars Auaritia est, non utentium rebus externis: idque nimia insana, & sordida paritate. Etenim multi, falso obtentu posterorum; vel inani, in senecta egestatis metu; vel nec causa, nec fine habendi; semper egent: semper appetunt: semper congerunt:

gerunt: & congesto pauperes in auro sunt. Dum, 21 quod per tot labores, & curas, sæpè turpi questu parauere; recondunt: maluntque, omnem penuriam sustinere, immò etiam emori, quàm sacrum tangere depositum. Itaque pendunt pænas vitij infelicitis: alijs odio, sibi oneri sunt. Nec quidquam boni faciunt: nisi dum citò moriuntur. Cum sint omnium Officiorum desertores, & nullà erga quenquam charitate.

Tertium genus avaritiæ est, apud eos; qui rebus externis abutuntur: nempe, apud prodigos. Isti enim *Pars tertia prodigalitas.* dum non alium fructum opulentia, quàm profusionem putant; nullam curam, & cautionem, erogandi habent. Sumptuosa conuiuia, ingentia in veste & familia impendia, immensa largitio, quâ perdere sciunt, donare nesciunt. Ita, inquam, effusi in cuncta, queis pecunia prodigitur; dum sua decoquant, aliena expetunt: & egestas insueta, ideoque intoleranda, acris causa Auaritiæ est. Cui semper tantum deest, quantum cupit. Cupit autem quantum prodigit, & prodigit immensum. Ideoque eiusmodi radix omnium malorum fit: fraudis nempe, iniuriæ, periurij; rapinæ. Quin immò si animi sint acres ac violenti; sæpè seditionis, civiliumque bellorum Tales, inquam, solent ad facinora conuerti: cuncta miscere: & priuata damna, Patriæ malis reparare. *Eiusque mala.*

Hæ sunt causæ: hæc mala auari animi: & Concupiscentia Oculorum peccantis. Remedio erit, ad- *Remedium erit non amare externa.*

22 monitio Sacri Vatis : quā vetat, diuitijs, si affluant,
cor apponere : id est amare, velut verè bona : cūm

*Quippe
adiapho-
ra.* non sint : sed ex se, neque bonis, neque malis accen-
senda. Vnde meritò, exilis eorum aestimatio animo
inferi debet. Caduca nempe sunt : mutationi & alie-

*Minuta
& cadu-
ca.* nā potestati obnoxia : &, vt non eripiantur, morte
tamen mox linquenda. Deinde, non vilia tantūm

Noxia. sunt, sed etiam noxia : Animum enim perturbant :
& anxie expetita, inquietant : dum acquiruntur, fa-
tigant : non adepta, torquent : possessa, non fatiant :
denique custodita, metum, erepta, vel amissa, do-

*Et quæ
nihil ad
animum.* lorem adferunt. Quod si verò ad votum succedant,
& possideantur, tamen nihil ex illis accedet ad inter-
na illa : veraque solatia : quæ pura tantūm, & vero

*Non de-
cet itaq;
illis frui.* Bono, id est, Deo nixa, mens conferre potest : &, quæ
tantò maiora sentiuntur, quantò quisque sibi plura

Sed vti. negauerit. Intra nos, nempe, esse oportet, quod nos
beatos faciat : externa, heterogenea animo sunt :

ideoque non ei miscentur : seu vniuntur. Et quid
stultius, quā bonum rationabilis naturæ, in irra-
tionalibus quærere? Hæc ad tollendam Auaritiam,
quæ ex fruitione. Addo : contra insanam Parcita-

*Non verò
abuti.* tem, vtendum esse opibus : nisi enim vtare, insaniā
(vt apud Poetam est) par eris illi : qui cytharæ igna-
rus, cytharas vndique cōemat : comparet : asseruet-
que. Porro vsui, si necessitatem tantūm spectes : fa-
cilè parabilis : sufficiens : & suppetens erit. Prodiga-
litatem, seu Abusum, dissuadet, quæ luxum humili
gressu

gressu comitatur egestas : iubens quiduis agere & 23
pati : agere, inquam, iniqua : & pati indigna : ita
hinc orta Auaritia, aut scelerata, aut misera, semper
verò perdita erit. Quam vt euites, regulam tibi con-
stitues erogandi : eam verò dictabit parsimonia vir-
tus : huic vitio opposita : de qua suo loco.

Pars Capitis Tertia.

Declaratur tertius riuus peccati, nempe

Superbia vita.

POST detectam, corporis, & (vt ita vocem)
fortunæ, diram cupidinem, Superest : vt animi

*Sui amā-
tem cu-
piditate.* *φιλαυτην Πρωβουλιαν* excutiam. Concupiscentiam nempe
sui, quæ est superbia : quæ definiri puto commodè

potest : Eius, quod est supra id, quod sumus, vsur-
patio. Oritur : dum totum hoc, quod sumus, nos

Eius origo accepisse a Deo obliuiscimur : aut certe, non vt oport-
uit, meminimus. Deinde, etsi accepisse cognosci-

mus : tamen tanquam ex merito, & debito datum.
Postremo dum plus nobis attribuimus, quā datum

habeamus. Quamuis verò, hanc Concupiscentiam,
dixi, animi esse : tamen materies eius, non ab illo tan-

*Et mate-
ria tri-
plex.* tum est, sed a dotibus etiam corporis, ac fortunæ.
Vnde, a triplici hac materie, prodibit triplex animi
elatio.

Prima a Corpore : quam Ferociam voco : nempe
viribus corporis nimis fidentem elatumq; animum.

*A Corpo-
re Ferocia*
Sunt

24 Sunt enim, qui nati corpus vegetum, validum, laboris patiens, dum robur eius respexere: facile induunt animum arrogantem: acres ac violentos spiritus sumunt: acerbo fiunt ingenio: truces, feri, contemnunt infirmos: & deprimunt: cunctis terrori esse volunt: simulque & in altum efferuntur, & rabie efferantur. Gigantæa nempe proles: quos à staturæ magnitudine, id est corporis viribus, famosos, potentes, nihil nisi bellum scientes, disciplinæ, seu mansionis vitæ ignaros, Scriptura vocat: & quos Poëtæ θεομάχους faciunt. Ita nempe, Superbia exinde orta, Deū op-
quaque reuera fragili nitatur fundamento: ta- pugnan-
men plurimum extolli solet: dum audax, nihil ratio- tes.
ne, sed vi tantum, ac impetu agit: & quantumvis ardua, altaque, appetere, & adipisci, eoque conatur, donec seipsum perdat: & præcipitet.

A rebus
externis
Fastus.

Qui du-
plex.

Alterum Superbiæ genus, a rebus externis ortum, vocabo Fastum. Nempe ex affluentia earum, vanæ gloriæ vento inflatam mentem. Porro, inter externa numero: non solum opes, nobilitatem, potentiam, cæteraque infra animum; sed etiam naturales eius facultates. Pertinet namque ad fortunam: quidquid sorte nascenti contingit: & totum id, velut externum est, quo hominibus apparemus, & videmur. Vnde duplex erit, velut dos, fastuosæ elationis: Affluentia nempe mundanæ felicitatis: & excellentia naturalium animi facultatum. Primum, cum insanum vulgus adeo æstimet: ut propterea, Sectatores, & tur-

25 & turbam famulantium, venerantium, blandientium, promptè exhibeat; facit: ut animus, inani plausu illus, sui obliuiscatur: extra se totus exeat: se totum vanitati aptet: & accommodet: & ab interna ista, & inani elatione: sensu, verbis, actione, ad ostentationem, pompam, typhum se componat: quod mimicè prorsus, & Histrionum instat, fastuosi isti exercere solent. Alterum, dum nempe Memoria & Intellectus solito obtrigit felicior: & deinde studio acquisita doctrina, & scientia, animum occupavit: & quæ potissimum cum vanè ostentat, longè prouehit, opinione inficit, (quippe quiduis struendi & destruendi artifex) eloquentia: si istarum, inquam, dorum præstantiam, quispiam sortitus est, facile arrogantiam iudicii sumit: ac usurpat. Arrogans verò hocce iudicium, si ad actionem se accingat: è contemptu aliorum, quibus præcellere se censeat: alta concupiscit: & sæpè ambit: fiuntque tales in Repub. imperij impatientes: & seditiosi: si in cognitione veri ponit operam: aut in Philosophiam labitur, aut in hæresim. Philosophiam intelligo: quæ rationis propriæ tantum viribus constat: & nititur: prout fuit vetus illa, ἡθικὴ διδασκαλία, religionis contemptrix, & Dei aut penitus oblita, aut tanquam per insomnium memor: ipsa verò, adeo plena inanis & insanæ fiduciæ: ut diceret, Sapientem Deo parem. Hæresis verò est, quæ scientia inflata, auctoritatem receptæ & constitutæ doctrinæ, spernit: iudicio

A Fortuna
fastus ad
ostentationem.

A dotibus
ingenij, iudicio
arrogans.

Vnde aut
Philarchia

Aut Philosophia.

Dei ne-
scia di-
sciplina.

Aut Philo-
doxia.

D

dicio

26 dicio proprio eligens dogmata, eorumque censuram
arroganter exercens. Ita vtraque hæc, aut contemnit
fidem; & irridet: aut dum ad suum captum aptat;
tollit. Iam verò à voluntatis etiam facultate fastus
oritur. Quibusdam enim, ab indole meliori, est
moderatio affectuum: & placida animi tranquillitas:
exinde verò ad officia virtutum, velut congenita
quædam propensio. Naturâ videntur boni, si ad
vitia non multum proni. Et videntur sæpè magis,
quàm sunt: unde prouenit, suavis & blanda *Philosophia*
& dum in se confidunt, tanquam iusti, profectus incuria:
& ex omnibus istis, interitus veræ Probitatis.

Ab animo proprie superbia.
Sed tertium, & perniciosissimum elationis genus
est: quod ab interiori animo, & vt loquimur, Spiritu
producit. Deus enim Spiritus est: ideoque vult
adorari in Spiritu & veritate. Si itaque quispiam, sub
cto corpore & fortuna, animum depurauit, id est, in
Spiritu vertit; illum verò ad se mirandum, sibi que
complacendum conuertit; & à Deo hoc ipso auer
tit; is Deum Spiritu oppugnat: fit ei iniurius: quippe
donis & auxilijs eius fultus, eum aspernatur: & à
se remouet. Ideoque quod acceperat amittit: &
turpi lapsu perit. Hæc est, vera proprieque dicta Superbia:
ab hac initium accepit peccatum. Nam, &
rebellis ille Spiritus, aliter quàm Spiritu ornato gratiâ,
& gloriâ, superbire, & velle æquari Deo non potuit:
& homo, re Spirituali, nempe cognitione ille
ctus est: per quam fieret sicut Deus. Itaque Ferocia,

Primogenita peccati.

Amor sui.

& Fastus, velut coram hominibus fiunt: superbia
proprie in conspectu Dei: qui ei resistere, id est, quodam
modo se ab illâ auertere dicitur: & humilia respicere
in terrâ & in coelo. Hæ sunt partes Superbiæ,
à corpore, à rebus externis, & ab animo ortæ.

Cæterum materies eorum, aut plenè, & ad votum
non habetur: aut habetur. Si primum oriuntur vitia
pauperis superbi. Nempe studemus lactantiâ alijs
imponere: deinde satagimus, augere ambitione:
contendimus per æmulationem: in victoriâ contumeliâ
vtimur: si vincamur inuidiâ. Si alterum; mirum
propterea est quantum felicitate corrumpamur.
Fortunata enim Ferocia, tota in belluinam naturam
mutatur: cuncta vi ac violentiâ agit: hinc cades,
bella, id est, populorum latrocinia: & illud occisarum
gentium grande scelus. Fastus compos felicitatis
mundanæ, mentis imposit: gloriæ vento abripitur:
& eò vesaniæ deuenit: vt per illum, portenta
hominum, se Deos, non dici tantum iuberent; sed etiam
coli. Magnis deinde animi dotibus inflatus; impius
est: fanaticus: blasphemus: professus hostis Dei:
famulus & cooperator Dæmonis. E quo Apostatæ,
Seductores, & Hæresiarchæ, quorum proprius
character est, vt sint filij perditionis: nam se perdunt,
& alios. Denique ab animo interiori, & puritate
Spiritus, orta superbia, illuditur variè à Dæmone:
mutato in Angelum lucis. Primum dulcedine inani
fruitionis: tum sæpè extasi: raptu: & fal-

27
Deo maxime aduersa.

Vitia eius dum pauper est.

Vitia eius dum abundat.

28 sã gloriã, animæ, in corpus etiam per miros effe-
ctus defluente. Vnde suboritur complacentia: amif-
sio gratiæ: & damnationis præcipitium.

*Remediũ
eius noti-
tia sui.*

Sat puto aperui causas: partes: malaque Super-
biæ. Remedium aduersus immane hoc, & maxime
inimicum Deo vitium, vnicum esse existimo: nem-
pe sui ipsius notitiam. Quod etsi vetus quoque Phi-
losophia vidit, & velut oraculum agnouit, attamen
nec plenè intellexit: nec impleuit. Notitiam enim
sui, seu à corpore fragili, seu ab externis adeo viri-
bus, ad deprimendam superbiam, idoneam, facile
agnouit: & meritò exinde præcepit: sed cum

*Tempe-
rater a-
gere.*

*À corpore
fragili cõ-
tra Fero-
ciam.*

ad animum venit; admiratione eius abreptâ, tota in
fastum euauit. Atqui vndique, ad omnem nos
modestiam, non duci tantum, sed etiam compelli,
manifestum est. Ferocia enim, vt altos ponat Spiri-
tus; vel inuita à corporis fragilitate adigitur: cuius
non vigor tantum, sed vita etiam facillimè interit.
Vita, inquam, halitus tenuis: breui tempore suapte
extinguendus: quem supprimit sæpè, leui causâ
morbus: quem eripere potest, quidquid tandem est:
Nam ortus illi vnus, exitus innumeri. Porro si illa
tam instabilis, cur homo firmitate corporis super-
biat, eiusque virium operâ, tam alta moliri conetur?
Itaque ab hac sui parte, nosce te: & non ad vim cor-
poris animum apta: (quod est proprium Ferociæ:)
sed ad vim animi corpus redige: exerce: doma: &
quandoque libens impende: quæ est, vt ostendam

in par-

in parte, fortitudo. Ista sunt, quæ Ferociam tollunt.
Ad exuendum verò Fastum, ducit; Primò, rerum
quæ extra nos, vilis conditio: & par illis æstimatio.
Quam superius cum satis demonstraui, super-
fluum est repetere. Certè exinde extolli, tam insa-
num est; quam commodatâ ad tempus alienâ veste,
vel comico ornatu, aut personâ superbire. Ducit eõ-
dem; naturalium animi facultatum imbecillitas:
quarum tenebras, hallucinationem, miseriam, quan-
do non experimur? In memoria: ecce confusa phā-
tasmatum multiplicitas est: in intellectu: erronea
opinio: in voluntate inordinatus amor: quæ nisi in
nobis videmus continuò; valde ignari nostri sumus.
Itaque vt id agnoscamus. & ne vano fastu inflemur;
sibi attendere, & se nosse decet. Postremò, eadem
sui notitia, etiam ab interiori animo, vetat, extolli,
ac superbire. Quamuis enim eximius ille est; tamen
quantus quantus est, ab alio est: & ipse per se nihil.
Quamuis superemineat; tamen Deo comparatus,
pusillus. Quamuis denique virtute, & gratia pul-
cher, tamen à se fædari facilis, & ni Diuino sustine-
retur auxilio, continuò culpâ turpis. Hæc tria pro-
bè expendentem, humiliari coram Deo necesse est.
Quis enim de alieno, minuto, & corrupto superbiat?
Itaq; verâ animi notitiã, ad omnē modestiã flecta-
mur. Quod non abiectionis est, sed roboris ac firmi-
tatis. Id enim verè est sibi dominari: seq; maiorem ef-
fici: quod sūmū fortitudinis opus esse, cū de illa agā,
demonstrabo.

29

*A vilitate
rerum ex-
ternarum
cõtra Fa-
stum.*

*Ab animi
instabili-
tate cõtra
superbiã.*

*Qua cū
et humili-
ari co-
gunt.*

D 3

CA.

CAPUT II.

De Regimine Commotionum: seu de *μετεωρισμῶν*.

Altera Parte PROBITATIS.

Absolui primum officium Probitatis. Ordior alterum: nempe Regimen Commotionū, id est, Affectuum: Perturbationum: ac Passionum. De quibus dicam quædam: paulo aliter, quàm vulgus Philosophantium solet. Et primum ostendam istas Commotiones esse: & quid, & quot sint: deinde quales sint: postremo quales esse debeant. Erit ergo,

Pars Capitis Prima.

An sint, quid sint, & quot sint Commotiones?

Vetus contentio de affectibus.

In quosita describitur.

INter Sectas veteris Philosophiæ, acris, vt notum est, fuit illa de Affectibus controuersia, & contentio: in eo fere sita: quòd Peripatetici eos temperarent: Stoici tollerent. Illi à natura esse, ideoq; inuitabiles, & moderandos tantum: hi ab electione, & voluntate, ideoq; tolli posse, ac nullos esse debere: non paruos. Denique illi censebant, impetum ac vigorem animi, ab illis esse: ideoq; si modus adsit, laudabiles: hi, quasi morbos eiusdem dicebant: ideoq; vitandos prorsus Sapienti. Et multa, vltro citroq;

Seu verborum velitatione

citroq; argutabantur, sueta illis *λογμαχία*. In quo vtrique frustra fuerunt. Nam & hi, qui affectus prorsus sustulerunt, & illi, qui modum tantum, non verò, finem etiam eorum spectarunt, aberrauere. Sed tota hæc pugna disceptatio, vt & alia, quæ de Affectibus prodita hæctenus sunt, nunc primum puto patebunt euidenter, ex hac, quam sic instituo tractatione.

Et vana ostenditur.

Origo commotionum generica.

Apertum & euidenter est, omnibus rebus inditam, esse appetitionem eorum, quæ suæ naturæ conueniunt: Ea appetitio, in rebus inanimatis *Pondus* est ad locum proprium. In viuientibus *vegetatio*. In sensitiuis *Instinctus* ad se speciemque suam conseruandam. In ratione præditis *voluntas*: seu effectus eius, Amor: qui vnum, proprium, naturalemque terminum, habeat necesse est: alioqui superuacaneus, contra naturam naturæ esset. Hic autem terminus eius est, Bonum. Bonum autem est: quod propriè & vnice ei naturæ cuius bonum est, conuenit. Amor verò, dum hic viuimus, nihil est in nobis aliud, quàm incitatio & feruor voluntatis, ad apprehendendum agnitum istud Bonum. Cui oppositum, odium: seu eiusdem voluntatis, auersio à malo.

Entium.

Porrò vt illa prima, *τὸν ὄψαν*, si obtineant id, quod naturæ eorum, conuenit, conquiescunt. Si verò impediuntur, arceanturque, commouentur: & vim sibi inferri, apertâ resistantia ostendunt. Ita & homo, si potiretur fruereturque bono suo, in quiete seu gaudio

Origo eorum runde specificæ.

32 dio esset: omnis commotionis, nempe affectus, Perturbationis, ac passionis, expers. Sed quia, vel nondum boni plenè capax est, ideo Affectu mouetur: vel circa bonum impeditur: ideo necessariò perturbatur. Vel denique partim imperfectè fruitur: partim frustratur: ideo Passioni subest. Et hinc patet, triplicem hanc esse Commotionem: & dum hic viuimus, necessariò nobis adhærentem.

Nempe
Affectui.

Primum enim, non est homo plenè capax boni, quamdiu hic uiuit. Quippe (vt in ipso limine scripti docui,) Bonum eius Deus est: Deo verò frui hic plenè non potest: ideoque nec affectu carere: cuius causa & origo vera est, Amor non compos Boni: Et definire illum possis. Motus amoris, bono suo, non fruētis. Hic motus, cum duplex sit, nempe, quo nos amor ad bonum fert: & quo odium à malo remouet: Duplex erit & affectus: Desiderium scilicet, & abhorrentia, seu Fuga.

Pertur-
bationū.

Deinde, cum infirmitas natura, ex Spiritu ac corpore constituta, impeti ac impedi in consequendo facile possit, ideo perturbari eam necesse est. Perturbationem verò definitio: Amoris ex præpedito aut dubio bono commotionem. Ea est quadruplex. Nam si ita impediatur bonum: vt vinci tamen possit impedimentum: tunc prouenit ira. Si bonum ad futurum videatur, oritur Spes. Iterum verò, si impediti boni, periculum appareat, à malo: Metus nascitur. Si certò malum putetur futurum, prodit Desperatio.

33 speratio. Vnde patet, quatuor prout dixi, perturbationum summa genera esse: duo ad bonum, totidemque de malo. Sed perturbationes istæ, valde moderatæ sunt: vnum, verum, bonum continuo appetenti. Est enim illud natura ἀκάλυτον, & δύσκαταίρετον, id est: quod nec impedi, nec prohiberi, multò verò minus eripi potest, nisi ipse velis. Itaque ira, metus, desperatio, tamdiu locum vix habent, quamdiu homo, vnum, verum, bonum quærit. Spes tantum manet: sed blanda, & interdum gaudio breui mixta: vt Apostolus iubet esse, bonos: spe gaudentes. Nisi quod quandoque Deus vel permittit, vel immitte etiam, breues quidem, sed tamen acres, istas turbellas, in bonos: seu in pœnam alicuius culpæ: seu in exercitium virtutis: seu denique in stimulum, ac incitamentum: ad appetendam tantò magis veram ac immotam quietem, quæ nos olim manet.

Sed tertium Commotionum genus, posueram Passionū. Passiones: non minùs, quàm duo prima, ineuitabiles. Idque ob fruitionem, vel breuiem, vel frustratam. Est enim Passio, amoris ex bono, aut aliquantum possesso, aut amisso, sensus exultans suauitate: vel concidens amantudine. Ille est læticia, hic tristitia.

Non erit itaque Sapiens, id est, vir bonus, in statu hoc mortali ἀπαθεί, vt Stoici nugabantur. Quia se-
Impassibilis. curitas perpetuaque pacis, & quieti gaudij, adhuc

Vnde patet sapiētem non esse apathē seu impassibilem.

E

illu

34 illi deest. Malus verò, & qui stultè falsa bona con-
*Multò mi-*fectatur, euident & necesse est, vt Affectibus, Pertur-
*nus malū*bationibus, Passionibusque multò magis commo-
*seu stultū.*ueatur. Quippe, & ægrè consequi ac retinere po-
 test, quæ extra eius sunt potestatem; Et vt conse-
 quatur, habeatque: tamen minimè quiescet: nem-
 pe, non in bono. Itaque & auida cupiditate inhiat
 bono, quo expleri nequit: & auersatur frustra id;
 quod non est malum. Deinde & irâ exarsuat: inque
 audaciam impetu ruit: dum illi facilè, bonum opina-
 bile impeditur: & alternante spei metusque fluctu a-
 gitatur: quatiturque: dum adeo dubia & incerta pe-
 tit. Denique aut effertur, vanâ breuique lætitiâ, si
 contingat consequi, opinabile bonum; Aut tabescit
 dolore, si eo, frustretur. Et hæc illi continua grauis,
 & infelix pugna est: in animo decepto, & frustra qui-
 etem in falso bono quærente.

Pars Capitis Secunda.

*In qua Amoris tres proprietates ostensæ: tum sin-
 gularum Commotionum qualitas, & efficacia.*

Premitti-
tur amo-
ris ener-
gia. HABES reclusum Commotionum fontem: Ex
 quo, etsi facilè qualitas earum peti ac hauriri
 potest; tamen singulas separatim producam. Sed
 præmissâ prius explicatâque breuiter amoris energiâ:
 hæc enim probè intellecta, lucem Commotioni-
 bus istis confert. Amo-

Amoris itaque prima proprietas est; vt maius se 35
 quidpiam, perfectiusque appetat. Bonum enim sem- *Se perfe-*
 per potius perfectiusque est, re, cuius bonum est: at- *ctius ap-*
 qui amor, non appetit nisi bonum: perfectius ergo *petit.*
 appetit. Altera Proprietas; vt amor amata rei vniat. *Vnit cum*
 Etenim vniuntur ea facilè; quorum vnum, & potest, *re amata.*
 & studet apprehendere: alterum item, & potest, &
 auct communicari. Tale autem est Amor & Bo-
 num: vnde coalescant in vnum, est necesse. Tertia *In ea quâ*
 eaque summa Proprietas: vt Amor non vniat solum, *potest trā-*
 sed etiam quâ potest transmutet. *mutat.* Essentia enim an-
 nexa operatio est: Amoris verò Operatio; dum se
 penitus linquit: & tota in amatum transit: idè in
 illum, & esse suum quodammodo transfert. Hinc
 verò consequitur hæc, quam dixi, transmutatio. Ma-
 gna verò prorsus ac mira, in hisce tribus, Amoris vis
 ac energia est, per quam (vt benè quidam nuper di-
 xit;) plus nobis datum est in eo, quod esse possumus,
 quam quod sumus. Datur enim libera optio, vt
 quodammodo id sis; quod esse volueris: id fias;
 quod amaueris. Hæc non re, sed verbis, pauca de
 Amore.

Ad Commotiones transeo: primumque ad Affe-
 ctus: quorum primus est Desiderium. *Definitur*
 boni absentis Naturalis appetitio. *primus*
 Proprie vocatur *affectus*
 Affectus: quia afficit intimè Voluntatem: inest A-
 mori: eius inseparabile accidens: & dum hic viui-
 tur, ob absentiam, nunquam se plenè impertientis
 boni,

36 boni, perpetuum. Est nempe motus animi, quo ille fertur, quocunque fertur. Si in verum bonum; et si magno, placido id tamen facit conatur: pleno spei: dulci: ac iucundo. Appetit enim, quod Naturæ eius conuenit: quod eam explet: perficitque. Si verò fertur in bonum opinabile; quidquid agat, inutili anxietate, & curâ: irritum conatum sentiet: & agnoscet, se appetere, quod praua cupido suadet, reluctanti Naturæ, & inuitæ. Alter Affectus, oppositus Desiderio, est Fuga: id est mali imminentis abhorrentia. Si verè mali; facilis esse potest, parato semper auxilio Dei, si inuocetur. Sin illius, quod non est malum; stulta: inanis: & frustra est.

Alter Fuga.

Perturbatio prima Ira.

Sequuntur Perturbationes. Et primum Ira: quæ est; Commotio animi aut resistentis, aut pugnantis, in ea, quæ bonum impediunt. Merito & propriè Perturbatio vocatur: quippe vt plurimum iniqua, & turbata. Initium sumit ab Indignatione: qua velut decernit; comparans boni præstantiam, cum indignitate aduersantis, iustam pugnae causam. Et hinc sumpto impetu, resistit malo, forti tolerantia: oppugnat verò idem, animosâ audaciâ. Difficillimè modum patitur: quippe sæpe incitata: feruida: ardens. Et dum omni conatu renititur; nititurque; moderationem, pusillanimitatem existimat. Si falsum bonum tuetur; aut in obstinatum peruiaciam vertitur: aut ad temeritatem prorumpit. Et victa angitur: in victoria sæuit: ac vindictam exercet.

Me.

Metus, est Perturbatio opposita: contrariaque Iræ, ideoque definitur: Contra illa, quæ bono aduersantur, resistendi detrectatio: & certaminis fuga. Oritur ex opinione, phantasmate, ac imagine mali: quâ, si animus terretur; concidit: si verò modum teneat recteque causam metus aestimet; & vereri sciet: & tutò aggredi. Tertia Perturbatio, Spes; nempe representatio: & exinde velut odor quidam, in animo, successuri desiderij: qui illum extra se promouet: ideoque perturbat. Ortum habet à possibilitate. Quæ si, certis firmisque niti videatur signis, producit fiduciam: A qua curæ & laboris condimentum, conatusque calcar. Modum si excedit; vana & Præceps est: & ludibrium sibi debet. Prona in illam magnanimitas. Desperatio illi opposita: id est, mali euentus, præsumpta opinio. Prodit ab animo pusillo: cui omnis difficultas magna, & insuperabilis videtur. Dum nimia, sæpe grauioris mali causa est: quàm sit, quod putat euenturum.

37
Altera
Metus.

Tertia
Spes.

Quarta
Desperatio.

Ad Commotionum illud genus venio, quod Passiones vocauit. Inter eas primum est Gaudium. Hoc dum plenum & immutabile est; quies est. Ergo non Motus, sed potius Pax & Fructio. Sed quoniam, (vt dixi;) tale in hac vita non contingit; ideo breue id, quod accidit aliquando, Commotionibus accensetur: Quia nempe commouet: dum continuò, & venit, & recedit. Passio verò propriè vocatur, quia in illo animus, non tam agit, quàm recipit. Definitio illud:

Passio
prima
Gaudium.

E3

lud:

38 lud: Vsuram brevis fruitionis, velut possessi boni. Eget temperamento: etiam si oriatur ex vero bono: prout ostendam; cum ad Præcepta Commotionum veniam. Altera veraque Passio est Dolor. Definitur: Ex bono, vel non obtento, vel amisso, sensus mali: Frequens, & velut proprius est, mortalis vitæ. Præcipue, prima sui parte: & quatenus non est compos boni. Nec reiiciendus omnino vitandusque: quin immo proficius salutarisque sæpè: dum Patientiæ, Poenitentiae, Resipiscentiæ causa est: prout ostendam, tertiâ, quæ sequitur parte *τῆς μετὰ πόσιν*.

Alter
Dolor.

Moderationis affectum.

Pars Capitis Tertia.

Ostenditur, qualis esse debeat Amor: & ex illo communes primum regulæ, tum verò singulorum Commotionum. *Εὐταξία.*

Ordinatio.

Amor soli Deo debetur. *Quia bono.* *Cui vniri.* *Immo & in illud possumus mutari.* EX Natura ac proprietate Amoris, quam superius deduxi ac comprobavi, consequitur necessario: illum soli Deo deberi. Etenim, præter Deum, nullum aliud bonum, natura rationalis se maius perfectiusque habet; in quo conquiescat: Nec vniri valeat, nisi ei, qui solus, & potest, & vult, infinitam quadam ratione. Nec denique transmutari, quam in causam finemque. Alia præter Deum, infra illam sunt. Ergo non eius bona. Si autem non bona, ergo non

39 go non amanda. Neque vniri possunt: quia redamare nequeunt. Neque multò minùs in se transmutare: quia esse, quod Amor quodammodo transfert: nec recipiunt: nec refundunt. His de causis, Deum tantum, naturæ rationali, conuenit, & expedit amare. Quod si petas: quo modo? Dicam, suo loco luculenter: nunc hoc solum: Sine modo, Nec enim definiri potest, ratio Amoris, erga illud, quod est infinitum.

Atque hinc patet: Commotionum omnium, causam magis considerandam, quam modum: & prius quales sint: quam quantæ, expendendum. Nam si, circa vnum, verum, bonum occupentur; plerumque mensura earum, quò maior, melior est. Si ad malum vergunt: etiam moderatæ, malæ sunt. Itaque prima hæc regula communis, in regendis illis erit: vt accuratè inspicias, vnde sint: & quò tendant. Si à bono, & in bonum; facili eas freno reges: atque temperabis.

Commotionum primam regulam: vt causam potius, quam modum, spectent.

Alter Regula: vt ipsa initia earum moderare: & moram aliquam interpositam, retineas, cohibeasque: antequam impetum sumant. Habent enim, (vti obseruatum rectè est:) gradus suos, quibus crescunt. Etenim primum, visum seu phantasia obijcitur: tum sequitur *διανοησις*, id est cognitio: eaque recta, vel erronea, boni, maliue. Mox *ὁρεξις, ἡ ἐκκλισις*, id est appetitus, vel auersatio. Postremò *ὁρεξις*: vehemens iam, incitata, & cum impetu affectio. Ergo circa ipsum initia-

Alter vt principio cohibeantur.

40 initium, hæreas paulisper: & propositum ordina: at-
que constitue: & ex illo Commotionis modum.

*Particu-
laria præ-
cepta De-
siderij.*

*In agniti-
one finis
nostri.*

*Qui non
est in hac
vita.
Non est in
rebus, ex-
ternis.*

*Non in
virtute
proprie.*

*Sed in
Deo.*

Ex his verò communibus, particularia præcepta
facile peti possunt. Atque inprimis, inter affectus,
Desiderij: Cuius vnica totaque Regula est, finis hu-
mani notitia. Eum omnes censuerunt beatitudinem:
sed in quo illa consistat, dissenserunt: idque igno-
rantia Naturæ humanæ. Nam, qui illam interire, co-
que post obitum loco, quo non nata iacent, puta-
uerunt, quid miri est, si in rebus aut actionibus huius
vitæ, assignarunt felicitatem? Atqui ea non est in
hac vita. Non, inquam, in rebus, quæ ad corpus for-
tunamque pertinent. Nam cuncta hæc, mutabilia,
incerta: aliena: denique, malis etiam, id est infelici-
bus, communia. Non item, in actionibus ipsis: id
est, (vt olim, qui paulò altius philosophabantur do-
cuere;) virtute: nam nihil agit, hoc tantum, vt agat:
& ipsa ex virtute actio, finem scopumque habet, se
potiorem: qui merces eius vera. Illa verò, post
hanc mortalem, in æternâ & immutabili vitâ nos
demum manet: tunc eâ fruemur, Deo, id est omni
bono, se vltro impertiente: & desiderium, mirâ
ignotâque prorsus ratione, adimplente. Itaque ad
hanc finis vltimi regulam, atque normam, aptari de-
bet desiderium omne: Et, cum tota vis eius & ope-
ratio sit, velle bonum & appetere, id, quod summum
appetendorum vocatur: id est Deus; appeti verè &
proprie, & propter se debet: reliqua propter ipsum:
& qua-

& quatenus fini consequendo seruiunt. Alter ve- 41
rò Affectus, qui est Fuga, præceptis alijs non eget; *Fuge præ-
ceptum.*
quàm, quæ contraria omnia desiderio sunt. Id est,
vt toto animo fugiat malum, quod Deo aduersa-
tur. Non defugiat verò nimium, nec abhorreat,
quæ non sunt verè mala.

Ad Perturbationes venienti, se offert primum, *Inter pas-
siones Ira
præcepta.*
Ira. Hæc si debite oriatur: id est, si pugnat; aut resi-
stet, contra ea, quæ impediunt vnum, verum, bo-
num, quamuis in Causa iusta: tamen initio cohiben-
da est, ne efferuescat: excandescat: & in flammam, *vt in cau-
sa etiam
vnius ve-
ri boni nō
exarscet.*
quæ brevis est, abeat: sed in robore potius constan-
tiaque immutabilis propositi, consistat. Secura vi-
ctoriæ: si nec cedat loco: nec cesset oppugnare. Bo-
num enim verum, quid impedit? Tribulatio? an-
gustia? persecutio? gladius? an mors denique? Cer-
tus sis, omnibus istis te superiorem fore: & aut fu-
gabis cuncta, aut vinces: sustinendo. Si autem oria-
tur Ira, propulsando, quæ non sunt Proprie bona, *In adia-
phoris, etsi
teneatur
officio.*
sed commoda, tantum vitæ huius. Tum & si ius ha-
bet, tenetur officio, tueri quidpiam, aut repetere;
tamen probè expendat: sitne tanti quod impeditur:
aut eripitur: vt pugnam certamenque mereatur: ta- *Tamen si
bitæperet.*
xabitque exinde sui modum. Deinde moderatio-
nem adhibebit: ne nimis commoueatur: ne in fu-
rorem ac temeritatem dicto aut facto, prorumpat.
Sed potius firmiter statuet: in causa bona, magno
animo conari: aut resistere: & si non succedat: æqua-
nimiter

42 nimiter tolerare. Victoria enim in adiaphoris istis, incerta & dubia est. Vnde in vtramque partem, paratum esse debet, iræ temperamentum. Si vinceris; ne ringaris: ne iram frustratam, in te contorqueas: non te, non Deum incuses. Quin immò, vel Conscientiâ quamuis infelicis, impleti tamen officij; te solère: vel mederi studeas: vel denique documentum in futurum cape. Si vicisti; ne vindictam sumas: id est ne dolore aduersantis fruaris. Falsò enim Aristoteles definiuit iram, ὀρεξίν ἀντιλυπήσεως, id est cupiditatem refundendi doloris: cùm id, non Natura, sed vitium iræ sit. Dolor enim alieno pasci quod bonum? quæ vtilitas? Atqui nihil est à Natura; (ira autem est:) cuius non constet ratio boni. Meritò itaque vindictam ab irâ legitimâ amoueo: vti & sæuitiem & crudelitatem: quæ vltionis filia est. Atrox malum: & quo rabiem ferarum vincimus. Nam illæ, breui impetu sæuiunt: hominis crudelitas lenta sæpè: meditata: & se pascens ac oblectans, dum, (vt ille dixit,) hominem homini perdere libet. Hoc verò demum est, quo potissimum ira malè audit. Cùm tamen non nisi dum vitiosa, & in noxam abitis eius causa sit. Alioqui innoxia. Bellatrix tantum contra malum strenua: officij, animosa custos: excitata mentis vigor: denique Spiritus, ad magna incitans: & ardua audere, aggredi, & perficere iuuans. Et hæc ad regendam Iram sufficiant.

Metū vt moderere.

Succedit ei opposita Perturbatio; Metus: qui si oritur

oritur ob ea; quæ vulgò mala putantur, hæc ne nimium nos exterreant, verâ facie noscenda sunt. Paupertas nempe, Dolor, seu exitus eius Mors: & denique Ignominia. Facile enim patebit, cuncta hæc stultè omninò timeri. Paupertas enim Nobis congenita & propria, per quam nemo tam egens viuit, prout nascitur moriturque. Non est ergo mala, sed quæ in ortu nostro, exituque, docet; hominem sibi quoad externa posse sufficere. Dolor, si tolerari potest; paruus: si non; brevis. Eumque mors consequitur: id est, quies: id est, veræ vitæ initium. Igitur mala non est, nisi malis. Infamia; si ob flagitium, venit iusta; Et culpa tantum, quæ illam promeruit, mala. Sin immeritò; contemnenda: vti enim honor, ita & illa, est extra nos: alieni arbitrij: & verè, Non in nostra potestate. Non est verò malum meum, quod non est mecum. Si verò hæc, quæ maximè timentur, mala non sunt: quorsum timebuntur? Detrahenda omninò illis persona; & larua; quâ terrent: Et fatēbimur; maius malum esse timere; quàm sit illud ipsum, quod timetur. Victo autem timore eiusmodi, implebis officij finem: & circumspectio erit multa: nulla trepidatio. Timor autem veri mali, id est peccati, cuitatio eius esse debet: nec tam pauere decet illud, quàm abhorrere. At restat ille, timor Domini sanctus: & qui facit sanctos. Non ille tantum, qui à terrore, Iudicis malos punituri, oritur; (quamquam & iste proficiuus: quo configi petit Psaltes; vt à iudi-

43

Facit vera eorum agnitio, quæ vulgò & falsò mala.

Non in nostra potestate.

Timor peccati,

Timor Dei.

44 à iudicijs Dei timeat : horrendum enim est, incide-
re in manus Dei viuentis: sed multò magis ille, qui
pars est venerationis, Summæ illius maiestatis, po-
testatisque, & qui Nos humiliet sub potenti manu
eius. Adsit itaque: non tamen ille seruilis; qui meti-
culosam, pauidam, anxie turbatam, & ad supersticio-
nem factam conscientiam reddit.

*Spem ut
contineas
causam
eius ex-
pende.
In bono
vero non
confundit.*

*Hæc Theo-
logicam
vocat.*

*Spes circa
externa
fallax.*

Sequitur ratio Spei: Quæ ut recta sit, ad idem vti
Ira examen, reuocanda est. Nempe causam primùm,
deinde modum eius, oportet expendere. Si fertur
in verè bonum, id est Deum, non confundit. Freta
quippe auxilio eius: qui cum se vnum appetere iussit,
vires addat, capaces sui, necesse est: sine quibus, non
potest obtineri. Ideoque non dubia possibilitate ni-
xa, firma & tandem rata sit oportet. Nec nimia erit:
si cum Dei ope operetur: agaturè gnauiter: & in agen-
do imploret auxilium. Et hæc est Spes veri boni:
quam Theologicam vocant Virtutem Scholæ: Cum
nobis qui non ex Lycæo, aut Porticu, sed ex Christi di-
sciplina sapimus, non modo hic, sed & omnis animi
motus, omnisque virtus debeat Θεολογία id est
ad Deum referri: ac velut consecrari. In summo enim
semper repræsentare, ac proponere, decet, rationem
affectuum virtutumque: vt exinde tantò facilius
fluant, ac deriuentur minorum officiorum præcepta.
Hæc spes veri boni. Rerum humanarum autem fal-
lax omninò est: ideoque cautè admittenda: ne ni-
mis incitet, prouocatque. Nam ventus hic, ni vela
contra-

*Theolo-
gicè cen-
teri.*

contrahas, abripit à recto cursu: & naufragij causa
est. Necessaria ergo, quæ illum temperet, mode-
stia voti. Quam suadet primùm, exigua pars æui,
quam hic viuimus: Et, vitæ summa breuis, spes nos
vetat, inchoare longas. Deinde suadet Tranquilli-
tas, quæ haberi non potest, si in rebus his multum
spei indulgeas. Nam eorum successu, necesse est, vt
sæpè frustreris. Vnde perturbatio & inquietudo. Ita-
que si vis consequi (quod olim Stoici παρὰ φύσιν λέγον,) *παρὰ φύσιν λέγον,*
vt tibi nihil vnquam insperatum, nec præter votum
eueniat: Moderare Spem. Et freno rationis con-
tine. Et μάλλον θέλει τὸ γρηγορὲν, seu potius, quod ex præ-
cepto æternæ Sapientiæ, dicis quotidie: re ipsa præ-
sta: vt nempe velis voluntatem Dei: Cum hoc ta-
men monito, ne ista (vt proprio artis verbo vtar)
resignatio, vllatenus impediat, diligentiam, debitæ,
& quam officium postulat, actionis.

Vltima Perturbationum Desperatio. Vitanda in
vero bono, semper: in adiaphoris, quam diu potest:
Potest verò facile, ab animo Deo fidente. Et cur non
fidat ei, qui summè potest, scit, vult, & denique pro-
misit homini bonum? Hac basi firmata prouiden-
tia, & cura nostri, securos nos esse iubet: & vetat de-
sperare. Quod si verò, apertè pateat, nihil spei reli-
quum; tum se fato permittat: & nec irritè repugnet:
nec velit malus pati, quod liceat bono. Depo-
sita nempe Spes, quietum vltra, sed post expletum
officium, reddit. Et postquam quæ debuit, fecit:

F 3

expe-

45
*Itaq, non
ei indul-
gendum.*

*Voluntati
diuina ac
quiescen-
dum.*

*Despera-
tio in ve-
ro bono
nulla fit.
In adia-
phoris ra-
ra.*

*Nec sit
causa exi-
tij.*

*Gaudium
etiam in
vero bo-
no, modicū
teneat.*

*Ne exin-
de studiū
boni re-
pescat.*

*Hoc enim
sepe fit.*

*Fruitio
vita debe-
tur quæ
nos man-
net.*

*Gaudium
Stoicum
futile.*

*A rebus
externis
falsum.*

expectet: excipiatque, quæ iubeatur. Ut verò non decet eiulare: detestari: se aliosque imprecationibus deuouere; ita Spe abiecta, consciscere sibi mortem; nefas. Haftenus de Perturbationibus.

Passionum verò regendarum præcepta; Gaudium inprimis requirit. Et requirit, etiamsi ex impertito vero bono proueniat. Suauitate enim sua allicit, & auidos sui facit. Haustum verò largius, obest: officitque. Degustata enim dulcedine fruitionis, dum se compotem boni homo putat; ex natura gaudij quiescit: id est: in quærendo amplius bono subsistit. In hoc studio autem, dum hic vivitur, non progredi semper; nec proficere; retrocedere, ac deficere est. Ex defectu autem, delictum & corruptio. Oritur enim, in animo ante tempus gaudente, diffusio sui: complacentia: inconsulta securitas: incuria: & denique lapsus. Itaque plena illa fruitionis dulcedo, differri debet, in illud tempus, cum (quod Deus faxit) vnicuique nostrum dicetur: intra in gaudium Domini tui: & gaudium tuum nemo tollet à te. Nec imponat illud Sapientis gaudium: quod hic intra nos nasci, ex Nobis oriri, nostræ spontis, ac continuum esse, Stoici nugabantur: Et quod stultè definiuit Seneca: Elationem animi, (hæc vitiosa semper) suis bonis viribusque, (hæc profectò nullæ) fidentis: quanto sapientius dixisset diffidentis? Quod si verò hic, ne internum istud quidem, & ab animo gaudium, continuum esse potest, quanto minus erit aduentitium il-

tium illud, & ab externis rebus ortum? Certè esse nequit. Primum, quia nixum incertis & mutabilibus bonis: deinde, quia nec bonis. Quid enim ista ad ad animum? immò si probè examines, contra animum sunt: eius vincla & compedes: & ad malum illicia. Itaque ex illis, non prodit, nisi inanis lætitiæ exultatio: effusa & brevis. Vitanda sapienti. Quæ Ciceroni est, voluptas immoderata animi, sine ratione gestiens, opinione præsentis boni. Iure ergo, risum reputes errorem: & gaudio fallaci, dum hic viuis, dic, quid imponis, quid illudis, quid decipis? Præterit figura huius mundi. Ibi fixa sint corda nostra, vbi vera sunt gaudia.

Dolor, & vix admittit temperamentum: & non adeo requirit: prout docuere, qui in hac vita, apathiam nescio quam, somniarunt. Primum enim, si in verè malum, id est in peccatum, incidisti, dolere, ac tristari, bonum. Hæc enim, (inquit Apostolus,) secundum Deum tristitia, pænitentiam, in salutem stabilem operatur. Deinde, si dolor sit, in pænam culpæ: bonus itidem: & hic potius, dum minor, & non ex merito dependitur expetendus. Sed præter has causas pænitiæ, & pænæ, proprium vitæ huius est, dolere. Quippe extra Patriam sumus: quippe in labore, impetimur à Dæmone: impedimur à carne: & mundo: quippe exercemur variè: ut mereamur. Statuit autem Deus, testandæ bonitatis suæ, gloriam: quam olim parauit: non donum tantum esse;

*Quia nō
ex bono.*

*Vitandum
itaque.*

*Dolor non
omnis fu-
giendus.
Bonus est
pænitiæ.*

Et pænæ.

*Vita mor-
tali præ-
parata.*

48 esse; sed etiam mercedem. Et mirâ benignitate, velut debere Nobis quidpiam, voluit. Hæc verò, quātulacunque (fas sit dicere) obligatio, doloris tolerantia, quam gratia confert, vt plurimum comparatur. Merito igitur, sancta ^{contem-} illa, alterutrum, aut mori, aut pati peroptabat. Atque ideo, dolor ex his, ^{platrix.} quas dixi, causis ortus; bonus: adeo non vitandus, fugiendusque. At ille, qui ob mala externa prouenit, coërceri debet. Dolemus autem eiusmodi malis: aut proprijs, aut alienis: (quanquam profectò & his quoque priuato respectu.) In malis alienis, miserratio est: quam reiecere Stoici: velut vitium (inquit Lipsius:) pusilli animi, collabentis alieno malo: vel, vt Cicero: ægritudinem animi, ex alterius rebus aduersis. At non reijcit Christi Schola: quæ rigorem omnem aspernatur: mansuetamque ac teneram requirit pietatem. Hæc verò, si proximo opitulari aliter nequit, saltem condolet: & compatitur: cum modo tamen. Et ad testimonium tantum, pronæ in auxilium, & beneficentiam, mentis. In malis autem proprijs, cum molles sint mortaliū animi, firmandi tantò magis, ne eos nimium frangat, abijciatque dolor. Remedia roboris parandi, & constantia erunt. Primum: cogitare mutationes necessarias esse. Idque à rebus ipsis: quas indies experimur, suapte corrumpi: & interire. Nempe, hæc est lex mundi; vt quædam in illo desinant; quo alia oriantur. Et nasci in illo vocatur, incipere esse aliud, quàm quod fuit

Ob externa
ma coërcē-
dus.
In malis
alienis co-
miseratio
est.

Eius mo-
dus & ra-
tio.
Doloris
proprij.

Remediū
primum:
mutatio-
nis neces-
sitas.

fuit ante. Porro, si producerentur semper noua, seu natura, seu Arte, & nihil periret; non caperet orbis molem rerum. His verò de causis, si necessaria mutatio; necessaria erunt, & quæ ad illam ducunt. Velut, si homines decedere, & mori, opus; Opus erit eorum, quæ morti famulantur: nempe morbis: peste: bello: fame: tyrannide. Si verò hæc necessaria; ergo ferenda: idque libenter. Nam necessitatis non aliud effugium est; quàm velle, quod ipsa cogit. Alterum doloris remedium; cogitare: hæc quæ vocantur vulgò mala, reuera non esse: idque à ratione, quam strictim, dum metum coërcui, dixi. Tertium: non modò non esse mala: sed etiam sæpè bona: & vtilia. Et bona, primum origine: nempe à Deo: Bona etiam fine: nempe exercendi, castigandi, puniendi. Omnis enim ista, malorum extemorum, seu calamitatum immissio, aut Bonos exercet: aut lapsos castigat: aut improbos punit. Exercitium bonorum, necessarium: primò, vt per illud, firmetur eorum animus. Nam, quemadmodum, si Nautam te esse velis; per tempestates doceare; si Militem, per pericula; ita si verè virum; per afflictiones. Non enim alia, ad robur via. Necessarium deinde, ad experimentum. Vt nempe, quantum profeceris; periculum facias. Postremò, necessarium ad exemplum: vt tuâ tolerantia, alijs præcas. Castigatio etiam bona. Et iuuat, seu sit flagelli loco; cum peccauimus: seu freni; ne peccemus. Pæna denique bona: quæ

Ideo non
agere ferē-
da.

Alterum:
falsò qua-
dam mala
vocari.

Tertium:
bona esse
Autore
Deo, Et
fine.

Exercēdi.

Castigādi.

30 na: quæ tollit, quod castigatio non correxit. Decet
verò iustum Deum: expedit generi humano; cuius
Puniendi. Societas stare nequit, malitiâ impunitâ. His fere ra-
tionibus, pulchrè equidem, sed φιλοσοφικῶς satis, Lipsi-
us, dolorem non tam cohibuit, quàm sustulit. Philoso-
phicè,
Co-
hibendus autem, temperandusque tantum est. Im-
patibiles enim nos esse; nec est Conditionis Morta-
Non prorsus dolori contrari-
tendum.
lium: nec Diuinæ voluntatis. Et, qui sensum malo-
rum, non fatentur; mente obduratâ, & peruicaci,
velut in certamen, prouocant Deum: qui solâ, sed
mansuetâ, ac domitâ patientiâ vincitur: id est pla-
catur. Et prouocant tamen frustra; Nam scit ille,
Frustra enim, cū sit à Deo.
telum hoc mærorum, ita torquere; vt quidquid fa-
cias; tangi illo, indeque pati, ac dolere, sit necesse.
Animum enim ipsum, & petit: & ferit: cuius exul-
tatio, cū sit, prout dixi, insalubris; mæror sæpè
proficiuus est. Beati ergo, qui lugent, & patiuntur pa-
tienter. Non vt malefici; sed propter Deum. Hic
Ideo, sæpè proficiuus.
character bonorum est. In tentationem &
dolorem ergo, si incideritis; beati: quia
merces copiosa: & non sunt dignæ
passiones huius temporis, ad
futuram gloriam, quæ
nos manet.

C A.

C A P V T III.

51

De ἐνπραξία, seu exercitio Virtutum, tertia
parte Probitatis.

Q Vemadmodum illa, quæ colore & succo me-
dicata esse velis; primum munda reddere; de-
inde, quò facilius humorem imbibant; variè præ-
parare; postremò madefacere etiam, aut inungere
oportet; Ita animus humanus, per ἀναμαρτυρίαν, pu-
Fugam
vitiōrū.
affectuū
modera-
tionem.
rus, per μετριοπάθειαν aptus, tandem vt habitum acqui-
rat; & velut succum imbibat virtutum; tingendus:
aut potius imbuendus est, salutaribus præceptis:
è quibus prodibit hæc, quam tertiam partem Pro-
bitatis feci, ἐνπραξία, seu exactum Virtutum exerci-
tium. Inspiciemus go hoc caput: officia eius: &
primū dicam; Capite d sit virtus. deinde, Qualis esse
debeat. Tertiò, Quomodo & vnde insit homini.
Hæc verò singula, compendio. Et magis opinor ex
naturâ rei, quam receptâ methodo, & præscripto
Scholæ.

Triparti-
ta huius
diuisio.

Pars Capitis Prima.

Quid sit Virtus, ostensum: eiusque & Vnitas,
& Partitio.

A Definitione vt incipiam; Virtus, est perfecta
in homine ratio, in habitum versa, actus eius
dirigens.

G 2

dirigens. Ratio inquam perfecta, quæ à Deo illu-
strata, ac directâ, principium est eius, quod homo
quâ est rationalis, agit: idque per *ἡγεμονικόν* illud, Stoi-
cis nominatum, quod Seneca Principale, Cice-
ro Principatum vertit: id est, partem animæ
præcipuam, in quâ *λογισμός* residet. Cuius est domi-
nari, & imperare, omnibus Animæ facultatibus. Et
in memoriâ quidem, ratio hæc, vt consummata sit;
victrix esse debet, mutabilitatis: quâ non constat si-
bi homo: fines varios proponendo: Ignorantiæ in
Intellectu, quâ à vero aberrat, & opinatur: Prauita-
tis in voluntate, quâ in malum labitur; appetitio-
ne: Effectrix verò *τῆς ὁμολογίας*, & vt ita dicam, vnifor-
mitatis: *τῆς γνώσεως*, seu veræ cognitionis: denique
τῆς ἀγαθωσύνης, id est rectissimæ bonitatis. Quæ tria,
cum efficiunt, Cogitatione, Verbo, Opere, Con-
stantem: Sapientem: Sanctum. Et primum oportet
ὁμολογούμενον *ζῆν*, quod summum bonū homini, quidam
posuere. Id verò est, semper vnum velle. Nec opus
est exceptione vti: vt bonum nempe sit, quod velis.
cum non possit cuiquam semper idem placere, nisi
bonum. Itaque vnum est necessarium: sed quo-
niâ non potest appeti vnum, nisi eius contingat no-
titia; & ignoti nulla sit cupido; Ideo, si vis eadem
semper velle; vera etiam, seu cognita, oportet velis.
Necessaria ergo erit & cognitio: vnde quispiam di-
xit, *γνώστω τελειότησιν αἰνέει*. Postremò, appetere, & nosse
non sufficit; nisi etiam apprehendas: id verò fit
sanctitate.

Ex tri-

Rationa-
le.Conueni-
enter vi-
suere: seu
vniformi
ratione.Cognitio-
nem per-
fectionē
esse.

Sapientē.

Sanctum.

Ex triplici hac parte, mira prodit *ἐν ἑαυτῇ* virtutis.
Vna enim est ratio recta: & quæ in illa enumera-
ui tria; quia singula per se, id est in monade separa-
ta, existere nequeunt; quin contineant in se, duo re-
liqua; ideo ex illis, miro modo vnita existet vir-
tus: quam seu Sapientiam, seu Prudentiam, nomi-
nare licet: normam nempe & regulam, eius habi-
tus; qui naturæ humanæ, prout rationis incorruptæ
est, conuenit. Hæc est velut fons, & radix omnis
bonæ actionis & Virtutis.

Quæ etsi origine vna sit: distingui tamen trifa-
riam; & potest, & solet non in se tantum, prout osten-
di: sed à Materiâ etiam, & à rebus, quarum rectum
vsum præcipit, ac exequitur: & quarum triplex ve-
lut classis est. Partim enim corpus spectant: vel ad
vsum vertendæ moderatum, vel abijciendæ omni-
nò: circa quas occupatur Temperantia, opposita
nempe Concupiscentiæ carnis: Partim, velut extra
nos sunt: possidendæ, vel alteri tribuendæ: quas di-
sponit, distribuit, ordinatque Iustitia: quæ concu-
piscentiæ oculorum contraria: Partim denique, ad
Animum pertinent: vincendæ, regendæ, ac conti-
nendæ: quibus debetur Fortitudo: quæ vitæ super-
biam, prout ostendam, vincit: frangat: ac continet.
Itaque tres istæ, ex triplici classe rerum, Cardinales,
vt vocant Scholæ, virtutes erunt. (Prudentiam si ex-
cipias, quæ communis, vna, & Vniuersalis:) ad quas
reliquæ, prout ostendam, referuntur. De quibus

A triplici
tamen
Materia,
triplex.Circa Cor-
pus Tem-
perantia.Circa ex-
terna Iu-
stitia.Circa ani-
mæ occu-
patur For-
titudo.

G 3

Quid,

14 Quid, & Quot sint, dixisse hæc pauca sufficiat. Pate-
scet verò id melius, in hoc qui sequitur Paragrapho.

Pars Capitis Altera.

*Monstratur, Qualis esse debeat Virtus: &
præmissa Prudentiæ uberiori notione; mo-
nitisque eius; singule, prout tributæ sunt,
explicantur.*

*Prudentia
virtutes
regis.* **P**Rudentiam, ex diuisione Virtutum excerpfi: ac
separauì: velut vniuersalem omnium Directri-
cem: ideoque non aliam illi assigno definitionem:
quam quâ Virtutem definiui. Est nempe illa, ve-
lut specimen quoddam, ac imago, diuinæ illius Sa-
pientiæ; quæ vna, simplici, æternaque contempla-
tione, in omnibus verum vidit, nouit, & per quam
bene omnia fecit. Hanc si homo sibi conuenien-
tem, & analogam haberet; haberet omnino veram
regulam: ac normam omnis actionis: mensuram-
que implendi officij. Sed difficilis & ardua, plures
*Cur sit
difficilis.* ob causas: nempe partim propter imbecillitatem
animi humani: cuius iudicium, & primigenia la-
be infectum, & consuetudine corruptum: Partim
propter res ipsas: quarum natura proprietatibus ab-
dita, copia prope infinita, circumstantijs singulari-
bus variabilis.

Etsi

Etsi verò in tanta difficultate; tamen habenda,
& comparanda est. Vnde autem? Facilis & (vt lo-
quimur) adæquata responsio erit: à DEO: qui to-
tus mens, & ratio, & intelligentia. Apud ipsum (vt
Iob inquit;) Sapientia: & (vt Salomon;) Domi-
nus possedit illam, antequam quidquam faceret.
Vnde non aduentitiam, & à rerum cognitione
haustam habet: sed omnium effectricem, atque
causam: ipsam verò à se ortam, in se permanen-
tem, & purum actum, non *duvum*, sed *essentia* so-
lus autem cum habeat; *essentia* solus etiam & conferre
potest: vti & naturæ Author: & gratiæ. In illa, *A quo do-
tes natu-
ra & gra-
tia.* ingenium docile, & iudicium perspicax, largitur:
in hac, auxilia illuminationis: sed quia separatim
agam, vnde insit homini virtus, eamque à prima
causa deriuabo: nunc è secundis & proximis, pono
primum, Doctrinam. Etenim illa nihil aliud est, *Habenda
à doctrina* quàm benè intellectarum rerum, in memoria con-
ditorium quoddam: è quo cum volumus, depro-
mimus, quæ vsui esse possunt, ad similia ex simili-
bus diiudicanda. Vnde, qui non modo plura, sed
quod multò maius est, benè cognita recondidit:
facilius potest, habebitque ad manum: quibus vta-
tur. Nisi quod à Doctrina sola, generalia tantum
præcepta petantur: quæ nisi exactum iudicium par-
ticularibus aptet; sæpius error subrepet: nascetur-
que superba ac pertinax opinio. Vnde necesse est;
*Denique
ab usu,* vt vsus quoque accedat, alter velut Prudentiæ pa-
rens:

rens: & qui, Doctrinæ, vt ita dicam, promus condus est: experimento docens, aut monstrans potius singularia: circa quæ Prudentia præcipuè occupatur: Hæc verò tria: Nempe, Dei munere natura apta, doctrina seria, & vsus denique si adsint, & in vnum conueniant; tum demum firmam certamque Prudentiam facient.

Eius energia. In contemplatione.

Cuius vis & energia cernitur, partim cum contemplatur: partim cum agit: partim cum facit. Contemplatio, est visio quædam, seu intuitus veri: isque non illusor, deceptusque. Actio est, ex ista notione dictamen animi, quomodo se gerat, implendo quod naturâ tenetur. Factum seu efficientia, eiusdem animi velut externum opus, quod, in quouis negotio benè peracto, cernitur.

Huius potestatem primam partem consultationis.

Duo prima ad Sapientiam spectant: Hoc postremum propriè Prudentiam esse volunt. Quod: quia ad officia quæ ducimus, magis pertinere videtur, ideò paulo diligentius explicandum est. Primum igitur quod Prudentia facit, est, Consultatio: quæ quid agendum omittendumue sit, quærit: & variè indagat. Cui propria sollertia seu sagacitas: ea enim modum & media adinuenire studet, vel expediendi negotij, vel omittendi. Altera pars est, Sententia: quæ directo quodam iudicij dictamine, quod consultatio quæsiuerat, & sollerter adinuenerat, decernit: & rationibus apparentibus reiectis, vnum certumque quid statuit. Illi annexa prouidentia, &

confi-

consideratio euentus secuturi. Etsi enim iste incertus, attamen exacta prudentia, vt plurimum illum conijcit: & assequitur. Vnde non malè illam, Diuinationem vocat quispiam: Certiorem vtique ex causis, quàm ex astris. Tertia pars est Executio: quæ id, quod consultum constitutumque est, effectum reddit. Huic propria circumscriptio: quæ circumstantias negotij videt: & aut cauet, & euitat impedimenta: aut subita casuum, quæ potest emendat. Et hæc de Prudentia abstractè, & generaliter.

Tertia executio.

Cæterum, præcipuum, potissimumque quod ab illa ducitur, officium est: certum vitæ statum eligere. Cuius etsi varia sit fors, atque conditio: tamen ad tria summa genera, non incommode referri solet. Primum est: quietum, & à negotijs subductum: Alterius alterum: Tertium, mixtum: & ex utroque temperatum. De singulis dictamina quædam prudentiæ, non abs re erit subiungere.

Munus præcipuum prudentis, vitæ genus eligere.

Quod triplex.

In primo igitur viuendi genere, vitanda est improba Syren, desidia: quæ inuisa primum: vt ille ait, postremò amatur: Prono in eam ingenio humano, dum sæpè amore quietis, torpet. Exercendum itaque est, etiam in otio: vbi occupatio esse solet, cognitionis, & doctrinæ. In ea verò cauendum: ne nimiam curam in res minutas, subtiles, non necessarias, vanas denique impendamus. Talibus enim abduci, contra officium est: & ineptijs istis, animum ad maiora natum, detinere, indignum. Philologia

Quietum sine desidia.

Literas tractat serias.

Cum modo.

H

igitur,

58 igitur, & literæ, quas liberales vocant, cum modo habendæ sunt. Nimia enim horum consecratio, ut plurimum molestos, verbosos, intempestiuos, sibi placentes, id est imprudentes facit. Immo etiam habendæ certo fine: & omnis eiusmodi opera, in rerum utilium studio, & usu vitæ collocanda. Quamvis, & mira abditaque naturæ scrutari: ne tanta Dei opera sine teste sint; & ut Authoris admiratio iuxta, ac veneratio, mentibus nostris imprimatur; laudabile. Sed in hoc vitæ genere, præstantissimum, longèque pulcherrimum est studium, veræ Sapientiæ: quæ finem hominis quærit: videt: ad illum vera media eligit: adimpletque: latentem veritatem eruit: opinionem & opinionem omnem tollit: & denique animum purum ac infontem Deo dedit, consecratque. Et præterea, ut alij idem faciant: sæpè salutaribus scriptis monet. Hoc est profectò, eximiū in otio negotium: hoc est consummatissimæ actionis officium. Hoc est denique quod Dominus porro vnum dixit esse necessarium. Quod homo, primâ sui origine, purus nempe & innocens, solum vnicumque curasset: quod nunc dum gratia fruitur, solum implere studet: & quod olim in gloria plenè & continuo exercebit: atque hoc vnum perpetuò aget. Id vero, dum hic viuimus, ut exactè fiat: & ne mens illusa vagentur; alliganda Deo est: & insistendū pressè illis, per quæ se Deus nobis aperuit. Sed hoc in libro tertio, qui de Pietate, id est vera ac vnica Sapientia erit, vberius dicetur. Sequi-

Et sine.

Magis vero studiū Sapientiæ.

Ad Deo illustrata.

Sequitur genus vitæ alterum: nempe Actiuum: quod propriè negotio, operâ, labore, constat: & quod adminiculo corporis, & rerum externarum impletur. Hoc, eò præstantius est, quò magis ab animo ortum sumit: & ad illum refertur: eò verò vilius, quò corpus magis, & externa spectat. Inter actiones, quæ multum trahunt ab animo, eminent illæ quæ Reipub., & Ciuitati, bono Communitatis Societatisque impenduntur: siue pace, siue bello. Tales, splendide profectò, magnanimæ, & quæ dotibus ingenij iudicijque: velut animantur: ostenduntque, non nobis nos tantum natos esse: ortusque nostri patriam, & quæ hoc vinculo continentur participes esse debere. Proficua verò etiam, maximè Societati, humanæ: si præsertim exactè, ambitione & Auaritia procul, impleantur: Bonumque ijs, & salus patriæ, suprema lex sit. Illæ autem Actiones, quæ necessitatibus vitæ præsentis consulunt, ijsque parandis acquirendisque impenduntur: aut ad Agriculturam, aut ad Mercaturam, aut ad Opificia referri solent. Agricultura, duarum, quæ sequuntur, optima: vberima: quippe, ingenua: innocens: & quæ non alia est magis libera: & vitio carens: ritusque melius vita quæ priscos colat. Mercatura, si copiosa: & amplas non illaudata. Nam commercio gentes sociantur: & subuenit communibus commodis: efficitque, ut quod vsquam est, apud nos natum esse videatur. Si tenuis, & propolarum; indigna honesto viro: nihil

59

Alterū vitæ genus Actiuū.

Laudabiliter Reipubl. impenditur.

Vita necessitatibus seruit.

In Agricultura: quæ ingenua.

Mercatura: non semper vilis.

H 2

enim

60 enim proficit, (vt inquit Cicero loco hoc, quem totum ex illo haurio) nisi admodum mentiat. Opificia denique, si multum habeant ingenij & utilitatis, in publicum non indigna. In vili autem & abiecta re, occupata, vt & operæ, quibus exigua merces est auctoramentum seruitutis, alijque illiberales questus, nihil profectò possunt habere ingenui.

Opificium band dignum.
Tertium vitæ genus ex utroque mixtum.
Tertium vitæ genus, è duobus primis compositum, perfectissimum existimo: naturæque nostræ maximè conueniens. Ad vtrumque enim nati sumus: Cognitioni rerum, & Actioni. Vnde coniungendo vtrumque sequetur status, erga se, homines, Deumque, eximij prorsus meriti. Exercitium enim virtutum, Charitatis, Pietatisque officia, tum demum optimè exequemur, cum Animum verà Cognitione imbutum, ad Actionem & negotia conferemus: & pulcherrimo temperamento, vitam ita partiemur: vt eam nobis aliisque, & denique Deo impendamus.

Laudatissimum.
His verò ita positis, constitutisque, addenda adhuc sunt quædam monita: cuique (ex iam dictis) conditioni vitæ, admodum necessaria: & vnicè seruanda.

Monita quædam adduntur.
Atque imprimis, in quocunque genere Actionis, expendere diligenter oportet, naturam ingeniumque proprium: & videre: quid quisque habeat sui: nec experiri temere, sine erroris certè euidenti periculo: quàm se deceant aliena. Id enim profectò maximè quemque decet, quod est cuique suum maximè. Ideoque

que non tam præstantiora, quàm viribus nostris potius conuenientia, sectanda sunt. Et cauendum, ne scænici plus, quàm nos, habere videantur prudentiæ: Illi enim, non illustriores, primasque, sed sibi accomodatissimas personas assumunt. Pudendum verò esset, vt, quod Hystrio videat in scæna, id prudens ignoret in vita. Peccatur autem neglectu huius moniti sæpissime. Alij enim par negotijs ingenium, diffidentia sui, & experimèti detrectatione, otio sepeliunt. Alij sese per ambitum immiscunt negotio, cui vndique impares sunt. Alij parum idoneam verecundiam, rebus adferunt ciuilibus. Aliorum contumacia, non facit ad aulam. Ita dum quisque horum confectatur, quæ ei non conueniunt in multa sibi aduersa incidat, necesse est.

Quod si, aliquando, necessitas ad ea nos detruserit: quæ nostri non sunt ingenij: tum adhibenda erit exacta diligentia: vt taliū peritos inquiramus: agnoscamus: eorum consilio vtamur: & monitis cum iudicio obtemperemus. Alioqui erroribus innumeris se induere necesse erit. Nam in negotio, qui nec sibi consulere, nec benè monenti parere scit: ille profectò extremi censendus est ingenij.

Addendum verò etiam: vt in constituto semel vitæ genere, constanter maneamus: & quam nobis sortem, seu ratio dederit: seu fors obiecerit, illà contenti viuamus. Nec imitemur eorum leuitatem: qui assidua mutatione propositi, præsentia fastidiunt: in experta appe-

Exemplo persona in scæna.

In negotio quod necessitas imposuit.

Vtendum peritorum consilio.

Seruanda propositi constantia.

62 appetunt: laudant iam relictā. Qui votis, & omni
vita, pendent semper: quorū animus: naturā inque-
tus: parum in se solatiorum habens: se sibi relictum
ægrè fert: tædiumq; fortis suæ, & tristem vix sustinet
patientiam. Huic vero contrarium: tranquillū, nem-
pe, placidum, semper æqualem, se contentum, statū
animi quem Græci *εὐθυμία* vocant: retinere ac tueri
pulcherrimum optimumque.

Et animi
tranquil-
litas.

Animi
tranquil-
litem.

Et in A-
ctione o-
mni de-
corum.

Ultimum monitum est, in ordine, decoro, & Cō-
ueniētia Actionis: quod Græcis *τὸ πρέπον*, dicitur. Nem-
pe in moribus, sermone, vultu, habitu, incessu, gestu
omni corporis, decens ac venustū nescio quid: deinde
lentū, graue, sedatū, & deniq; sine affectatione omni,
& nimia curā cōcinnū & cōpositū. Præceptis hoc vix
includi potest: Tempori etenim, personæ, loco, ita ser-
uit: vt laudis & vituperij exinde causam sumat. Et
quod non opportunū, intēpestiuū, nec conueniens,
id etsi alioqui bonum, indecorū tamen & ineptum.
Vsu ergo ista discantur: exemplo: obseruatione. Ha-
tenus Prudentia, prout in se, explicata: nunc ean-
dem, in tripartita Diuisione virtutis, videamus.

De Temperantia.

Et imon-
Gracum
Temperā-
tia.

Eius defi-
nitio.

QVia corpore & animo constat homo; huiusq;
imperio, illius seruitio vtimur: ideo oritur pri-
ma virtutis pars, quæ *σωφροσύνη* Græcè vocata, &
ὡς σώφρα τὴν φρόνησιν ab Aristotele explicata, Latine Tē-
perantia vocatur: definiturq; prudens vsus eorum,
quæ

Velut
seruans
pruden-
tiam.

quæ debentur carni: Id est: naturæ eius exigentiam
temperans: & id quod delectabile cēsetur, non quæ-
rens in corpore. Cuius exigentia, partim est natura-
lis, & omnino necessaria: vt alimentum & tegumen-
tum: Partim Naturalis: sed non omnino necessaria:
vt coniugium: Partim nec omnino Naturalis, &
penitus non necessaria: vt illecebræ ad sensus corpo-
ris oblectandos. Primam, aio, Sapientem, id est, vi-
rum bonum, admittere necessariò: alteram volun-
tariè: tertiā abstinere. In omnibus verò quidquid
corpori detrahet, animo conferet. Docebit hoc
Frugalitas, Castitas, Abstinencia, seu quam, Græco
verbo *ἐγκράτεια* melius forsan voco.

63
Exigentia
corporis
triplex.

Eiusque
ratio.

Tempe-
rantiam.

Frugalitas est in esu & potu modus: sustentationi
corporis sufficiens: qui Gulæ opponitur. Modus, in-
quam, in quantitate cibi potusque: qui alat vires,
reparetque. In qualitate, qui salubri vsu, & facilitate
parabili, non verò sumptu tantum damnoque com-
mendetur: In lenta sumptione, quæ auidam vora-
citatē cohibeat: In regula denique, quam institu-
tum præscripsit: dū stata tempora ieiunij assignauit.
Cæterum, cum aliæ virtutes, animo tantum pro-
sint: hæc etiam robur sanitatemque corpori con-
fert. Confert deinde menti: quæ ingluuie obtun-
ditur, & hebescit. Sed præcipuè amplectenda: quia
grata & accepta Deo: cuius regnum non est potus
& esca. Sobriè ergo viuito, & frugi: & stude, in hac
virtute proficere: quia quotidiani est exercitij: quia
velut

Frugalitas
in cibo &
potu.

Modus ei-
us expri-
mitur.

Qui & a-
nimo &
corpori
prodest.

Idcoq; v-
nicè ser-
uandus.

64 velut tyrocinium vitæ melioris; denique quia, in re
minimè ardua: quam nisi vincis, quæ maiora supe-
rare speres?

*Si nequit
Castitas
continens
esse, Matri-
monium in-
eundum.* Castitas contraria Libidini sequitur. Hæc si per
continentiam nequit retineri; Naturâ & lege diuina,
velut regulam habebit Matrimonium. Melius enim
est nubere, quam vri. Et vaga libido, non modò Dei
præcepto vetatur, sed etiam ratione, & iure natu-
ræ, coniugio illigatur, & adstringitur. Cum enim
facultatis gignendi & generandi, finis sit generis
propagatio; obtineri is aliter non potest, nisi, quod
genitum est, educetur. Educatio verò, prolis præ-
sertim humanæ, adeo alienæ opis egentis, commo-
da esse non potest, nisi mutuâ operâ, parentis vtrius-

*Quod est
a natura.* que. Cum & inter bruta etiam, præcipuè quorum
operosior educatio, vt volucrum, tam mas, quam

*Idq; causâ
educandæ
prolis.* fæmina, fætum curent. Si autem taliter educanda
est proles, incunda est Coniugalis Societas: quam,

*Strictius
lege Diui-
na consti-
tutum.* vt dixi, naturalis ratio dictat, exigitque. Eam verò
lex Diuina, & præcipuè Euangelij, certo instituto
circumscripsit, & strictiori præcepto deuinxit. Dum,
& vnam tantum vxorem vni Viro concessit: & ab
eâ separari, nisi morte vetuit. Nam diuortia, iustam
ob causam facta, non tam dissoluunt Coniugale fæ-

*Perfector
illo cali-
batus.* dus, quam nullum contractum fuisse ostendunt.

Et si verò necessarium & magnum est, in Christo &
& Ecclesia, hoc Sacramentum; attamen Virginitas
illo maior: altior: magisq; Deo chara: quippe quæ
à Carne

à Carne remota, illam velut abdicat: & ideo facile 65
in Spiritualem Naturam assurgit. Per quam homo
purus, vndique Deum, qui puritas est, facilius intra
se habebit hospitem.

*Vitanda
obscenitas
in verbis.* Vtrobique autem, tam in coniugio, quam coe-
libatu, castitas, primum in verbis seruanda: in qui-
bus nullam inesse turpitudinem, falso Stoici docue-
re. Dicebant enim. Si esset obscenitas, eam aut in
re fore, aut in verbo. In re, non esse: quia effertur
alio, co tecto nomine: Si autem turpis esset: ne alie-
no quidem: si non suo potius: quod itidem turpe
esse non potest, cum denotat rem, quæ est ostensa
non turpis. Atqui non sic perijt pudor, vt hoc no-
bis imponant. Nam etsi in rebus naturalibus, non est
ea turpitudinis, quæ sui vsum prohibeat; est tamen,
quæ apertum fugiat: & occultari requirat. Vnde fa-
ciem aperimus, sed velamus illa, quæ ipsa natura
quantum commodè potuit abdidit. Si verò hæc
regere honestas iubet, cur verbis dum necessariò no-
minanda sunt, non tegantur? Abeat igitur hæc ob-
scenitatis patrona Sophistice: nobis verecundia sit,
quam Christiana conuersatio requirit: obscenitas
ne nominetur quidem: honestè, velut in die,ambu-
lemus: & loquamur: vt decet Sanctos.

*Vitanda
itidem in
cogitatio-
ne.* Altera pars Castitatis, in cogitatione: quam item
puram & nullo phantasmate fædatam, casta & san-
cta lex Christi requirit, Vt nempe, nec admittas im-
munda, nec te illa meditando oblectes, & multo

I

minus

66 minus concupiscas. Præstabis verò facile, si visum moderere: ab hoc enim potissimum immundæ cogitationis origo. Dic igitur cum Iobo: Pepigi pactum cum oculis meis: nempe ne videant (vt Psalter inquit) vanitatem: & dictum vtrumque imple.

Et demum in Opere. Tertia pars Castitatis, in factis: non tantum, vt Fornicationes, Stupra, Adulteria, euites: & detestere: quæ, nemo est qui turpia non agnoscat: sed vt deuities etiam, quæ illicia sunt eorum: nempe muliebrem familiaritatem, officia, lenocinia, lasciuos, procacesque mores, quibus fouetur impurus hic Amor. Quem vt vincas, defugas: nam in alijs vitijs victoriæ causa, pugna est: in hoc, tantum fuga.

In corporis cultu modus. Abstinenciam, molliciti aduersam, voco, modum seueriorem in cultu: comptu: & situ corporis. Cultus est in veste: quæ, sit necessaria: sine nimio sumptu: Commoda: sine inutili copia: Decora: sine futili & vana vanitate. Comptus in munditie: quæ vt illuuiem sordidam, squalloremque vitæ: ita crebra nimis balnea, vnguenta, calamistra non requirit. *Item in comptu.* Situs est, aut in exercitio; aut in quiete. Illud aduoco, & requiro: vt vegetum, agile, patiensque laboris corpus reddat: Hanc admitto: & tolero: vt vires reficiat: Non verò somnolentiâ, cubatione, gestationeque molli eneruet, duoque vitet contraria: nempe, ne quid effæminatum aut molle, & ne quid durum agreste aut rusticum sit. *In situ denique.* Denique; & vniuersim, quidquid affluentia nimis est exquisitum, delicatum, & Sy-

67 & Sybariticum, quidquid affectato fastidio nimis tenerum, id totum *ἐν πάρῃ* aut moderatur, aut abstineri iubet. Vt verè sit Temperantia, ex Stoica definitione, *ἡ ἐξ ἀντιθέσεως ἡδονῶν*. Et ipsa potius vincat omnem corporis voluptatem, animumque eius fallacibus, & falsis oblectamentis liberum, & vacuum: solidorum & olim immutabilium capacem reddat. Vtrumque autem obtineri non potest, & qui hæc consecretur, illa amittet.

De Iustitia.

Peractis transactisque ijs, quæ ad corporis vt ita dicam moralem *ἐννομήσιον* spectant, cum in hac vita rerum externarum egentes naturam simus, præscribit præcipitque Iustitia: quomodo in illarum usu versari nos oporteat. Est enim illa, ex prudentiæ dictamine desumptus Habitus: rebus quæ extra nos, rectè vtendi: vt nempe id, quod sub notione vtilis venit, iusta administremus ratione. Id autem fit; dum nec nobis vindicamus, nec alteri tribuimus, plus aut minus, quam tenemur. Porro bifariam considerari Iustitia potest. Nempe: vel vt sit aptitudo tantum, ac potentia animi, firmiter apud se constituentis, legitimum usum proprii, ac alieni debitam cuique attributionem: vel vt sit actus ipse hoc idem exercens. *Iustitiæ definitio.* *Quæ partim est potentia.* *Partim actus.* *Huc prima spectat.* Primam notione, pertinet ad hunc tractatum, Probitatis: quæ se animus præparat, ac munit, ad præstandum,

dum, quidquid ius & æquum requirer: imple-
dumque id totum; unde viri boni nominantur. Al-
tera ad Caritatem; vbi, quid sit ius, suum cuique tri-
buens, accuratè expendetur. Itaque hanc priorem par-
tem tractabimus. Constitutum mihi enim, quid-
que suo loco, sine tautologia ponere: contra quam
faciunt illi, qui hanc ad mentionem Iustitiæ, totam
Iurisprudentiam infarciunt.

Iustitiæ autem istius, ut ita dicam, interioris, fons
& origo est, regimen seuerum, adstrictumque eius
affectus; quo in id, quod nobis prodesse videtur, ni-
mis ferimur. Et si enim ille, à natura ad conseruatio-
nem sui, inditus, cuique animanti; tamen vbi ratio
homini accessit, docet illum & admonet: ne sua cō-
moda plus æquo diligat: aut quærat: quin immò
sæpè impendat, societatis, & ex illa orti officij causâ.

Occupetur ergo primum animus, in expugnando
hoc affectu: qui hostis vnicus Iustitiæ: omnia sibi
rapiens: & nulli reddere, quod suum est, permittens:
statuatque non modò quidquam sibi arrogare, sed
etiam proprijs licitisque commodis, societatis & of-
ficij causâ, detrahare. Quin immò, ut id exactiùs
impleat; meminerit: quàm altum, & eximiū, quàm
liberum, & liberale, quàm denique ratione dignum
sit; cuncta quæ infra animum, ex animo spreuisse.

Affectu autem tali victo; concidet Auaritia: & orie-
tur hoc fonte, rectus vsus rerum: animo illis non
irretito: quin immò, adeo firmo in verâ eorum, id
est

est parua æstimatione; ut paratus sit, iacturam po-
tius omnium pati, quàm vel latum vnguem, ab eo,
quod Iustitia exigit declinare. Hic virtutis habitus,
(qui vno nomine non effertur,) oppositus est vitio
fruitionis. Rarus verò & arduus: ut sunt Mortalium
mentes, captæ concupiscentiâ opulentia: quam
fulgor & commoditas eius prouocat. Adeo qui-
dem, ut Diuino etiam eloquio, magnum & mirabi-
le fecisse dicatur, qui eam abiecerit. Attamen abij-
cienda est, idque ijs rationibus quas attuli, inter re-
media vitij huic virtuti oppositi.

Virtutis-
hic habi-
tus opposi-
tus frui-
oni auara.
Rarus &
difficilis.

Habendus
tamen,

Altera ex eodem fonte virtus fluit, Liberalitas:
contraria parcitati: interiori verò Iustitiæ, propria
& insita. Quid enim iustius quàm subuenire, largiri,
prodesse, id est, quod tibi velis fieri, facere alteri? Id
verò præstabis, primum si adsit (ut ita loquar) Li-
bentia: quæ quidquid dat, libenter dat: bono ani-
mo, studio, iudicio, ratione. Si verò dare nequit:
vellet tamen: cuperetque. Ita constabit beneficen-
tia, & beneuolentia vera. Deinde, si adsit Gratia:
quæ non fæneretur beneficium: non captet: non
requirat vicem: largiatur gratis: non mutuum, sed
donum. Postremò si adsit Bonitas, quæ adeo sit dif-
fusiua sui, ut benefaciat etiam illis; qui odere: & quâ
potest, æmuletur Deum: qui beneficijs afficit igna-
ros: & ingratos: non petentes: abnuentes: imme-
rentes: sed (quod sufficit eius bonitati) miseros, &
egentes.

Liberali-
tas altera
pars inte-
rioris Iu-
stitiæ.

Lib-
sit libes;

Gratuita.

Benigna.

Etiam nō
amscis.

Modò mi-
seris.

Sed Liberalitate, etsi nihil est naturæ humanæ accommodatius; attamen ut iusta sit, recta, & laudabilis; oportet: ut cautiones quasdam habeat: quas suggeret tertia interioris Iustitiæ pars: prodigalitati aduersa: quam angusto forsan, sed cum aliud proprium non suppetat, necessario vocabulo, nuncupato Parsimoniam. Definitur: prudens rerum dispensatio: seu mensura: ac regula; nec plus, nec minus, quam opus sit, in alios erogandi. Per hanc sufficit modicum iusto: hæc tantas vires habet, ut multis impendijs, multis erogationibus sola sufficiat. Alij nempe diuidunt (inquit Sapiens) propria: & ditiores fiunt: alij rapiunt non sua, & semper in egestate sunt. Iustus autem dispensator, assignans tribuensq; quantum meretur quisque, dum sua non prodiget; non rapiet aliena: vetabitque ea; quæ luxus, & hinc fata egestas, suadere solet: fraudem nempe & iniuriam. Deinde benefaciet, non ambitus causâ profuse largiendo; sed benignè, merita, aut pensando; aut prouocando. Duo itaque præstat Parsimonia: Primum docet nos modicos esse, in omni impendio: nempe in victu, veste, supellectili, familiâ, largitione: idque, ne oporteat, iniquè sarcire damna, inconsultæ profusionis: Deinde, iubet, ut pro cuiusque dignitate & meritis, tribuamus. Nam si hic delectus non seruaretur, nulla ratione æquitas posset seruari. Habes Iustitiæ, ut dixi, interioris, & ad probitatem propriè pertinentis, lineamenta vera. In quibus

Parsimonia pars
tertia interioris
Iustitiæ.

Definitio
eius.

Et eximius
visus.

Docet modicos
esse
in sumptibus.

Et in tribuendo æquos.

bus velut in semine aut radice, inclusa vis eius: à quâ pullulabunt facilè, præcepta & officia charitatis: de quibus libro agam subsequenti.

De Fortitudine.

I A M verò, cum & ea, quæ corpus regit: & ea, quæ externa dispensat Virtus; explicata ostensaque sit; Superest: quæ animum firmat, ac perficit: eaque est Fortitudo. Definitio illam: Prudentiæ habitum, quæ animus, primum cuncta, quæ infra se habet; deinde seipsum: postremò victoriam ipsam, vincit: domat: ac Deo subdit. Nempe, ut illud olim in Philosophia veteri decantatum *αὐτάρκτεον καλόν* forti & inuictò studio superatis, victisq; impedimentis omnibus, obtineat. Victoriæ porro istius, seu *τῆς κρείττης* materiam præbent, ea; quæ nobis sunt terribilia, molesta, difficilia. Sed quia in oculos maximè incurrunt, ea quæ terrent: ideo in illis vincendis, vulgò & imperitè, tota fortitudinis ratio ponitur. Cum hæc pars eius tantum, eaque non potissima sit, prout patebit.

A quâ tamen ut ordiar, definitio illam: & voco; Firmitatem imperterritam animi, contra ea quæ corpori nocent. Inter ista autem *φοβερὰ καὶ ἰσχυρὰ* inquit Aristoteles. Mortem ergo cum officium requirit, & nō timere, & subire; prima, sed non omnis, fortitudo erit. Magna tamen, quoties non omninò impetu fit: sed causâ, & consilio. Tum enim plenam Victo-

Definitio
Fortitudinis.

Occupatur
circa
terribilia,
molesta,
difficilia.

Firmitas
animi.

Contra
Mortem.

Per se
eligibile,
pulchrū
seu honestum.

Mors
maximè
terribilis.

Victoriam exercet animus; in corpus; dum vitam eius, velut vestem, quando opus est exuit, & ponit.

Non ut
illam con-
sciscas.

Non ut *αὐτοφόνος*, & *αὐτοκτενής* sit. (Apagē Porticē-
suum insanam Sapientiam, quæ falsa specie roboris, <sup>Sui occi-
for, & si-
bi man-
inferens.</sup> infirma & timida; mortem potius sibi consciscit,
quàm duri quidpiam, & molesti sustineat: quæ ar-
bitrium Vitæ à Deo acceptæ, Deo eripit: & sibi
per arrogantiam prauam vindicat: acta aut fero-

Sed cum
opus est
subeas.

ciâ, aut gloriâ inani.) Non, inquam, ut se per-
mat: sed ne morte deterri ab officio patiatur:
sitque paratus, pro illo, ut Christus, & docuit,
& fecit, ponere animam.

Nempe vi-
tandi fla-
gitij.

Quâ maiorem dilectio-
nem officij, nemo habet. Id autem præstat, par-
tim cum eligit mori prius, quàm honestum dese-
rere; Peiusque letho flagitium timet: & non ti-
met, quæ occidunt corpus; sed quæ occidunt ani-
mam: Vbi est mens gnara sui finis: ideoque recti

Officij im-
plendi.

tenax propositi, Partim, dum vsque ad periculum
mortis, propugnat quod tenetur: putatque dulce
& decorum, pro officio mori: Vbi est, amore
τὴν καλὴν, strenuæ & excitatæ indolis, pulcherri-

Dei testā-
di causa.

^{Honesti.} mus vigor: Partim denique, cum Dei gloriæ &
testimonio, vitam immolat: Vbi est fortis supra
mortem dilectio: Prout fuit in illis; qui torti, se-
cti, vlti, cæsi sunt, tormentis & morte strenuè
obitâ, sed non sibi illatâ. Hic est primus For-
titudinis gradus: in quo est Victoria terribilium:
idque à mente tranquilla, & ex proposito, iustam
ob cau-

ob causam, agente. Ei opposita, pars illa superbix;
quam ferociam dixi: quæ præceps, inconsulta, im-
petu agens, acta nempe, ut ita dicam, Gygantæa
quadam, superbiâ, ex corporis robore orta.

Sequitur alter Fortitudinis gradus: quem in re <sup>Pars alte-
ra Forti-
tudinis in
re molesta.</sup> & materie molesta posui: & in lucta animi cum fa-
ctu: orto à rebus externis: Ut nempe eas superet, id
est, infra se deprimat: seu, (ut Cicero id ipsum adscri-
bens Fortitudini inquit) ut ea, quæ eximia plerique
& præclara videntur, ratione stabili firmaque con-
temnat. Vocari & definiri hic gradus potest. Con-

Quæ est
Constantia.

stantia animi, in eodem statu permanentis: externis
nec deprelli: nec elati. Sed quia mens humana,

Detrectas
deprimi.

quasi naturâ extollitur, (igneum enim quidpiam &
æthereum est) contra naturam verò deprimitur:
Ideo plus molestiæ sentit, in elatione continenda,
quàm in depressione detrectanda. Itaque potior For-

Et (quod
operosius)
extolli.

titudinis vis, erit in primo: Tum enim vetè animus
secum pugnat, certatque. Vnde verò hoc monstrum,
animus nempe secum pugnans? (quærit & respon-

det sibi Augustinus.) Vnde, inquit, quod imperat
animus corpori, & paretur statim: imperat sibi, &
resistitur. Imperat animus, ut moueatur manus; mo-

Tū enim
animus se-
cum pu-
gnat.

uetur. Et vix à seruitio, distat imperium: Imperat
animus, ut velit animus, nec facit tamen. Causa est,

quod non ex toto vult, ideoque non ex toto imperat.

Vincendus itaque animo animus est: ut sibi parere
possit. Maiorque erit hic gradus, quàm in terribiliū

victoriâ. Nam vita, vt ita dicam, corporea, cum
Molesto infra animum sit, facilius ab eo superatur. Certa-
certamine men verò animi secum, tantò molestius est, quantò
 operosius, par quàm inferior, vincitur. Nemo au-
 tem magis par, quàm quisque sibi. Se ergo vincere,
 admodum arduum, operosumque erit. Porro tum
 demum verè se oppugnat, seque vincere studet,
 mens humana; cum fastum & inanem gloriam,
 quâ maximè oblectatur, sibi eripit: seque illâ priuat.
 Tum inquam primùm, velut partes fiunt: & quod
 vnum idemque videbatur, diuiditur: nempe purum
Ut cupidi- illud ac simplex rationis: quod Christiana Philoso-
nes supe- phia Spiritum vocat: ab illa parte, quæ parens cupi-
ret. dinum est. Inter cupidines autem, cum præcellat
Inter quas maximè fama & gloria; præsertim ea; quæ vt vera
eminet va- tribuitur; & ob meritum videtur obtigisse; Ideo ta-
na gloria. lis gloriæ abdicatio, grauis & maximè molesta sit,
 necesse est. Diuturnum enim certamen, & conti-
 nuò rediens fit lucta: donec omnis dulcedo eius,
 & gustus, penitus mactetur. Mactari autem debet.
 Nam impedit, repellit, & arcet verum hominis
 bonum. Non enim conueniunt, nec in vna sede
Quæ vin- morantur, complacentia vanæ gloriæ, & serius veri
cenda. boni amor. Ergo contra fastum felicitatis huius vi-
 tæ, animus firmandus est, ne inanis famæ applausu,
 ventosus fiat. Vt laudem, inquam, fugiat: quippe
 semper falsam: id est immeritam, leuem, breuem-
 que & verum mentis deceptæ ludibrium. Deinde;
 arro-

arrogantiam iudicij, ex facultatibus animi deuiter: 75
 idque sanctâ illâ, verâ, & debitâ simplicitate, cum
 quâ quæri se iubet Deus. Hæc est Fortitudo, in
 rebus molestis superandis; quam etsi fatentur pas-
 sim, eximiam esse, dum magis expeditum putant,
Mirū hac
à nullo
tractam. hostem, quàm cupiditatem vincere; & quæ pre-
 munt sustinere, quàm quæ attollunt deprimere;
 Nullam tamen, quod miror, eius mentionem fa-
 ciunt: cum de virtute hac agunt.

Tertius summusque Fortitudinis gradus est: Spi-
 ritum ita, vt dixi, corporis & Cupidinis dominum,
 ac victorem, iterum vincere: domare: Deoque
 subiicere. Hanc partem voco Humilitatem: Qua-
 tenus, inquam, respicit Deum: nam quâ se; robur
 ac firmitas summa est. Definiri potest. Status &
 conditionis humanæ, fortiter agnita, retentaque
Quæ de-
finitur. veritas: quæ hominem, in suo, quod ex se est, nihi-
 lo, firmiter collocat: & nulla re externâ, ab illo
 permittit dimoueri: sublimis reuerâ, arduusque gradus.
 Quia etenim animus, vbi superauit partem sui, quæ
 cupidinum parens est; facile, adeo præclari operis,
 fructu capitur; se miratur; se oblectat; ideo hoc
 ipso, victoriam, quam parauerat, incautus amittit.
 Vincitur enim iterum Complacentiâ: quæ bono
 principio orta, facile imponit: & difficillimè depre-
 henditur: quippe mirâ celeritate sese insinuans.
 Difficilius verò superatur. quia velut spoliare se fru-
 ctu veri boni oportet: & vim sibi inferre: ne illo
 frua-

76 fruamur. Immò, velut se perimere, ac mactari: id-
 que parte sui potiore: nempe, quodammodo ani-
 mo mori. Sciunt experti quid dicam, & fatebun-
 tur id fieri per humilitatem, quæ est virtus oppo-
 sita parti illi superbix, quæ ab elatione animi, se
 bono suo oblectantis, oritur. Hæc, prout dixi,
 coram Deo, in cognitione sui nihili, sui minuti,
 sui corrupti, fortiter firmiterque hominem consti-
 tuit: & adeò ab hac consideratione, seu agnitione
 sui, diuelli aut attolli vlla re non permittit: vt etiã
 id, quodammodo prohibeat vero bono. Quando
 enim illud, influit sua spontè, quoniam delecta-
 tio, quam secum adfert, externum iam quidpiam
 & productum est: Ideo, ne illi acquiescere velit,
 id est, ne effectui potius inhiet, quam causæ inni-
 tatur; seque compotem boni existimans, euanescat;
 ideo inquam, in tantum sibi non appropriat, id
 quod suauis & dulce influit: vt satagat etiam, to-
 tum & integrum, nullo delibatum proprio gustu,
 & fruitione; reddere & refundere datoris. Et cum
 hoc fecerit, se non plenè fecisse, inutilemque; ideo
 & vilem esse, semper & verè agnoscit: fateturque;
 quippe cum talis sit reuera. Habes Fortitudinis ple-
 nam victoriam. Partam primùm, si opus est, mortè
 naturali. Deinde, quod semper opus, mortè cupi-
 ditatum. Postremò, quod summum opus, mortè
 ipsiusmet animi: dum commorimur Deo: & su-
 premam victoriam victoriæ obtinemus: nulla eius
 dulce-

*Idque mi-
 na quadã
 ratione.*

*Que ex-
 pte expli-
 catur;*

*In triplici
 morte.*

De (vt ita
 dicam))
 deifica-
 tione. dulcedine capti, ne iterum vincamur. Quod po-
 streum vberius explicabo: cum *περί τῆς θεωρίας* agam;
 Nunc verò partem tertiam capitis huius absoluam.

77

Pars Capitis Tertia.

*Declaratur unde, & quo principio, paretur,
 & insit, homini Virtus.*

QUæsitum id acriter olim, & nunc: neque dum
 sopita ex integro controuersia. Ad eam nam-
 que pertinet referturque, magnum illud dissidium,
 non scholis tantum, sed Ecclesiæ etiam diu graue,
 de Gratiæ Diuinæ necessarijs auxilijs, & arbitrij hu-
 mani libertate. Operæ pretium itaque erit, paucis
 hæc explicare: paucis inquam: nam haud aliam
 causam dederim, huius contentiōis magis propriã,
 quàm multiloquium: dum, diffusis disceptationi-
 bus sibi mutuò præbent cauillandi ansam: quam
 pauca, & librata verba tollunt. Est verò, omninò
 necessarium, ad hanc quam suscepi, diatriben, lo-
 cum hunc non præterire. Fundamentum enim vir-
 tutis, & *ἡ ἀρχή* vnicum est: scire, vnde illi pe-
 tendum sit principium. Ne ignorantia veræ eius
 causæ, tribuamus nobis, quod Dei est: & vt eum,
 authorem gratiæ; gratiam verò potissimum causã
 meriti, & præmij, id est gloriæ, agnoscamus. Alio-
 qui si proprijs viribus, nisi tantum velimus, & ijs

*Contentio
 hac de re
 Scholæ &
 Ecclesiæ
 grauis.*

*Necessariū
 hic tra-
 ctanda.*

78 putemus nos posse, summum bonum consequi; totâ vitâ laborantes, nihil capiemus. Meritò itaq; huic loco insistam. Et primò, opiniones hac de re erroneas adferam. deinde, veram sententiam (præmissis quibusdam,) demonstrabo. Tertiò, quæ contra illam dici solent, refellam.

Idq; partitione qua proponitur.

Virtutē à temperie Corporis esse.

Imprimis ergo, opinio quorundam fuit: Virtutem à Natura esse: & cuiusq; mores nasci: id est, à temperie, & constitutione corporis, provenire. Causa sententiæ: à tam arctâ animæ cum corpore connexionē. Cuius humorum prout est *κράσις*, magis minusve videtur in nobis incitare Commotiones: Ex illarum verò modo, virtutes vitiaque. Sed si animus corpore potior, præstantiorque; quomodo ab illo perficitur? utique, quod ignobilius & inferius est, perficere superius nobiliusq; non potest.

Téperamentū.

Falsum.

A ratione tantum humana.

Altera ergo sententia sequitur: quæ virtutum petit principium, tantum à ratione humana. Quam rectam puramque homini inditam, sed à corporis consortio, velut contactu infectam, corrigi & depurari, institutione ac doctrina. Itaque proprijs insitæ rationis viribus, sufficere quemque sibi ad virtutem. Sententia hæc dum *ἐνταλὰς* tribuit homini, impiè Deum relegat. A quo cum sit nostrum esse, quantò magis bonum esse?

Sui sufficientiā.

Falsum etiam.

Fato eam dari & forte.

Tertia ei contraria sententia est, quæ dicit: à Deo, velut sorte, dari virtutem: ita ut eam vni conferat, neget alteri: ut nempe, animus passivè se tantum habere

Cooperatione.

habeat, sine vlla *συνεργεία*, & extincta omni libertate, 79 sui que arbitrio. Sententia primâ fronte videtur ad Deum ire: sed inspecta penitus, bonitati eius contraria. Causa enim peccati esset Deus. Nam quòd aliquis, virtutis omnis expers sit; (quales esse multos scimus;) Deus qui non dedit, in causa esset. Author nempe mali, quia non dator boni. At quomodo ipsummet bonum, causa mali? & quomodo posset esse ultor, cuius esset Author?

Idē falsum.

Quartam veramque sententiam antequam adferam; Præmittendum est: Deum, naturam ratione præditam, liberæ voluntatis sui que arbitrij creasse. Quod testimonio scripturæ apertum: & dogmate Catholico sanctum, sancitumque. Decuit nempe eius liberalem & munificam bonitatem, cuius est, se quàm maximè communicare, decuit inquam impertiri ei, quem ad imaginem sui fecit; eximium hoc, & Divinitati suæ proximum, propriumq;. Nihil detraxit eius omnipotentia: quæ ultro concessa non minuitur potestate, præsertim supremo iure (ut ita dicam) domini; adeo integro; ut in ipso vivamus, moveamur, & fimus. Denique sapientiam reddit maximè illustrem: dum mira ratione, cuncta ad suam gloriam, gubernat dirigitque: salva patentium libertate. Est ergo liberi arbitrij homo.

Deus hominem liberū creavit.

Decuit hoc eius bonitatē.

Omnipotentia nihil detraxit.

Sapientia illustrem reddidit.

liberi arbitrij.

Porro ut huiusce libertatis status rectè pateat; sciendum est: quòd voluntatis actio, ex vi & proprietate sibi indita, aut est per naturam necessaria, aut

Voluntas nostra aut est per naturā necessaria.

80 aut per electionem libera, aut per vim coacta. In primo actu retinet vim suam: vult quippe, in quod innato appetitu fertur: nempe in bonum seu finem: quem etsi necessario appetit, non tamen inuita, & ^{Aut per electionem libera.} integrum illi manet. In altero non modo ^{Spontanum.} retinet, sed eandem liberè exercet: dum nempe, aut rejicit, aut admittit aliquid, prout iua ^{Electio.} ^{ne.} ^{Liberum arbitrium.} scilicet liberè eligit media, quæ seu verè, seu falsò putat conuenientia ad finem: vbi ^{Aut per vim co-} suum habet. In tertio verò actu, vim suam prorsus amitteret, aut potius ipsamet quod erat, esse desineret. Quippe non est voluntas, dum non vult: nec vult, si cogitur.

Hæc est voluntatis humanæ, vera innataque vis, ^{Eius stat9 ante peccatū describitur.} atque constitutio. Quam dum ante peccatum, originali iustitia integram incorruptamque habuit: Primùm inclinatione naturali: quâ in bonum necessario fertur, sibi proprium conueniensque appetebat. Deinde electione libera, acceptare aut rejicere poterat, quod vellet: & sine villo animi liberi impedimento ^{Indifferētiam.} plenam obtinebat: (quam tamen ob innocentie statum, quodammodo Naturalem potius, inditamque à Deo, quam ^{Ab electione virtutē.} ^{prociaretur} haberet, ideoque facilius bonum, quam malum acceptaret.) Denique non modo vllam non sensit, coactionem, (quæ nec vlla propriè dicta dari potest, nec esse nisi ad malum:) sed neque talem, quæ illi grauis & molesta esset, tractionem.

Post

Post peccatum verò primi Parentis: Primùm, mutauit illa Naturalis & necessaria ad bonum inclinatio: cum nempe malum, specie boni, per concupiscentiam appetere cæpit. Deinde, in libertate eligendi, æquilibrium illud voluntatis, variavit: lancem eius deprimente peccati originalis pondere: ita, vt bona media, quodammodo inuitè voluntas eligeret: facillimè autem, & sua sponte, mala. Denique vis quædam, & mancipatio captiuantis nos peccati, subsequuta: quæ voluntatem afflixit: & seruam quodammodo fecit. A quo enim quis deuictus est: huius & seruus est. Ita, omni parte, innata voluntatis energia, vulnerata: debilitata: vitiata: (prout hisce verbis, id ^{Ita ut per-} ^{risisset fere} exprimere solet, Augustinus:) non tamen interfecta: aut sublata est. Corrupti enim, infici, & deprauari, natura in homine per peccatum potuit: penitus tolli & eripi non potuit. Mansit ergo vis & proprietas eius: sed saucia & mutila: & ad malum tantum prona.

Atque ita, perierat homo: dum malus tantum esse poterat. Sed subuenit misero, benignitas Saluatoris nostri Dei: qui manifestus in carne, dum naturam, quam sibi propriam assumpsit, reparauit; etiam nobis, eiusdem reparationis communionem, satisfactione præstita, & soluto redemptionis lytro, obtinuit. Ita illi tributa iustitia: nobis

82 nobis data, per ipsum, misericordia. Et ut Adamo peccante, ad totum genus humanum, labes peruenit; ita Christo promerente, ad omnes gratia pertinuit. Gratia porrò hæc, sita in Auxilio: Institutione: & Exemplo. Auxilium: partim depulso malo originalis peccati, per *παλυννενσιαν* baptis-^{Regene-}mi; partim collato bono, per internam inspira-^{ratione.}tionem gratiæ præuenientis, quæ memoriam stabilis: illustrat intellectum: accendit voluntatem ad bonum: idque sæpè supernaturali illapsu: qui creatas vires animæ excedit. Partim denique, data in bono perseverantiâ, per promissam, præstitamque nobiscum mansionem: & Spiritus Sancti donum. Institutione: Partim doctrinâ: & ultimi finis, non in hac vita quærendi, notitiâ: (quod vetus Philosophia ignoravit, & Iudaica religio, non expressè asseruit:) Partim ad eum facile obtinendum consilio; quod breuissimarum sententiarum in affectatâ maiestate, & arcanâ veritate aperuit: Partim denique, præcepto; & iussu: mysterijs nempe, & Sacramentis veræ fidei patefactis: & sublatâ (ut vocat Athanasius) *προλαλησιαν* religio-^{De Deo}ne autem constituta: quæ antehac, aut nulla, ^{aberra-}apud nescientes Deum: aut falsa; apud malè co-^{tionem.}lentes: aut imperfecta adhuc; in Iudaismo erat. Exemplum denique dedit nobis: dum, quæ docuit, implevit: & quæ imperavit, facere monstravit:

Quæ Christi salubre auxilium.

Institutio nem necessariam.

Exemplum denique nobis dedit.

83 stravit: meritòque se sequi, suisque insistere vestigijs iussit: ut quod ille fecit, & nos faciamus. Tot verò, tantisque subsidijs fulta natura humana, non modo ad pristinum statum redijt; sed longè maiori, & præsidio, & dote gratiæ, firmata ornataque est. Primùm, quia maior libertas, (inquit Augustinus) necessaria fuit aduersus tot tentationes, quæ in paradiso non fuerunt: deinde, quia dignitas, copiosa redemptio, & misericordia Saluatoris id meruit: voluitque.

Ita natura superavit gratia.

Ex his verò omnibus quæ dicta sunt, quadruplex status dignoscitur humanæ potestatis: (posse autem, tantum est ad bonum, nam ad malum est propriè, non posse:) Primò, in innocentiae statu: potuit homo benè agere, & potuit non peccare: Deinde, post peccatum, expers innocentiae, non potuit benè agere, & non potuit non peccare: Tertiò, compos gratiæ, iterum, atque facilius multò, potest benè agere, & potest non peccare. Postremò, cum donatus erit gloria, non poterit non benè agere, (si actio vocanda in ipsa fruitione est: ubi patitur magis, quam agit:) & nunquam poterit peccare.

Quadruplex potestatis humana variatio.

Cum itaque in statu tertio nunc simus; id est, in libertate, adiutâ gratiâ, facilis responsio erit, ad quæstionem propositam. Nempe: Virtutem & Actionem bonam, præcipuè verò, sublimem illâ; ^{Nunc in libertate adiuta gratianus esse.} qualis

84 qualis est credere, sperare, diligere, ut iustificationis gratia conferatur; (verba sunt ex Canone Concilij Tridentini:) non posse esse sine præueniente Spiritus Sancti inspiratione: & auxilio: Ita tamen; ut liberum hominis arbitrium, in, non dissentiendo gratiæ, interueniat. Vt enim, non est amissum penitus, arbitrium per peccatum; ita nec sublatum, per gratiam. Et (ut Prosper dixit) quod non est interfectum per vulnerantem; non tollitur per medentem. Manet hæc libertas, sed ex se, ad vnam partem magis propensa, nempe ad dissensum gratiæ. Vnde, cum Concilij Tridentini regula, decernit, posse voluntatem humanam, gratiæ assensum, non præbere, satis hoc ipso ostendit in quo potissimum gratiæ cooperetur: nempe, in non detrectando. Talis autem cooperatio, nihil habet, quo se iactet, & ostendet. Nihil enim aliud præstat, per eam voluntas, nisi quod, non pereundi assensum, velit gratiæ & auxilio Dei, a se obtineri. Quis autem salutem sibi adscribat, quod, cum ex se, non potuerit non perire, saluari per alium, non noluerit? Quis exprobet Datori, quod donum eius acceptauerit? præsertim cum ut acceptaret, illectus sit, inuitante, seque planè ingerente, eius bonitate. Et cum, ni eam acceptaret, periret. Certè hinc non usurpabimus gloriam: sed ei referemus: qui ad eam obti-

Posse tamen gratiæ dissentire.

Cooperari vero in non dissentiendo.

Hinc tamen nulli iactantia.

obtinendam, contulit, gratuitam gratiam. Quin 85 immò, confundemur potius; cum videbimus; ægre, prauâ voluntate nostrâ, acceptata ab eo dona, præmijs affici: & munera eius oblata, sua, commendata, denique nostri commodi causâ data, in nobis velut merita coronari. Nostrum enim ferme tantum est, posse illa respuere, id est, ^{Quippe propriè nil efficimus ipsi.} posse perire. Et propriè, (ut inquit Augustinus) non est voluntatis nostræ effectio, sed defectio. Nam ut superius dixi, posse seu efficere, est ad bonum tantum, quod ex nobis nullum. Cum igitur gratiæ cooperamur, seu assensum non negamus; propriè nihil efficimus viribus nostris: sed ^{Sed tantum non deficiamus.} tantum, adiuti gratiâ, non deficiamus: cum, absque illâ esset, deficeremus.

Hæc, naturâ rei, ac ratione ipsa euidentia, Auctoritate scripturæ, & interpretatione Patrû, immò doctrina, & approbatione Ecclesiæ, firma; turbauit nuper pruritus disceptandi: & ^{Hæc frustra con- turbant.} scabie insanabilior, quæ prouidit dogma, tale: Nèpe, non posse hominem gratiæ dissentire. Quod verò dissentiat, id à nescio quâ prædeterminatione esse, ad vnum quid, voluntatem adstringente. Dicunt enim: Deum, absolutâ sua voluntate, ante omnem præuisionem voluntatis humanæ, ab æterno statuisse: ac decreuisse: omnes actiones humanas, cum circumstantijs omnibus: ita ut aliter fieri non possint.

86 *Nulla iusta causa.* sint. Causas verò sententiæ afferunt istas: Primam; quia putant aliter non posse præstare prouidentiam ac gubernationem vniuersi. Alteram; quia necessarium dicunt, vt causa prima prius influat in effectum, quàm secunda. Tertiam; quia nisi prædeterminatio esset, principium iustificationis; non ex Deo, sed ex nobis esset. Præter hæc rationes, se tutantur Autoritate Augustini, dicuntq; eum eiusdem secum esse sententiæ. Quod totum, vt plenè refutem, aperio primum; quæ exinde sequantur absurda.

Absurda istius opinionis. Primum erit; quòd si hæc sententia obtineret; tolleretur libertas arbitrij: cuius vis est in electione. Electio verò non est, vbi non datur, è pluribus optio. Optio verò tollitur, si ad vnum adstricta, & affixa sit, nescio quâ prædeterminatione, voluntas. Alterum absurdum; quod benè secusque meritis, promissio præmij, vel cōminatio poenæ; quibus Deus allicit, vel deterret, voluntatem, inutilis: imo ludicra esset: prædeterminatione hæc, ad vnum, cui non possit resisti, manente. Tertium; quòd quatuor statuum humanæ potestatis, quas verè recensui, permutatio, ac confusio sequeretur: si tertius, in quo nunc sumus, vt possimus benè agere, & possimus non peccare; vel in quartum, gloriâ dotatum, nempe, non posse peccare, vel in secundum, gratiâ destitutum, nempe, non posse non peccare. Quartum absurdum; quòd induceretur, fatalis & cogēs necessitas, idq; non illa, quâ vocat sequel-

87 sequelæ; id est ex suppositione præuisæ voluntatis; sed ex prædeterminatione: atq; ita ex merâ adactione: Inde; prodiret atrox illa, & terribilis prædeterminatio: quæ immutabili decreto, faceret hominem, non ideo damnandum, quia peccaturum: sed quia damnandum; peccaturum. Quintum absurdum; Deum fore authorem peccati: & magis quam Dæmonem: nam ille suadet tantum ac incitat: hic tali, quam adstruunt prædeterminatione, iuberet omnino: cogeretq;. Sextum absurdum; Deum iniurium, ac iniquum iudicem fore. Quare enim in alio puniret, cuius ipse Author esset? dicerent damnandi: non fuit in nostra potestate, non velle; quod vt vellemus, voluisti: non fuit, quod vellemus, non facere; quod vt omnibus cum circumstantijs faceremus, non decreuisti solum; iuuisti; iussisti; sed motione quadam, & impulsu, cui resistere non potuimus, omnino addegisti; seu potius tu ipse fecisti: cur nos ergo punis? Hæc & plura absurda sequerentur, quorum quidquid tetigeris; vt ille ait, vlcus est.

Contra hæc verò omnia satis se tutos arbitrantur: cum dicunt, Deum prædeterminare ad opus, sed non quâ malum est & peccatum. Quasi non sufficiat ad complicitatem; vt ita dicam; adigere ad opus, cui annexa, & inseparabilis malitia est. Hac profecto ratione, omnis peccans, vix peccaret. Raro enim vult peccatum, quâ Deo iniurium, sed quâ prodesse, ac oble-

88 ac oblectare videtur. Prædeterminatio ergo ista, in-
culpabilis esse nequit. Quod verò concursus Dei
naturalem attinet: hic adeo non prædeterminat vo-
luntatem vt ei potius obsequi videatur.

*Vti & eo-
rū argu-
menta.* Sed vt refutem paucis rationes, quas adferunt;
Primum; de Prouidentia Dei, seu potius, facultate
gubernandi; sine hac, quam adstruunt prædetermi-
natione, securos esse iubeo. Constat illi ratio, istius
potestatis, & imperij: ita vt, nihil ipso inscio, nihil
inuito, nihil ad efficiendum, aut prohibendum,

*Dei sine
prædeter-
minatio-
ne, esse re-
ctorem v-
niuersi.* inualido, fiat. Scit omnes euentus, immò sem-
per præsentibus sibi spectat: & noscit: neque huic
inspectioni, & notitiæ, officit quidquam, liber-
tas humani arbitrij. Vult deinde quædam fieri:
quædam permitit quandoque: & operari finit cau-
sas secundas; prout earum condidit naturam:
nempe liberas liberè agere: sed ipso non inuito:
alioqui non agerent. Ita neque hic, cum impe-
dit libertas humana. Potest denique omnia: etiâ si
liberos homines creauit. Velle enim illis, liberum
dedicere efficere ac præstare quæ voluerint, sua gu-
bernatione circumscripsit: suâque omnipotentia
(salua agentium libertate) omnia ad finem diri-
git, destinatum. Neque prædeterminatione, id-
est coactione voluntatis, opus habet: suppetunt
abundè media implendi, vel impediendi effectus.

*Esse item
primam
causam.* Quod verò argutantur, de influxu causæ primæ;
Prio-

Prioritas hæc, sita in eo, quod ab illâ essentia, 89
vis, & conseruatio promanet, causæ secundæ.
Deinde, quod causa secunda, sine primâ ne-
queat operari: potest verò prima, (quamuis vt plu-
rimum non facit;) sine secunda. Tertio, quod
causæ primæ concursus, est etiam generalis: se-
cundæ, particularis tantum. Prior ergo exinde,
potiorque erit, causa prima. Sed hoc nihil impe-
dit, quò minùs causa secunda, naturam quam
accepit, retineat: & si necessaria est, agat necessa-
riò: si libera: liberè. Quod verò attinet princi-
pium Iustificationis, hoc à Deo esse certum est: *Et princi-
pium iusti-
ficationis.* & sine gratia auxilioque eius, nihil prorsus boni
hominem posse, omninò profitendum. Nempe,
Deus vult omnes saluari, etsi non omnes saluen-
tur: Quod autem saluentur quidam, saluantis est
donum: quod pereunt, pereuntium meritum.
Assensus gratiæ potissimum à Deo: dissensus est
à nobis: aut potius nec est: cum peccatum,
seu hic dissensus, propriè nec subsistat, nec sit.
Vt enim tenebræ, aut silentium, (scitè hoc Lipsius)
non agnoscuntur esse; nisi absentia contrarij, ita
& illud. Priuatio tantum est, id est deliquium
boni. Hac igitur ratione, vt principium Iustifi-
cationis gratiæ attribuimus, ita Prædeterminatio-
nem, quæ principium damnationis esset, à Deo
remouemus. A quo solo salus, à nobis solis,
M per-

90 perditio. Postremum est, de Augustino, quem patronum causas suæ, assertoremque, gloriantur.

*Augusti-
ni non do-
cuisse præ-
determi-
nationem.* Sed ille, cum tam Libertatem arbitrij, quam auxilia gratiæ, contra hæreses tutatus sit; ut concedam, dicta quædam, in calore ut sit pugnae, & contentionis, protulisse; quæ separatim lecta, trahi in partem possint; ita nuperâ multorum diligentia, satis superque ex eius scriptis demonstratum est: illum, Prædeterminationem hanc nouam, nunquam docuisse: nec talem fuisse eius in hoc argumento sententiam. Ut verò huic quæstioni, finem imponam; quoniam patet, sine auxilio gratiæque Dei, nos malum tantum, idest, nihil, posse: Ideo spem totam boni operis, in illo collocare, ab illo opem agendi, ac perficiendi petere, quæ demum recte egerimus, illi soli adscribere, tribuereque debemus. Fac igitur o Deus, *Peto & precatione clausula imponitur.* ut gratiâ tuâ, in nobis, culpâ nostrâ, vacua non sit: & præcepta hæc Probitatis, quæ te inspirante dicta sunt, te Adiutore, ad tuam gloriam exactè impleantur.

APPENDICIS VICE.

Monita quædam ad Probitatem retinendam pertinentia.

Sed in libri hac clausula, addenda quædam monita supersunt: quæ in Contextu & serie tractatio-

91 ctationis inferi vix commodè poterant: cum tamen ad recensitas Probitatis partes, apprimè facere videantur. Meritò itaque illis hunc librum consignabo.

Primò ergo, ad Anamarthisiam, vnicè pertinet, sacrum illud dictum: Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Nouissima verò hæc sunt: Mors assiduò veniens, non longè remota, certa euentu, incerta tempore: ideoque semper expectanda. Non est enim, ut diem rectè peragas, nisi illum ut vltimum existimes. Omnem itaque tibi supremum diluxisse puta. Deinde: cogita, reddendæ rationis, omnium quæ egeris, dixeris, cogitaueris, certam & præstitutam diem: toties eloquio Dei promissam, ac ingeminatam. Postremò: expende, præmij aut pænæ magnitudinem: & spem eius metumque: prout merueris. Horum autem viuâ recordatione, non censeas reddi vitam terrore turbatam, anxiam tristitiâ, & negotiorum ac omnis actionis ut superflua incuriosam: Quin- imo tranquillam potius, quâ ad portum & quietem veram ferimur. Terroris expertem & vacuam: dum nempe ille timorum maximus, haud vrget, lethi metus. Emendatam denique: quippe sedulam boni operis & meriti: & exinde latam semper.

Alterum impeccantiæ remedium, cogitare, præ-

M 2

sentem.

92 sentem tibi semper, & cuncta videntem adesse
Alterum Deum. Fastidit hoc & auersatur apud Ciceronem
monitum Epicureus: dum conqueritur, impositum Ceruici-
praesentia bus nostris sempiternum Dominum, omnia aduer-
Dei, tentem, quem dies & noctes timeremus: Sed non
Qui nobis Christiana nostra Philosophia, cui initium sapien-
adest, & tia est timor Domini: firmum nempe peccati, &
inest. temerandae conscientiae frenum. Illud verò non
 potest haberi, nisi firmiter agnoscamus, praesen-
 tem nobis Deum. Agnoscimus ergo, scimusque,
 quòd non ita nos ambiat, vndique, & impleat
 àer, vt ille. Immensus enim non esset, ni vbique
 esset: ni operis suo & circumfusus, & inditus, ex-
 tra illud, & intra. Itaque in illo viuimus, mo-
 uemur, & sumus. Ideoque omnes animi ac co-
 gitationis recessus, peruadit: ac penetrat: & tacita
 quamuis, loquitur illi voluntas. Cum itaque so-
 lus fueris, cum fores clauderis, ne putes te esse si-
 ne arbitro. Videt te enim, & aspiciit praesens De-
 us. Sancti in Deo, & Angeli, testes intendunt oeu-
 los. Deo verò spectatore, & olim Iudice, & Vin-
Ideo, eo dice, tum verò tot testibus coram, quanta esse
coram no debet non dicam verecundia, sed abominatio
peccandi. etiam, terror horrorque peccandi. Alitè id ergo
 defigamus in animo, in Conspectu Dei, Opere,
 Verbo, Cogitatione versetur: *Et inuisi-*
bilem, tã-
quã vi-
dentes su-
stineam

Ter-

93 Tertium Probitatis retinendae monitum, & sa-
 lutare velut Antidotum, censeo: quod vocare so-
 lemus Examen Conscientiae. Quo velut in nume-
 rato habemus, motus omnes animi: ad exemplar
 eius; qui dixit: Anima mea in manibus meis sem-
 per: vt nempe ob oculos posita spectataque quo-
 tidie emendatior esset. Quemlibet itaq; diem scru-
 temur. Commotionum, quòd nos ducant, quan-
 tum raptent, & modum & finem, in nobis spe-
 culemur. Quae vitia magis infestent, ac vrgeant,
 expendamus: & huic fini facta, dicta, cogitata
 remetiatur. Causam omnium, coram interno cõ-
 scientiae Iudice dicamus. Et quia hoc arbitro ne-
 mo nocens absoluitur; penam etiam penitentiã
 sumamus, donec exercitatione ista sanetur, quid-
 quid corruptum & prauum fuerit.
 Verum, quia Iudicium hoc, quod de Nobis
 ipsis instituiamus, saepe deprauat, semper se insinuans
 amor sui: qui conuiuere quemq; ad sua vitia facit;
 vsu verò compertum, in aliena nos cernere acuti-
 us; Ideo quartum monitum, magno praesidio ad
 parandam omnium commotionum eutaxiam &
 virtutum exercitium erit: Testem aliquem, & In-
 spectorem, imò Censorem bonum & prudentem,
 eligere: cui nos aperiamus: & reuelemus. Nam,
 si est aliquid, (vt inquit ille) quod ex viro bono,
 vel tacente proficias, quantò magis docente, in-
 struen-

93

Monitum
 tertium
 Examen
 conscientiae.

Quo vitia
 iudicatur
 & corri-
 pitur.

Quartum
 varia ad
 monita.

A viro
 bono.

M3

struen-

94 struente, admonente? Elige itaque, qui tibi blandè,
Qui ad hoc eligendus. temperanter, non affectu sed iudicio, munus hoc
 amici monitoris exerceat: deinde moneri ab eo ^{Nō mo-}
 ne detrectes, nam alioqui ^{nitus, nō} Cæte-
Confessio Catholica etiam huius fini. rum vel hinc eximius patet fructus: & præstantif-
 simum veræ probitatis remedium ex instituto Re-
 ligionis Catholicæ: quo confitemur alter alteri
 peccata nostræ: & conscios facimus Conscientiæ
 nostræ: non modò monitores, sed omnino iu-
 dices. Sed hac de re suo loco, nempe libro qui de
 Pietate.

Quintū monitū. Quintum vltimumque monitum, idq; ad eu-
 praxiam propriè pertinens est. Vt non in præce-
 ptorum cognitione tantum sistamus: sed illa ad
 vsum etiam aptemus: transferamusque. Cum enim
 nulla ars & artificium solis constet præceptis: sed ad-
Præceptis addendā exercitationem. di exercitatio debeat, quæ omnia euincit perficitq;
 Certè & sapientiæ, quam artem bene viuendi quis-
 piam dixit, adhibenda ^{Exerci-} est: quæ illam demū
 consummatam reddat. Præclarè enim vt multa
 Epictetus dixit: Peccari à Philosophiæ studiosis,
 quod dogmatum demonstrationem potissimum
 inquirant, vsum verò illorum insuper habeant.

Nec disputare oportet. Exempli causa: si ponatur dogma, non esse men-
 tiendum: causa inquiritur dicti: & demonstratio
 mandatur memoriæ: res ipsa non impletur. Ita-
 que mentimur quidem, inquit: quamuis inter-
 rogati,

95 rogati, cur non sit mentiendū; Causam in prom-
 ptu habeamus. Ergo non in cognitione tantum,
 & indagandi labore, nec in differendi peritiā po-
 nenda est opera: sed facta omnino addenda: in-
 que illis potissima profectus ratio collocanda. Non
 enim ingenium excolere oportet, sed animum:
 non solertiæ laudem aut oblectationem captare
 ex studio sapientiæ, sed fructum: qui nos expertes
 vitiorum, Commotionum arbitros, Virtutum ^{Sed vi-}
 compotes, Temperantes inquam, Iustos, Fortes red-
 dat. Frustra alioqui notitia præceptorum, si de
 virtute locuti, vitia sectemur. Frustra Probitas, quæ
 intra verba tantum consistit. Non enim Auditor-
 res legis, ac periti eius interpretes, sed factores
 operis, officium implebunt: ac præ-
 mium consequentur.



LIBER OFFICIORVM SECVNDVS.

De Charitate.

Insistendo factæ diuisioni Officiorum, postquam ea differui, quæ ad Probitatem putavi pertinere; aggredior Officia Charitatis: cum inuocans, qui Charitas ipsa est: vt veram eius arcanamque vim, aperiam mortalibus, ac instillem. Hanc itaque vt noua, nec hæcenus vsitata methodo, ac ratione explicem: primum ita definiam. Charitas, est propensio animi erga proximum, benigna: beneuola: benefica. Benigna inprimis: nempe, iudicium & sensum de proximo, quàm maximè bonum, retinens: cuncta eius, vel probando: vel tolerando: vel amanter corrigendo. Beneuola deinde, in appreciatione, voto, studio vt bene illi sit: & dum est, gaudio: & congratulatione. Benefica denique: libenter & copiosè opitulando necessitatibus eius: id est, opera, vt vocant, misericordiæ, promptè erga illum, & largiter exercendo.

*Definitur
Charitas.*

Benigna.

Beneuola.

Benefica.

*Debita à
communi
gen.*

Debita verò prorsus humano generi: quòd vno parente satum, cognationem agnoscere meritò debet:

bet: & ex illà mutuum habere amorem. Etenim, cum non animalia modò, eiusdem speciei congregentur, conciliante natura: sed inanimata quoque, & sensu carentia, coniungi quodammodo appetant: idque pondere, sympathia, ac propagine testentur: Quantò magis id homini conueniet, cui non alia natura, quàm ratio est? vt nempe sui generis societatem quærat: concordiam appetat: commune norit bonum: impleat officium: id est, mutuam exerceat charitatem.

*Naturæ
ductu.*

Amare certè & amari, itemque sibi mutuo prodesse, natura suadet exigique: Eique obsequentem hominem, homini non posse nocere, apertum est. Nam si noceret: aut id putaret non iniquum, aut non peius, malis corporis & fortunæ. Si primum: quid cum eo differas (inquit Cicero) qui hominem ex homine tollit? Si alterum: erraret in eo, quòd vllum malum, grauius malo animi putaret. Naturalis ergo Amor & Amicitia. Contra Naturam verò, ἀφιλία: diuisionis, discordiæ, & demum interitus parens.

*Amoris
vacuitas.*

Quodsi Charitas, vel ipsius naturæ & rationis ductu, homini propria: quantò magis iussu Dei? Et denique iussu Dei. Hoc mandatum eius primum, & maximum, vt illū diligamus toto animo. Suppar autem ei alterum, vt proximum. Suppar inquam: Iusti namque experimentum est vnicū, actio cum proximo. Non enim

N

amare

98 amare Deum potes, quem non vides, si proximum odisti, quem vides. Et si Deum verè amas, nempe bonum tuum; necesse est, ut ames proximum; qui æque tecum ad amandum eum factus est. Nam quæ tertio congruere tenentur, inter se congruant necesse est: Amorem ergo Dei, Amori proximi necessario consequitur.

Itaq; exacte habenda est.

Diligamus itaque inuicem. Nam plenitudo legis, dilectio. Quam nisi habeam, (inquit Apostolus) nihil sum: nihilque profunt reliqua virtutum officia. Et cum à Discipulo Christi peteretur, cur eam toties ingeminaret; quia præceptum Domini est, inquit: & si solum fiat, sufficit. De hac igitur libro hoc agam: & quâ ratione exactè præstari possit; tribus Capitibus ostendam.

C A P I T U L U M I.

Qualis Charitas in statu innocentiae fuisset: & quoniam tam exacta post peccatum haberi non potuit; ex illius defectu, de origine Iuris.

Causa adfertur cur inquirenda est charitas primitiva.

DE Charitate dicturo, operæpretium imprimis videtur indagare: qualis Virtus ista fuisset, in sua Origine, & velut fonte, id est, in statu innocentiae. Cum nempe homo, nulla labe infectus, imitator fuisset diuinæ bonitatis: eam erga proximos exercendo.

99 cendo. Operæpretium hoc inquam inspicere: quò in statu hoc, multifariam vitiata Charitatis; primitiuam illam, quàm maximè æmulemur: ut ex defectu eius ortum Ius, ad illam, quoad fieri potest, reuocemus: aptemusque. Dicam igitur hoc Capite tria. *Triparsita capitis diuisio.* Primò ostendam statum Charitatis primitivæ. Deinde deducam illam talem post peccatum subsistere non potuisse. Tertiò illam, inducto Iure, sarcire, ac reparare, necessarium fuisse euincam.

Pars Capitis Prima.

De Statu Primitivæ Charitatis.

Cogitanti itaq; de Primitiva Charitate, in mentem primum venit: illam, tres dotes, quibus & perficeretur, & conseruaretur, necessario habituram fuisse. Nempe, lubentem inter se æqualitatem: Rerum omnium Communitatem: Omnis generis à se vicissim exigendi Immunitatē. Optimè enim Charitas mutua retinetur, primum inter pares: deinde nihil ut suum vsurpantes: postremò nihil à se vicissim velut debitum requirentes. Paritas seu Æqualitas prima genitrix Charitatis. Cum namque naturaliter se quisque amet; ideo & sibi similem: id est parem & æqualē. Nam in illo seipsum. Vnde illud: quòd Amicitia pares aut accipiat, aut faciat. Communi-
Charitas primitiva
Habuisse æqualitatē
Communitatem,

100 tas deinde, altera eiusdem origo. Cum enim præci-
pua dissidij causa esse soleat, à pluribus, rei alicuius,
quæ pluribus non potest sufficere: ideo inductâ Cō-
munitate, & prouisâ cunctis æquali sufficientiâ,
(quæ necessariò fuisset in communi vita) Charitas
Immuni- facile constabit. Immunitas denique auctrix Cha-
tatem, ritatis erit. Quia grauis & seruilis, ideoque odiosa est,
exactio debitæ obligationis: quâ sublatâ, Charitas
manet, sponte ac liberè supplens, quod extorquebat
obligatio.

Ex dotes Porro triplex hæc dos Charitatis, facile in statu
faciles in- vitæ innocentis, haberi potuisset. Nam Æqualitas
nocentia. manasset: primùm ab Æqualitate Conditionis, quâ
creti sumus: & per quam, omnia habuissimus æqua-
lia: Deinde ab eximia quadam bonitate: quæ non
permisisset, viribus parare potestatem: quæ naturali-
ter cuique in se tantum est, eaque libertas vocatur.
Quod in Denique cum sibi quisque adultus ad omnia suffe-
singulis o- cisset: (prolem enim teneram excipio) opus non
stenditur, habuisset alieno obsequio. Cōmunitas item omniū
rerum, facile constitisset. Nam occupatio, & do-
minium, & possessio, inutilis prorsus foret: cum eam
sufficientia, & parabilitas rerum, sponte prouenien-
tium, superfluam fecisset. Denique Immunitas mu-
tua foret: & extorsio obligationis necessariò cessaf-
set. Cum, ut alter alteri munifex esset: nec vllius ne-
cessitas egeret: nec quisquam exigeret: sed volun-
tati

Sui suffi-
cientia. tati tribuentis relinqueret. Quamquam nec tribue- 101
re opus foret: cum in *avtāpneia* cuiusque, beneuolen-
tiæ tantum, vix beneficentiæ, locus esset. Et hic fu-
turus fuisse videtur, status exactæ ac consummatæ *Ita ut scri-*
Charitatis. In quo, lege, aut scripto iure opus non *pro iure o-*
fuiisset: cum sine malâ libidine, & concupiscentiâ, *pus non*
eoque sine pæna, aut coercitione, agere potuissent. *fuiisset.*

Pars Capitis Secunda.

De Impossibilitate Primitivæ Charitatis.

Corrupto verò, per peccatum primi Parentis, ge-
nere humano: nullo modo, eiusmodi Charitas, *Post pecca-*
potuit retineri. Nam in pænam peccati, inuasit Nos, *tum orta.*
primùm Infirmitas: dum pulverem Nos esse, faci-
lem dissipari, primo Parenti à Deo dictum, & simul *Infirmitas*
factum est. Deinde Indigentia, dum ab eodem ste- *Indigentia.*
rilem alendis Nobis terram, spinas tantum & tri-
bulos suapte germinantem, accepimus. Postremo
Labor accessit, cum in sudore vultus, pane vesci, ius- *Labor.*
si & damnati sumus. Hæc tria verò Æqualitatem e- *Hæc dicitur*
xuere, proprietatem quarere, obligationem pacisci, *dotes su-*
cōegerunt. *stulere.*

Etenim ad auxilium Infirmitatis, necessariò debi- *Sed subue-*
lioribus ferenda: validioribus verò ad maiore com- *nit infir-*
moditatem, viribus paranda: & ne priuatim parta, *mitati po-*
testas.

102 nimum excreceret, tandem, consensu, Ciuitati de-
ferenda fuit potestas. Tollenda verò Æqualitas, per
quam Charitate cessante, nec hospes ab hospite tutus,
nec sibi sufficiens quisquam erat.

*Indigentia
dominii.* Deinde: Cum etiam non sufficerent nobis, quæ
ad vsum vitæ pertinent, ea verò, naturæ seipsam con-
seruantis ductu, acquirere quisque sibi mallet, quàm
relinquere alteri: In communi omnium Indigen-
tia, ad occupationem ventum est: vt quod quisque
primus manu apprehendisset, vel pede calcatum li-
mite signasset, id ei, eripere alteri, fas non esset. Ita
necessariò Communitas, (aucto præsertim genere
humano, & non habente sufficientiam) paulatim
sublata, rerum omnium, quæcunq; occupari po-
tuerunt.

*Labore ob-
ligatio
seu opis au-
liena exa-
ctio.* Tertiò denique: Quia labor grauis, & onerosus
nimum erat; nec suus cuique sufficebat; obligatio-
ne varia, ad operas præstandas, fructus ex ijs tribuen-
dos, ac communicandos, se mutuò obligare, ac ob-
stringere, & promissa, pacta, Contractus, exactè e-
xigere, necesse fuit: Immunitate sublata. Præsertim
cum etiam coniunctim, & in commune laborem
impendere non minus graue foret. Nam opera in
rebus parandis, & vsus in consumendis par omnibus
esse debuisset: quod deficiente Charitate fieri non
poterat.

Ad hanc corporis miseriam, quæ Charitatem il-
lam

lam Primitiuam, ægrè permisit retinere, accessit illa, 103
quæ animum corrumpit, triplex Concupiscentia: au-
xitque immensum impedimenta, mutux dilectio-
nis. Per hanc etenim, non contenti homines, ne-
cessitati subuenire; vltra eius exigentiam, appetière
inania, & superflua, id est mala. Illecebras nempe
Corporis, blandimenta fortunæ, & inanis gloriæ,
fastus, & elationis varia nutrimenta: quæ sat, rete-
gendo vitia, quibus scatet genus humanum, recon-
sui. Ita Auaritia præcipue, & Ambitio Charitatem
sustulit: rupit concordiam: vim & bellum intulit:
& exinde Æqualitatem, Communitatem, Immuni-
tatem penitus extinxit. Quæ non extinguenda o-
mnino erant, sed ad certum modum & tempera-
mentum, reducenda.

*Ex concu-
piscencia
Charitatis
noxæ.*

*Et fere in-
teritus.*

Pars Capitis Tertia.

*De necessitate Iuris scripti, ad Societatem Civilem
(cuius origo ostenditur) retinendam.*

FAcit ergo hoc & præstat Iuris scripti institutio. *Ius institu-
tum repa-
rauit Cha-
ritatem.* Quæ necessariò subsequi debuit, potestate, & ob-
ligatione introducta. Nisi enim hæc iure tempe-
rata essent, perpetuum dissidium, bellum, & disso-
ciatio generi humano imminebat. Si enim liberum
cuique fuisset, subiugare quos vellet, occupare quæ
vellet,

104 vellet. adstringere quocunque modo vellet, vi & armis omnia agerentur. Cum præsertim par quoque libertas esset, renitendi & resistendi, & fas tam propulsandæ violentiæ, quàm inferendæ. Itaque æterna semper odia mortales gererent, nec captus unquam cederet ex animis furor, & arma fortior ac felix teneret, infelix verò ac victus studio ultionis noua compararet. Ac denique ferina vita & belluina rabies, & interitus Societatis, inter homines, iure non constituto esset.

Alioqui ferarum vitam minimum fuisset.

Societatis civilis ortus, progressus, & consummatio.

Porro Societatis origo, est, mutua sui Indigentia: illicium sermo: initium proles: progressus familia: consummatio Ciuitas: eius autem anima Ius.

Causam habet Indigentiam mutuam.

His inquam gradibus creuit forma Ciuitatis, & hinc petenda est intima eius causa. Quia enim mutua opis Indigentia inter nos euidens erat; (Cum vti supra dixi, infirmam, omni præsidio destitutam, rerum externarum egentem, conditionem sortiti sumus) Ideo nisi communi ope ac viribus fulciremur, interire nobis necesse foret. Quemadmodum autem membra singula, varia functione ac ministerio, vsui & commodo sunt toti corpori: Ita diuersa multorum officia, munia, operæ, artes, labores in commune Societati consulunt: se vicissim iuuant: & Socialem vitam, omnino expetibilem faciunt. Præsertim verò cum accedat, non aliâ causâ, quàm colloquij & conuersationis datus nobis sermo: quoad Con-

Instrumentum eius sermo.

Confociationem & commercium allicimur, alio- 105 qui frustra eo instructi, à Natura seu Deo, Hinc & literæ inuentæ, quibus, absentibus etiam, immo & posteris loquimur, & memoriam maiorum retinemus. Conamurque earum beneficio, velut præsentibus coniunctosque habere, qui erant, & qui fuere. Tanta est Confociationis appetitio. Initium Societatis Prolem feci. Etenim conciliante naturâ, prima est inter Parentes, & Natos, caritas. Ea verò iubet, quod genitum, fouere, curare, educare. Incipit itaque exinde, homo non solus esse: nec sui tantum curam gerere, sed Societatem inire, è qua, prodit Familia. Quæ ex Matre, Patre, Filio, & Seruo constat: & domum, variè aucta facit. Denique ex Confociatione Familiarum, Vicus, Oppida, Vrbes, ex illis verò mutuo fædere vinctis, & communi rectore, ac formâ certâ summi imperij constitutis; Magna illa vnius populi Ciuitas ortum habet. Cuius animam dixi ius esse. Vt enim eo fruamur, violentiæ ac iniuriæ securi; multitudo, in vnius populi corpus, coaluit.

Initium sumit à prole.

Vnde Familia.

Et demum Ciuitas.

Ius verò, (prout rectè diuisit, si factæ diuisioni institisset, eamque sensu alio posuisset Iustinianus: vel ad personas pertinet, vel ad res, vel ad Actiones. Personis respondet Potestas: rebus dominium seu possessio: Actioni Obligatio. Hæc tria, inquam, ad certum modum ius redigit, ordinatque. Ita vt & sarciri possit Charitas, societasque retineri: & nihilo-

Ius ad personas est potestas.

Ad res dominium.

Ad actiones obligatio.

O

minus

106 minus ad conseruationem sui sua cuique constare commoditas.

Has partes iuris sanxit Deus Decalogo. Hasce autem humani iuris partes, speciesque, introductas, vt ostensum; necessitate ipsa: cōprobauit Deus præscripto Decalogi Hebræis quidem tantum primitus dato: Sed etiam & Christianos meritò obligantis: quippe cum socialis vitæ vim totam exactè contineat. Nam post capita, quæ ad Deum & pietatem pertinent; primum nempe & tertium; reliqua recensitas iuris species euidenter complectuntur. Ad potestatem enim refertur imperatus capite quarto honor parentum: id est maiorum superiorumque: & qui nostro bono & commodo nobis præfunt: omnes enim hi meritò vice parentum habendi: debeturque ijs ex hoc præcepto, veneratio & obsequium. Deinde eodẽm pertinet, & prohibitio occidendi, capite quinto. Nam dum vis iniqua arceatur, & violenta potestas contra fas usurpata vetatur, hoc ipso legitima constituitur. Quinimo & adulteria capite sexto ideo vetita, quia per illa naturalis potestas (de qua mox) violaretur: ac interiret. Et hæc sunt quæ potestatem spectant. Ad dominiũ verò & possessionem firmandam, furta prohibentur & alieni omnis concupiscentia: capitibus septimo, nono, & decimo. Denique ad obligationem stabilendam, capite secundo, sancitur iuramentireligio: dum vanum seu irritum vetatur. Tum verò octauo

Eius præcepta ad potestatem pertinentia.

Ad dominiũ.

Et obligationem.

fides

107 fides & veritas, id est fundamentum sponfionum præcipitur: dum falsidicum testimonium prohibetur. Atq; ita tota, quod dixeram, iuris humani ratio, diuina autoritate constituta firmataque est: & tabulis illis (vt Tertullianus loquitur) cælestis edicti, & sanctissimæ legis sancito, potestas, dominium, ac obligatio approbata. Ideoque meritò teneri nos hisce vinclis oportet, quæ necessitas inuexit, Deus probauit, & Iuris institutione retinere, certo modo, ac ratione iniunxit.

Ob tantã authoritatẽ, teneri hoc iure.

C A P V T II.

Ostenditur quid sit Ius, & quotuplex, & quales esse inter homines debeant, recensitæ eius partes & Species.

PAtet apertè ex antecedenti Tractatione, Ius ita commodè definiri posse: vt sit Regula conseruandæ inter homines Charitatis, seu Societatis: idque post introducta in vsum ea, quæ ei repugnare videntur.

Definitio Iuris.

Huius Regulæ fons est & origo, Verum: quod inest Diuinitati, velut lex quædam æterna & immutabilis Recti ac boni: à qua tota Iuris ac Iustitiæ natura manat ac deriuatur. Partim enim æternam legem hanc, eiusq; rationem, Deus, naturæ ratio-

Origo ab æterna Dei lege: Quæ primum nobis insita.

108 nabili, dum eam crearet, indidit: (alioqui rationalis non esset, si rationis istius expertus esset:) vnde fluxit illa ante peccatum nobis insita, & post peccatum non penitus extincta, Notio, eorum, quæ naturæ nostræ conueniunt: Exinde verò ortum, quod vocatur Ius naturale. Partim voluntario sancito nobis promulgauit: vnde Ius Diuinum, quod vocant Posituum. Cui inest quidem eadem ratio, sed non expressa, & supremi iustissimiq; Conditoris voluntate velut rector; cui ius est, ita sancire quædam, vt sanciti sui ratio non reddatur. Eiusmodi verò Ius; aut ipsemet dedit Iudæis per Moysen, & Nobis in Christo: aut vicariæ suæ potestati reliquit: cui ligandi quiduis, ac soluendi, facultatem concessit: cum rationabilis promissio. Vnde Ius Ecclesiasticum seu Canonicum. Partim deniq; permisit, eadem æternam legem exprimere humana Constitutione, (quæ vt sit iusta, conformis illi, aut certè nullo modo contraria esse debet:) inde verò est Ius Humanum. Quod vel vsu, & consuetudine, nationum receptum, Ius Gentium nominatur: vel legibus cuiusque populi seu Ciuitatis descriptum; Ius Civile dicitur.

Et aliquid
vetat, per
mittit, iu-
bet.
Totum verò hoc simul sumptum, aliquid homini posse, habere, agere, aut vetari nempe illicitum: aut permittit; nempe licitum: aut præcipit; nempe debitum. Quanquam si propriè loquendum est, quod

Partim pro
mulgata.

Partim cō
stitutione
humana,
Dei per-
missu, ex-
pressa.

quod vetatur; nefas: quod permittitur; fas: quod iubetur; ius est.

109 Hac origine ac partitione Iuris demonstrata, superest, vt cum superiori capite ostenderim: quod tria hæc; Potestas nempe, Dominium & Obligatio, necessariò quamuis introducta, imo & Diuino approbata edicto, aduersarentur tamen Charitati, nisi Iure temperata, & ad certum modum reducta sint. Superest inquam, vt modus hic circa singulas hæc partes explicetur, deinceps: & ex illo liciti, vetiti, iussi deniq; tota ratio, ac regula statuatur. Sit itaque.

Pars Capitis Prima.

De Potestate prima Iuris Specie.

POST sublatam Æqualitatem, quæ (vt superius ostendi) in statu corrupto manere non potuit, Potestatem certa ratione constitutam, hominis in hominē fieri ἀπὸ τοῦ ἀποχρῆσθαι necessarium omnino fuit. ^{Neccssitas inter homines potestatis ostenditur.} Causa est: quia nec sine Societate homo sibi sufficiebat, nec Societas retineri potuit, nisi quidam regerent, quidam regerentur. Nam cum & Æqualitas constare non posset; & omnes imperare mallerent, quā parere; non Societas tranquilla, sed certamen continuum fuisset de principatu, nisi illud, aut natura, aut vis maior, aut consensus finiuiisset. Quæ tria tripli-

regi &
regere.

110. cem fecerunt Potestatem. Prima est naturalis & Necessaria, in Vxorem, prolem, ac naturā, regiminis indigum. Altera violenter acquisita, in seruos: Tertia sponte concessa, & delata imperantibus. De singulis consueto compendio dicam.

Eaq; triplex esse declaratur.

De Potestate Naturali,

Potestas viri in feminam. Potestatem Naturalem, In Vxorem confert primum Ius naturæ, quod iubet præstantiorem sexum, firmiorem, fortiolemque, sequiori, infirmiori, & imbecilliori præesse. Idem Ius Diuinum præcipit, dum sub potestate Viri, fæminam constituit. Ius demum humanum, & consuetudine, & lege, id impleuit. Vxorem ergo decet dirigere, sed simul & diligere. Nam imperium hoc amoris, & Charitatis esse debet: nempe erga comparem, thori & vitæ sociam, castam, probam, viri, liberorum, domus studiosam, ac sollicitam: quæ si talis non est, sæpe vitium ex eo mariti. Prudens certè, reget eam leui fræno: retinens ac procurans maximè concordiam, nempe Matrimonij, & ornamentum: & suaue ac vnicum condimentum. Qui verò magni huius Sacramenti status, conditio, obligatio, quæ coniugales leges, quamuis hoc loco facile potuissent recenseri; tamen quia cuncta hæc, vsu tot scriptorum trita, & apud eos obuia vbique habes,

Sed blanda ut in comparè.

Quod docebunt Matrimonij leges.

bes, ideo meritò hic, vbi compendio studemus, omittenda.

Sequitur verò pars altera Naturalis Potestatis, nempe in Prolem: quam eadem natura propter beneficium genituræ, nutritionis, educationis parentibus confert: & ob authoritatem ætatis ac senij conciliat: Deus verò, sub pæna immaturæ mortis præcipit: Ius denique humanum vbique gentium retinet: Legibus verò olim Romanis seuerissime, & ultra morem aliorum populorum, Emancipatione ad libitum Parentum data, & ante eam, non minore eorum in prolem, quàm in seruos potestate.

Potestas Parentis in prolem.

Sed si ad examen rectæ rationis reduci res debet, commodè ex Aristotele tria liberorum tempora, *Officium filij imuberis.* distinguit eruditus. Primum tempus est imperfecti iudicij, quo planè sunt sub herili potestate: dum heres, quoadusque paruulus est, nihil differt à seruo. Aequum autem, vt qui se regere nequit, regatur aliunde: conuenientiùs verò non potest, quàm à Parente. Secundum tempus Liberorum, cum iam iudicium *Adulti.* illis ætate maturuit, non tamen sunt extra familiam. Tum subesse, debent arbitrio parentum, non aliæ eorum actiones; quàm quæ ad familiam momentum habent. Conuenire enim debet pars cum ratione integri. Tertium tempus, cum iam extra familiam *Emancipati.* exeunt: tum iam plenè sui iuris sunt: manente tamen semper honoris & obseruantia debito, cuius causa perpetua est. Hæc ille. Ita.

Itaque Parentes debent liberis educationem: ut nempe quod suscepere, tollant: (nam exponere aut perimere nefas: quia non toti ab illis sumus, alienum autem non licet perdere.) Alimenta præbeant: nam frustra tollerent, ni sustentarent. Et denique, quæ ad bene recteque viuendum sunt, procurent, ac prospiciant, memores, non sibi illos tantum, sed Deo, Familiæ, Patriæ genuisse. Parentibus verò debetur primum obsequium, & semper honor.

Vbi verò ijs orbatur proles, eaque immatura, & quæ per ætatem tueri se nequeat; Et rationis ipsius ductu, & gentium omnium instituto, locum obtinent Tutores: id est (ut Iurisconsulti deriuant) pupilli Tutores. Hi aut testamento dantur: aut proximiori adgnatione obueniunt: aut à supremo Magistratu assignantur: cum potestate, quam apud Iurisconsultos, yna cum officio descriptam habes. Est profectò functio, cum exactè impletur; eximij sed admodum rari meriti.

Pars tertia Naturalis potestatis est in eos; quos Aristoteles vocat naturā Seruos: nempe tali ingenio præditos, ut regi ac gubernari necessariò indigeant: & (ut cuidam dictum) Domino opus habent. Talibus ergo ita præesse oportet, ut pro sis.

De Potestate Acquisita.

Potestas Acquisita, fit, prout dixi; vi maiore. Quæ triplex esse potest. Prima propriæ miseræ eius qui

necessi-

necessitatibus vitæ adeo est destitutus, ut cogatur se tradere alteri ad perpetuam operam, pro alimento & tegumento. Altera est Pænæ ob delictum capitalis, quæ commutari potest in seruitutem. Tertia iusti belli, dum hostis victus hac conditione seruatur, ut seruiat.

Eiusmodi verò violentæ potestati repugnat quidem natura, si per se spectetur: nam per illam omnes sumus liberi: sed post introductum ius illud, quod faciendæ societati dixi esse necessarium, non repugnat. Nam non vetat naturalis iustitia pacisci obsequio victum ab eo; qui eius copiam & dominium habet. Nec iniquum, ut egestatem cuites; præstabilem nauare operā. Deinde cum tam ex iudicio, unde pænæ: quam ex bello; unde captiuitas: cum in quā utrobique, necis summa potestas sit licita; (pro ut id ostendam infra & demonstrabo:) utique licita erit minor: quæ est, herum esse eius; cui vitam concesseris. Vnde patet: non refragari legem naturæ, violentæ potestati. Lex verò diuina, dum illam non vetat; permittit. Ius autem humanum, eam auxit: ac longius produxit: dum ex seruo natos, non melioris conditionis voluit: & venundari eos permisit: & quidquid acquirant, Dominis acquirere decreuit. Isque rigor excusabilis exinde: quia & necesse minor: & commodior vtiliorque: tam ei, qui ius eius habet, quam qui ei subest. Cohibetque & auocat à crebra

Ostenditur
eam iuri
nature non
repugnare

Nec à Deo
vetari.

Constitu-
tione hu-
mana au-
ctam esse.

Idq; non
iniquè.

P

cade.

114 cæde. Vnde & à Christianis diu retentus, nunc ta-
men remisit: vitæ ac necis iure, ad supremam pote-
statem reuocato: & venundatione fere sublata: ita
vt priscæ illius seruitutis, pauca supersint vestigia: nisi
fortè in Ethnicis captiuis: & adscripticijs colonis:
quos cum terræ possessione vendere licet.

*Officio Do-
minos te-
neri erga
seruos.* In tantâ verò Dominorum in Seruos potestate,
aut licentia, est nihilominus, quod illis Domini de-
beant. Et primum, ex admonitione Apostoli: quod
iustum & æquum est illis præstare tenemur. Memo-
res, (vt idem ibidem dixit,) & nos esse sub Domino:
apud quem non est acceptio personarum, & cui red-
denda erit ratio, debitæ, velut in conseruos Charita-

*In pena
irroganda.* tis: quæ nulla inæqualitate exui debet. Cum magis
fortuna nos impares faciat, quàm natura. Itaque etsi
Ius pænæ in eos habeamus, tamen non immeritæ,
sed ad præscriptum regulamque iustitiæ: in priuata
*Opera im-
ponenda.* & domestica iurisdictione exercendæ. Etsi nobis
operam debeant: tamen non vltra modum exigen-
dam: nec eius oneris, cui non sint ferendo. Denique

*Peculio e-
xigendo.* etsi, quidquid acquirunt, nostra esse possint: tamen
quod suâ industriâ ac diligentia, sine fraude, peculij
parauere: durum & inhumanum est, eripere. In his

*In his ta-
libus, nil
sit inhu-
manum.* talibus cogitandum: cum Dominis in Seruos mul-
ta non vetentur: tamen vt homini in hominem
omnia liceant: naturam communem vetare. Ideo-
que meritò, Domini, olim Patres familiæ, Serui, fa-
milia-

miliares vocati. Partim vt illis inuidia, & his con- 115
tumelia, tolleretur: partim, vt ijs nominibus mone-
remur, cibum eis & vestem, & quæ sunt non modò
sustentandæ vitæ, sed etiâ tuendæ sanitatis, præstare.

Seruorum in Dominos officia, exacto compen- *officia ser-
uorum erga
Dominos.* dio, dixit & docuit Apostolus: dum per omnia obe-
dire Dominis iussit: & non ad oculum seruire, vel-
ut hominibus: sed vt Deo: quem nemo fallit. Vt
nempe, quidquid faciunt, ex animo faciant, securi
retributionis.

De Potestate Concessa.

Potestas Concessa, nempe summi Imperij, expli-
canda restat: quam ad societatem retinendam *Causa po-
testatis cõ-
cessa, seu
civilis.* necessariam esse certum est. Etenim quemadmo-
dum singulos homines, in Familiam, natura & Ius
redegit: ita singulas familias, in Ciuitatem coale-
scere, ratio necessariò persuasit. Singulæ namque Fa-
miliæ, cum & ob infirmitatem maiori consociatio-
ne indigerent; & ob inæqualitatem introductam, si-
ne contentione & dissidio agere non possent: fieri
omnino debuit: vt pactione certâ, vnum veluti Ci-
uitatis corpus efficerent. Ratio inquam hoc persua-
sit. Per illam namq; patet: quòd ea, quæ plura sunt, *Quæ ipsa
ratio de-
monstrat.* diuersa sint: inter multa autem diuersa, necessariò
quædam contraria sunt: quæ autem contraria, sibi

116 aduersantur: & se vicissim oppugnant: quæ se autē oppugnant; se mutuo consumunt: & tandem pereunt. Salus itaq; multitudinis est, vniri. Id verò non fit nisi aut Charitate, aut Imperio. Illa bonitate quadam consensum efficit: istud verò, eundem metu exigit: continetque. Sed quia Charitas Primitiua, qualis hic necessaria esset, non potuit (prout ostensum) in statu corrupto haberi; ideo imperio opus fuit.

Et Dei scilicet firmiter maui.

Hanc à ratione ductam imperij necessitatem, non solum nobis in seuit: sed etiam effatu suo, vel suorum, firmam reddidit Deus: dum omnem potestatem à se esse; & illi omnem animam subiectam esse debere; & reddenda imperanti, quæ ei debentur; edixit: præcepitque.

Triplex enim ius status, seu forma.

Paruit ergo, & rationi, & duci eius Deo, genus humanum: dum imperium detulit: vel vni: vel Concilio: vel Comitibus. In primo statu, vnus iussa valent. In altero, paucorum consultatio ac decisio. In tertio, per suffragia omnium, maioris partis consensus. In singulis verò horum, æquè Ius summi imperij residet. Vnde triplex forma Ciuitatis, quæ vulgo solet assignari: Monarchia, nempe, Aristocratia, Democratia.

Maximè probatur Monarchia.

Nec prolixè disputare attinet, quæ illarum sit præstantior. Apertum est illam præferri, quæ facilius efficit, ac præstat vnitatem. Hæc enim, vt ostensum:

causa

causa est imperij: multitudinis subsistentia: & Spiritus vitalis Ciuitatis. Vt sit igitur vnum Reipublicæ corpus; vnus animo regendum censeo. Nam plures vt in vnum consentiant; iterum egebunt Charitate: quam sublatam aut imminutam dixi.

Tria perfecti reddunt imperium.

Sed non est huius, quod instituo argumenti, hæc disceptatio. Quæcunque forma Ciuitatis; bona: modo probè ac constanter Ius, Vim, & Facultatem summi imperij agnoscat: retineat: atque exerceat. Hæc tria, inquam, illam consummant: ac perficiunt: paucis à me explicanda.

Ius summi imperij, est arbitrium in personas, res, & actiones Ciuium: cui nunquam fas est refragari. Societas enim Ciuilis, vt dictum est, imperio continetur: summum autem imperium in eo situm; vt qui semel se atque sua ei subdidere, semper pareant: & nusquam resistent. Quod enim resistere iure potest; maius; aut certè par est: summum autem, si habet par; non est summum. Ergo non erit imperium, id est suprema potestas: si ei resistere fas: sed sequetur Æqualitas, & *ἀνάστασις*: quæ non potest, extincta, vel imminuta Charitate, prout demonstratum est, haberi. Agnoscant igitur: nec obliuiscantur vnquam, supremi huiusce Iuris, tam potestates summæ; quam qui illis subsunt. Illæ: ne quidpiam eius per incuriam amittant; hi: ne quid per proteruiam imminuant.

Primum Ius in Ciues.

Cui nefas resistere.

Quod ratione probatur.

Sed si quid (inquies) palam iniquum aut impium

P 3

iubeat:

118 iubeat; parebo! Primum, vide & caue, ne sinistrè
Impia si iubeat, tale esse opineris. Deinde si verè sit, non facies qui-
Pena po- tius sube- dem; sed tamen pœnam potius subibis, quàm oppu-
at. gnare aut euertere imperium coneris. Mors enim nō
Qua im- est tanti, vt eius vitandæ causa, aut tollatur Princeps;
perium e- aut quærat mutatio: quæ semper ingentium ma-
uertat. lorū causa est. Tolerare igitur, est viri boni: medellā
verò, Deo permittere: qui, cum dominantibus etiā
discolis, parere iussit, iussi sui rationem facillè reddet
expeditam: & quæ videntur mala, ad finem bonum
rediget.

Vis seu vi- Vis seu, vt ita dicam, vigor quidam imperij, se-
gor impe- quitur: qui illud vegetum & robustum reddit: isq;
rij in con- in consensu obedientium situs est. Consensus verò
sensu obe- hic, etsi iure debetur summæ potestatis; tamen quia
dientium. non in arbitrio imperantium, sed subditorum resi-
det; animus verò mortalium naturā & origine liber,
facillè regimen, odit, auersatur, contemnit: ideo arte
quadam imperitandi opus est: vt lubeat, proferat, &
denique necesse sit parere.

Obtinetur Lubentia parendi paratur: si temperes, & mode-
si lubeat rare ius illud summum, in personas, res, & actiones
parere. Cuius, vt nunquam (prout monui) obli-
uisci oportet: ita non nimium meminisse: ne eo
abutaris: Id est, ne cum nihil tibi vetari posse videas,
omnia facere, fas esse putes. Abusus enim talis, odio-
sum reddit imperium: Dum sauities, personis seu vi-

tæ,

tæ: auaritia, rebus & fortunis: austeritas agendi, liber-
tati infidiatur. Quæ quatenus lenitate, beneficiā,
indulgentiā, temperanda; vt beneuolentiam Ciuū
conseruent; & tamen necessaria supplicia, tributa,
censuram retineant; sanè accuratè Lipsius explicauit.
Lubebit ergo parere: & odium noxium summo im-
perio minuetur: si id obserues. Sciasque illud demū
firmum imperium esse, quo obedientes gaudent.

Proderit verò etiam, si imperij instituti finis, qui est
bonum & commodum subditorum, rectè expendat-
ur: & ad eum cuncta referantur: sciantq; qui eo po-
tuntur, se non suam rem agere, sed populi. Atque ita
Rempub. administrent; vt agnoscant omnes, suam
omnino salutem curari. Ita, quæ onerosa erunt, leuia,
si proficua, videbuntur. Et vt æger medico, sic popu-
lus parebit imperanti: vtroque salutem, etsi per dura,
quandoque & aspera, procurante.

Sed etsi hæc, summo imperio admodū proficua sunt:
non tamen continent totā vim eius: nisi adsit vis alia,
& vera, quæ inuitis etiā necessitatē parendi afferat: &
obedientiæ patientiā in animis efficit subditorū. Id
partim internā quādā ratione efficitur, partim exte-
riori modo. Interna velut Vis est, Æstimatio, & admi-
ratio imperatū: quæ duo, dū imprimuntur mētibus sub-
ditorū: velut cogunt illos obsequi: nempe præstatio-
ribus: melioribusq;. Hinc fata maiestas; & ei debita vene-
ratio: id est, vita, & anima principat. Externa autē pro-
priaq;

120 priaque vis est, à metu: qui faciendus omnino: aut, cum interitu potestatis, habendus est. Timeant itaq; potius, quam temnant. Quod efficiet, ac præstabit, saluberrima seueritas: quæ prauū ac corruptum, quod sanari non potest, secat ac vrit. Hanc, vt securè ac tutè exerceas: profectò armatis viribus opus est. Opus tamen & moderatione: vt quamuis metuant: non oderint tamen: sed potius ament.

Quod efficitur astitio imperantis.
Et motus ab imperante.
Restat pars tertia, summi imperij: nempe Facultas Ciuitatis gubernandæ: seu administrationis publicæ exercitium. Istud autem triplex est: nempe consulere Patriæ: & consulta effecta reddere: deinde Magistratus legere: & præmia largiri. Denique Iudicia sine prouocatione exercere: & pænas infligere.

Facultas gubernandi triplex.
Primum consultatio in qua edicta promulgan- tur.
Leges sanciantur.
In consultatione vel edicta tēporaria promulgantur: vel perpetuæ sanciantur leges. Per edicta: ordinatur & constituitur quid sit è re Reipublicæ, quod prouidere ac procurare supremæ incumbit Potestati, & huic fini rebus vti potest priuatorum. Legum condendarū facultas, itidem summo imperio inest. Non posset enim illud suo munere fungi, nisi corrigendis Ciuium moribus, & in officio retinendis, necessaria quædam sanciat, pro ingenio populorum, vel temporum exigentia. Et ni ijs quæ sanciuerit Ciues teneantur. Vti autem potestas suprema à Deo, ita Leges eius à Lege Diuina, & ortum ducere, & ei congruere aut certe non aduersari debent.

In

In decernendo, maximè eminet, Belli susceptio: 121 indiētioque. Bellum autem est: inter eos, qui non sunt vnius Ciuitatis; nec, lus requisiti, reddere volunt; certatio per vim: arbitrio supremæ potestatis suscepta: defendens, repetens, vindicans, quod iuris est. Hæc est definitio exacta, puta belli publici, ac solennis: quale ad Concessam, de quâ nunc agimus pertinet Potestatem. Cæterum bellum publicū, à priuato, vti exordium, ita & fas, sumit. Nam cuiq; ante constitutum Imperium, imò & post constitutū, vbi aut non habetur, aut sera est per Iurisdictionem tuitio; naturæ se conseruantis instinctu, proprijs viribus datum, tueri membra primū, & vitam: deinde quæ his subseruiunt: nostraque sunt. Qui ergo ea vi eripere vult; eum, vt te defendas, vi repellere; vel vt ablata repetas, vi impetere; vel vt facinus vindices, vi affigere licet. Concessis verò eiusmodi finibus, concedi & media necesse est, quæ ducunt ad finem. Media verò belli sunt; trucidare: rapere: captiuare. Quæ dictu ipso, fera & immania, penitusq; aduersa Charitati, permittuntur quidem; quâ Iuri obtinendo subseruiunt; sed profectò Christianæ professionis erit, quàm maxima integritate, cautione, moderatione, ea exercere. Integritatis est; causam expendere: quæ non modo iusta esse debet; sed etiam grauis: imò necessaria: idq; ad pacem obtinendam. Cautionis; temeritatem & spem vanam cohibere:

Præcipue de bello suscipiendo.

Eius fas deducitur

Et gerendi media non iniqua.

Sed cum integritati summa.

Cautionis.

122 bere: quā cum auaritia, & ābitus sēpe incitet; an-
ceps euentus, & inuitabilis calamitas belli, dissuadet.
Postremo: Moderationis; temperare furori in cāde:
spolio: seruitute. Hæc de bello.

*Moderati-
one.*

*Alia con-
sultatio-
num gene-
ra.*

Ad eandem verò Consultationis facultatem, per-
tinet tributi indictio. Cui ius, ab eminenti summi
imperij in res Ciuium, dominio. Licitè igitur exi-
gitur: & debitè redditur: vt sumptus & necessitates
publicæ sustineri possint. Eiusdem Consultationis
est, fœdera sancire: rem nūmariam constituere; edi-
cta de rebus varijs promulgare: deniq; quidquid ad
curationem Reipub: pertinet, ordinare. In hisce o-
mnibus, summum imperium bono publico proui-
deat: subditi parere non grāuentur.

*Facultas
altera nē-
pe legendi
magistra-
tus.*

Facultas altera gubernandæ Ciuitatis est, Magi-
stratus, munerisq; distributio: quæ nec fauore cæco,
fortuitouè, vt plerumque solet, sed prout quis par di-
gnusq; est, deferenda: nec per ambitum, sed meritis
quærenda. Non inquam lucrum, quod illis adhæ-
ret, captandum: sed munus potius officiumq; quod
requirunt, implendum. Quæ talia vberius expli-
cant, qui tractant ciuilem doctrinam.

*Facultas
tertia ius
dicendi.*

*Cur soli
competat
imperio.*

Tertia demum, Facultas administrationis publi-
cæ est, ius dicere: & reddere. Cum etenim, nec pri-
uata vi ius repetere, nisi cessante iurisdictione, licitū
esse, demonstratum sit; Nec rerum nostrarum stu-
dium, amorq; permittat, rectè statuere: quid vel
nobis

nobis, debeat: vel Nos teneamur: Ideo tertio, qui 123
id decerneret, necessario deferenda, fuit iurdictio.
Nulli autem conuenientius, quā suprema potesta-
ti: cuius est arbitrium, in personas, res, & actiones
Ciuium: prout ostensum supra est.

Iurdictio hæc igitur, imperio debita, partim red- *Ea par-
tim red-
dit vni-
cuique ius.*
dit & constituit suum cuiq; partim ponit. Vtriusq;
modus, est lex: quæ præscribit Magistratui, decer-
nendi regulam: & formam. Vnde benè, Magistra-
tus, lex loquens dicitur: lex verò, mutus Magistratus.
Et actiones quidem, quæ suum repetunt restitui, dari,
vel reparari, immensum patens. Sub potestatis ta-
men, de quā nunc egimus, & Dominij, & obligatio-
nis, de quibus deinceps agemus, titulos: facile re-
digi possent: ni alterius id esset argumenti: nempe
Iurisprudentiæ: quæ hoc ex professo agit.

De Pœnis verò hoc primum dicam: quod et si *Partim
punit.*
videantur Charitati admodum contrariæ: non sunt
tamen: si finis modusq; earum rectè seruetur. Finis
enim pœnæ, non est dulcedo & oblectatio, reddi- *Finis pœ-
na.*
per vindictam & ultionem doloris: (quod vitium
iræ, & sauitiem esse, cum de affectibus agerem, de- *comodum
societatis.*
monstravi:) sed est commodum societatis humanæ:
cui tam interest, neminē peccare & delinquere: quā
toti corpori, singula membra sana esse. Porro, non
tam benè est generi humano, vt sublata pœnā pec-
candi, licentiam non assumat: Metu eius, vt pluri-

124 mum à malo arcetur. Itaque necessario adhibenda erit. Et primum, securitatis causâ. Nam, ut tritum illud afferam; qui malis parcat, bonis nocet. Impunita enim malitia, vires & audaciam sumit eadem vel maiora patrandi. Deinde, causâ Exempli: per quod, dum poena ad paucos, metus peruenit ad omnes: qui à peccando deterret. Postremo, causâ ipsiusmet qui peccauit: qui poenâ, aut corrigitur: aut si corrigi nequit; tollitur: ne peior fiat. Tum, inquam, ei puniri expedit: & saepe pereuntis interest, perire. Et hi fines seu causæ poenæ sunt.

Id est securitas. Ratio verò & Differentia eiusdem, itidem triplex. Aut enim compescit, vires demendo ad nocendum; quam vocabo mulctam: aut resipiscentiam & emendationem procurat; quæ vocabitur castigatio. Aut denique insanabiles & deploratos tollit; quæ Capital dicitur. Quæ verò cuq; delicto irroganda sit; lex prout dixi, tum verò Aequitas & *Exemplum.* *Ipsiusmet puniti bonum.* *Fit aut mulctâ.* *Aut castigatio.* *aut Poena capitali.* *Clementia tamen suus locus* *et iustitia* definiet: ut adsit regula, peccatis quæ poenas irroget æquas. Quod à multis fusc tractatum, merito hic omitti potest.

Præsertim cum ad Officium, de quo hic agimus, non animaduersio solum, sed & clementia pertineat: quæ lenitate saepe præcipuum finem poenæ assequitur: nempe emendationem: dum verecundiâ faciens peccandi, suffundit potius sanguinem, quàm effundit. Et profectò, in tanta generis humani ad peccan-

peccandum procliuitate; temperare seueritati; sæpi- 125 usque penitentiâ, quàm poenâ contentum esse non solum decet: sed etiam necesse est. Præsertim, cum ita sint ingenia nostra; ut multos, citius ignoscens benignitas, faciat meliores. Neque id repugnat Iustitiæ: quæ poenam exigit; non quâ poena est; sed quâ ad dictos fines seruit. Vnde si illi obtineri aliter possunt; hæc condonari licitè potest. Idque etiam post leges institutas: sed à summo imperio, quod est supia leges. Ius enim, seu potius fas, tam Clementiæ, quàm poenæ extremæ, est penes supremam, seu, quam Concessam vocauimus, Potestatem: huic enim soli, vitæ necique delatum arbitrium. Nam etsi quidam putent; ubi deest imperium; fas idem, naturalis & acquisitæ esse potestati; tamen propria, magisque competens ijs; est poena compescens tantum, & castigans: quæ illis integra manet, etiam imperio constituto. *Quæ Iustitiæ non aduersantur* *Pœna Capitalis non competit naturali potestati nec acquisitæ.*

Pars Capitis altera.

De Dominio, Iuris altera specie.

Hætenus de Potestate. Sequitur verò species altera Iuris, nempe Dominium. Quod plenum perfectumq; tum demum est; cum habetur lus ad rem: possessio rei: & denique usus: minus plenum *Quod sit plenum dominium.*

plenum, dum aliquid ex istis deest. Porro ostensum est supra, sat puto euidenter: communitatem rerum, etsi Charitati apprimè conuenientem, non potuisse tamen corrupto statu generis humani, cōmodè retineri: necessariumq; fuisse, proprietatem inducere. *Finis necessitatis* Etsi enim hæc communionem societatis, distrahere facile potest; admittenda tamen fuit, ob insufficientiam rerum: cui curā & industriā subuenire, necesse erat: ea verò nunquam diligens, nisi propria vtilitatis causa, fuisset. *Ratione introducta* Nisi itaque Dominium & proprietas, sibi consulens foret, indigentia & insufficientia maior existeret: exinde verò occasio discordiæ, per vim, sibi necessaria & pauca, quæ suapte proueniunt, rapiendis. Ita ratio ipsa naturalis, suavit & exegit proprietatem. Eandem verò adeo, Deus approbauit: ut non modo furipere, sed concupiscere etiam rem alienam vetuerit. *Et a Deo probata* Quid quid verò proprietati inest, ad Charitatem seu societatem retinendam incommodi; id reparat corrigiq; Ius: præscribens modum quo Acquirantur; Habeantur; & demum Desinant Dominia. De tribus ergo hisce dicendum est singillatim.

Primum in acquirendo. Acquiritur Dominium, primum occupatione eorum, quæ non sunt occupata. Estque licita talis occupatio, ob datum nobis à Deo Ius, in res omnes inferioris huius mundi, quas subiecit potestati nostræ. *Per occupationem non occupatorum.* Quisq; igitur, eas occupare, & ad usum suum conuertere

conuertere, licitè & iure potest. Si autem, quæ prius quispiam occupauit, iure acquisiuit; & possedit; profectò ea illi eripere alter, nisi iniuriā, non poterit. Illicita ergo erit acquisitio rei, semel occupatæ: ac possessæ. Occupationis verò eiusmodi, ratio & modus est, ut quod acquirere velis, corpore contingas. Res quidem, quæ loco moueri possunt, manu apprehendēdo: terrā verò pedibus adeundo: vel limite signando. Vnde patet: solo animi actu, aut verbis, occupationem non fieri. Sed infrequens iam est modus hic acquirendi: cum vix ad remota inueniantur. *Domino carentia.* Nam & loca, si quæ sint inhabitata; ut montes, syluæ, campi, à territorijs aditis, ut plurimum vsurpantur: & captura ferarum, legibus sæpe, vsque non illicitis vetatur: & thesaurus, ab immemorabili tempore defossus, sæpius per leges non inuentori cedit, sed Domino loci.

Sequitur igitur alter acquirendi modus, nempe successio, seu hæreditas. Quam natura seu recta ratio, mos gentium, & paginæ sacræ authoritas, assignat soboli: post fata parentum. *Alter modus acquirendi, hæreditas.* Conuenientissimum enim est: ut à quorum propagatione, & genitura, corpus nacti sumus; ab ijs etiam, quæ ei sunt sustentando, nempe Dominium rerum, nanciscamur. Vbi autem proles deest, eadem ratione, citima quoque adgnatio cognatioque loco eius erit. Caterum de successione eius, qui & prole, & cognatis certis

128 certis, notisq; careat; intestatusq; decedat; infra dicā.

*Tertius translati-
on e Domi-
nii.*
*Id est; do-
natione,
venditio-
ne, commu-
tatione.*
Tertius modus acquirendi est, à translatione Do-
minii, ab eo, qui plenum eius ius, & à nullo depen-
dens, habet. Inest enim facultas alienandi pleno do-
minio: adeo; ut hæc potissima sit nota proprietatis;
posse, quod meū sit, iure transferre in alium. Trans-
latio verò ista Iuris: aut gratuita est; in donatione:
aut accepto rei pretio; in venditione: aut re vel of-
ficio; in commutatione. In omnibus istis dantis &
acceptantis voluntas exprimi debet: externis, & quo
magis irrevocabilis sit, manentibus signis. Et cō-
pos rationis sit oportet, qui Dominium transfert:
suæque spontis ac potestatis.

*Acquisitio
per testa-
mentū &
legatum.*
Sed adeo hominibus rerum suarum libera placu-
it dispositio: ut eam ultra vitam quoque extende-
re voluerint: concessio nempe & condito testamen-
to. Quod ita potest describi: ut sit; ultimæ volun-
tatis, de rebus morte derelictis dispositio ac testimo-
nium: post mortem demum valiturum: ante eam
verò, possessionem & usum rei legatæ, non eripiens:
& testandi aliter, liberam relinquens potestatem.
Datum hoc videtur, consensu gentium, velut reme-
dio mortalitatis: cum (ut Lipsius dixit bene) sola-
tium fati sit; voluntas ultra fatum. Consensu, in-
quam, gentium valuit: ut prout quisque rem suam
legasset; ita ius esset. Alioqui natura dictat, nos ni-
hil ultra mortem posse.

Itaq;

Itaque miror; id inter acquisitiones, quæ iure 129
gentium fiunt non poni primo loco. Cum magis ad
illud referri possit, quàm acquisitio; quæ sit iure belli.
Ea enim naturali etiam nititur æquitate. Nam dum
damnum vel iniuriam repeto; aut vindico iusto
bello; facio id, non modo magnā rerum iacturā, sed
etiam vitæ periculo: quod inestimabile est. Qui
igitur, ad tam extrema me adegit; is profectò ob-
noxium se fecit, gravissimā, quæ potest esse, vindi-
cationis. Præsertim, si aucta sit, post facto, & progres-
su belli, iniuria. Tum inquam, Ius mihi confert vi-
ctoria, in ipsam vitam hostis: non modò in res eius:
quæ sanè vitæ longè sunt minores. Licitè ergo, illas
acquirere possum iusto bello: quod ut naturali non
repugnat iuri; ita & eius moderati effectus.

*Acquisitio
iure belli.*
*Quæ non
iniqua o-
stenditur.*
Habendi Dominiij modus, & Ius, sequitur. In
hoc primum est; securitas possidendi: quæ nisi o-
mni ratione cauta esset; non posset constare proprie-
tas: infirmum foret dominium: gravis eius custo-
dia. Ergo, talis videtur fuisse consensus, propieta-
tem incipientium; tale, ut dixi, præceptum divinum;
ut non modò nefas esset, rem alienam concupisce-
re; surripere; retinere; sed etiam non indicare surre-
ptam: & non efficere, quod fieri potest, ut in eius,
cuius est, perveniat potestatem. Eodem quoq; per-
tinet: restitutio fructus & commodi accepti, ex usu
rei alienæ. Eodem refertur, reparatio & refusio da-
mini:

R

mini:

130 mni: culpâ dati: per quam Ius habendi violatur:
dum possessor, per eam, minus suo, habet.

Liberè v-
endi facul-
tas. Alterum Ius habendi Dominij, est Facultas vten-
di. Idque partim rem consumendo: partim fructum
ex eâ capiendo. Vterq; vsus, pleno competit Do-
minio: ita tamen; vt abusus societati noxij merito
Sed non
abutendi
in usura. vetentur. Inter quos eminet vsura seu potius fœnus:
quod ex illicito fructu pecuniæ percipitur: si nempe
illa, infructifera seu ociosa sit: id est, si neque negotia-
tioni, neque emptioni bonorum fructificantium,
neq; vlli industriæ seruiat: sed deposita tantum ser-
Eius ini-
quitas. uetur. Talis si mutuò datur; non est eui fructum ad-
ferat: imò iniquum: vt cum ipsa sit sterilis, ex indi-
gentia proximi, lucrum extorqueat. Nisi fortè rati-
one periculi, aliquid sit licitum, exposcere. Ad abu-
Vti & a-
horum
abusum. sum quoq; pertinet: rerum, quæ præsertim ad victum,
auara detentio: idq; vt ingrauescat annona. Deinde
iniqua venditio, pretium ex penuriâ nimium au-
gens, & auidè lucrum captans. Deniq; quidquid
est inhonesti & sordidi quaestus. Tertio ad Ius ha-
bendi refertur alienationis potestas: sed de hac di-
ctum supra est.

Porro etsi tam accuratè cautum sit Proprietati &
Dominio: tamen non penitus extinctam commu-
Ut vitam
seruos. nitatem, eamque certis casibus redire: Primum ex-
inde apparet: quòd in extrema necessitate, vt vitam
conseruem, vti re aliena extra controuersiam liceat.

Cum

Cum hac tamen cautione: ne plus sumam, quàm
necesse sit: nec si pari necessitate Dominus tenetur:
& denique: cum onere refusionis damni, vel resti-
tutionis, dum fieri poterit. Deinde, Ciuitati vt licet
rebus priuatorum, ob eminens Dominium, & salu-
tis communis causâ. Quamquam & hic à Conci-
uius debetur refusio: vt æqualitas onerum susti-
nendorum seruetur. Postremò, & ea communia esse
debent: quæ sine damno, onere, & molestia sunt, dan-
tis, aut permittentis: accipienti verò necessaria. Vt
ignem, aquam profluentem, non prohibere: per-
mittere transeundi imò, & morandi, innoxiam fa-
cultatem: emendi rem necessariam ab eo, qui eius
copiâ exuberantè habeat. Et quæ talia solent afferri.

Restat explicandum, quomodo desinat Domi-
nium. Desinit autem: aut sublato Domino: aut præ-
scriptione rei derelictæ. Domino è viuis sublato, qui
nullam prolem, reliquit, nec vllam Cognationem:
nec vlli debet quidpiam aut tenetur; nec denique
condidit testamentum; naturaliter res redeunt in eū
statum; ac si non essent occupatæ. Nisi igitur lex Ci-
uilis aliter constituerit, erunt primò occupantis. Cæ-
terum adeo stabilitâ rerum suarum dispositione, vt
etiam vltra fata protendatur, conueniens admodum
erit, exquirere coniecturas vltimæ voluntatis, easq;
prout æquitas suadet, adimplere. Si verò improlis
quidem, & sine Consanguineis, & intestatus dece-
dat:

R 2

dat:

dat; relinquat tamen familiam, & debeat, ac teneatur; tum Creditoribus & obligationi imprimis erit satisfaciendum: serui ad libertatem redibunt: operis merces danda erit. Et sunt: qui inter familiares diuidendam Hereditatem censent: cum famuli sterilibus ἀγενελογήτους esse loco liberorum putentur.

qui genealogia carens.

Vel famuli.

Desinunt deinde præscripti one & re derelicta.

Alter modus Dominij Desinentis, est à præscriptione & re derelicta. Derelictio fit: dum quis professus est, se rem nolle habere, in censu rerum suarum, dum eam facto abiecit: dum vti noluit: & vtem non interpellauit: dum sciens præsens, nullâ vi aut metu adactus, tacuit: denique amissam recuperare contempsit: spem abiecit: vel, ut recuperaretur; periculo grauiori, ut pote vitæ, se obijcere noluit: quod alter studio acquirendi fecit. Præscriptio verò: dum tempus longum interuenit: & Circumstantias Derelictionis ac incuniarum palam cōprobauit. Hæc Dominium transfert, & rei ab alio acquisitionem firmam reddit. Tempus autem Præscriptionis, pro instituto, varium. Longissimum censetur, quod memoriam excedit. Interest verò societati tranquillæ, Præscriptionem introductam esse: idque ad certa reddenda Dominia: ad lites & contentiones minuendas: ad stimulandam denique rerum suarum curam atque diligentiam.

Tempus præscripti onis pro instituto.

Eiusque necessitas.

Pars

Pars Capitis Tertia.

De Obligatione Tertia Juris Specie.

Iuris vltima species explicanda superest: nempe obligatio. Cuius, inter homines necessitatem, non minus quàm Potestatis, atque Dominij, inuexit defectus Charitatis. Si hæc enim potuisset integra manere; alter alterum officio sine vlla flagitatione præueniret: nihil tanquam debitum, à se mutuo exigent: non obligatio, sed mutua esset Dilectio. Ex illâ verò spontanea & beneuola manasset beneficentia. Præsertim cum minimè onerosa fuisset, imò vix fuisset, in abundantia rerum, suapte prouenientium. Sed diluto hocce Charitatis, ut ita dicam, glutino; quærendum fuit aliud: quo, cum amore, aut nollemus, aut non possemus adstringi: saltem ex debito ad inuicem teneremur. Orta ergo est obligatio: non modò illa; quæ ex potestate & Dominio manat: sed varia insuper Promissorum: Iuramentorum: Contractuum: quibus velut vinclis vincimur mutuo, & illigamur. Horum omnium, fundamentum & basis est Fides: de quâ primùm dicam: & post, tres obligationum species explicabo.

Obligatio inter homines necessitas.

Ut cui illa caritas non vinciat.

quæ ex potestate & Dominio manat.

Promissa Iuramenta contractus adstringat.

Horum fundamentum

Fides.

Quæ definitur.

Fides, est Concordia mentis & verbi: vera: constans: & efficax. Tria ex definitione eius apparent requisita. Nempe Veritas. Imprimis: non tam ea,

R 3

quæ

34 quæ est: Intellectus rectè cognitæ rei; sed potius in locutione veracitas: id est, sermo congruens menti: seu Intellectui: cui oppositum mendacium: seu contra mentem dictio. Exigit verò: non modò natura verbis ut cum sit animi imago, verè eum repræsentet: sed etiam commodum Societatis; ita clausum pectus oratione aperire: ut tutò credere possimus: nec timeamus falli. Aliud requisitum fidei, est dicti Constantia: ut, quod semel locutus sis, fatearis semper te dixisse; & religio sit; declaratam inficiari voluntatem. Tertio, ut dictum effectum reddas: ut, inquā, pondus insit verbis: & vocem facta sequantur. Hæ sunt partes Fidei, quam natura ipsa, nescio quomodo nobis vnicè commendat, exososq; prorsus reddit eius temeratores. Pueros vide: (inquit Lipsius.) mendacium inter prima probra obijciunt: & quanquam leuitate quadam assumunt, tamen iudicij rectitudine damnant. Admiranda profectò Dei prouidentia: virtutem hanc, sine quâ vita & societas stare ægrè possit, animo inferentis: & contrarium ipsi vitium, nempe perfidiam, euidenter ut plurimum punientis. Itaque firmiter retinenda est: velut Sanctissimum humani pectoris bonum.

Retinenda autem primò in Promissis. Promissum verò est; declaratio Voluntatis de futuro: certitudinem faciens adimplendi. Si gratuitum est; peccat quidem, qui ei non satisfacit, nempe mentiendo;

non

non tamen facit iniuriam: nec reposci potest tale promissum; nisi sit solennis verborum obligatio: aut testibus firmata stipulatio: aut manentibus signis, nempe literis, expressa. Talis enim demum, ius conferre videtur: quia deliberatæ est voluntatis: & cuius conuinci promissor facilè potest. Promissa verò non gratuita; & quibus inest συναλλαγμα, quin obligent, indubitatum est. Sed talia, iam Contractus erunt: de quibus mox dicam. Cæterum, ut Promissum valeat, requiritur vsus rationis in promittente. Deinde, nulla iniusta per vim & metum adactio: facta ab eo, cui promittitur. Iniusta inquam: Nam quæ iusto bello fit, obligat: quæ à latrone, inuasore, fædifrago, periuro; minimè. Tertio: ut materia sit (ut ita dicam) promissibilis: nempe non illicita: nam in tali; scelus esset fides. Tum verò in nostra Potestate sita. Nam ultra eam non tenemur. Et demum obtenta, non per imposturam, aut falsâ causâ. Eâ enim deprehensâ, & cessante, meritò mutatur Promissum. Nam fraude & dolo inducti; nihil promittunt.

Iurisiurandi sequitur obligatio: definiturq;: Affirmatio, Deum testem constituens: etsi sciens fallit, vindicè. Magna profectò eius Auctoritas: quæ Diuinitatem & prouidentiam adstruit: estq; testimonium; animæ, naturaliter, Deum punientem mala, agnoscentis. Vnde religio eius, meritò, maxima esse debet: & temeratio non proximo tantum, sed Deo etiam,

136 etiam, quem testem cupis, iniuria. Cauendum ergo: ne assumatur, non modò in re falsa; sed ne in leui quidem: & non penitus necessaria. Dupliciter autem iuratur: nempe, vel asserendo: vel promittendo. Af-

Aut est asserituum. ssertituum Iuramentum; vt culpatus facti mei, vel proximi, testimonium iuridicè perhibeam; necessarium & inuitabile esse debet. Minus, vt rem vindicem: & præsertim exigui pretij. Tum inquam pro-

Aut promissorium. fecto iustius est abstinere. Promissorium, nisi iure exigatur ab eo, cuius summè interest, non decipi; vt plurimum vitandum: studendumq; vitæ probitate mereri: vt nec iuratis credatur. & sit, sermo noster, est, est: non, non: nam quod vltia hoc est, à vitio est.

Si adsint requisita validi iuramenti. Vt verò validum sit Iuramentum, & obligans; eadē fere, quæ circa promissa dicta sunt, requiruntur. Nēpe, vt Iurans, mentis sit compos: & non fraude inductus: & ne res illicita, aut impossibilis esse, post præstitum Iuramentū deprehendatur. Præter hæc, in qua,

Iurandū sincerè & quod iuraueris adimplendū. impedimentas: & Iurandum est, prout ille, cui iure ac debite iuratur, requirit, ac intelligit: & quod iuraueris; adimplendum. Sed si ab iniquo hoste, inua-

Extortū iuramentū eludere fas. fore, prædone, vi & terrore mortis, compelleris ad iurandū; quod tum fas sit verbis ambiguè eludere; & mentem linguæ non iungere; & arte aliqua iuris-

Laudati qui illud in re licita adimpler. iurandi formulam immutare; probabiliter certè cōcedi potest. Quanquam laudati magis illi: qui se putarunt teneri, etiam metu extorto iuramento. (in re

tamen

tamen non illicita. (Non causā obligationis erga ini- 136 quum Exactorem:) per iniuriam enim, nihil sibi ille iuris acquirere potuit:) sed aduocati testimonij religionē.

Tertium genus obligationis est, Contractus. *Definitur contractus.* Conuentio duorum aut plurium, quid pro quo sibi tribuens, reciproca vtilitatis causa. *Qui triplex.* Contractuum genera triplicia sunt, quæ in tribus illis formulis; do vt des: do vt facias: facio vt facias: continentur: Nempe dum res; pro re: vel pro re; opera: vel pro operâ; opera itidē rependitur. Ad hæc; omnes species Cōventionū, tam priuatarū quā publicarū, cōmodè referri possunt. vt verò valida sint, eadem ferè requiruntur: quæ de promissis ac Iuramentis dicta sunt. Hæc tamen addi solent: primū in Contractu do vt des; vt iudicium fiat occulti vitij: rei furti- *Eius validitas.* uæ: malo vel incerto Iure possessæ: serui fugitiui: Tum vt iniquum pretium, ob indigentiam proximi, auarè non exigatur. Quanquam per hoc peccari quidem potest, sed vix lus vindicationis competere. Nam modus licitationis; vt æstimatio; ab affectu in rem, à tempore, à copiâ, pendet: & continuò variabilis est. Inde Conuentio, Æqualitatem rei, cum pre- *Alicitatione, & cō- uentione mutua pendet.* tio decernit: & si culpa, fraus, dolus abest: iure rescindi non potest. Eadem ratio est, dum intercedit do vt facias: vel facio vt facias. Merces enim, & mutua opera, aut officium, itidem ex Conuentione

S

& con-

137 & consensu partium pendet. Etsi ergo Aequalitas, aut certe Proportio, videtur requiri in Contractibus; ^{Et standū prout cōuenit.} attamen profectò standum est, prout conuenit, & pactum intercessit, modo: absque dolo malo: & ex fide bona.

^{hæc est noua synopsi Juris.} Habes nouā hactenus, sed puto non incommo-
dā partitione, explicatum compendium, & synopsis
Iuris. Accuratioꝝ verò eius tractatio, etsi ex hisce
fontibus, facile deduci posset; tamen non est argu-
menti à me instituti. Et sunt, qui hæc abundè, &
^{Consulto paucis explicata.} plus satis præstiterunt. Mihi verò mens fuit, osten-
dere: quatenus Ius constitutum, temperet ijs, quæ
potuissent penitus charitatem inter homines extin-
guere: si prout necessariò introducta fuerunt, ita ad
libitum retenta, vel exercita fuissent. Quoniam au-
tem illud ipsum Ius, si strictè nimis sumatur, exiga-
turq; longè potest à Charitate abducere; ideo huius
Tractationis meritò ponendum est.

CAPVT TERTIVM.

*In quo ostenditur temperamentum summi Iuris per
Charitatem. Idq; Admonitione, Consilio, &
Exemplo Christi.*

^{Summū Ius summa crux.} **V**etus enim illud & tritum sermone prouerbi-
um: summum Ius, summam esse iniuriam.
Causa

Causa dicti: Quod tria illa: nempe, Potestas, Do- 138
minium, & obligatio, tam largè & copiosè, iure cō-
cedantur: vt facillimè eorum specie ac obtentu, ex-
trema multa contra Charitatem committi possint,
citra pænam & vindictam. Pronum autem est ge-
nus humanum, indulgere sibi: & quæ permittuntur;
velut laudata ampliare. Hinc leges iniquæ sæpè con-
ditæ: quæ licentiam potius auferant, quàm Ius con-
stituerent. Hinc earū Interpretatio praua: hinc con-
suetudines quæcunq; modò inueteratæ pro legibus.

Exempla huius licentiæ passim sunt. Nam Pote-
stas; primū tam seuerè, auarè, arroganter, & super-
bè exercetur vt qui parent, vix putentur hominum
vice. Gemit genus humanum sub onere iniquæ do-
minationis: & rari sunt admodum, qui in illā cogi-
tent, quid debeant: sed tantū, quid possint. Posse
autem existimant, quidquid hic per leges impuni-
tum ipsis est. Nam de Deo vindice, non est, qui co-
gitet corde. Cum verò tantum citra metum poenæ
Potestas obtineat: quid mirum, si dominatus & im-
peria, credantur humanis maiora bonis? si per vim
& bella quærantur? si obsequi & iuberi, inter miser-
rima censeatur? Si denique Ius Potestatis præsertim
ita auctum, iniuria putatur? Illudq; velut iugum ex-
cutere, & libertatem ferro quærere, illustre cense-
tur: & gloriosum?

Rerum Dominium Auaritia corrumpit: quæ sum-
mo

139 mo iure exerceri extremè potest, nullo panè legum auxilio: quæ adeo proprietatem iusque habendi firmarunt; vt beneficentiæ, quam Charitas suadet, non sit locus. Ita occupatio ac possessio rerum, auidè ac tenaciter exercita, furta & rapinas prouocat: & alienum appetere iubet.

Furta prouocat.

Postremò: obligatio tantum legibus concessa inualuit: vt eius velut indagine clausi teneamur. Laquei ubiq; & vincla Contractuum aut captionum: è quibus vitiligium: & vafra, ac perditæ causidicina. Adest enim Creditor aut Fænerator potius: tum manceps & scëtor: qui in ius rapiunt, & nullâ remissione miserè enecant. Ita acerbè & acriter flagitata obligatio; subdola effugia, perfidiam, ac periuria creat. Quæ cuncta, quin longè remota sint ab illâ, qua inuicem teneri deberemus, charitate: nemo est, qui negare possit.

Effugiat subdola.

Meritò itaque noua lex & Institutio Christi: quæ non venit; soluere hæc iuris vincula; sed perficere: Meritò inquam exigit præcipitq;: vt omnia fiant in Charitate. Et primùm docet: Moderationem adhibendam esse: ne, quæ licita sunt, putentur omnia expedire. Deinde suadet: decedere quandoq; de iure suo: aut se eo penitus priuare, vt exactiùs Charitas impleatur. In primo est Admonitio; in altero Consilium. Illud ab omnibus requirit nominis Christiani professio: hoc à paucis perfectio. Vtrumq; per singulas

He cuncta lex Christi temperat.

Et sepe charitatis causa abdicat.

singulas Iuris partes, explicabo: & officia, quæ hinc emanant, deducam. 140

Pars Capitis Prima.

De Temperamento Potestatis.

Ostensum est libri huius initio, ob defectum Charitatis causam iuris extitisse. Cum hæc ergo gratia Christi reparatur; profectò necesse est: vt renouet dotes sibi proprias: vsque quantum fieri potest; ius constitutum moderetur: ac temperet. Dòtum autem harum; prima est Equalitas: hanc itaq; Potestati in memoriam meritò reuocat. Meritò, inquam: nam ratio dictat ipsa: quòd ea, quæ sunt eiusdem speciei; æqualia sunt: ad inuicem: & potissima, & suprema Equalitas est. Vt igitur aurum auro, ita homo homini naturâ par est. Par verò etiam, non modò ab eodem ortu, & satu primi Parentis: sed quod longè maius est; ab æquali Regeneratione per Christum: Si enim Propheta dixit; nunquid non Pater vnus omnium nostrum? nunquid non Deus creauit nos? quare ergo despicit vnusquisq; fratrem suum? Quantò magis nobis vnus Dominus, vnus Deus, qui dixit: Patrem nolite vobis vocare super terram: vnus enim est Pater vester qui in cœlis est: Vos autem fratres estis. Vnum corpus nempe, vnus

cōsubstantialia.

Gratia Christi reuocat, dotes charitatis.

Et primū Equalitatem,

Quæ plures ob causas debita nobis.

Sed præcipue ob regenerationē per Christum

141 spiritus: sicut vocati sumus in vna spe vocationis nostræ. Vnde illa recentis Ecclesiæ fraternitas & communio; per quā; erant pariter omnes coniuncti, imo & vniti: cum illis esset cor vnum & anima vna.

Vnde fraternitas primitiua Ecclesiæ.

Huius itaq; nouæ æqualitatis, in omni Potestate oportet meminisse: si prout sumus nomine; ita & re ipsa, esse volumus Christiani. Hæc nos docebit: supportare inuicem in Charitate. Hæc monstrabit officia, tam his, qui regunt, quā qui reguntur. Hæc naturalem Potestatem perficiet: dum & quos Deus coniunxit, verabit separari: & Patres efficiet. Hæc,

Ab illa enim temperamentum omnis potestatis.

prolis amantes. Potestatem in seruos, iuxta monita; quæ ad eam dicta sunt; exercebit. Hæc denique; Imperium temperabit exactè adimplendo; quæ ad illud spectant. Ita; moderatio, constabit omnis Potestatis: ab æqualitate per Charitatem: quæ est; æqui & boni consummatissima regula.

Ea verò; vt tantò melius exerceri possit; prætulit Christus obedientiam gubernationi: famulatum dominatui: obsequium imperio. Prætulit autem causa primū, & ratione. Nam dum omnem animam

Idque ratione. Potestati subdidit: hoc ipso; facillimum officij compendium, securam recti normam, vnicum erroris effugium dedit: nempe obsequi libenter: & parere; cui subiectus iure sis. Reddat rationē rectè an secus facti, cui Ius delatū iubendi, obsequij meritū, securū

Et exemplo.

& ἀσφαλὲς manet. Prætulit deinde idem, & exemplo. Nam

erroris ex pers.

Nam etsi illi data esset Potestas omnis in coelo & in 142 terra; tamen noluit ministrari: sed ministrare: regnum fugit: formam serui assumpsit: factus obediens: & quod ipse facit; faciendum monstrauit. Reges inquit gentium, & qui Ius aliud Potestatis habent, dominantur: Vos autem non sic. Sed si & consilium meum & exemplum placeat; qui maior est vestrum, fiat sicut minor.

Istud verò re ipsa implere; id est subijci velle; & defugere omnem Potestatem; etsi tantum est perfectiora sectantium; ijsque hoc suadetur: Attamen ad omnes certè, qui præsumunt; pertinet: meminisse huiusce exemplaris: illud identidem respicere: illi aptare actiones: & hinc consummata officia petere: cuiuscunq; potestatis. Non est enim vt rectè gubernet; nisi qui paratus sit gubernari. Talis enim, sciet: officium esse regere, non præmium: Dominationi definitam esse, à Deo, & naturā legem: Summam potestatem manasse ab instituto: hoc verò bono parentiū, non commodo gubernantium, ortum: Onus esse; hocce munus. Omne sub Regno grauiore, Regnum esse. Reddendam eius rationem. Itaq; habendum Ius Potestatis temperanter: Nec homini homine abutendū. Deinde, idem docebit: parendum etiam Potestati. Hoc vtile: hoc tutum: hoc vel non onerosum volent: vel si sit; maioris meriti. Hoc demum errori non adeo obnoxium, & in reddenda ratione minus graue.

Quod perfectioribus proposuit.

Merito ab omnibus spectandū.

Vt impleatur officium gubernandi.

Pars

Pars Capitis Secunda.

De Temperamento Domini rerum.

Gratia
Christi com-
munitate
suadet.

Ostenditur
id ex ra-
tione.

Tum ex co-
silio exem-
plo Christi.

Prout ad Temperamentum Potestatis, Charitas
utitur Aequalitate; & hac eius velut mensura, æ-
quum ius gubernandi constituit; Ita ad moderatio-
nem Domini dotem alteram adfert: nempe com-
munitatem: eamque quantum fieri potest, suadet
reuocare. Idque iure merito. Nam quemadmodum
in corpore humano, si membra singula, ad se vale-
tudinem membri proximi traducerent; exempli cau-
sa; si hepar aut lien, plus attraheret succi quam ne-
cesse sit; debilitaretur totius corporis valetudo; Ita si
vnusquisque nostrum, auidè rapiat ad se, quæcunque
iure non vetante potest, commoda; nec ea cum pro-
ximo communicet; societas humana multum tur-
betur necesse est. Vtile ergo generi humano pro-
prietatem, quoad fieri potest, temperare cōmunitate.

Cum autem hoc suadeat ratio, quam adduxi, sua-
det certè multò magis Christi consilium: exemplūque;
Nihil enim ipse, vt proprium possedit: possidere suis
intimis vetuit: Abdicare & dispertiri cuncta suasit:
Præmium pollicitus id facientibus ingens: Pœnam
comminatus grauem auaris: Impedimenta maxi-
ma dixit esse diuitibus: quæ omnia vberius, dum de
abrenuntiatione agam, explicabo.

Sicut

Secuti verò sunt id, primi illi, & recentes à magistri 144
scholâ discipuli: cum nempe in primitiua illâ Ecclesiâ
omnes habue- *πᾶντες ἔχον ἀπαντα κοινὰ*, cum possessiones vendebant & *Quod se-
culi primi
Christia-
norum.*
diuidebant, prout cuique opus erat: Cum nullus eo-
rum, quæ possidebant, aliquid suum esse diceret:

Cum denique ita communibus facultatibus vteren-
tur; vt nec quisquam egens inter ipsos esset. O vitam
felicem! quietam! Sanctam! curæ, sollicitudinis, diffi-
dij expertem! Securi autem ac moderati vsus rerum
compotem! O vitam inquam sublimem! & quan-
quam non omnibus suam, nec in hac deprauatio- *Quod o-
mnes me-
rito debet
susplicere.*
ne morum præstandam, tamen meritò à cunctis su-
spiciendam! & velut speculum quoddam proponen-
dam! Ad hoc etenim si nos componamus, mana-
bunt exacta officia, rerum domini rectè exercendi.

Et primum acquisitio eius temperata erit: non *Hinc enim
moderata
acquisitio
domini.*
nimia: non auida: nec plus concupiscens, quam ca-
pere possit: nec omnia sibi rapiens: sed quæ ultra ve-
ram necessitatem sunt, proximo relinquens. Deinde
in habendo tenacitas, & auara parcitas cessabit: be- *Et vsus.*
nefica verò & prudens erogatio, non patietur quen-
quam inopiâ petire. Denique amissio Domini, non
te plus æquo anget: nec torquet: & quæ non in *Et quan-
doq; dere-
lictio.*
hianti animo possederis, securus cum fortuna volet,
dimittes: aut potius reddes. Violatio verò Domini
nulla prorsus erit. Nec charitas ius suum cuique in- *Nulla ve-
ro viola-
tio.*
tegrum relinquens, & seuerè abstinentiam alieni im-
T perans

145 perans, permittet aut patietur; vt damno aliorum res
& facultates nostras augeamus.

Pars Capitis Tertia.

De Temperamento Obligationis.

*Immuni-
tē resti-
uit Cha-
ritas per
Christi
gratiam.* **A**D moderandam inter homines onerosā odio-
samq; obligationem; charitas aduocat tertiam,
quam posueram, dotem suam, nempe Immunitatē.
Vt scilicet homines solo tantum vinculo mutui a-
moris nexi, cetera liberi, quantumq; fieri potest so-
luti sint ad inuicem. Vt sit nempe Obligatio: quam
non externa necessitas flagitet, sed vltro beneuolen-
tia sibi imponat: & præstet.

*Hæc obli-
gationis spo-
te satisfaci-
t.* *Hæc cun-
cta adim-
plet.* *uperat
omissa.* Hac tantum, Apostolus omnium se debitorem
fuisse vltro professus est: sequitur exemplum Magi-
stri: qui se impendit nobis: non quod teneretur; sed
quia ipse voluit. Nemini ergo quidquam (inquit
Apostolus) debeamus, nisi vt inuicem diligamus.
Hæc est lex officij apud bonos: omnia vincla iuris,
omnem nexum promissi, iuramenti, ac Conuentio-
nis longè superans: fortiusque adstringens. Hæc exi-
mia Charitas Christi, vrget optimum quemq; proxi-
mo benè velle: & officia erga eum, implere fide bo-
na. Hæc iubet, nil acerbè exigere: nil flagitare ingra-
tū, nil etiam velut coactè præstare: sed dictum ef-
fectum

fectum sponte ac libenter reddere: probitatem *146*
habere: certitudine satisfactionis superfluas
*iuramento
certiore,* facere cautiones: sponsiones: chirographa: aliaque,
quibus res anxie constitui, inter sibi diffidentes, solet.
Hæc, (vt cum Cicerone dicam;) in omni re contra-
henda, vendendo, emendo, conducendo, locando,
in vicinitatibus & confinij, æquum & facilem: ali-
quid de suo iure concedentem: A litibus verò, quan-
tum licet, & paulò plus etiam quàm licet, abhorren-
tem esse iubet. Hæc denique in omnibus, quæ sum-
mi iuris sunt, suadet temperare. Vt nempe redeat,
quantum potest, prima illa Charitas, quam status in-
nocens & incorruptus habuisset. *Hæc litigio
abstinet.* *Contrac-
tus.* *Vt redeat
innocen-
tia.*

Vt verò redire possit; quoniam maxima pertur-
batio officiorum esse solet, ab eo; quod vtilitatis &
voluptatis specie, blanditur nobis & imponit; sta-
tuendum omnino semel, firmiterque decernendum
est, nil homini vtile ac iucundum esse, quod non ho-
nestum: nec honestum, quod non vtile ac iucundū
sit. Nulla enim maior & perniciosior pestis, vitam
hominum inuadere potuit: quàm nescio cuius falsæ
vtilitatis voluptatisq; æstimatio: & ab honesto vtri-
usque separatio. Hinc ambitus & avaritia, hinc fla-
gitia, fraudes, periuria, insidiæ, rapinæ, furta. Hinc
quidquid est violandi iuris, & societatis humanæ
detrahendæ.

Atqui vel ratio ipsa docet, commodum ac volupe

147 non posse ab honestate secerni. Nam si id est homi-
ni honestum; quod naturæ eius rationali vnicè con-
gruit; idem profectò & bonum eius, necessario erit:
Si autem bonum; certè & vtile iucundumq; erit.
Idem ergo est honestum, & verè vtile: ac iucundum.
Deinde, si nihil magis contra naturam, quàm turpi-
tudo; nihil autem magis secundum naturam, quàm
vera utilitas; & vera Voluptas; profectò idem verè
vtile, verèq; iucundū, simul & turpe esse non poterit.

Hæc autem sic à Cicerone disceptata; & a veteri
Philosophiâ, sine certitudine immortalitatis, sine spe
futura præmij, sine metu extremæ pænæ, ex solâ con-
sideratione veri, ac decentiâ virtutis, agnita ac præ-
cepta: quânto magis nos concernunt Christianos!
vitæ æternæ securos, & aut mercedis, aut supplicij
magnitudine, meritò excitâdos terrendosue? Quan-
tò, inquam, magis nos decet, fucatam hanc falsamq;
utilitatem ac voluptatem, aspernari: & spe futuræ ve-
ræq; felicitatis contemnere! Quid enim prodest ho-
mini, mundum lucrari, & animæ detrimentum fa-
cere? aut quæ commutatio falsæ brevisq; volupta-
tis, cum iactura illius, quæ nos olim vera & immu-
tabilis manet?

Itaq; non flagitia modò viro bono fugienda: etsi
illa emolumentum aut oblectatio apparens, cōmen-
det: sed etiam illa deliberatio: an leui saltem; vel, quæ
dubia videatur, culpâ, deserendum sit officium, se-
ctandi

ctandi commodi, aut voluptatis, causâ. In tali enim 148
deliberatione facinus inest: nec, vnquam, ea sunt de-
liberanda, in quibus ipsa deliberatio turpis est. Vt er-
go dubitare, quid rectum sit, virum bonum non de-
cet; (id enim naturâ apparet:) ita multò magis quæ
dubitet, nefas committere.

Denique cum pauci sint, qui delicti ignorance
ac impunitate propositâ, abstinere velint iniuriâ,
pluresq; famam & pænâ, quàm Conscientiam ve-
reantur: Ideo, ad firmandum animum, hic murus sit
aheneus; hæc lex interna vitæ innocentis; nil con-
scire sibi: & non vllò respectu, imò non necessitate,
non electione, sed omnino naturâ vsu, & consuetu-
dine bonum esse. Ita enim demum vltro & facile
implebimus officium, quod Charitas dicat.

Iam verò vt ostendam, quæ dicenda de Chari-
tate, proposueram; cuncta me absoluisse: reuocanda
est definitio eius, & dictis applicanda. Cum ergo
definiuerim Charitatem; esse Propensionem animi
erga proximum, benignam, beneuolam, beneficam:
ita eam partitioni Libri huius attribuo. Propensio
benigna, propriè pertinet ad Potestatem: cui annexæ
virtutes: Clementia, Modestia, Comitas, aliæq; quas

Conuer- Aristoteles vocat: & quæ æquant, quâ pos-
sunt inter se homines: etiamsi iure Potestatis impa-
res, & inæquales. Propensio beneuola, danda est O-
bligationi: quæ sponte omne debitum supplet, præ-
uenit,

149 uenit; superat; & virtutes huic fini proprias habet: nē-
 pe Fidem, & καλοκαγαθίαν, seu libenter se communi-
 cantem bonitatem: non curantem quæ sua sunt: ^{eximiam}
 modo satisfaciatur, quod sibi ipsa imponit; officio. ^{probita-}
 Propensio: denique benefica ad dominium rerum ^{tem.}
 spectat: quæ efficit, ut sint τὰ τῶν φίλων κοινὰ: vtiturque ^{Omnia}
 virtutibus eò pertinentibus, & auaritiæ aduersis. ^{amicorū}
 Quæ omnia partim in dotibus primitiæ charitatis, ^{cōmonia}
 partim in iuris constituti effectus: partim deniq; in
 temperamento eiusdem, tribus prout promissi Ca-
 pilibus, ostensa sunt: atque demonstrata.

Appendix Libri Secundi.

De Amicitia.

^{Explicata} ^{uniuer-} ^{sali chari-} ^{tati.} **P**ost deductum explicatumq; Charitatis munus,
 superuacaneus forsan hic Tractatus de Amicitia
 videri poterit. Eò quod per illam, (inquit Cicero)
 adeò contracta est res, & adducta in angustum, ut
 omnis Charitas, aut inter duos existat, aut inter pau-
 cos: Dilectio verò Christiana diffusa (ut Apostolus
 ait) in cordibus nostris, angustias istas minimè pa-
 titur: & se extendit ad omnes: Attamen cum hæc
 tam vniuersalis, præter conatum & bonam volun-
 tatem, vix ferè aliud præstare possit: Ea verò quæ
 cum paucis intercedit, facilius frequentiusq; implet
 officium

officium; Ideo non abs re erit, celebre hoc amicitiae ¹⁵⁰
 munus, & nomen, non præterire: Et, Appendicis
 saltem loco attexere, quæ de illâ præcepta traduntur. ^{Amicitia}
 Ita & Christianâ illâ eximiâ charitate, (quæ omni- ^{etiā quæ}
 bus omnia:) imbutus animus, voto & studio dilata- ^{inter pau-}
 bit viscera sua: quotiesque fuerit modus, factis exeret: ^{cos merito}
 Et per amicitiam, ex totâ quam amare tenemur so- ^{tractanda}
 cietate, generis humani, secernet sibi quosdam: con-
 iunctione ac Consuetudine magis intimâ. Vt fru-
 ctum nempe mutux dilectionis, quem nec facile
 præstare cunctis, nec ab omnibus habere exactè po-
 test, à paucis saltem plenè capiat, iisdemq; vicissim
 rependat.

Amicitiam itaque definitio: ut sit mutua ac bene- ^{Definitio}
 uola animorum sibi similium in bono consensus. ^{eius.}
 Ex definitione hac, & origo & proprietates eius vera,
 patet. Origo enim, est similitudo animorum: cum ^{Origo ex}
 nempe ingenio, iudicijs, studijs, moribus denique ^{similitu-}
 congruimus: tum facile suam quisque naturam in ^{dine.}
 alio diligit: & ut compari gaudet: fruiturq;. Nil verò
 est hac cōsensione iucundius: nil quod illiciat, quod
 ad se attrahat, imò quod rapiat magis.

Conciliatrix itaque amicitiae est similitudo: sed
 haud firma ac diuturna: nisi accedat proprietates in ^{Cōserua-}
 definitione posita, ut nempe, sit in bono. Vt enim ^{tio ex vir-}
 similitudo gignit amicitiam: ita profectò virtus so- ^{tute.}
 la eam educat, continet, conseruatq;. Vnde certū
 est,

151 est, non posse eam veram esse, nisi inter bonos.

Non potest esse inter malos
Si enim ex similitudine vitiorum aut criminum, oriatur, ea non amicitia erit, sed factio: conspiratio: sceleris societas: & exinde brevis tantum, temporis & necessitatis causa, inita coniunctio: per quam cupiditatum vicissim ministri & adiutores fieri possunt: verè amici nullo modo possunt. Quin imò, infida hæc improborum consensio, quam non amor, sed facinus iungit & æquat, in acrem discordiam facile mutatur. Nempe, dum scelus admittunt, superest constantia: eo peracto, incipiunt inuicem abhorre-
re: & se mutuo odisse.

Nec utilitate sola constat.
Si deinde amicitia proveniant ex utilitate tantum, commodo, rebusq; externis, & si eatenus collantur, quantum prosunt. Eiusmodi primum instabiles sunt & infirmæ: dum, quod utilitas conglutinat, eadem commutata, ac cessans, dissolvit. Deinde, subdola simulatione rectæ, & fiduciam mutuæ benevolentia non habent: & omnia semper ijs suspecta: & suspensa: denique vel in occultâ invidiâ, vel æmulationem ac contentionem apertam, ac demum in dissidium vertuntur. Tales plerumq; sunt forenses illæ ac fucatæ familiaritates.

Nec lenocinio consuetudinis.
Si denique ex vano lenocinio Consuetudinis: ac confectatione communioneq; eorundem sed levi-
um inanumq; studiorum, incantur: Fastidium mox sui, nullo firmo nixæ fundamento adferunt: & ami-
citiae

152 citiæ nomen non merentur, sed sodalitiij levis: sola conuersatione, non autem amore vero sociati.

Denique non est nisi inter bonos.
Necessariò itaq; consequitur, ut inter bonos tantum sit Amicitia. Primum; quia amor amicitia parens est, amoris autem causa, bonitas vera. Deinde; quia dotes Charitatis, quas hoc libro deduxi, bonis tantum insunt. Denique: quia viri boni causas dissolutionis ac dissidij non habent: quas vitia & potissimum avaritia & Ambitio adferunt: pestis vtraque amicitia. Ideoque soli eam colere summâ fide, Charitate, Constantia, Iustitiaq; possunt. Atque ita præceptis opus non esset, si inter verè bonos amicitia esset. Sed cum vita hæc communis, in qua ver-
Verè tales præceptis non egent.
samur, & Conditio humana, adeo non habet verè & perfectè bonos, ut optimus ferè censendus sit, qui minimè malus: Ideo, viros eximiè bonos voto ex-
Sed in vita communi egent.
petere; quales verò fors communis fert, oportet recipere. Itaq; constituendæ, colendæ, retinendæ, & (si ita aliquando vera necessitas tulerit;) deponendæ amicitia, præcepta proponam.

Præcepta constituendæ amicitia, primum Iudicium.
In constituenda Amicitia, Iudicium exactum requiritur. Illud enim dictabit: Primum; amicorum delectum: ut capias nempe probos: similes tui, seu pares: tum verò opportunos. Moram deinde: ut ingrediaris, non irruas in Amicitiam. Crescat lentâ consuetudine benevolentia. Et, quod proverbio tri-
Mora deinde.
tum est, multum salis consumas, antequam arctè

V

contra-

*Firmum
demum
propositum.*

*Præcepta
colende a-
micitiæ.*

*Ex bene-
ficientiâ.*

*Ex cõsen-
sione vo-
luntatum*

*Sed sine
assentatio-
ne.*

contrahas. Firmum denique Propositum : vt amicitiam, quam studio perspecto, & consuetudine adiuncta susceperis; constanter conseruare statuas.

Ad colendam Amicitiam, primùm facit vicissitudo officiorum. Quæ mutuò & libenter sunt impendenda : ipsque se vincire decet, & arctius adstringere : sed cum hoc monito, vt officium sit, vt dicitur, ad aras tantum. Et hæc lex in amicitia sancitur : vt neque rogemus res malas, inhonestas, iniquas : neque faciamus rogati. Virtutum enim schola ac Palæstra, esse debet amicitia : non vitiorum officina : Mater & Nutrix Probitatis : non Cupiditatum ministra. Alter amicitie cultus, est Beneficentia : quæ opitulatur : & rem confert. Eam verò, nec flagitare decet. Nec vt flagiteris; expectare. Promptè & vltro deferri debet : Et propensiores esse debemus ad largiendum, quàm ad reposcendum : vt hæc inter bonos honesta sit certatio : vter alterum benefaciendo superet. Tertiò coluntur Amicitie, consensione voluntatum ac Iudiciorum. Nam cum Amicitie vis sit in eo; vt è duobus vnus quasi animus fiat : id obtineri profectò non potest, nisi omni dissensione inter amicos sublatâ. Ea verò, vt tollatur; aperire sibi mutuò amici debent, pectus purum : candidum : simplex : &, vt iudicijs consentiant; sociatæ vitæ consilia : eaque fidenter, & dare : & expetere. Cæterum cauendum est : ne ex assentiendi consuetudine, assenta-

assentatio, quæ vitiorum adiutrix est, subrepat : im-
ponatque nobis. Et, ne censura locum suum in amicitia amittat : quem profectò obtinere debet. Nam monere, & moneri, proprium amicitie. Alterum; ingenuâ quâdam, non acerbâ, nec asperâ face-
re decet libertate : alterum; non repugnanter, sed benignè acceptare : & non aliter, quàm dum seipsâ mens admonet : atque redarguit. Itaque sicut rigor nihil indulgens ; ita adulatio, procul sit Amicitia : quæ constans & vna semper, nil patitur varium : & fictum. Nihil verò potest esse tam flexibile, tam deuium; quàm animus eius, qui ad alterius non modò sensum & voluntatem, sed etiam vultum, nutumque conuertitur.

Superfunt præcepta retinendæ ac conseruandæ constanter amicitie. Difficillimum enim est, eam ad extremum vsque diem perducere : & tam multa ei impendent; vt ea subterfugere, non modò sapientie, sed etiam felicitatis, res esse videatur. Retineatur tamen; primùm conuiuentia & dissimulatione leuium vitiorum. Dum, quemadmodum Parentes liberis modica ignoscunt; nauos eorum vel ipsi non vident; vel coram alijs tegunt; non acriter de ingenijs eorum iudicant; sed sæpe aberrant ex amore. Ita & nos, vellem, in amicitia, sic erraremus : & isti Errori, nomen virtus posuisset honestum. Non damnare, inquam, amici mores oportet : sed quandoque

*Et cū cē-
sura pru-
denti.*

*Quæ de-
scribitur.*

*Præcepta
retinenda
amicitiæ.*

*Coniuere
ad leuia
vitia oportet.*

*Et bona
interpre-
tatione le-
nire.*

155 doq; benignâ interpretatione lenire. Exempli causa.
 Parcius hic viuit; frugi dicatur. Plus æquò liber; re-
 ctus fortisq; habeatur. Iracundior est paulò; acres
 inter numeretur. Profectò hæc res, & iungit, & iun-
 ctos seruat Amicos. At nos virtutes ipsas inuertimus.
 Probus quis nobis cum est; multum demissus & ab-
 iectus dicitur: pro bene sano ac non incauto; fictum
 astutumq; vocamus: simplicior quis; Communi
 sensu planè caret: inquit. Eheu quàm temere in
 nosmet, Legem sancimus iniquam. Nam vitijs
 sine, nemo nascitur, optimus ille est, qui minimis vt-
 getur. Vitia, inquam, erunt; donec homines. Sed
 neque hæc continua: & sufficit, si meliorum inter-
 uentu pensantur. Statuenda itaq; est, & appenden-
 da velut libra, ac statera quædam: in quâ, si vitijs a-
 mici, bona præponderant; affectu erga eum incline-
 mus: idem & Nos ab eo habituri. Atq; ita, libratjs
 & toleratis vtrinq; moribus, facilè amicitia retine-
 bitur. Eòdem facit; tempestiuè præuidere, alia: quæ
 amicitiaë cuenire solent incommoda. Dirimit enim
 eas sæpe, ingenij humani morumq; mutatio: quam
 vt plurimùm fortunæ vel prosperæ, vel aduersæ, ad-
 fert varietas. Tum verò etiam; cum incidit tem-
 pus: vt non idem vtriq; amicorum expediat. Deniq;
 aliquando fatias quædam capit: cum omnia inter se
 profudère: & nihil est reliquum; quod à se vicissim
 expectent, requirantur. Hæc talia, inquam, maturè
 sunt

Contra
 quam fa-
 cimus.

Iniquè
 damnan-
 do.

Præuide-
 re tempesti-
 uè opus a-
 micitiaë in
 comoda

Quæ rectè
 sentur.

156 sunt præuidenda: & contra ea, paranda in animo
 præsidia; constantis beneuolentiaë. Quam ipsi vltro
 primi; adferamus; securi mutuaë vicis. Nam hoc
 profectò philtum amicitiaë: vt si velis amari; pri-
 mus ames. Contra quam faciunt plerique: qui per-
 uersè, ne dicam impudenter, amicum habere volunt,
 quales ipsi non sunt.

Amoris
 illicitum
 amor.

Quodsi tale quid euenerit; vt necessariò cōtinua-
 tio ac velut cursus amicitiaë sistendus sit; Tum verò
 danda est opera, ne in odia discordiamq; desinat.
 Consuetudo potius cōiunctioq; quàm beneuolentia
 cesset. Dissuenda amicitiaë magis; quàm discipen-
 da: extinguenda; non opprimenda: & deniq; fa-
 miliaritates sint depositæ; non inimicitiaë susceptæ.

Præcepta
 deponen-
 da amicitiaë.

Hæc ferè sunt; quæ ex Cicerone potissimùm, sed
 in ordinem certum redacta, de amicitia dicenda ha-
 bui. Cæterum, cum ea sit amicorum raritas, quam
 perhibet authoritas veterum; vix aliquot paria veræ
 amicitiaë numerantium: Ea verò sit eiusdem, non
 vtilitas necessitasq; tantum; sed suauitas etiam ac
 dulcedo; vt verè eam, huius vitæ vnicum condi-
 mentum ac delitium, vocare possis: Profectò tan-
 to maiori curâ studioq; procuranda, colendaq; est:
 & censendum: miserrimam omnino vitam eius esse:
 qui nec diligit quenquam, nec ab vlllo diligatur.
 Contra verò, beatam eius: qui habet, cum
 quo fruatur prosperis rebus: & aduersas
 mutua ope ferat.

Concludi-
 tur hic lo-
 cus.

Cum ad-
 hortatio-
 ne.

LIBER OFFICIORVM TERTIVS.

De Pietate.

Partis ter-
tia Officio-
rum Pietas.
Partes duas Officiorum, quoniam puto; me sa-
luculenter (pro captu quidem meo;) libris su-
perioribus absoluisse: restat vt explicem tertiã
de Pietate. Hæc verò tantò maior sublimiorq; dua-
Maior
duabus
primis. bus primis, quantò altius habet argumentum: id est
Deum. Hactenus enim Officia ferè ducta sunt: quæ
Quia di-
rectè Deū
petit. vel Natura ipsa, seu recta ratio (quanquam & hæc
dum talis est, à Deo est;) dictaret, monstraretque:
nunc verò explicanda restant, quæ Naturæ ratioci-
nantis, captum longè superant: & sicut præcepto, ita
auxilio Dei propriè nituntur.

Qui inuo-
catur, vt
se nosci,
coli, ama-
ri sinat.
Meritò itaque illum, qui se nosci, coli, amari à no-
bis exigit, inuoco: vt ea, quæ generi humano, de hoc
debito sibi officio edixit, inspiravitque: quamvis à
multis vbertim, & copiosè dicta, ego quoq; metho-
do, & noua, & breui, explicem: ad gloriam eius.
Illustra ergo mentem meam, o lux vera: vt aliquid te
dignum, & videam ipse, & alijs aperiã.

Sed

Sed ne longiori Præfatione te morer; prout soleo, 138
ordior à definitione. Pietas, est Officium, quod ge-
nus humanum tenetur præstare Deo. Id autem in-
tribus consistit. Primum: Deum, quâ potest, & de-
bet, nosse. Deinde: eundem certo & congruenti cul-
tu venerari. Postremò: cum solum amare. Hæc tria
explicanda mihi deinceps; totidem Capitibus pro-
pono.

C A P V T I.

Περὶ θεογνωσίας id est, De Notitia Dei.

Adeo quidem latè patet, hæc de Notitia Dei, Latè pa-
tet Dei
notitia.
dissertatio; vt vel totam Theologiæ scientiam,
posset occupare: sed cum non tam Contemplatio, Sed ad of-
ficij modū
redigetur.
quàm actio, ad Officia Pietatis, de quibus hic age-
mus, pertineat; idèò relicta τοῖς θεολογούμενοις, plena tan-
Theolo-
gis. ti argumenti tractatione; quæ ex vsu, de illo scire sit,
in compendium redigam.

Est verò notitia hæc prorsus generi humano ne-
cessaria: est animorum salus, fidei mutæ præcipuum Est homi-
ni neces-
saria.
vinculum, lex vitæ, & quid in illa agendum, vitan-
dumque sit, suprema regula. Cuncta enim hæc con-
stare non possunt, & perturbatio officiorum seque-
retur, Dei ignoratione. Quando profani etiam Pœ-
tæ dicto, primæ scelerum causæ mortalibus ægris, Vt vitam
eius tem-
peret.

Natu-

159 Naturam, nescire Deum. Mens etenim humana, nisi arbitrum sui agnosceret, facile praua intra se foret: & affectu, ac voluntate laberetur: inualido ab externo motu auxilio, cui actus interni non subsunt. Noscendus itaque Deus est, non quod curiosè nimis inquiramus scrutemurq;: sed ut admirationem cum æstimatione, uenerationem cum timore, amorem denique cum fiducia, in nobis erga eum concitemus.

Trifariâ declaranda. Hoc itaque fine, dicam hoc Capite tria. Nempe, de Natura Diuina ut in se est: deinde: ut erga nos est: Postremò: ut à nobis nosci vult, idque totum ex constituto religionis dogmate, & Ecclesiæ sensu.

Pars Capitis Prima.

De Natura Dei, & quid in se sit; ubi nouo modo, ac ratione, dogma Trinitatis accurate explicatur.

Dei esse, dictum supra est. **D**Eum esse demonstraui in Prolegomenis. In ipso enim Scripti initio, id velut fundamentum poni oportuit; quo structura libri surgere posset. Nunc qualis sit; quâ possum, explicabo: Quâ possum, inquam; plenè enim Naturam eius adsequi, non est virium humanarum: ut infra, parte Capitis altera, eum de gloriæ donis agam; demonstrabo.

Sed est etiam cognitio, & comprehensio quædam, ut id

ut id, quod certa ratiocinatione agnoueris, ita esse; 160 id fatearis, quomodo ita sit, comprehendi non posse. *Sæpe noscitur, nesciendo.* Hoc genus cognitionis Dei nobis conuenit maxime: hoc est; non capiendo eum, capere.

Itaque magis conuenit de illo dicere, quid non sit, quàm, quid sit. ut; non esse multiplicem essentia: partibus: compositione: numero: sed omnino, & vndique vnum simplicemque. Esse enim, inquit D. Augustinus; nihil aliud est, quàm vnum esse. Et in quantum quid vnitatem assequitur, in tantum est. Vnde simplicia, ideo magis sunt; quia vna sunt: quæ autem composita; concordia partium, imitantur vnitatem: & in tantum sunt; in quantum, eam assequuntur: & nisi eam haberent; non essent. Quæ enim constant partibus; sunt vnum, in suo toto: quæ ex accidentibus; vnum subiecto: quæ plura numero: sunt vna Specie: quæ specie varia: genere vniuntur: & demum productione multa; vnum sunt principio. Sequitur itaque: ut idem sit esse, quod

Est ergo vnum natura. vnum esse. Deus verò; cum sit *αὐτὸ τὸ ὅν*, & eiusmodi esse; ut nisi illud esset, nihil esset: ideo longè perfectiori quadam ratione, & *παιτελῶς* vnum sit; necesse est. &, id est illi esse, quod vnum esse.

Vnum, inquam, non modò simplicitate, sed etiam numero. Nam si plures essent Dij, essent differentes: atque adeo omnes imperfecti: nam in eâ natura, in quâ differrent, ab inuicem; deficerent.

X

Imper.

Summè autè perfectū esse demonstratur. Imperfectum autem Deum, nemo dixerit. cum absurdum sit, eum qui est à se, non perfectum omni ex parte esse. Aut enim sibi dare, quod summum, perfectissimumque est, non potest; aut nescit; aut non vult. Non primum; quia qui à se esse potest, omnia potest: Non alterum; nam qui se plenè scit, scit etiam quod sibi optimum sit: non demum tertium; quis enim, cum summè potest, & nouit, non quod perfectum est, voluerit: prehenderitque? Est ergo Vnus, perfectusque Deus.

Si solus est Deus, non est Bonū. Sed iterum oritur maxima difficultas. Nempe; quòd dum vnus duntaxat Deus est, si solus est, non est bonus: seu potius, non est bonum. Boni enim maxima, intimaque proprietas est, communicatio: solitudo autem, communicationem impedit: aut potius tollit. Tollit ergo & Boni Naturam. Ergo summum, si solum est, non est bonum. At quomodo, cum ab illo cuncta, quæ bona sunt; non ipsum magis tale?

Creaturis enim imperfectè. Quod si dicas; expleuisse Naturam suam, cum se impertiuit Creaturis: falsum est. Non potest enim finitâ, & circumscriptâ communicatione, bonum infinitum expleri.

Nec beatus est sine consortio felicitatis. Deinde: non est perfectè beatus Deus, si solus est. *ἀφ' ἑωδ' ὧς* enim esset, & careret consortio, ac Communicatione sibi adæquatâ: in quâ suauitas, ac fruitio beatæ vitæ sita est: dum nempe bonum, se alterum habet,

habet, cum quo ex æquo se commutat, fruiturque. 162

Tertiò: si solus Deus est; summè efficax, ideoque summè simplex non est. Quod sic deduco. *Nec summè simplex.* Quòd magis quidpiam simplex, magis efficax est: vt inter elementa ignis. Efficacitas verò in Natura Creatâ, maxima est in eo; vt id quòd efficit, sibi quam *Et summè efficax.* maximè par, & simile efficiat: maius enim se efficere non potest: nam operatio, non excedit essentiam. Natura autem increata, vt sit summè simplex, & summè efficax; necesse est profectò, vt non modò simile producat; (par enim alioqui esset viribus creatis:) sed prorsus alterum idem: tum enim demum *Nisi se alterū producat.* efficacissimum simplex cum producit alterum: atque ita solum non est.

Vnum, Verū, Bonum. Quartò: cum ostensum supra sit; quòd esse; nihil sit aliud, quam vnum esse; consequitur, vt id quod est, vnum sit. Atque ideo, propriè vnum est, quod est: sed quia verum etiam est, quod est; (Falsum enim non est:) & denique, Bonum etiam est, quod est: (nam malum non est:) ideo Vnum, Verum, Bonum est: quod est. Cum autem esse, sit, Vnum esse: ideo tria hæc, habent, vnum esse: & quamuis distincta sunt, còessentialia tamen sunt. Porro Vnum est *Tria hæc habent Vnum Esse.* Pater, id est Principium; Verum; est Filius: imago Patris; eum *ἐκ τῶν ὧν* & viuè repræsentans. Bonum *Sunt, Pater, & Filius, & Spir. S.* denique; est Spiritus Sanctus: nectens amore ac fruitione, commune ac consors trium esse.

*Nunquā
Deus sine
actione.*

*Actio eius
cōtēplatio*

*Contem-
plari se
maius
nequit.*

*Nec tan-
tū se mi-
nus.*

*Se ergo
contem-
platur.*

*Et totam
suam ef-
sentiam.*

*Quā op-
posita sibi.*

*Ideoq; se
alterum
habet.*

*Hinc pro-
cedit A-
mor.*

Quintò: Deum ab æternitate totā, nunquam si-
ne actione fuisse; nec torpidam similemque sopori
vitam egisse; manifestum est: summa enim, æterna-
que mens, quæ sola per se viuit vigetque, quomodo
potuit esse, actionis aliquando expers? cum ne no-
stra quidem, illā careat vnquam. Actio verò eius
intima, propriaque, quia interna est; ideo contem-
platio est. Quid autem contemplatur? non aliquid
seipso maius perfectiusque; nihil enim ipso maius,
aut perfectius est. Non etiam tantum aliquid se in-
ferius; nam sola contemplatio eiusmodi, non esset
ipso digna; nec eius menti par: nec sufficiens, vt ei
per omnem æternitatem immoraretur: seque cā
oblectaret. Necesse ergo est, vt sui ipsius contem-
plationem semper habuerit. Hæc verò sui ipsius
Contemplatio, perfecta consummataque vt sit, ne-
cesse est, vt Deo repræsentet totam eius substantiam.
Quod autem repræsentatur; cernitur; aspiciturque;
id oppositum sit, necesse est. Et quod oppositum
est, alterum est. Est ergo Deo semper opposita, vi-
uens, subsistensque sui ipsius Cognitio: seu imago:
atque adeo, Persona altera, coæterna, & consub-
stantialis. Ab vtraque verò hac, manat, seu proce-
dit, & tertia: nempe Spiritus Sanctus: nam, vt sine
contemplatione, & cognitione sui, esse Deus non
potest; ita hæc cognitio, amorem sui & fruitio-
nem producat; necesse est. Qui Amor consubstan-
tialis

tialis itidem, & æquè æternus, & subsistens, atque 164
extans semper: & omnino, Persona est.

*Sub tertia
Persona.*

Sed dum sic, in Dei natura, solitudo vitatur; ca-
uendum maximè est: ne pluralitas, & ex illa diuer-
sitas, accersatur. Hæc enim vtraque, & Vnitatem
tollit: & disiungit: separatque: vnde à perfectissi-
ma natura Dei, hoc incommodum oportet amoliri:
& statuere; vt Deus, & vnum sit, & non solus.
Itemque, vt, dum est non solus; non sit diuer-
sus. Quod aliter non potest consistere; quàm do-
gmate Christiano: quo est Essentiā vnum idemque;
& Personis trinus: Pater, & Filius, & Spiritus San-
ctus: nam hi tres, vnum sunt.

*Deus est
vnum, &
non solus.*

*Quia in
vna essen-
tia tres
Personæ.*

Est inquam Trinus, & Vnum: tum enim opti-
mè sua ipsi constat Natura. nam Essentiā, eiusque
attributis, vnum idemque est: (vna nempe tribus
& cōessentialis Potentia, Sapientia, Bonitas: vna
eademque numero, compos vnus Essentiæ, Dei-
tas: ideoque nulla prorsus in illis diuersitas.) Solus
autem non est, quia ipsummet Bonum est: se infi-
nitè sibi communicans: Perfectum quoque bea-
tumque est, vnitissimi consortij dulcedine: quā
gaudet Deus, verè & propriè alter, & alter, ipse.
Summè simplex, quia summè efficax est, dum ge-
nerat ac producit, non modo sibi simile; sed
idem secum. Nempe in mira emanatione illā, Dei-
tati interna, neque illius Vnam Entitatem egressā,
ab æter-

*Quod v-
berius de-
claratur.*

*Pater
gignit
Filiū.*

*Substan-
tiæ.*

*Vterque
producit
Spiritus
Sanctum.*

165 ab æterno Pater, visione sui, gignit Filium. & vterque ex sui boni agnitione producit Amorem: id est, vnum eundemque Entitate secum, Spiritum.

*Mira hinc
Diuinitas
felicitas* Quis autem comprehendat, aut efferat? quæ dulcedo sit, istius fruitionis, quâ vna Diuinitas, in tota æternitate, se nouit, atque amat, & in pari & æquali communione, se sibi indulget, se mutuò oblectat, bono contenta suo, ideoque læta, gaudens, & beata semper.

*Modus huius
arcani
accuratus
& nouè
deducitur* Esse itaque in Trinitate Personarum, vnum naturâ Deum, & ratiocinatione iam dicta colligimus: & quod maius est, remque continet, ac conficit, fide Catholicâ docemur. Sed, quoniam id quod asseritur esse, cupimus etiam scire, quomodo sit; ideo ad muniendum hunc locum, qui profectò est Christianæ professionis, seu Religionis vnicum fundamentum; ex istâ ipsâ sciendi naturâ, sumpto principio, ibimus in amorem: ducemusque aliquam velut vmbra Sanctissimæ Triadis. Id verò ex eruditâ lucubratione Patris Laurentij Pikarscij, è Societate IESV, eximij Theologi: quam mihi in suo dedit manuscripto: & quam ex eius permisso, opportunè hîc (sed compendio) inserâ: & explanabo.

*Scientia
directa
scit.* Scientia, (inquit ille;) creata, naturæ rationabilis, vt sit exacta seu vera; duplex omnino esse deberet. Prima; quâ scimus aliquid: vocaturque Directa. Altera; quâ, id quod scimus, nos scire agnoscimus: scimus:

scimus: quæ Reflexa dicitur. Hanc vtramque, & 166 se consequi, & ad se mutuò referri, omnino est fatendum. Nemo enim scit, nisi sciat se scire, id quod scit: exinde verò necessaria consecutio cernitur. Deinde; si scit; scit se scire: & si scit se scire; scit etiam. Vnde euidenter mutua Relatio patet: ideoque, ambæ istæ scientiæ, & se consequentur: & relatiuæ mutuò erunt. Quo concesso: amplius sequentur ista.

*Primam
altera
consequitur.* Primum: vtramque hanc scientiam, necessariò similem, & æqualem omnino, inter se, esse: Quod enim, & quantum, quisque scit; id, & tantundem, scit se scire. Non aliud; quia aberraret. Non plus minusue; quia reuera nesciret. Similis ergo necessariò, & par per omnia, esse debet, scientia directa, scientiæ reflexæ.

*Sunt
mutuò
relatiuæ.* Alterum consequitur: vtramque hanc scientiam & Naturâ, & Tempore, simul esse. Naturâ enim prius est; quod potest esse sine altero, alterum verò sine illo esse non potest: quæ autem sunt Relatiuæ ad inuicem; non possunt esse sine altero. Scientiæ verò dictæ, sunt relatiuæ; Ergo non possunt esse, vna sine altera. Ergo simul sunt Naturâ. Tempore deinde erunt simul: nam vt primum quispiam scit; statim, & simul, scit se scire: Ergo vtraque scientia; erit simul, & naturâ, & tempore.

*Simul
natura
&
tempore.* Tertiò: quoniam ostensum euidenter est; scientiæ

167 *Originis tantum prioritate habent.* tiæ directæ, scientiam reflexam, consequentem omnino esse: atque adeo ab illa velut suo principio prodire: & (quod infertur) secundam, ab illâ esse: deductum verò etiam; prioritatem nihilominus naturæ, & temporis; nullam inter ytramque inueniri: sequitur: origine tantum, scientiam directam, primam esse: Reflexam verò, coniunctione ac communicatione eius, alteram. Sed cum ibidem demonstratum sit: ytramque similem omnino, paremque inter se esse: ideo euidenter constabit, originatione hac, nullam illarum dissimilitudinem, nullaque imparitatem effici. Etsi enim vna ab altera originem habet: tamen vbi Origo, & deriuatio, ita sunt iuncta sibi, vt altera primæ, non sit accidens; sed natura, & ipsummet esse: ibi Ordo erit inter sese consequentia: inæqualitas verò, imparitas, prioritas, naturæ aut temporis, nulla erit. Atqui, ex dictis facile patet: scientias Directam & Reflexam, eo modo coniunctas esse: nempe necessariâ consecutione, & ipsâ naturâ: ideo, Ordinem habebunt, & nihilominus, vndiquaque pares sibi erunt.

Ostenditur creatura scientia, impar in creatura. Hæ sunt notiones, quæ ex consideratione scientiæ creatæ, verè deducuntur. Cæterum, quòd scientia creatæ, longè inferior sit scientiâ Diuinâ: etsi per se est euidentis ac manifestum; tamen ad pleniorum eorum, quæ dicuntur, notitiam, non absque, erit

168 erit, cur sit inferior; causam proponere. Quæ in hoc potissimum sita est: quòd Creatæ Natura, nesciat suum esse: scire enim rem aliquam, est eam mente videre: vt autem seipsum oculus corporis non intuetur; idque ideo: quia sibi non opponitur; ita & mens Creatæ, non potest habere, sui ipsius, obiectum terminatum: alioqui cognitio, illi esset, ipsa eius Essentia. Cum autem Scientia Naturæ Creatæ, non sit eius essentia; (vt patebit infra,) ideo non habet scientiam, sui esse.

Deinde: quomodo se scire, poterit, esse Creatum; cum vix sit, & vix existat? Nunquam enim stat in suo esse: sed semper, (vt inquit D. Augustinus) definit esse, quod erat: & incipit esse, quod non erat: atque adeo propriè non existit. Imo propriè non est: Quidquid enim, ex eo, quod non erat, ortum; non cessat tendere in id quod erit: linquens semper quod iam fuit. Hoc, (ait Bernardus) transitum sanè habet per Est: sed propriè non est: quia nunquam in eodem statu permanet. Si autem verè non est; quomodo sciet verè suum esse? Tertiò: esse eius, est ab alio; ideoque alienum: & ipsi soli notum, qui dedit.

Hisce de causis, imo præter omnes hæc causas, certum est: inferiorem infinita ratione, esse Scientiam Creatam Scientiâ Diuinâ: ideoque memoratas dotes,

169 dotes, vix, vel certè imperfectè retinere & exercere.

Ex his verò, quæ de Scientiâ Creatâ dicta sunt: facile est gradum ad Diuina promouere: ac struere.

*Natura
Increata
perfectior
scientia
ideo.* Dotes enim, quæ ostensæ sunt: inesse debere Scientiâ Creatâ; insunt verè, propriè, ac perfectè, Naturæ Increatæ. Insunt inquam, sed longè excellentius præstantiusque: hoc præsertim discrimine; quòd

*Quia idem
est illi sci-
re, quod
esse.* Naturæ Creatæ scire, vt dixi, disiunctum ac disparatum sit; ab eius esse: non est enim eius Substantia,

sed accidens: vnde non est illi, sicut Deo consubstantiale & còessentiale: sed est agentis actio ad extra. Ideoque actionis solum Naturam expendimus; cum scire creatum considerauimus. In Deo verò, simul & iunctim, Natura seu Essentia eius, & scire eius considerandum est. Etenim in Deo idem est agere quod esse: nam, si actio ei accidens esset; compositus esset: id verò, cum absurdum sit omnino Diuinitati; ideo, id ei est actio, quod essentia: id scire, quod esse. Atque ita hoc idemque est Deus, quod est sciens.

*Iam Deus
quod sciens* Sciens hic, quia verè solus est; ideo solus se scit. Et hoc ipso, quod se scit; totum quod scire potest, scit: non, inquam, se aliquid maius; neque id tantum, quod ipso inferius: nam si sciret, aliquid se maius; illud maius Deus esset, ipse verò, Deus non esset. Si verò id tantum sciret, quod ipso minus est; imperfectam valde haberet Scientiam: etenim
*Solus,
scit.* seipsum

seipsum nesciret. Consequitur itaque: vt Deus, & 170 nihil se maius, & non tantum inferiora se sciatis: sed seipsum sciat, quod est. Est autem ille solus: *Id est scit, suum esse.* ideo & solus, scit se esse: id est; propriè, & con-

Hæc scientia ei æqualis. Hæc Scientia sui; quia Scienti est reciprocè consequens; ideo est relatiua. Similis quoque, & par per omnia: quia sciens id scit, quod est. Vnde non modò similitudo & paritas, sed eadem erit Entitas Scientis, & scientiæ suæ. Naturâ præterea, & tempore sciens simul est, & scire suum: seu Dicens, & *Simul natura & tempore.* Verbum. Dum autem simul sunt Naturâ & tempore, nulla intercedit prioritas conditionis, etiam ex ratione principij: nam semper, in principio, erat Verbum.

Origine tantum altera. Origine ergo tantum, scire à sciente, Verbum à Dicente; Verum ab Vno, alterum erit. Alterum propriè: non verò aliud: eadem est enim Entitas, seu Esse vtriusque. Secundum, inquam est, non verò propriè posterius aut inferius: Originatio enim hic, ordinem tantum facit, non verò differentiam *Originatio non adfert imparitatem.* æqualitatis. Nam, collocatio, & numeratio, in recensendo, quam requirit Relatio, non adfert disparitatem: vt primum secundo, excellentius faciat; sed ordinem constituit, Relationis æquiparatæ:

171 Naturæ dignitatem non immutans: præsertim, cum Communis eadem, & vna est.

Scientia Sed quia, Scientia Naturæ Creatæ, est mutabilis; *creata nō est subsistens.* sicut & Natura; quæ illam producit; & quod maximum, non est scientis esse; sed actio; nec substantia eius, sed accidens; estque velut imago in speculo, quæ viuentem hominem vtcunque representat, cum ipsa non viuat; ideo non est res subsistens: nec; *ὕποστασις* suam habet: Scientia verò *Subsistens.* Dei, quia est immutabilis, vna semper, similis, &

Increata Subsistens. par per omnia scienti, Viuentis viua imago, & cœterna, cōessentialis, consubstantialis; ideo subsistit: & extat; existitque semper. Est nempe Deo oppositus suipsius terminus: cognitione productus: &, vt propriè dicam; Idem Alterum: Idem, non multiplicatâ, non partitâ, sed eâdem vnitâte Essentiali: Alterum vero, exigentiâ Relationis: nam scientis, ad scire suum relatio est: (vti ostendi:) Relatio verò est, ad alterum.

Alterum hoc facit Personâ. Porro, Alterum hoc, quod sit *ὁμοούσιον* Deo; patet ex ante dictis. Si enim aliquid in Deo esset, quod non, eius Essentia & Substantia esset; aliquid non Diuinum & externum Diuinitati inesset. Quod cum sit absurdum; ideo, Alterum hoc, Substantia Dei est: & est res verè subsistens: ita vt possit, vt hæc, monstrari: ideoque facit Substantiam terminatam: ac indiuiduam: &, quod consequitur, Perso-

Personam. Intellectualis enim, terminata, & in- 172 diuidua substantia, Persona est.

Persona hæc, verè & propriè dicitur Filius: idque ideo, quia generatione procedit. Si enim Personæ *Persona hæc est, Filius, quia genita.* istius non esset generatio; esset aut efficientia eius, aut Creatio: (processionem namque excipio: quæ Spiritui Sancto propria, à generatione quomodo differat; paulò post dicam;) quod verò efficitur, ex alio est; quod creatur, ex nihilo est: atque ita neutrum ex Substantiâ efficientis, & Creantis: id *Nō facta, Nō creatum* autem; productioni Diuinæ, inconueniens prorsus, & absurdum esse; ex his, quæ dicta sunt, patet euidenter. Est ergo generatio hæc vera: præsertim cum exactè, vnicè, & sola, generationis proprietates retineat: impleatque. *Generatio- nis propri- etatē im- plens.*

Cum enim, sit ea generationis prima proprietas; vt sit viuentis à viuentis; Deus, qui Vita est, *Est enim viuens ex viuente.* non potest producere, nisi Vitam. Deinde: cum altera proprietas sit; vt sit ex generantis substantiâ; *Est ex ge- nerantis substantia.* Generatio Diuina, non participationem Substantiæ (vt creatâ;) habet cum suo principio; sed identitatem: id est: non fluxum eius; sectionem; partem; sed totius, eiusdemque communicationem. Denique: cum tertium generationis requisitum sit: vt in similitudinem producatui sui principij, in generatione Verbi, id consummatissimè impletur: *Est in similitudi- nē princi- pij.* quod mentis, à qua generatur, est imago, perfe-

173 *clissimæ similitudinis. Deus nempe, (inquit Au-*
gustinus:) genuit quod est: qui cæteris dedit gi-
gnere, in similitudinem eius, quod sunt. Est itaq;
Ergo Fili- sciens, & scire suum: Dicens & Verbum: Vnum
us Patri. & Verum: idem quod Pater, & Filius. Quæ no-
mina postrema, toties in Scripturis, verè, & pro-
priâ significatione repetuntur.

Paterni- Propriâ significatione, inquam. Nam Paternitas
tas vera
in celo rã- vera in cælo, seu Deo tantum est: & quod con-
tum. sequitur, Filiatio (vt sic dicam) vera. Homines enim,
& patres, respectu filiorum sunt: & filij, respectu
patrum: at in Diuinitate tantum, nunquam Pater
Si est filia Filius, & nunquam Filius Pater. Deinde, cum sint
tio adopti- Deo filij, quos suâ gratiâ effecit; necesse, vt sit &
ua, est na- Filius, quem suâ Naturâ genuit: Nam imitatio,
turalis. oportet vt habeat suum exemplar, & archetypum:
Imitatio autem veræ generationis, est adoptio.
Ergo si est, vt ita dicam, Filiatio adoptiua, est &
Naturalis.

Ad Pro- Sic generatione Filij deductâ: Processionem quo-
cessionem
s. Spirit. que à Patre & Filio, Spiritus Sancti, iterum videamus.
transitus. Sed non sine debitâ eius inuocatione. Veni
Cum eius ergo Sancte Spiritus, mentes nostras visita, & te
inuocatio- nobis aperi: Nam sine tuo lumine, nihil est in
ne. homine.

Patet ex his, quæ hactenus dicta sunt, quòd Di-
uinitas, & Est; & scit suum esse: seu Est *Ens.* vnum:
& ve-

& Verum: Esse enim, est Vnum esse: se scire, est 174
Verum esse. Ostensum id, inquam, & pro capitu-
mentis humanæ demonstratum, hâc quæ sequitur *Recapitu-*
anacephalæosi. Primò: Quòd in Deo, idem est Esse, *latio di-*
etorū, de quod scire. Secundò: Quòd solus Deus se scit, *generatio-*
ne Filij. Tertiò: Quòd hæc scientia, sit consequens reci-
procè. Quartò: Quòd sit relatiuè. Quintò: Quòd
sit cum suo principio simul naturâ & tempore.
Sextò: Quòd Originis tantum ordinem habeat:
sed sine imparitate. Septimò: Quòd subsistat: &
suam hypostasim habeat. Octauò: Quòd sit Per-
sona. Nonò: Quòd sit Filius. Hoc totum inquam,
supra deductum sat esse, puto; euidenter. Nunc *Omnia*
hac conue- verò deducendum restat, eadem omnia tertiæ, *nisse Spir.*
S. demō- conuenire hypostasi: seu Bono: seu Amori: id est *strahitur.*
Spiritus Sancto: præter vnum vltimum: nem-
pe, quod non sit, & cûr non sit, Filius: sed Spiri- *Præter v-*
num quod
non sit Fi- tus, ab vtroque, nempe à Patre & Filio, non ge-
lius. nitus, sed procedens. Et hoc mihi demonstrem-
dum propono.

Quod vt iisdem gradibus deducam; quibus ad
secundam deueni hypostasim, ita ordiar.

Amor Creatæ naturæ, vt sit perfectus, duplex *Amor*
esse deberet. Primus; quo amamus simpliciter: id *creatus di-*
est, in rem amatam propendimus: ferimur: eamq; *rectus &*
Reflexus. prehendimus: qui vocatur Directus: Alter; quo
amatæ rei compotes facti, eâ gaudemus: oblecta-
mur:

175 mur: fruimur: & in fruitione conquiescimus: id est, amamus hoc nostrum amare: qui Amor, est Reflexus.

*Sese con-
sequens &
mutuò re-
latiuus.* Hunc vtrumque amorem, se consequi; & ad se mutuò referri, euidens est: nemo enim amat, nisi gaudeat, seu, amet se amare. Vnde patet consecutio. Deinde si amat; gaudet eo amore: & si amore gaudet; amat. Vnde Relatio. Vterque ergo amor, & se consequens; & relatiuus mutuò erit.

*Vterque
par & si-
mul natu-
ra & tem-
pore.* Hoc concessio: adfateri necesse est, vtrumque hunc Amorem, parem sibi esse: simul naturâ, & tempore esse: Origine tantum, alterum, à primo prodire: nullam tamen exinde, imparitatem effici.

*Ex origi-
natione
nulla dif-
paritas.* Cuncta enim hæc, cum Scientiæ Directæ ac Reflexæ insint; vt euidenter demonstratum est, Amori itidem Directo ac Reflexo, inerunt necessariò.

*Cur Amor
creatus
non equi-
paretur
increato.* Non minùs & istud consequitur: quòd Amor Creatus, Amori Diuino, nullo modo æquiparandus sit: Amor enim creatus, non debet esse, ad se: nam creatura per se, non est: ideo & bona per se, non est: ideo amare se, vt se; nisi perperam, & prauè non potest: Amaret enim non bonum, quod est contra naturam amoris: Ideoque in *Φιλαυτον επιτηρησις* laboretur: nec Amor hic, sed concupiscentia esset.

*Amor in-
creatus
nō est acci-
dēs, sed
essentia.* Iam verò, vt ex consideratione Amoris Creati, ad Increatum ascendamus: Imprimis agnoscendum est: dotes Amoris Creati recensitas; hoc differre ab increa-

increatâ naturâ, quòd Amor Creatus, sit actio ad extra. Diuinus verò, sit ipsummet suum esse: nam Deo idem est amare, quod esse. Et idem est Deus, quod amans.

*Deus se so-
lū & ne-
cessariò a-
mat.* Amans hic, quia solus verè est, ideo & solus bonus est, seu solus bonum est: ideoq; & solus, non potest non se amare, & solus se amat meritò. Quòd non possit non se amare; patet. quia boni proprietates est, amari: ipse ergo, cum sit summum, totum, solumq; bonum; se summè amet, necesse est. Ab alio enim, summè, & adæquatè amari, non potest. Priuaretur itaq; summum bonum debito sibi amore; si à se non amaretur. Quòd verò id meritò faciat, patet etiam: Non enim potest amare, se aliquid melius, perfectiusq; quia istud melius perfectiusq; Deus esset: ipse verò Deus non esset. Non potest etiam amare, se quid imperfectius: quia contra Naturam, veri amoris est, imperfectum amare: quod enim est imperfectum, bonum non est. Si itaque imperfectum amaret, non bonum amaret. Quòd verò Creaturam, dicitur amare: id facit propter se: dum verò amat propter se; eo ipso, verè, & propriè, amat tantum se. *Creatu-
ras pro-
pter se.*

*Increati
amoris do-
tes eadē
qua scien-
tia incre-
ata.* Hic Increatus Amor sui, amanti est reciproce consequens, ac Relatiuus: Nam id amat, quod est: & id est: quod amat. Similis, quoque & par per omnia: quia nec amplius, nec minus seipso amat.

Z

Naturâ

177 Naturâ demum & tempore simul; quia ut est; statim se amat.

Quod ostenditur. Origine ergo tantum Amans & Amor, ordinem habet; sed ita, ut ordo hic, in Naturâ eadem, non faciat imparitatem ullam.

Est idem alterum. Ordinis huius terminus, quia est Essentia ipsa Divina; ideo Deo est cōessentialis: & consubstantialis: subsistitq; : & extat: Nempe fruitione resultans, alterum idem: Idem, non multiplicatâ, sed eadem entitate: Alterû, exigentiâ Relationis: Est enim Amantis ad Amare suû Relatio; Relatio verò est ad Alterû.

Alterum hoc, est persona. Alterum hoc, quia totam plenitudinem habet substantiæ Divinæ, ideo res est ita extans, ut possit monstrari ut hæc. Ideoq; facit Personam.

Persona hæc non est Filius. Persona hæc non potest dici Filius: quia non generatione sed processione est. Etsi enim habet processio ista, hanc proprietatem generationis, quod sit vivens ex vivente; alteramq; , quod sit ex substantiâ; attamen tertiam, nempe similitudinem, non ex vi suæ productionis habet, sed ex vi consubstantiali-

Quia non habet similitudinem ex vi sue processionis. tatis: Mentis enim tantum, seu intellectus, est hæc intima, & peculiaris proprietas; ut producat sibi simile. Vnde fæctus eius, Verbum seu Verum, est eius perfectissima imago. Voluntatis verò actus, cui Bonum pro obiecto est; non in id Naturâ suâ fertur, ut

Voluntas non refert imaginem, sed ei unit. repræsentet; sed ut uniat: potiat: fruaturq;. Cum itaq; voluntatis non sit hic finis, ut producat sibi simile,

simile, ideo non potest eius dici generatio. Atque 178 ita (quod demonstrandum sumpsit;) Spiritus Sanctus non est genitus: & non est Filius.

Sed obijci potest. Quod, Amoris proprium est, unire; non uniantur autem, nisi similia. Ergo necesse est, ut Amor dum vult unire, feratur in simile: atq; ita in similitudinem producat: seu generet. *Obijciatur quod non uniantur nisi similia.*

Respondendum huic obiectioni: Verum quidē esse: quod Amor uniat: & quod nequeant uniri nisi similia: sed ex hoc non sequitur: quod Amans sibi simile producat: sed potius, quod conetur, studio Vnitionis, se in id quod appetit transmutare: & se similem rei Amatæ efficere. Intellectus non transit in rem intellectam, sed potius eam sibi conformem similemq; efficit. Voluntas verò seu Amor, id efficitur, quod amat. Vnde qui intelligit, quid sit probum esse, non statim probus fit: qui autem vult esse probus; quod verè vult, est. Exinde vero patet: quod cum generatio sit; sibi simile alterum producere; non verò, se in alterius similitudinem convertere: ideo, intellectus generatio, propriè dici potest, non potest voluntatis. Itaque Persona quam voluntas producit, non est Filius: quia non generatione procedit. Nullo etiam modo, Efficientiâ aut Creatione: quia (ut supra dixi;) quod efficitur, ex alio est: quod Creatur, ex nihilo est: neutrum, ex substantiâ Divinâ. Atqui consubstantialem esse, Personam *Respondetur, quod amor se mutat in amatum.* *Intellectus potius est intellectus sibi similem efficit.* *Vnde eius est generatio.* *Voluntatis non est.* *Nec efficientia.* *Nec creatio.*

179 tertiam Diuinitati, supra demonstratum est: ideo nec Efficientiâ, nec Creatione producitur.

Videndum iam ergo est, quid sit tandem, hæc ^{Ostenditur eius productio.} Productio, & quem Ordinē Originis habeat? Quod ^{Referuntur ad se equiparata, ut amici.} vt deducam; Hoc imprimis est; Notandum. Eorum, quæ ad se referuntur, tria esse genera. Primum ^{Disquiparata, ut seruus & Dominus.} Equiparantiæ: vt vocant: vbi est Relatorum paritas: vt amici ad amicum. Disquiparantiæ alterū: ^{Se consequentia.} vbi eorum disparitas: vt Domini ad seruum. Tertium adhuc genus est; Naturale: insitum: necessarium ^{Quorum exemplar in tribus animæ potentis.} & consequens: in quo Originis ordo est, sed inæqualitas nulla est. Huius postremi generis, in Naturâ Creatâ, exemplar maximè perfectum, ego censeo; in potentijs, seu facultatibus animæ: Memoriâ, Intellectu, Voluntate. A Memoriâ etenim; quam ego, visionē animæ, in vno fixam voco; oritur Agnitio Veri: quæ Intellectus est: ab utroq; autem Amore seu fructio boni: quæ est Natura voluntatis. Etsi verò tres istæ facultates, talem Ordinem Originis habent; attamen inter se pares & similes sunt: ideo; quia sibi consubstantiales, & in vnitæ Naturæ sunt.

Multò autem, imò infinitè perfectius, id totum ^{Multo magis hac consequentia ordinis, est in Diuinitate.} Diuinitati inest. Verum, inquam, Naturalem, immutabilem, Originis ordinem habet. Ostensum enim est, à Patre, vt principio, Filium procedere, & oriri. Origo autem & Principium, Ordinem ideo facit, quia non potest, mutuò & vicissim recipiari. ^{Origo non recipiatur.}

Vnde

Vnde rectè voco, Cæsaris imaginem: non rectè vero, Imaginis Cæsarem. Sic à Patre Filius, non Pater à Filio. Est ergo in Diuinitate Originis ordo. 180

Qualis autem? Ille certè, quem formula baptismi, id est, tessera fidei nostræ, ostendit: ac comprobatur. Dum (vt ait Basilus) Oportet nos baptizari, prout accepimus; credere verò, prout baptizamur. Nempe, in Nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Sub his tribus (inquit Tertullianus) & testatio Fidei, & sponsio salutis, pignoratur. ^{Ordo in Diuinis est, Patris, Filij, & Spiritus Sancti.}

Hic ordo est Naturalis, & insitus: Scriptum enim est: quòd quidquid habet Pater, dedit Filio: & Filius dicit: quòd Spiritus de suo accipiat. Additq; ^{Quod verbis scripture probatur.} Omnia quæ habet Pater, mea sunt: propterea dixi, de meo accipit. Ex his inquam verbis patet. Et communicata à Patre omnia esse Filio: quæ seruatō Ordine Originis, & saluâ Paternitate, communicari poterant: Et ab eodem, simul cum Filio, itidem communicata, Spiritui Sancto.

Nempe Amorem Directum (vt supra ostensum est:) habet Pater: & quia omnia quæ Ordini Originis, non repugnant dat Filio; ideo dat ei eundem Amorem Directum. Dum verò vterq; habet eundem Amorem Directum; vterq; etiam habet eundem Amorem Reflexum: id est Spiritum Sanctum: ab utroque, sed iunctim, & vt ab vno principio procedentem, seu spiratum: Non enim participatio est ^{Amorē directū dat Pater Filio. Ex vno duorū Amorem directum, procedit vnus utriusq; Amor reflexus: qui est Spiritus Sanctus.}

Z 3

hic, etus,

181 hic, sed communio eiusdem Naturæ. Et ideo rectè vocatur Processio: quia à duobus, eadem amborum emanatione, est. Quæ emanatio in tertio subsistit: nec tendere ultra potest. Quia cum est Deus; cum se scit esse; & cum se amat esse; hoc ipso, tota inclusa in se, se habens, seque fruens, est Diuinitas. Et omnia Patris habet Filius: & Patris Filijq; omnia, Spiritus S.

Nec ultra procedit diuinitas.

Varia imagines Personarum Trinitatis

Eorumq; Exempla.

Etsi imperfecta.

A nobis proponitur ex forma Trianguli.

Fluxu principit linea recta.

Hæc fere sunt, quæ mihi de Trinitate dicenda proposui. Cæterum varias similitudines è rebus Creatis, Sacra Scripturâ, & ex illâ, Ecclesia deducere solet, Personarum Sanctissimæ Triadis: quas Patres Sancti explicant, comparantq;: quin imo suas quâdoq; addunt. Vnde Filius; lux vera, lumen de lumine, splendor, speculum, imago Patris: Spiritus Sanctus, spiratio, Halitus, odor, vnguentum, Sigillum, Digitus, passim vocatur: sed in omnibus istis, semper aliquid dispar sit, necesse est: Creatura enim non possunt aliter, id quod increatum est, referre: nisi imperfectâ imagine. Hæc præfatus; audebo ne & ego aliquam Trinitatis moliri similitudinem? Audebo: cum, vt dixi, habeam; qui præiuere exemplo. Ducam itaque in clausulâ huius loci, tenues quasdam tanti Mysterij lineas, ex Trianguli consideratione, ac Formâ.

Punctum, fluxu suo facit lineam, estq; eius Principium: Linea verò dum directè tendit, à puncto in punctum; recta dicitur. Sed Linea recta, non ambit,

ambit, non amplectitur, vt contineat includatq;: 182 quia tantum in directum fertur. Si verò supponamus, quòd recta hæc linea velit complecti, ac continere; necesse illi foret, figuram Rectilineam quærere: & assumere.

Qua vt ambiat,

Necesse vt appetat figuram.

Nulla potius quâ Triangulum.

Quia primum & obuium.

Quia facillimum.

Non ita Quadratum.

Nullam autem dubio procul, citius potiùsq; sumeret; quàm Triangulum. Triangulū namq; inter Rectilineas figuras, primum est: ideoq; figuram appetenti, statim obuium. Deinde; omnium figurarum simplicissimum: facillimumq;: Nam ex utroq; puncto, fluxu Lineæ in vnum definit: & concursu laterum efficitur, & seipsum quodam modo definit. Quadrangulum verò, non concurrit: non se claudit: non à se definitur: sed ab externâ & quartâ Lineâ: ideoq; magis est compositum, & difficilius. Multò verò magis alia Poligona. Linea ergo recta, prout dixi, non aliam figuram, citius potiùsq; appeteret; quàm Triangulum.

Illud autem non inodo Equicrurum, sed etiam Equilaterum. Et Equicrurum quidem ideo; quia æqualiter vtrinq; fluere, donec conueniret. Deinde; quia tum demum, par vtriusque lateris (vt ita dicam;) via esset, ad se quantocius vniendum: contra quàm in Scaleno, vbi inæqualia latera, inæqualiter concurrerent: Equilaterum verò ideo; quia Linea, modum laterū Trianguli, naturaliter electura videretur ad mensurâ sui. Deinde; quia inter latera,

Appetere non modò equicrurum.

Sed etiâ Equilaterum.

Quia in-
variable

tera, non aliter de coniunctione, certius conuenire
posset, quàm si eâ sumeret rationē, quæ vna semper
est, & inuariabilis: ea verò in Æquilatelo Triangulo
tantum est: Nam Isoscelum potest esse multiplex:
Æquilateri verò modus vnus tantum, & immutabilis.

Hæc Trini-
tati a-
plantur.

Sic deducta Trianguli Naturâ, aptemus eam Di-
uinitati: mancâ equidem similitudine; sed si benè
exponderis, profectò inter illas quæ adferri solent,
non postremâ.

Pater
principiū.

Visione di-
rectâ fer-
tur in v-
num.

Efficit q̃
rectam.

Æterna
hæc linea
quia re-
ctâ non
includit.

Appetit
autem in-
cludere.

Ideoq̃ in
Trigonū.

Cogito itaque *αὐτὸ τὸ εἶναι* nempe Deum Patrē
& Principiū, Naturâ ferri & tendere directē; in
terminum agnitionis sui, seu ad *τὸ ἄλφες*. Directē
inquam: Nam id fit visione, quæ non potest esse,
nisi recta. Est igitur hæc quædam recta Diuinita-
tis Linea: terminos oppositos habens: sed ita; vt
quod in linea creata est, à puncto ad punctum, di-
recta protensio; id in increata sit, vnius termini, ad
alterū Naturæ eiusdem, itidem directâ cōmunicatio.

Hæc æterna & recta Linea, dum ex vi Naturæ
suæ, in directum est; non amplectitur, non ambit,
non cōtinet. Diuinitatis autem Natura, necesse est,
vt se plenè habeat, definiat, includatq̃: & quodam-
modo figuram appetat: id est; in tertio terminetur,
claudaturq̃. Nempe ab vtroque termino, à Patre
& Filio, seu ab Vno, & Vero, eiusdem Substantiæ
Processione, velut communis Lineæ fluxu, definit in
τὸ ἄγαθον: completq̃ Sanctissimum hoc Patris, Filij, Bonum:
& Spiritus Sancti, Trigonum. Non

Vnum à
se ens.

Verum.

Non enim Quadratum, aut Polygonum: quia
tunc, non se ipsam Diuinitas clauderet: sed aliunde,
& ab extra, Composita esset: & vt ita dicā; superflua.

(Non ve-
rò qua-
dratum)
formatur.

Trigona itaque (fas sit dicere;) est. Atque vt infi-
stam similitudini; non Æquicrura modò, sed etiam
Æquilatera: Etenim non duo tantum latera, ob æ-
qualem terminorum ad se coniungendum vim,
habet; sed tria, omnino paria inter se: imò & ea-
dem prorsus. Nempe; sicut, si in vno Triangulo,
sint duo eius latera, radij eiusdem periferiæ; deinde
duo iterum eiusdem latera, itidem sint eiusdem pe-
riferiæ radij: dum duo, tertio conueniunt, pariaq̃;
sunt; & inter se quoq̃; conueniant, pariaq̃; sint, necesse
est. Sic, quia eadem Substantia (velut periferia) est
Patris & Filij; eadēq̃; etiam Patris & Spiritus Sancti;
ideo consubstantiales, id est pares inter se, & æquales
sunt: Pater, & Filius, & Spiritus S.

Illudq̃;
Æquicru-
rū & Æ-
quilate-
rum.

Quod de-
monstra-
tur, geo-
metricè.

Quod verò de Triangulo Creato dixi; quòd eum
Linea ad mensuram sui productura videretur; Id,
Naturâ ipsâ, Diuinitati insitum necessariò est: vt
æquales per omnia, & pares Personas, velut latera,
producat. Cùm vt Trianguli æquilateri, ita &
huius productionis, certissima inuariabilis, & vnica
tantum, hæc Forma est; vt sit ad mensuram sui, per
omnia par, & æqualis.

Ad men-
suram sui
est.

Et inua-
riabilis.

Ex eadē
imagine
patet Or-
do Originis.

Ex eadem similitudine, monstrari etiam potest,
Ordo Originis in Diuinitate. Cùm vt à fluxu pun-
cti,

A a

185 Et, Linea: sic à generatione Patris, Filius. Sicut autem à fluxu Lineæ, iunctæ duobus terminis, procedit tertius terminus Trianguli; sic à Patre, Filioq; velut ab vno cõiunctoq; principio, Spiritus Sanctus.

Sed ab hac similitudine fecernenda imperfecta.

Hæc est similitudo, à me, non prorsus, puto, ineptè prolata; ita tamen, vt ab eâ, id quod rebus creatis imperfecti adhæret; semper, fecernamus: separamusq;: Nempe protensionem: fluxum: spatium: compositionem: aliaq; huiusmodi, quæ indiuisibili, & simplicissimæ Naturæ, nullo modo cõueniunt.

Conatus ultra scrutandi reprimatur.

Sed quid ego, & quousque ista? quid, inquam, vel digito tangere, vel palmo metiri cœlum, vel certè mare in scrobem satago effundere? Desino: nec irritò conatu, fatigo vltra mentem, tantæ imparem Maiestati: quæ fide & silentio adoranda est.

Et debita adoratio ne locus claudatur.

Adoro te ergo toto animo Trinominis Diuinitas: & quia posuisti, tenebras, latibulum tuum; in adiuta tua absconsa, & tibi soli nota, non vltra penetro. Sed cum Sanctis, qui tibi assistunt, faciem velo: & oculos mentis meæ, debiles ad hunc solem, obtego: & vnâ, cum loco hoc, claudio.

Pars Capitis Altera.

Vt erga nos, est Deus. Vbi, Creationis primum, & post Missionis ad nos Diuinarum Personarum, ineffabile beneficium expenditur: ex quo manarunt Triplicia dona, Natura, Gratia, & Gloria.

186 Apparet euidenter ex superiori Tractatione, Deū vnum Naturâ & trinum Personis, sibi abundè sufficientem esse: nullius rei, quæ extra illum est, indigum: ante omnem Creaturam æquè beatum: & post illam productam, nullâ re auctum. Nullius ergo sui commodi causâ, esse voluit, & existere, vniuersum hoc: & se impertiri decreuit rebus creatis ideo tantum; vt bene illis esset. Elucet verò, & eminet maximè & præcipuè, hæc omnipotens & omniscia bonitas, seu voluntas eius, in Creatione Naturæ rationalis. Etsi enim cuncta quæ produxit; vidit, quod essent valde bona; ideoque & bene omnia fecit; attamen etsi omnibus benefecit; non tamen æquè illi Naturæ; quæ se esse nescit: vt illi; quæ se esse, cum tot dotibus miratur, agnoscit, gaudet. Natura verò hæc, Angelorum est, & Hominum. De Angelis non est nostri argumenti. Homo autem, quæ ab illo tulerit bona, Naturæ, Gratia, & Gloria: pro modulo Scripti, paucis videamus: cum curâ tamen, & attentè: exinde enim manat cultus & amor, quo erga Deum, lege gratitudinis imensum tenemur.

Deus ipse sibi sufficit.

Nec ullâ creaturâ eget.

Produxit illam quia bene ei voluit.

Præcipuè rationalem.

Quæ sola se esse agnoscit.

Et agnoscere debet, triplicia, sibi data dona.

DONA NATURÆ.

Ordior meritò à Donis Naturæ, & Origine ipsâ nostri: quando prima hæc est gratia, primumq;

In donis Natura.

187 primumq; Dei beneficium, quod nos voluerit esse, & existere. Tria hinc perpendam: statum nempe Naturæ nostræ: Deinde corpus: Postremò Animam.

*Conditio-
nem hu-
manam.* Status seu Conditio humana, quod omnibus quæ Deus, sex dierum spatio produxit, antecellat; patet euidenter. Hominem etenim velut summam, & culmen operum, vltimò produxit. Præparatâ primùm ornataq; mundi mansionem, velut hospitem eum, imò Patrem familias, ac Dominum in hanc Orbis machinam introduxit: Paradisi voluptatis, habitatorem illum fecit. Quæ ante eum facta sunt; eius vsui addixit: præesse ac dominari iussit omnibus: Compendium denique in illo, Naturæ Creatæ inclusit: Nam est corpus; vt Elementa: viuunt vt arbores: sentiunt vt animalia: Ratione gaudet; vt Spiritus. *Et com-
pendium
creaturæ.* Præterea *αὐτοεξέστης* eum fecit: id est sui arbitrij: suæ spontis ac potestatis: ac denique immortalitate dotauit. Eximius itaque status eius est. Vnde non malè hominem; paruum mundum; Mundum; Magnum hominem vocauere: sed profectò superat hoc elogium: & Mundo visibili potior, & præstantior est.

*Corpus ei
par.* Ad Statum autem tantæ dignitatis, aptauit illi par corpus: aut potius (vt loquitur Scriptura) formauit. Nam alia, iussu tantum & imperio, velut fudit productione: hoc dum formasse dicitur; elaborasse videtur cum diligentia, elegantia, venustate,

te: idque seorsim ab animâ: & separatâ functione. 188 Deinde, de alijs dixit, & facta sunt: hinc faciamus: ait: quod consultationis est, & destinati cum cura operis: vt nempe Dominus omnium esse possit, qui propriè factus à Domino: inquit Tertullianus.

Refert verò ac repræsentat hanc curam, Opus ipsum: eiusque forma, & statura erecta: cælum ver- *Magna
venustate.* fans: liberum nescio quid spirans: speciem natam ad imperium, & dominationem præferens: contra quàm animalia cætera, quæ prona ad terram, statum seruilem, summissum, & ad humum humilem, abiectumq; habent.

Iam quæ aptitudo, quæ symmetria, quæ compositio membrorum? Nullum est, quod non & eximie necessitatis causam habeat, & decoris vel *Symme-
tria & a-
ptitudo
membro-
rum.* formæ certè manus, quæ homini tantum data, varium vsuum, quis satis explicet? Hæc est instrumentum omnium operum, quæcunq; mens humana vult *Et præci-
pue ma-
nus.* moliri: hæc sustentationis ministra: hæc tutela vitæ: hæc experimentum virium humanarum: quibus regit ac domat se inferiora: hæc cultura artium: ac elegantiae omnis fabra & opifex: hæc denique est: cuius admiratio, nescio cui, ad testimonium Diuinitatis sufficit.

Quid verò abdita illa corporis scruter? *sensus
organæ.* nempe miri artificii organa: & præsertim oculorum, qui vigiles, velut in specula, constituti sunt

189 animi indices: & mentis quidam prodromi. Quid
facultatū; naturalis, (vt vocant;) vitalis, animalis, in
*Facultatū
naturalis,* hepate, corde, cerebro, admirandas officinas: quid
*vitalis, a-
nimalis,
officina.* sexcenta alia, nunquam satis cognita laudatāq; in
quibus, nec pro modo Scripti, nec pro argumento
fit, proluxa & diffusa dissertatio.

Ad Animam ergo potius transeo: vbi propria
*Anima
præstan-
tia.* imago, & similitudo Dei, spectatur: ac elucet: ad
quam, se fecisse hominem, Deus ipse professus est.
Hanc similitudinem, variè proponunt Sancti Patres;
*In illa i-
mago di-
uinitatis.* sed inter illos, Ambrosius & Augustinus præcipuè;
ad tres Diuinitatis Personas, Memoriam, Intelle-
ctum, Voluntatem aptant: etsi non eo similitudi-
nis modo: cuius ego aliquoties memini in hoc
Scripto: & quem puto, ex adito ipso Naturæ de-
promptum.

Tres enim hæ facultates, vna anima sunt. Et
*Et in me-
moriam, in-
tellectu,
voluntate* quia insitæ eius essentia: & naturales; ideo cōessē-
tiales, atque adeo pares sunt: & Ordinem tantum,
vt supra dixi, Originis habent: eumque talem. Fixa
Memoria in vno; (alioqui nisi in vno consisteret,
non consisteret sibi: & non Memoria vna, sed phan-
*Trinitatis
specimen.* tasma multiplex esset:) fixa inquam in vno; Origi-
nem præbet considerationi istius Vnius: id est In-
tellectum producit Veri: ex vtroque autem Volun-
tas procedit: seu quies in Bono. Quid enim aliud
videat, noscat, appetatue Anima, quàm Vnum,
Verum,

Verum, Bonum? Deinde, quomodo plenè videat, 190
noscat, appetatue, si non tota? quomodo autem
tota, si non simul, & æquè per Memoriam, Intel-
lectum, Voluntatem?

Patet itaque: hisce tribus, tres Personas, Vnius
Diuinitatis repræsentari. Patet Animam huma-
nam, hac similitudinis prærogatiuā, ad Diuinam
assurgere Naturam: eiusque capacem debere fieri:
ideoque meritò, tam amplis dotibus ornatam: dum
nempe cogitatione mente, affectu, momento vno,
tot res adit: noscit: amplectitur: & hoc ipso tem-
poris, loci, imo vniuersi metas excedit: seque cun-
ctis rebus maiorem ostendit: nec posse ab vllā ea-
rum contineri; nec in vllā nisi in solo Deo, plenè
conquiescere; apertè testatur. *Exinde
ad Diuinā
assurgit
naturam.*

Vltra hoc, nihil est quod addam, præter vnum: *Sic ornata
videtur;
ob futurā
Incarnā-
tionem.* nempe, non mirum tot, & tantis ornatam, in pri-
mo Parente dotibus, esse humanam Naturam: quæ
in consortium Diuinitatis, & vnitionem Personæ,
assumpta à Christo, & coelo illata esse debuit: vt
statim ostendam.

D O N A G R A T I Æ

Per Missionem Diuinarum Personarum.

M Agnum itaque & vastum profectò est, quòd
in Naturæ donis, humano generi impertijt
Deus: *Non con-
tentus
Deus ho-
mini de-
disse, qua
extra i-
psam.*

191 Deus: & si spectas conditionem nostram; abunde: sat: superque: sed si eius bonitatem, & beneficentiam; parum. Infinitum enim bonum, haud potuit beneficam suam vim explere, largitione eorum, quæ extra illam sunt. Itaque ut satisfaceret bonitati suæ, se dedit.

Seipsum dedit.
Vtinam verò genus humanum, non ut solet, sed ut par est, expendat: quid hoc, quantumque est; quod Deus, in eius bonum est molitus, cum in terra visus, & cum hominibus conuersatus est: & habitauit in nobis: & vidimus gloriam eius: nempe Deum manifestum in carne: qui visitauit nos

Missio Filii.
Oriens ex alto: Missionem hanc, inquam, primam; quæ est per *σαρκωποιον λόγον*: seu per Verbum carnem factum: Alteram deinde, quæ per aduentum, Paracleti

Missio Spiritus Sancti.
Spiritus Sancti, agnoscamus: & ab utroque mare immensum gratiæ Diuinæ expendamus.

Utraque non est de loco migratio.
Quod ut probè fiat; inprimis quid sit in Diuinis Missio; necessarium est noscere. Non enim est, ne quis erret, de loco in locum migratio: (hoc enim Deo, qui vbique est, non conuenit:) sed est eiusdem semper, immoti, & immutabilis Dei, facta hominibus in tempore, sui manifestatio. Id ergo est Missus, quod visus: id Missio, quod apparitio.

Sed apparitio. Modus Missionis manat.
Potro temporalis huius Missionis ratio, & modus, manat ex origine, ac Processione illâ æternâ, quam, cum de Trinitate agerem, deduxi.

Sicut

Sicut enim Pater genuit, & Filius genitus est; 192 ita Pater mittit, & Filius missus est: & sicut à Patre Filioque procedit Spiritus Sanctus; ita ab utroque Missus est. Interim, hæc Missio, non est (inquit *Ex generatione, & processione, æternâ.*) Diuus Augustinus) inæqualitas substantiæ: sed ordo Naturæ: quamuis enim utraque Persona, se nobis manifestauit; utraque tamen immota mansit, in vna cum Patre Diuinitate & essentia.

Huius Missionis in Christo, Oeconomiam seu *Oeconomia Incarnationis.* modum, dispositionemque; Ecclesia Catholica eiusmodi proficitur. Nempe; Secunda Diuinitatis Persona, quæ est Filius, æqualis & Coæternus Patri; cum venisset plenitudo temporis; illi soli nota, qui nouit, & constituit tempora; nasci ex Virgine voluit: & assumpsit Naturam humanam: totam & integram: ex anima & corpore constitutam: camque Naturæ Diuinæ vniuit: ita; ut duæ Naturæ, & vna Persona, esset Christus: Verus Deus: Verus Homo. *Christus verus Deus, verus Homo.*

Duæ inquam in Christo sunt Naturæ: si enim vna tantum statueretur; ea vel Diuina, vel humana esset. Si Diuina tantum; non esset homo: si humana tantum; non esset Deus. Quem tamen; Deum & Hominem, Sacra Scriptura, & gesta eius loquuntur euidenter: partim enim Diuina prorsus, partim verò humana tantum, operatus est. *Duæ naturæ, vna Persona.*

Si verò dicas: vnâ Naturam, ex duabus compositam, conflataque; Id fieri nequit, sine altera. *Nec mixta, nec diuisa.*

Bb

utrius,

193 utrius, vel interitu, vel imminutione: & necesse, vt vel Diuina degeneret in humanam: vel hæc ab illâ absorpta, & absumpta sit. Atque ita neutra integra: sed nescio quæ noua, mixta, & imperfecta.

Disparēs naturarū, functiones. Duæ ergo sunt Naturæ: & ideo disparēs, & cuique propriæ, ac peculiare sunt affectiones: atque functiones. Vnde nasci, lacte ac cibo alii, carnis necessitates sustinere, ac sustentare, pati denique ac mori, humanum. Mira verò vi propria facere; morbis, morti, mari ac ventis imperare; dæmonis regnum, euertere; non peccasse vnquam; nec peccare posse; peccata verò alijs dimittere; cogitationes nosse; animis nostris (nempe vt in illum credamus) imperare; Diuinum.

Tamen tanquam de vna predicari possunt. Etsi verò functiones istæ, vtrique Naturæ separatim peculiare; attamen ob vnitatem Personæ, tanquam de vna Personâ, meritò prædicantur. Inde est: quòd etsi Deus ἀπαθὴς ὢν, ἡ ἀσώματος: tamen quia Corpus sibi, vt proprium assumpsit, ideo Deus passus dicitur. Vnde Petrus, Christum in carne passum, & Paulus Dominum gloriæ Crucifixum, dixere. Et Maria Θεοτόκος, & Natiuitas Christi vel apparitio, Θεοφανία rectè dicitur; ex prærogatiuâ nempe Personæ, cui Diuinitas inseparabilis est.

Causæ Incarnationis. Sic explicatâ Oeconomîâ Incarnationis, Causas cur Deus mirum hoc voluerit effeceritq; non pigebit recensere: cum pijs Sanctisq; Patribus: quorum

rum pulcherrima vtriusque linguæ loca, Dionysius 194 Petauus, mirâ profectò peritiâ, industriâ, ac diligentiâ collegit. Videamus ergo: depromamusq; *Nempe Finis eius, cōuenientia, necessitas.* ex hac penu: inprimis Finem; quem sibi proposuit Deus: Conuenientiam deinde, qua cum est executus: denique Necessitatem eius.

Finis est gloria Dei. Finis omnium Dei operum, etsi passim, & vè assignatur Gloria eius: cum præter hanc, nihil aliud ad eum, ob collata creaturis beneficia redundet, ac redeat; attamen cum hæc ipsa Gloria, quæ est laudantium consentiens vox, & nihil in se solidi fructus habeat; & etiamsi haberet; tamen Deo sibi sufficienti, addere nihil posset; Ideo dicendum est: quòd, etsi Gloria, necessariò comitetur opera eius; tamen finem eorum non esse, aliquid ex illa emolumentum: sed solum, Naturæ beneficæ, vt ita dicam, gustum: dum bene fecisse, & amat vnicè: & gaudet: & fructū ex se, & facto suo capit. *Aut quādam Bonitatis & beneficentia satisfas.* Infinitæ inquam Bonitatis eius, in benefaciendo (vt ita dixerim) satietas, finis est: quòd apparuerit benignitas, & humanitas Saluatoris nostri Dei: vt tam dissitam, & conditione, & culpâ, naturam assumere, & reparare voluerit.

Et hinc maxima que possit esse cōmunicatio. Hæc eum impulit: Primum ad sui Coniunctionem: quæ maior esse non potest, quàm in hoc Incarnationis Mysterio: cum Deus Homo factus est, vt Homo fieret Deus. Deinde ad opitulationem,

195 nem: quæ tantò maior est quantò magis miseris
subuenit: nec sese iuuare valentibus. Denique, ad
Vindica- profligandam mali Dæmonis sæuitiam: quâ exer-
tio à Da- cebat regnum, fraudulenter victi, in primo Paren-
monie. te, generis humani.

Conuenien- Hic ergo finis est, admirandi huiusce Opetis.
tia auto- Conuenientia sequitur: quæ ostendit, à nullo, (præ-
ris. ter Deum ipsum) conuenientiùs hominem vindi-
cari debuisse: magis enim obligaretur homo, Crea-
Nempe turæ id sibi præstanti, quàm Deo. Cui itaque de-
nullius bemus (inquit Diuus Augustinus) quòd sumus;
praterquā meritò illi conuenit debere, quòd post lapsum, iu-
Dei. stificati sumus.

Idq; secun- Si autem Diuinitati competijt nos vindicare;
da Diui- conueniebat: vt id secunda eius Persona, id est Fi-
nitatis, lius, exequeretur: ab illo enim nos decebat refici;
Persona. per quem nos, & omnia facta sunt. Deinde, Fi-
lius est propriè imago Patris, & figura substantiæ
eius: per hunc itaque, amissa in nobis imago Dei,
restitui debuit. Qui cum assumpserit hominem,
non in vnitatem Essentiæ, sed in vnitatem Perso-
næ; sequitur: quòd etsi Trinitatis vna sit actio;
Personæ tamen Filij, propria hæc sit assumptio.

Modi Con- Post Conuenientiam auctoris, non minus elu-
uenientia. cet, conuenientia Modi. Expediebat enim appa-
rere, & manifestari hominibus Deum: apparere ve-
rò non potuit, nisi velo corporis contextus: quan-

do

do ne Moyfis quidem faciem, mortales oculi su- 196
stinere potuerint, recenter à Deo venientis: si autem
corpore tegi debuit, nullo conuenientiùs quàm *vt in car-*
humano. Decuit deinde: in hac Naturâ Dæmo- *ne nostra,*
nem vincere, quæ à Dæmone victa est. Maior
enim, exinde, certaminis ac victoriæ, & æquitas,
& gloria.

De fæmina etiam nasci, itidem consentaneum *vt de fa-*
fuit: Nam vt per mulierem primam mors; ita sa- *mina,*
lus per alteram. & vt Eua culpæ, Mater; ita gratiæ,
Maria. Ex Virgine autem: quia nouiter nasci de-
buit, nouæ Natiuitatis dedicator: per quem homo
nascitur in Deum, quia Deus in hominem natus *Eaq; Vir-*
est. Deinde, Virgo adhuc erat terra, nec vllò at- *gine na-*
trectata opere, ex quâ formatus Adam: ideo alter, *sceretur.*
& nouus Adam, itidem ex Virgine. Et, sicut æter-
na generatio sine Matre; ita quæ in tempore Na-
tiuitas, sine Patre: vt nempe vna Persona, & binos
tantum, & conuenientes Naturis, haberet parentes.

Neque verò indecorum, Deum assumpsisse car- *Non inde-*
nem. Nam qui de limo fecit hominem; quis at- *corū quòd*
guat, quòd per carnem refecit? attrectauit primum, *carnem*
cur non susciperet alterum? si enim non verè su- *assumpsit.*
scepisset, quis eum verum hominem dixisset? si au-
tem verus homo non fuisset, quæ causa simulatæ
Naturæ? quorsum, inquā, homo, non tamen homo? *Et quòd*
Nec dedecet, quòd infirmitates nostras ipse *infirmita-*
portauit. *tes nostras*

Bb 3

portauit.

197 portauit. Sustinuit enim, non impositas, sed assu-
ptas: sustinuit; ut vinceret: sustinuit; non succubuit;
hoc enim imbecillitatis esset: illud Fortitudinis &
Virtutis. Subijt ergo dolorem & mortem: quia &
in dolore tolerando, & in morte subeundâ, Virtu-
tum officia versantur: quæ Magister & præceptor
perferre debuit; ut ostenderet perferri posse: nec re-
pugnare id, mortali, fragiliq; Naturæ; quod, eam
indutus, fecit ipse.

Tertia Conuenientia temporis.
Tertia Conuenientia est temporis: quæ etsi, illi
soli cognita, qui cuncta fecit in tempore opportu-
no; attamen post correctum genus humanum; le-
ge promulgatâ; post præmissa de se Prophetarum
testimonia; & mira opera adstruendæ sui notitiæ
facta; dum medium silentium tenerent omnia, &
pacatus per Augustum Orbis esset; dum vltima
Monarchiarum Roma, ad summum perducta fa-
tigium; cum arx omnis superstitionis est facta; dum
Hierosolyma in mores gentium paulatim transiret;
dum Synagoga, in sectas scissa, philosopharetur;
& Platonem aut Zenonem potius, quàm Mosem
saperet; dum per idololatriam, toti Orbi, princeps
mundi huius, imperaret; ut tandem eijceretur for-
as; & regnum peccati destrueretur; nasci in homi-
nem, Deus, commodum, opportunum, & conue-
niens iudicauit.

Conuenientiâ monstratâ; iam, (ut promisi:)
Necessi-

198
Necessitas Incarnationis ostendenda est. Quæ
nulla equidem absoluta, antecedens, & cogens Deū,
dari potest; dari tamen potest congrua: & conse-
quens: Nam Deus semper vult fieri, quæcunque
verè conuenit fieri. Et sicut; quantumlibet paruum
inconueniens, est illi impossibilitas; ita iusta ratio,
est illi consequens necessitas. Has itaque conse-
quentes necessitates ex sensu Sanctorum Patrum
recensebo.

Prima autem est. Quod non potuerit genus
humanum, in peccatum lapsum, reparari, nisi ab
eo; qui & peccati, tam Originalis, quàm commis-
si, seu (ut vocant) Actualis, expers, & ἀναμάρτητος
omnino, id est, ut ita dicam, impeccabilis esset:
Non enim subuenire peccato potuit simili peccato
semel nexus, & semper obnoxius: nec interuenire
pro sceleratis seruis, complex, & adstrictus iugo ser-
uitutis: nec satisfaciens, gratus acceptusq; esse po-
tuit, odium meritis: nec immunis à peccato.
In quo igitur non erat, nec esse potuit peccatum,
ipse venit auferre peccatum. Nam si in ipso quoq;
fuiisset, aut esse potuisset peccatum, auferendum illi
foret, non ipse auferret.

Altera
Altera consequens Necessitas Incarnationis est.
Quod offensa ac iniuria Dei, à genere humano
placari, ac compensari debuit, iustâ satisfactione:
satisfactio autem iusta ac perfecta est, quæ totum
quod

199 quod tenetur, liquidò & planè exoluit, sine vllâ condonatione. Talem autem satisfactionem, nec homo, nec Angelus præstare Deo potest: nihil enim vterque habet, quod de suo, in solutionem Deo imputet. Qui itaque eiusmodi satisfactionem præstaret, necesse est, vt communi, & purâ Creaturâ, maior esset: Nihil autem tali Creaturâ maius: nisi Deus homo factus.

Tertia: quia infinita culpa infinitis erat meritis pensanda. Tertia Consequens Necessitas, petitur ex magnitudine, & atrocitate peccati. Quod est ideo infinitè malum quia aduersum, & ex opposito contrarium, infinito bono. Tolli itaque non potuit, nisi ab infinitè dignâ, id est: vnâ cum Deo, imò ipsamet Diuinâ Personâ: quæ & textit, quâ sine labe homo, infinitam vilitatem offendentis: & æquauit, quâ Deus, infinitam Maiestatem offensi: condignus inquam Mediator: & sequester pacis Christus: imis summa coniungens: & faciens vtraque vnum: interuentu nempe suo, velut ponte quodam, terrena cælestibus, humana coniunxit Diuinis: quæ absque illo coniungi, nullo modo poterant.

Quarta: quia si homo veniam non potuit mereri, quanto minus. Quartò adstruitur Consequens Necessitas exinde. Quod si ne in pristinum quidem statum, redire per se potuit genus humanum, quanto minus æternam felicitatem mereri, & obtinere? eam verò cum homini destinasset, & præparasset Deus; necesse fuit, vt præstitisset: præstari verò præuaricatori,

tori, iustè non potuit, nisi & post satisfactionem: 200 & ob meritum: soluere autem, ne dum mereri, non erat virium humanarum. Itaque ipsum; humanitate assumptâ, & abolere culpam, & præmium hoc ingens mereri, oportuit: per quod Filij Dei nominamur & sumus: si autem filij; & hæredes gloriæ eius: hæredes inquam Dei, cohæredes autem Christi.

Hasce necessitates, videtur Deus eo ipso ostendere voluisse; quòd etsi magna, & eximia multa, *Necessitates has approbavit successus.* reparandi hominis causâ, consultò præmisisset; frustra tamen omnia fuissent, nisi hoc Incarnationis mysterio cõpleta fuisset. Non quòd non essent Dei simul, & statim, perfectâ operâ; sed vt manifestius, & morbi, & remedij magnitudo, pateret.

Gradus verò huius operis hi fuerê. Primum; videns Deus, quòd multa malitia esset hominum in *Qui non secutus ex lege Naturæ.* terra ad malum omni tempore: vt mederetur tam graui morbo; Legem Naturæ, insculptam semel in cordibus nostris; & nunquam deleri penitus passus est: & semper redintegrait: manifestatione sui, allocatione, admonitione, præceptis, somnijs, signis, præmijs, ac penis: quæ cuncta, in Patriarcharum & Prophetarum gestis, spectantur.

Deinde; cum hæc non sufficere viderentur, Legem scriptam promulgauit: eâ Maiestate, quæ tam *Nec ex lege scripta.* lem, tantumq; legislatorem, deceret. quâ de re, in tertiâ parte, capitis huius, dicetur vberius.

Cc

Tertio

Tertiò; addi forsan potest: non iam Israelitis tantum datum; sed per gentes sparsum, & optimis quibusque ingenijs insitum, sapientiæ studium: per quod impressas, innatasq; mentibus nostris, Veri notiones; ad artis & scientiæ modum perducere, conati sunt multi: idque sæpe haud irritè: vt testantur non pauca: quæ vetus Philosophia prodidit: arcanæ profectò, & abditæ veritatis. Id verò, etsi absque adminiculo apertæ reuelationis: non tamen certè sine Diuino instinctu: & occulta quadam, mentium, velut manuuctione: Non enim alius, sapientiæ has scintillas, spargere potuit; nisi Sapientia ipsa: id est Deus.

Tria verò hæc, etiamsi eximia, non attulere tamen plenam generi humano medelam. Nam, Lege Naturæ & scriptâ, nunquam ita cultus Veri Dei obtinuit, vt *πολυθεϊα* & idololatria tolleretur: nec Iudaismus Dei Veri notitiam, ad gentes transmisit. Vnde, Deus Israelis vocatus, qui omnium esse debuit: & ignoratus vbique: & tantum notus in Iudæa Deus: Philosophia verò multò minùs id præstitit: dum aut non firmiter, vnum autorem & rectorem vniuersi docuit: aut si docuit, (vt forsitan secta Stoica;) nullo tamen fructu ad cultum eius: imo adeo eum insuper habuit; vt ei sapientem suum, vel æquater: vel præferret. Immortalitatem autem animorum, nulla prorsus professa est, aut firmiter *omni* asseruit.

asseruit. Neque id mirum: sicut enim (inquit Augustinus;) oculus, absentia, id est à sensu remota, non videt; ita mens humana, inuisibilia & æterna, quæ ultra captum eius sunt, non agnoscit. Vti verò, quæ scire, quæ videre non possumus; illis credimus, qui sciunt; qui viderunt; ita Diuina & æterna, à Deo æterno tantum, didicisse oportuit.

Itaque: vt vltima tandem manus imponeretur *Itaq; vltima imposita manus* tanto operi; postquam Deus multifariam multisq; modis, olim locutus esset Patribus, in Prophetis; nouissimè loquutus est nobis in Filio: & docuit nos, omnem veritatem, per eum; qui est Via, Veritas, & Vita. ita vt iam totum genus humanum, Deum Verum, eius Prouidentiam, & demum vitam æternam agnouerit: credideritque: eaq; obtinuerit salutis subsidia; quæ recensui compendio: *Cuius fructus antea recensiti.* cum de Gratiâ tractarem: & quæ dicam infra vberius, ad quæ loca ne tautalogus sim; meritò Lectorem remitto.

De alterâ, nempe Spiritus Sancti Missione.

SEquitur iam altera manifestata nobis Missio: Tertiæ Diuinitatis Personæ: nempe Spiritus Sancti: pari compendio, eodemq; ordine tractationis explicanda.

Oeconomiam eius, Ecclesia Catholica profite-

203 tur talem. Post perfectum consummatumq; redemptionis nostræ opus: quod Filij Persona implendum susceperat: cum idem Redemptor rogaret Patrē, vt aliū Paraclitum daret nobis, qui maneret nobiscum in æternum; & rogatu eius, & meritis, venit Paraclitus Spiritus Sanctus: quem misit Pater in nomine eius. In nomine, inquam, eius: sicut enim in æternā illā Processione, à Patre Filioque originem habet; ita & ab utroque temporalem missionem. Quæ tum primū manifestata nobis; cum Filius opus consummasset, quod illi dedit Pater vt faceret: ante enim non erat plenē Spiritus Sanctus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus.

Narratio huius Missionis. Acceperunt ergo credentes virtutem Superuenientis Spiritus Sancti, in eos, tum primū; cum complerentur dies Pentecostes: & essent omnes discipuli pariter in eodem loco. Factus enim tum repenti de cælo sonus, tanquam aduenientis Spiritus vehementis: & repleuit totam domum, vbi erant sedentes. Et apparuerunt illis dispersitæ linguæ, tanquam ignis: seditq; supra singulos eorum.

Per quam sigillū sanctitatis. Miro tum, inquam, modo communicationis, per infusionem quandam, & illapsum Substantiæ suæ, impressit Spiritus Sanctus, velut sigillum ac formam sanctificationis animabus credentium. Ante hunc diem, Patriarchis & Prophetis, quin imo & Apostolis

stolis, per Operationem tantū, & effectiōnem, 204 charismata sua largitus est: tum verò demum personaliter, & substantialiter, non dona tantū sua, sed seipsum infudit: vt scripturæ loca euincunt: cum eum, nobiscum manere, in nobis habitare, nos templa eius esse, & denique, vt pignus, & arrhabonem, eum habere; testantur. Quæ cuncta substantialiū, & personalem in sessionem declarant: factam non tantū per gratiam Operationis; (inquit Augustinus;) sed per ipsam Diuinitatis eius præsentiam: ita; vt in vasa cordium, animarumq; (inquit idem;) non iam odor balsami, sed ipsa substantia sacri defluerit vnguenti. Cuius coniunctionis, peti similitudo potest, à mistione metallorum: vel olei cum cerā: vel cum aquæ vinum infunditur.

Non est tamen ea vnio, quæ ex duabus Naturis in Christo: ibi enim, à Deo, in vnitatem Personæ, assumpta Humanitas: hinc Humanitati communicata Diuinitas: ibi vni, & indiuiduo homini propria: hinc pluribus æquè impertita: per illam Homo verus, Deus verus: per hanc in filios Dei, hominum adoptio: non Spirituum; sed Spiritualium. Vnde ibi naturalis vnio: hinc habitualis tantū.

Causam Missionis istius, Diuinitas, non aliam, quàm in Incarnatione habuit: nempe beneficiæ Naturæ suæ vim: & se communicandi insitum appetitum: per hunc; vt à Filio facta copiosa redemptionis

Tum primum personaliter, descendit ac substantiē in se dit animas, Spiritus S.

Cuius rei exempla creata.

Communicatio hæc differt ab vnione hypostatica.

Causa huius Missionis bonitas Dei.

205 demptio; ita à Spiritu Sancto, Sanctificatio nostra.

*Et sancti-
ficatio no-
stra.*

*Quæ non
potuit esse
nisi à Deo
unde au-
toris co-
uenientia.*

*Nam
creatura
non potest
quid su-
pernatu-
rale pro-
ducere.*

*Nec ani-
mum in-
gredi.*

*Quod so-
lus Dei
est.*

*Sanctifi-
catio pro-
priatertie
Persona.*

*Quia à
Deo amā-
te orta.*

Non enim hæc ab alio esse potuit, quàm à Deo.

Nam Sanctificatio, est animi humani, supra eius

vires naturales, gratis effecta capacitas: quæ Deo

plenos, eiusque consortes naturæ, efficiat. Creatu-

ra itaque non potest sanctificare Creaturam: quia

quod Naturale tantum est, Supernaturalem effe-

ctum non producit. Deinde, nulla res potest ani-

mum, eiusque recessum ingredi, præter Deum.

Ille solus scrutans corda, alioqui imperscrutabilia:

illi vniri; in illum tantum possumus transmutari:

(vt supra cum amoris vim demonstrarem; explica-

ui:) ille denique solus est, dominus & arbiter men-

tis nostræ: quam semper adire intimè potest: eius

facultates ingredi: & quocunque vult, mouere: ac

ducere. Itaque largitio Sanctificationis, est muni-

ficentia Diuinitatis.

In Diuinitate autem, proprium & peculiare id

tertiæ Personæ: id est Spiritui Sancto. Causa est:

quia illius æterna Processio, à voluntate ortum du-

cit: voluntati autem, ita Sanctitas annexa; vt intel-

lectui Veritas. Vnde Personalis hic character, Spi-

ritui Sancto; vt sit autor Sanctificationis.

Deinde, ille non natus nobis est, sed datus:

idque ideo; quia amoris origo, & causa donis Spi-

ritus Sanctus. ergo proprie Donum, quia amor:

Donum autem non aliud; nisi Sanctificationis:

nam

nam præter illam, à Deo amante, donari nobis 206

minus non decuit: maius non potuit. Hoc acce-

pto; contingit summum homini bonum: hoc da-

to; impletur summus Dei amor.

Tertiò; cum se generi humano, ita profudit

Diuinitas, in Incarnatione Filij; quidni faceret idem;

in tertia Spiritus Sancti Persona: cuius proprietates

bonitas, & caritas est? Cum Filius, non modò re-

parasset; & in integrum restituisset naturam huma-

nam; sed etiam hypostasi suâ ornasset; & velut

aptam amoris infinito reddidisset; quomodo, non

rueret ille, in communicationem? non aliter, ac

ignis admotus, in Materiam accendi & ardere prò-

ptam? si sapientia æterna eo se demisit: vt non Spi-

rituales Substantias, & Angelos, sed carnem, & se-

men Abrahæ apprehenderet; quidni delaberetur Bo-

nitatis infinita, & effunderetur itidem super omnem

carnem; iam Diuinitatis consortio, & vnione no-

bilitatam, & vt in Spiritum verteretur, facilem pa-

ratamque? Meritò itaque, hisce de causis, æterna

charitas, diffusa est in cordibus nostris per Spiritū

Sanctum: qui datus est nobis: vt bonus bonos, vt

Sanctus sanctos efficiat.

Post Conuenientias autoris, sequitur modi, con-

grua & consummata præstantia: In igneis enim

linguis, Spiritus Sancti Missio apparuit: conuenienti

profectò; ætui illi æterni amoris; & vim ac-

effica-

*Cui velut
aditum
fuit Incar-
natio.*

*Et Sapien-
tia exem-
plū, boni-
tas subse-
cuta.*

*Conueniē-
tia modi.
In igne
apparuit
quia amor
est.*

207 efficaciam eius representare Formâ. Quid enim a-
mori, igne similis? vtriusque natura ardens, &
flagrans est. Misit itaque, Pater & Filius, sacrum
hunc ignem in terram: hoc vtiq; fine, vt accen-
deretur, & arderet: vt feruens in nobis desiderium
sui faceret: & cum flamma sursum eleuaret: vt sco-
riam animorum purgaret: vitiaq; exureret: vt de-
nique, mentes, affectibus terrenis facillè cæcas; illu-
straret: ac lucis suæ radio illuminaret.

*Ut accen-
deret,
purgaret,
exureret.* In linguis etiam apparuit: & statim post descen-
sum suum, largitus est earum notitiam: cum ad-
miratione enim omnium maximâ, rudes, ignari,
indocti, imperiti, cæperunt loqui varijs linguis:
prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis: vt nem-
pe, quemadmodum conatus superbiæ, & vanus
elatusq; Spiritus, confudit linguas: ita Spiritus San-
ctus eas vniret: & hoc necessario instrumento,
Apostolos ad prædicationem Veritatis, redderet
idoneos.

*Quia nos
docet lo-
qui in
Psalmis
Spiritu-
alibus.* Præterea, impleti Spiritu Sancto, varijs linguis
loquimur: dum in Psalmis, & Hymnis, & Canticis
spiritualibus, puras manus leuamus: laudes & gra-
tias agimus: prædicantes magnalia Dei. Denique,
Verbum æternum nobis manifestatum est: dum
Verbum Caro factum est. Compotes ergo Verbi,
vt illud loqueremur; Spiritus Sanctus, qui suggere-
ret nobis omnia, & cuius vnctio doceret nos omnia,
in lin-

in linguis igneis venit: Vt quia pollutis adhuc la- 208
bijs, loqui abbreviatum hoc Verbum non potui-
mus; velut candente illâ (ex Isaia) prunâ, seu cal-
culo, labia nostra pura, & munda redderet: &
linguas nostras, humana tantum balbutientes, &
ad Diuina mutas, nouo calore ac spiritu, ita ani-
maret: instrueretq; vt loqueremur rectè.

Tertia est Conuenientia Temporis: sed ea iam *Conueni-
entia tē-
poris.* in ipsa Oeconomia Missionis explicata est: nem-
pe, post redemptionem impletam, conuenienter *Nempe,
post redē-
ptionem.* Sanctificatio perfici debuit: & cum ascendit, qui
descenderat; misit quod promiserat: & dedit do-
na hominibus: nisi enim ascendisset, prius con-
summato opere; meritis eius, obtentus Paracli-
tus, non venisset ad nos. Ergo commodè Redem-
ptionem Sanctificatio secuta est.

Necessitas demum Missionis istius expendenda *Necessitas
huius
Missionis,
primum
ex nostra
indigētia.* restat. Ea autem est nostræ miseriæ: etsi enim re-
dempti à Christo; non tamen relictī sine hoste: cum
quo dum viuimus, continuè nobis pugna. Voluit
nempe certamen nobis esse; vt esset meritum, vi-
ctoria, & corona. Hostis primus Caro est: quæ
aduersatur ita Spiritui; vt ille olim, in homine non
mansurum se dixerit, quia caro esset. Contra hunc
ergo, continuum, & domesticum hostem; præfi-
dium vnicum, intima Spiritus Sancti in nobis man-
sio: Quam & promisit Deus, cum dixit; Effun-
dam

209 dam Spiritum meum super omnem carnem: & præstitit: cum Spiritus Sanctus superuenit in nos: ita, ut quod ex carne natum, caro erat; id nunc natum ex Spiritu, vnus cum illo Spiritus efficiatur.

Altera *scilicet spi-* *ritualia* *nequitia.* *Nobis e-* *nim in-* *biant &* *insidiam-* *tur.* *Necessitas eiusdem Misericordiae, altera est: ab hoste altero, nempe Dæmone: cum quo etiam maior multo, quam cum carne colluctatio: aduersarius enim hic noster, non modò tanquam leo ferox inhiat nobis; sed etiam ut callidus serpens, insidiat calcanco nostro. Porro, cum ille spiritus sit; ideo necesse fuit, firmari nos & tutari Spiritu Sancto: qui ab eius potestate & seruitute eriperet, & in libertatem Filiorum Dei vindicaret: nam ubi Spiritus Dei, ibi libertas.*

Tertia *quia eva-* *mus or-* *phani post* *Christum.* *Ultima Necessitas est: quia orbat per Ascensum Christi, indigebamus Paraclito, seu consolatore animarum nostrarum: Qui igitur dixit, non relinquam vos orphanos; prouidit hunc tutorem: & suis meritis obtinuit: & vnâ cum Patre præstitit: ac misit. Et sicut æternus Pater, ita dilexit mundum, ut ei Filium suum vnigenitum daret; ita ille cum Patre, dilexit quoque eum vsque in finem: dum ambo, à se utroque procedentem, donarunt Spiritum Sanctum: semper nobiscum mansurum: & assiduum nostri rectorem: & protectorem.*

Et assi- *stente Spir.* *S. egeba-* *mus.* *Viriusq;* *Missionis* *ingēs er-* *ga nos di-* *gnatio.* *Hæc sunt quæ strictè recensui; vtriusque Missionis, immensa prorsus, & infinita Dona Gratiae: quæ non*

non modò fando complecti, nemo dignè potest; 210 sed ne cogitatione quidem ac mente assequi: ad quæ stupent Angeli: & mirantur tantam dignationem generis humani: dum se tota illi infudit Diuinitas: quin imo si tangi possent inuidiâ, quereretur, homini velut minori, & prodigo filio, præ se & Naturâ suâ, talia ac tanta data, concessaque.

Angelis *penè in-* *uidenda.* *Infinitè* *æstimanda.* *Itaque exinde, quid sit muneris, officijque nostri, dignè æstimemus: magna quippe accepimus: & naturæ nostræ modum longè supergressa: quæ ut dantis magnitudinem testantur; ita confessionem nostræ indignitatis inprimis requirunt. Pro-* *Cum con-* *fessione* *nostra in-* *dignitatis* *fitamur ergò verè nos indignos, ut tantò magis crescat gloria, beneficæ Diuinitatis. Deinde exal-* *Laudè* *Dei.* *temus Dominum, & exulet spiritus noster in Deo salutari, ac sanctificatore nostro. Postremò parem* *Et coope-* *ratione* *curam, studiumque, tot eius auxilijs sumamus, impendamusque, & cooperemur gratiæ: ut com-* *gratiæ* *potes esse possimus (quam explicatum eo;) Gloriæ.*

D O N A G L O R I Æ.

AD hæc enim explicanda expendendaq; Ordo *Eorū ba-* *sis Im-* *mortalit-* *as &* *Resurre-* *ctio.* *me promissæ tractationis deducit. Quorum basis ac fundamentum duplex est: nempe Immortalitas animorum: & Resurrectio Corporum.*

De utroque non est opus longâ dissertatione

D d 2

euaga-

211 euagari: Christianis namque scribuntur ista: vtrumq;
firmâ fide credentibus. Et in Prolegomenis iacta
*Prima as-
serta, in
prolego-
menis.* iam sunt, etsi velut per transennam, solida tamen
argumenta, adstruendæ immortalitatis: Vitamq;
æternam nobis Deus promisit: commendauit: ap-
petere suavit: & hanc præsentem, transitum tan-
tùm, ad illam nunquam finiendam, esse asseruit:
docuitque, & quidem tam certò, tam crebrò, vt
non sit amplius dubitandi locus.

*Altera
certa itē
& aperta* Resurrectionem item Corporum, ipse Resurgens,
& docuit: & monstrauit: vtique omnipotenti Deo
minimè difficilem: Nam qui potuit hominem
Create, quomodo non posset mortuum suscitare?
*Deoq; fa-
cillima.* Cùm (vt Augustinus ait;) maius miraculum sit,
nouos semper homines nasci; quàm mortuos re-
surgere: difficilius namq; est, (ait Minutius Felix:)
id quod non sit inciperes quàm id quod fuerit,
iterare: Quod itaque Deus præstare facillè potest;
id & præstitit ipse: & deinceps præstiturum pro-
misit. Credo itaque: & cum Iobo scio: ac dico:
*Credēda
igitur fir-
miter.* quòd Redemptor meus viuit: & in nouissimo die,
de terra surrecturus sum: & rursus circumdabor
pelle meâ: & in carne meâ videbo Deum meum:
quem visurus sum ego ipse: & oculi mei conspe-
cturi sunt: & non alius: reposita hæc est spes in
sinu meo.

Viuemus inquam, viuemus in æternitate: cum
animâ

animâ & corpore: vitam alteram: & si hanc præ- 212
sentem rectè egerimus; felicem omnino, ac bea- *Et vita
altera
certò ex-
petenda.*
tam: Quam difficile est verbis explicare: cùm
notum sit illud; auris, & oculi sensum, ac experi-
mentum, quin & captum, meritis humanæ, longè *Cuius
beata in-
effabilis
gloria.*
superare ea; quæ præparauit se diligentibus Deus:
attamen dicenda sunt, prout in vmbra tantùm, &
tenui imagine tradita habemus.

Ea verò partim ad animum pertinent: partim *Qua pri-
mum ad
animum
pertinet.*
referuntur ad corpus. De Animo iure merito præ-
mittam: ille enim propriè solus capax est, veræ fe-
licitatis. Huic igitur visionem Dei tribuunt: & *vulgò in
visione
ponitur.*
hoc compendio totum designant, quod hominem
reddere beatum potest. Neque ego diffiteor: quin-
imo prorsus agnosco: sed id paulò aliter, quàm
vulgò solet, explicare contendam.

Primum igitur, totâ Animâ Deum recipi; Dico. *Sed id ac-
curatius
ad facul-
tates ani-
mæ apta-
tur.*
Cuius facultates, seu Potentiæ cùm sint tres; nempe
Memoria, Intellectus, Voluntas; ideo omnes hæc
à Deo repleti: & omnes plenè & pariter compotes
illius debere fieri; firmiter statuo: atq; id ita deduco.

Memoriæ visionem attribuo: Non ex sensu fa- *Memoria
visio tri-
buitur.*
teor, nuperæ scholæ; sed nec cuiusquàm veterum,
quod sciam; sed si inspicis, profectò ex Naturâ ipsa
rei. Memoria namque mihi est Potentia animi,
& internus eius sensus, species & imagines, seu
ideas rerum apprehendens: ac retinens. Obtinuit

213 vulgò, vt pro recordatione tantum, & reminiscen-
tia accipiatur: sed imperitè profectò: hæc enim, pars
Recorda-
tione, cogi-
tatione, Admira-
tione. eius tantum est: nempe quæ præterita reuocat.
Altera verò est, quæ in futura extenditur: & fertur:
quam vocabo, Cogitationem. Tertia denique, quæ
præsentia aspicit, quæ Admiratio rectè vocabitur.

Recorda-
tio præte-
ritorū est
visio. Tria hæc; visionem & intuitum animi, referunt
omnino: ac repræsentant. Nam Reminiscencia
præteritorum, quid aliud est, nisi sub aspectum
animi, reuocatio quædam & reductio? Futuro-
rum deinde cogitatio, (cogito autem à cogo, quod
est veluti conago, seu conduco, & concito:) est
Cogitatio
futurorū. eorum quæ ante nos, sub animi inspectionem col-
lectio. Vnde qui illa colligit, coniicitq; , prospice-
re & prouidere dicitur. Admiratio, præsentium

Admira-
tio præse-
ntium. est intuitus & visio mera: (vnde miro; olim idem
quod video:) quæ dum exacta est; illicium statim
præbet agnitioni. Phantasma igitur, seu visum, pro-
Phanta-
sma & priè ad memoriam pertinet: & id; quod prima ap-
prehensio intellectus vocatur: non intellectus pars,
prima ap-
prehensio
Memoris
tribuenda. sed memoria ipsa est. Confundi hæc facile possunt;
ob magnam facultatum Animæ inter se conne-

Quæ par
aliis ani-
ma facul-
tatibus. xionem: sed profectò non debent: & secernenda
sunt. Nec Memoria ex intimâ actione, & opera-
tione Animæ expungenda; quæ primas in illa par-
tes obtinet. Estque Potentia: non modo par alijs
duabus; quia illis cōessentialis, sed vt supra memini,
Ordi-

Ordine Originis prima. Meritò itaque in beato il- 214
lo statu animorum, primam partem habere debet: Imò ordi-
ne Origi-
nis prima. eamque non aliam, nisi Visionem.

Visio hæc Memoræ, est inspectio & intuitus Visio eius
quidam Essentiæ Diuinæ, intimæque Naturæ eius: est Diui-
na essen-
tia. inquit enim Paulus: nos Deum visuros sicuti est:
& non vt nunc, per speculum, & in ænigmatibus
sed facie ad faciem. Videre autem sicuti est, pro-
fectò videre est Essentiam. Et facies Dei, (inquit
Augustinus:) manifestatio eius est. Videbimus ergo
Memoriâ, Essentiam Dei: & defixi erimus, immo-
tâ & immobili, vnus Diuinitatis, & in illâ totius
quod est, admiratione.

Eam se-
quitur co-
gnitio In-
tellectui
propria. • Eam verò statim consequitur, altera facultas A-
nimæ, nempe Intellectus. Cuius est, id quod Me-
moriâ visu apprehendit, cognoscere: & compre-
hendere. Visam itaque à Memoriâ Diuinitatem,
statim ille noscere contendet: & infinitos illos the-
sauros scientiæ Dei ingressus, perfectissimam omni
parte Naturam considerabit: agnoscet: confitebitur.
Tunc cognoscam (inquit Apostolus) sicut & co-
gnitus sum: cognitus autem plenè, ideo pro illâ
plenitudine & cognoscens.

Agnitionem denique eius, quod Bonum per se, Hec de-
nig, vo-
luntate ra-
pit. in a-
morem. pulchrum, proficuum, oblectans, & deniq; omni
parte perfectum est; quod consequatur Amor, &
fruitio, & quies, & gaudium; manifestum omnino
est:

215 est: Ruit enim in hæc Voluntas, sponte suâ, & intrat in gaudium Domini sui: & gaudium eius nemo ab eâ tollet: quod plenum in omnem æternitatem possidebit: & sine fastidio satiabitur: cum apparuerit ei gloria: & tamen sine indigentia, sine siti, sine fame, semper appetens, & semper fruens erit.

Qui ruit in bonum. Sed in his, difficultates binæ sunt, quæ non explicatæ, dubios & perplexos reddere possent. Cum enim Deus, *ἀόρατος*, id est inuisibilis, sit: nemo vidit Deum vnquam: vt ait Apostolus: & ille de se, Non videbit me homo, inquit, & viuet. *Queritur quomodo videbitur inuisibilis.* Queritur quomodo à Naturâ Creatâ videri poterit? *Respondetur quod animo.* Respondeo: quemadmodum videntur inuisibilia: nempe animo. hoc inquam, eum videbimus: sed (vt inquit Apostolus;) cum apparuerit: in nostra enim potestate (inquit Augustinus;) non est eum videre: sed in eius potestate est, apparere. *Ex manifestatione Dei.* Nisi igitur copiam sui fecerit; nisi Naturales vires nostras iuuerit; non erimus capaces istius visionis. Quæ est, facultas supernaturalis, Diuino auxilio data animæ humanæ: alioqui ad intuitum Diuinitatis debili: & infirmæ.

Quod incomprehensus sit Deus. Deinde *ἀκατάλητος*, id est incomprehensus Deus est; quomodo eum comprehendemus? Comprehendere enim, est totum & simul complecti: continere: & capere. Porro, vt in illis, quæ quantitate & mole constant; continens contento maius est; ita in Noscibilibus (vt sic *κατὰ* vocem) par esse debet,

216 debet, notum & noscens: sciens, & scitum: quia alterum alterius imago est vera. Si itaque quantitatem spectes; maior: Si qualitatem; par esset homo Diuinitati: si eam totâ plenè cōprehenderet.

Dicendum itaque: non ita eam comprehendi; vt hac comprehensione, tota exhauriatur Essentia: & vt ista Notitia, sit idem cum eius Substantia: *Quomodo tamen possit comprehendi docetur.* taliter enim solus Deus seipsum nouit: vt supra demonstratum: sed ita: prout capax reddi potest natura humana: & infra Diuinitatis, (quæ in Triade tantum est;) mensuram & modum: quem nulla Natura Creatâ attingere potest.

Neque Opponas; simplicissimam Naturam non posse comprehendi: nisi aut totam, aut nihil ex eâ: *Sine diuisione ac partitione, ac extensione.* ita vt aut plenè debeat agnosci Deus: aut prorsus non agnosci. Non hoc inquam Opponas. Quia *Sine partibus.* etsi indiuisibilis, & *ἀμετρίος*, seu (vt ita dicam;) impartibilis, est Deus; tamen vt nos eum, quodammodo nunc partimur & diuidimus; dum attributa eius singillatim recensemus; sine vllâ tamen eius noxâ: ita & in vitâ æternâ, etsi agnosceretur plenè pro capto & modulo cuiusque animæ; non ideo tamen diuidetur, secabiturque in partes: sed totus & simplex, sufficiet omnibus: sine sui extensione & partitione. *Sufficit omnibus.* Quodsi petas: quomodo id fieri possit? Hoc vnum respondebo: id fieri ad mensuram capacitatis, quæ illum recipit. *Ad mensuram cuiusque capacitatis.* Quemadmo-

E c

dum

217 dum autem debiliores oculi, non minuunt rem aspectam, etsi illam minus videant; idem quoque & hic censendum est.

*Sed necessarium
hic est lumen
gloriae*

Locum hunc concludo: Necessarium asserens, Diuinum hic auxilium, & quod vocant Scholae, Lumen Glorïæ. Illud enim defigit Memoriam admiratione: illustrat Intellectum agnitione: occupat denique fruitionem voluntatis: ita vt tria hæc coniunctim, simul, & pariter, Vnum, Verum, Bonum, videant: noscant: ament: idque tantâ claritate, certitudine, ac dulcedine; quæ Dei, se communicare volentis, vim explere dignè; & vt par est; & Naturæ Creatæ modum, supereffluenter (vt ita dicam;) implere possint.

*Post animi
felicita-
tem cor-
poris felicitas*

Felicitate animi sic recensitâ: Corporis glorificati dotes enarrandæ restant. Quæ amplæ profectò, & splendida, & authoritate Diuinâ, ac Scripturæ Verbis, & Patrum sententiâ memorantur: si dicta vbertim ab alijs, repetere luberet. Quin & illa, eadem authoritate addi solent: quæ ad ipsam Naturam, ac sensus Corporis oblectandos, (semoto eo, quod impurum, imperfectum, statumque tam altum dedecens est:) videntur pertinere. Vt sunt illa: cum Deus, Regnum, Mansiones, & dilecta sua tabernacula, thronum, mensam, & cibum, & quod profectò mirandum, se præcinctum & ministrantem promittit. Cum ibidem, Cantum & harmoniam,

niam, suffitum & odoramenta, Scriptura memorat: cum splendor Ciuitatis illius Sanctæ, tot ornamentis describitur: cum hæc omnia admiranda, supra visum, supra votum, prædicantur. Quæ cum propriè pertineant ad Corpus; quin eius oblectamenti præparata sint: nullo modo potest dubitari: Frustra enim illud resurgeret, si boni sui experts esset. Non quòd, ista; terreno prorsus, humano, ac huius vitæ modo censenda sint; sed ratione quâdam: vt nobis ignotâ, ita statui immortalis, congruâ, & conuenienti. Immorari his, & oratione prouehi, per vestigia, quæ sacri scriptores reliquere, facile esset: sed non est pro mensura Scripti, quam mihi præfixi.

218

Eig. propria assignatur.

*Quia necesse est ut
calore rectum
gaudeat.*

Potius itaque subiungo, necessaria quæ hinc manant monita. Vt quemadmodum Dona Gratiæ expendimus: ita paria eis, hæc Gloriæ agnoscamus: & vt in illis, magna accepisse gaudemus: ita in his, non minora accepturos speremus. Vtrobique enim Diuinitatis quædam possessio est: ultra quam nihil magni est: sed in hoc res differt, quòd Gratia, & potest nostrâ culpâ non accipi: & potest amitti: Gloria cum obuenerit, amitti non poterit: securitas enim, comes eius perpetua est.

*Adbortatio ad expendenda
dignè dona gloria.*

Que differunt, à gratia, immutabilitate.

Agnoscamus ergo, vt par est, felicem hunc beatumque statum. Si Poëta spe famæ posthumæ dixit: Non totus moriar: Christianus immortalitatis,

Per hanc toti non morimur.

219 tis, & resurrectionis certitudine dicat: Totus non moriar. Et animâ namque viuemus, & corpore. *Mors enim somnus.* Mors enim nostra, verè somnus tantum, & dormitio est: & phasè, seu transitus ad vitam meliorem: hoc meruit, qui mortem moriendo triumphauit: idque victoriæ pretium, præmiumque, & ipse tulit: & nobis reliquit. *Toto itaque animo æterna appetenda.* Anhelemus eò igitur: Deum in quo omne bonum appetamus: in eum toto animo, & Naturâ feramur: & sic transeamus per bona hæc temporalia, vt illis æterna lucremur.

Pars Capitis Tertia.

Vt à nobis nosci voluit Deus. Vbi, Religionis veræ, triplex, per tria tempora, status: eiusque ultimæ, id est, Christianæ, fundamenta: ac Signa: Per quæ, Hæreses, ab illâ, facile dignosci, vetarique possunt.

Deus se autore cognoscitur. Deus non nisi se autore cognoscitur: inquit verè Hilarius. Itaque illi soli de se credendum est: & ijs, quæ cognitioni nostræ, tribuit, assentiendum. *Hinc manat religio vera.* Hinc enim religio manat: id est: de rebus Diuinis, secura, immutabilis, & necessaria, à Deo hausta veritas. Videamus igitur: quorics, & quomodo, eam, generi humano, aperuit: seu, vt à nobis nosci voluit, Deus.

LEX

LEX NATURÆ.

220

Prima in lege naturæ. Vera Dei cognitio, ac Religio, ad tria tempora reducitur. Primum enim; innotuit statim Deus, homini creato. Nam recens, à Dei manu, & opere, factorem suum conditoremque, quin cognouerit; dubitari non potest: manifestauit enim se illi: *Innotuit enim Adamo Deus.* allocutus eum est: & dum mentem eius, cognitione rerum creatarum illustrauit: (quod nomenclatura illa animalium testatur: & addictum vsui eius vniuersum:) dum, inquam, hæc vsu ipso, cognouit; necesse est, vt Autorem quoque eorum cognouerit.

Sed hæc notitia: vt sufficiens & conueniens, re- *Sufficiens ad statum innocentie notitia.* etæ illi ac simplici innocentie erat; ita procul, à curiosâ nimis, acri, & inquietâ indagatione: in quam, esu vetiti fructus, lapsa est natura humana: & loco sapientiæ, scientiam tantum consecuta: quæ eam anxiam magis reddidit: & turbatam. Quippe, quam non dono Dei, sed transgressione mandati, & prauâ concupiscentiâ, adepta est.

Post culpam verò; & pœnam primi Parentis: *Quæ post culpam non cessauit.* nihilominus, & ipsius, & posterorum eius, eam curam habuit Deus: vt noluerit eos obliuione Diuinitatis, ignorance recti, & neglectu probitatis perire. Ipsum quinimo Caim, odio fratris, ac inuidiâ incensum, iamque eadem eius cogitantem, *Firmata, salubriter, dargutione, & admonitione Caim.* blandè admonuit: Bene, aut secus, facta, præmiū vel pœnam manere: Moderandum ratione affe-

Ee 3

ctum:

221 etum: & posse eum domari. Nonne si bene egeris, (inquit) recipies: sin autem male: statim in foribus peccatum aderit? sed sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius. Quo ipso; peccatum contra naturam esse, vitarique posse, ostendit: Conscientiæ internum dictamen firmavit: & denique, in posterum, vitæ emendatæ statuit præceptū.

Apud Sethi progeniem cultus Dei verus. Post necem Abelis, natus est Adamo Seth: huic verò filius Enos: qui (ait Scriptura) cæpit inuocare nomen Domini: Cultusque Dei, ac Religio vera, apud illius posteros mansit: Scissumq; genus humanum, in filios Dei, in Sethi posteris: & filios hominum, in generatione Caim.

Quæ corrupto genere humano, solus Noë propagavit. Sed cum filij Dei, accepissent sibi in vxores filias hominum; corrupissetq; omnis caro viam suam; Noë tantum, (inquit Scriptura;) Vir iustus, atque perfectus fuit, in generationibus suis: & cum Deo ambulavit: ideoque solus diluvio seruatus est.

Cuius tantum posteri lapsi. Ex eius tamen posteris, potissima pars, in theoplaneiā polytheiam, & idololatriam lapsa. Sem tantum generatio, ad Abraham, & deinceps per Israelitas, vsque ad promulgationem scriptæ legis, *Præter Sæ & Abraham.* propagavit acceptum Deo cultum: Qui paucum constabat ritu: eoque vsu potius, quam per institutum, recepto: ac introducto. *Cui circumcisio imperata.* Præter circumcisionem, quam Abraham, expresso iussu Dei orsus; sanguine pactum, cum Deo sanxit: eoque suam posterita-

posteritatem obstrinxit. Huc vsque vocatur lex 222 naturæ.

LEX SCRIPTA.

Deus tādē Religionē scripto præcepit. Sed cum, nullo hætenus certo instituto, illigasset Religionem Deus: tandem eius statum definiuit: promulgatione legis: digito suo, in tabulis lapideis, exarata: & iussæ, imperataq; , per Moysem interpretem.

Et promulgat legem propria allocatione. Promulgationis istius, ingens prorsus autoritas: quippe factæ, autore ipsomet Deo. Quod ipse, ut pote magnum, signanter expressit: dum Moyse loquens; veniam (ait) ad te: in caligine nubis: ut audiat me populus loquentem. Et cum hoc, magna præstitisset maiestate: vidistis, (inquit,) quod de cælo locutus sum vobis. *Et magna maiestate.* Nempe; postquam toties, priuatim affatus Patriarchas esset; tandem etiam totum, ex eorum progenie populum, triduo ante præmonitum, constitutoq; die. Hanc allocationem Moyses ingeminans; Accessistis, (ait) ad radicem montis: qui ardebat vsque ad cælum: locutus est Dominus ad vos, de medio ignis: vocem verborum eius audiistis. Et passim hæc, meritò in sacris repetuntur: eximia enim, & prorsus summa fuere, ad conciliandam legi autoritatem: & quæ assensum ei, obsequiumq; , exigent, necessaria. *Magnum quippe, & ad autoritatem,* Non enim populus Israel, (inquit Augustinus;) auctori

223 auctori legis Deo, & eius interpreti Moyfi, sic credidit: quemadmodum suo Lycurgo Lacædæmonij: quod ab Ioue, siue Apolline, leges quas condidit, se dixit accepisse. Cum lex dabatur populo, quā vnus coli iuebatur Deus; mirabilibus signis, prodigijs, & motibus apparebat, creaturam seruire debere Creatori: & timor incussus est Dei: terribilis super omnes Deos: & frenum exinde peccati. Hanc enim causam, sic promulgatæ legis, adfert Moyses: vt terror illius esset, (inquit,) in vobis, & non peccaretis.

Et ad incutiendū terrorem.

Lex ista, & Religionem continet: & Politiam: de hac non est hic sermo. Religio verò, de qua nunc res est, habet præcepta: partim ad vitam, & mores: partim ad ritus, ceremonias, cultumq; Dei. Prima pars, Moralis dicitur: quæ aut verat peccare: dum, non occides; inquit: non furtum facies: aliaque: sed inter illa, altum profectò, perfectumq; illud: non concupisces: quo omne peccatum penitus arcetur: excluditurq;: Aut iubet bene agere: imperatq; virtutes: quarum officia ad duo capita redigit: nempe, ad Dei, & proximi dilectionem. In his enim duobus, vniuersa lex & Prophetæ. Hoc mandatum magnum in lege. Hoc compendium pietatis, charitatisq; in quo tota sanctitas, & iustitia.

Partim Ceremonialis, in ritibus.

Pars altera eiusce Religionis, ceremonialis erat. Vbi

Vbi accuratè, cultus sacrorū descriptus: vt ritus phase: 224
esus agni: & azymorū: requies Sabbathi: neomeniæ: altare: victimæ: holocausta: expiationes: thymiamata: aliaq; cōplura: quæ sigillatim, minutatimq; recēsetur.

Lex itaq; Domini Sancta: sed tamen pro ingenio; populi constituta. Hinc enim est: quod præmia illi fuerit, vitæ præsentis: & bonorum temporalium: quorū promisso, & largitione, ad obseruantiam inuitatus: nō aliter, quā pueris olim, dant crustula blandi Doctores: elemēta velint vt discere prima. Deinde: cum idem populus duræ admodū esset ceruicis; panis repētinis, & suppliciorū seruii terrore, sæpius cōpescēdus fuit. Vti enim, olim futura præmia, illos nō illexissēt: ita nec panæ deterruissēt posthumæ. Omnino itaq; ingenio tantum populi illius, accomodata lex fuit.

Sancta equidē sed ad ingenium Populi facta.

Premia huius vitæ assignans.

Panis puniens repentinis.

Atq; vel hinc patet: cessaturā illā fuisse: & locū daturā perfectiori: quæ omnes gētes concerneret: cōverteret: & cōprehēderet. Prout id Iacob Patriarcha, Dauid sæpius, tum Isaias, Ieremias, Daniel, Malachias, alijque locis notis prædixere: impletumq; videmus.

Vnde patet cessaturam fuisse. Prout prædictū impletumq;.

Nec sine causa est, quod decem tantum præcepta
Ipsemet autōgraphum voluerit Deus. Nempe vt maiorem autoritatem adderet illis, quæ totum genus humanum in perpetuum obligant, ideoque; immutabilia sunt.

Ipsemet scribere.

LEX GRATIÆ.

Post legem, itaque; naturæ, quæ ad Moysen; post legem scriptam, quæ ad Christum; tandem ab illo

Tertium Religio- nis vere tempus a Christo.

225 illo: incipit consummata Religionis tempus: tertium; vltimumq;: quod est, Lex noua: Lex gratiæ.

Quæ licet figuram, (inquit Leo;) in veritatem; *Qui auxit moralia præcepta, ac perfecit.* Prophetiam, in manifestationē; legem deniq; in Euangelium vertit; attamen non modo nihil, de Moralibus ac Decalogi præceptis dempsit: sed potius longè illa auxit: perfecitq;: vt vel ipso hoc Scripto, quo præcipua Christianæ sanctitatis explicantur, patet euidenter.

Ceremonialium vero figuram impleuit. Ceremonialia verò, quæ in figura olim erant, re ipsa compleuit: ita vt pro carnibus animalium, & sanguine hircorum, iam (ex prædictione Malachiæ) in gentibus, & in omni loco, sacrificetur, & offeratur nomini eius: Nempe, oblatio munda: nouum & incruentum Sacrificium: de quo infra dicendi erit locus.

Premia eternæ gloriæ. Præmium verò legis istius, æternum constitutum: & non in carne, sed spiritu beatitas. Cum Christus, suis meritis, dedit nobis potestatem filios Dei fieri, his; qui non ex carne nati, credunt in nomine eius: & exinde, hæreditatem capiunt æternæ felicitatis: in qua summum, & naturam etiam supergressum hominis, bonum.

Promulgatio huius legis, dispar a veteri. Quod attinet nouæ huius legis promulgationem; hæc non eo, quo vetus, modo facta. Non enim illo apparatu, Maiestate, & pompa: quia hic modus, ad ingenium humanum, sese quodammodo attemperantis Dei, vltra non placuit. Non etiam cum

226 cum terrore, & minis: quia videretur; non posse ferui Deo, nisi ex metu, & coactè. Alia itaque placuit ratio: vt patet ex his, quæ de Incarnatione dicta sunt. Nempe; per mansuetam charitatem, & per infirma ac contemptibilia, victor, ac triumphator animorum, multo mirabilior esse voluit Deus: maioremq; hinc vim, & efficaciam suam ostendere.

Vnde est, quod doctrina eius, humilis visa, primâ fronte: & abiecta. Et prædicatio Euangelij, *Prædicatio Euangelij, prima fronte humilis.* (inquit Hieronymus, ad parabolam grani sinapis;) minima omnibus disciplinis videtur: hominem Deum, Christum mortuum, & scandalum Crucis prædicans. Confer, (inquit) eiusmodi doctrinam, dogmatibus Philosophorum, splendori eloquentiæ, compositioni sermonum: certè primâ specie, minor videbitur, cæteris seminibus, sementis Euangelij. Attamen hæc talis; non in sublimitate sermonum, nec in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis; per homines sine literis, (vt vocantur in Actibus Apostolorum) per viles, & imperitos idiotas, *Attamen vicit superbam philosophiam.* *Dominationia dogmata.* *xupias illas doctas euertit: vanas esse ac inanes ostendit: natas de ingenio, & sapientiâ sæculi: quam Dominus, stultitiam vocans, stulta mundi in confusionem superbæ Philosophiæ elegit. Ita vt & illa; & literæ; & scientia quæ inflat; omnisq; mentium fastus; tandem colla eius doctrinæ submiserit: quæ* *Et nunc sola regnat.* *irrisa,*

227 irrisa, ac illusa olim; nunc sola regnat: & animis imperitat nostris. Nempe, vicit, suis viribus, nixa veritas: & stupendo prorsus modo, peregit tranquilla potestas: quod violenta, vetus illa, non fecit.

*Non scri-
pro tradi-
ta.* Altera promulgationis legis nouæ diuersitas: quòd non scripto, nec per literam, facta sit. Nihil enim scripsit, nihil dictauit Christus. Nec doctrinæ suæ, quam mundo intulit, formulam autographam reliquit. Ita; vt Euangelium, seu bonum nuntium; non sit propriè, narratio illa dictorum, gestorumq; Christi: quam quatuor, ab Ecclesia approbati, Historiæ istius, Sancti Scriptores, edidère: sed potius hoc nomine vocari debet *κηρυγμα* ipsum: id est, legitima prædicatio: facta per Apostolos: id est Missos. Ideo prudenter certè, vt omnia, adnotauit Maldonatus: non vocari in scripturis

*Euangeli-
ste pro-
priè præ-
dicatores.* Euangelistas, qui Euangelicam scripsère Historiam: sed potius qui prædicarunt Euangelium. Quod testatur, locus ille notus satis, Isaia: cùm inquit:

*Ex loco
Isaia.* Quàm pulchri sunt super montes pedes Euangelisantis, & prædicantis pacem: annuntiantis bonum: prædicantis Salutem: dicentis; Sion: regnabit Deus

*Et inter-
pretatione
Pauli.* tuus. Quæ non de scriptoribus, sed prædicatoribus Euangelij, & Apostolis dici; & verba clara testantur: & vel ipso Paulo interprete, manifestè constat.

*Apostoli
oretenus
missi, non
scripto in-
struati.* Qui ipsi Apostoli, non ex scripto prælegendam, sed

sed ex auditu prædicandam, fidei formulam accipere. Ostenduntq; id: solennia illa; oretenus data, legationis velut instrumenta: quæ ab Euangelistis referuntur. Vt à Matthæo: qui post recensita Apostolorum nomina, datamq; illis tam amplam potestatem; Hos, (inquit) duodecem misit Iesus: præcepitq; eis: dicens; Euntes prædicare, dicentes. Et apud eundem; post Resurrectionem suam, repetijt Dominus: Euntes ergo, (inquit) docete omnes gentes. Marcus quoque: vocauit (inquit,) duodecem: & cepit eos mittere binos: & exeuntes prædicabant. Lucas; conuocatis (ait) duodecem, dedit eis virtutem: & misit illos prædicare. Apud Ioannem; Illud: sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Et paulò post; ad declarandam potestatem; quorum remisistis peccata, remittentur &c. Paulus quoque; Legatione (inquit) fungimur pro Christo, tanquam Deo per nos exhortante. Qui nos (ait alio loco) fecit ministros noui testamenti, non literâ, sed spiritu: Sed omnium optimè, Marcus: claudens Christi Historiam, describit sic modum prædicationis. Et Dominus (inquit) quidem Iesus, postquam locutus est eis, assumptus est in cælum: & sedit à dextris Dei. Illi autem profecti, prædicauerunt vbique, Domino cooperante, & sermonem confirmante, sequentibus signis. Nullibi itaque, vt vides, mentio: scri-

228

*Testimo-
nio Mat-
thæi.*

Marci.

Luca.

Ioannis.

Pauli.

*Modus
prædica-
tionis.*

229 pto exaratae legis: sed cum promisso assistentiae, datae potestatis, & virtutis, missionis, & praedicationis, iurisq; ligandi, & soluendi.

Nusquam scripto legem exarata, promulgans.

Noluit ne pe Christianos literis uti.

Nec scriptum legi scripta opponere.

Sed Ecclesiam supra fundamentum Apostolorum struxit.

Et in potestate Ecclesiastica, sua assistentia continuata.

Scripturae novi Testamenti, ad consolationem iam credentium.

Cur autem Christus non tradidit scripto doctrinam suam? Primum, ea causa adferri potest: quod semper elegerit, mundo, & expectationi humanae, contraria. Itaque illiteratus potius haberi, quam literis uti voluit. In parabolis tantum, aperuit os suum: & quia cum simplicibus sermocinatio eius; ideo, scriptis operosis non est usus. Deinde cum professus esset, se non venisse legem scriptam soluere: ut id re ipsa ostenderet, nullum ei scriptum opposuit. Sed praecipua, & vera causa, ea omnino est: quod voluerit Ecclesiam suam, supra fundamentum Apostolorum stabilire: id est, tantum supra potestatem a se datam: quam nunquam cessaturam, neque erraturam, & saepius, & magna assueveratione, promisit: atque re ipsa adimplevit.

Lex ergo nova, nihil aliud est; nisi doctrinae fidei, a Christo oretenus datae, & scriptae (ut Paulus ait) non atramento, sed Spiritu Dei viuis non in tabulis Lapideis, sed in tabulis cordis; talis inquam doctrinae; eius ope, auxilio, assistentia, per legitimam Ecclesiasticam potestatem, continuatio: & successio. Quae definitio constituit, vnam, Sanctam, Catholicam, Ecclesiam Christi.

Sed, inquires; quorsum ergo scripturae novi testamenti?

230 stamenti? Respondeo: ad consolationem fidelium, & iam credentium. Habet nempe Ecclesia, depositum hoc ingens: quod custodit: quo gaudet: quo utitur: non ut hinc, de sanctitate credendi regulam, dubitet; disceptet; aliamue (ut haeretici solent) inquirat: (Etenim eam; conformem scripturis, decisam a Concilijs, defensam Patrum sententia, & quod summum; acceptam a Christo, per Apostolos traditam, per eorum successores continuatam, habuit: habet: habebitq; semper.) Sed, ut fidam narrationem praecipuorum, quae Christus fecit, aut dixit, habens; refricet, magna consolatione, memoriam primae praedicationis; & doctrinae semel constitutae.

Non ut inquirant nouam fidem.

Sed ut memoria praedicationis refricent.

Ex earum priuata interpretatione non est fidei Regula.

Non omnia continent.

Non modo ac sine legis scripturae.

Caruit illis aliquandiu Ecclesiarum, scilicet.

Hinc verò manifestum est, aut fallere, aut certe falli eos: qui scripta haec sacra, ita iactitantes & praeserunt; ut regulam unicam fidei constituent, non tam illa; quam potius sensum ex illis, suam interpretatione depromptum. Atqui, nec Evangelica narratio, nec Apostolorum gesta, aut Epistolae, omnia habent, quae per continuatam doctrinam tradita accepimus: nec modo, ac fide legis, sunt exarata: ut dogmata nempe omnia fidei, praecipuaq; rituum, sigillatim dicent: recenseant: sanciantq; prout lex vetus, & scripta fecit. Et satis constat, praedicationem, & Ecclesiam, plures per annos, sine ullo scripto extitisse: nullamq; eius in Actibus Apostolorum,

231 rum mentionem esse. Cum tamen essent omnes
perseuerantes, in eorum doctrinâ.

*Instinctu
Spiritus S.
exarata.* Quod verò, Euangelistæ, Historiam Christi scri-
pserunt; grauib; equidem causis; nempe instinctu
*Posterita-
tis cōmo-
do.* Spiritus Sancti, & magno Ecclesiæ, ac posteritatis
commodo, adducti sunt: sed non certè, vt con-
derent Scriptam legem: formulamq; fidei & ca-
nonem constituerant credendi. Quod aliâ formâ
*Sed non
forma ca-
nonis.* modoq; fieri oportuisset: & quod reseruatum vi-
detur, donec dubitationibus, & quæstionibus va-
rijs, (vt est ingenium humanum;) & post, hæresi-
*Qui ortis
quæstioni-
bus & hæ-
resibus de-
mum con-
stitutus.* bus (quas futuras prædixit Dominus) ortis; ne-
cesse foret, dogmata verbis certis ponere: cano-
nem ferre: & scripto sancire: Prout factum ab
Apostolis, in quæstione illâ primâ, de circumcisio-
ne gentium.

*Conclusio
huius loci.* Scripturæ itaque Noui testamenti, non sunt pro-
priè lex; data, sancitaq; cuncta, complectentes.
Nec, prout dixi; sine, modo, ac formâ præcepti,
sunt exarata. Nec licet illis, nisi sensu Ecclesiæ,
*Non lice-
re ut scri-
pturis nisi
Ecclesiæ
sensu.* cuius depositum sunt, uti: Nec fas interpretari ali-
ter, quam constituta semel fidei doctrina permittit.
Ita, vt qui illas solas, pro vnica fidei regulâ iactant;
profectò earû specioso obtentu, licentiâ, disceptan-
di quærant, potestatem verò, & obsequium tollant.
*Cōtra he-
terodoxas
præstri-
ptiones.* Hisce verò ita deductis; etsi non fuit mihi ani-
mus hoc Scripto contra heterodoxos dicere: nec
argu-

argumentum, quod mihi proposui, id requirat: 232
(nam πρὸς τὰς διὰ τῆς πίστεως scribo:) Attamen quoniam
Ad do-
mesticos
fidei
Velut
præter
opus.
ordine deueni ad hunc locum; *is, ὡς, πρὸς τὴν*, non
disputabo, sed præscribam pauca: quæ tamen pro-
bè pensitata, & ad opinionem tollendam, & ad
agnitionem veri, sufficere possunt.

Prima itaque præscriptio sit: Esse inter Chri-
stianos Religionem veram: Hoc nemo diffitebi-
tur: nisi qui aut eius, quam præfert incertus: aut
nouæ alicuius autor: aut cuiuscunq; contemptor est.

Altera præscriptio: Religionem veram vnâ tan-
tùm esse. Nam verum; vnum. Dissensus ex vno, *1. Esse ve-
ram Reli-
gionem.*
*2. Vnam
tantum
esse.*
plura facit: & contradictoria: quæ in re vna, ve-
ra esse nequeunt.

Tertia: Religionem veram, & vnâ, necessariam
esse. Nisi enim necessaria esset, quorsum vera? quor-
*3. Neces-
sariâ esse.*
sum vna? quorsum vlla?

Quarta: Religionem veram, vnâ, necessariam, *4. A cætu
legitimo
retineri.*
à cætu legitimo retineri: seu non vnus alteriusq;
priuatâ & singulari opinione consistere: sed mul-
torum consensu, & velut consociatione. Alioqui
singularis, & cuiusque priuata Religio, multiplex
esset: ideoq; neque vera, neque vna esset: imo
nulla esset: quia cultus, ritusq; debitus; exerceri,
nisi in cætu non potest: sine ritu autem, nulla Re-
ligio est.

Quinta: Cætum hunc, potestate & lege conti-
neri: *5. Eū po-
testate, &
lege con-
stare.*
G g

233 neri: Hoc enim tantum vinculo coalescit omnis multitudo. Alioqui non esset, legitimus Cætus: sed turba: non consentiens, in potestatis, & legis obsequium.

6. Potestatem à missione esse. *6. Potestatem à missione esse.* Sexta: Potestatem manasse, à missione. Hanc à Christo Apostoli, ab illis Ecclesia accepit. Hæc est (vt euidenter ostendi ac demonstraui:) primum, fidei, & doctrinæ Christianæ fundamentum: cui superædificata Ecclesia.

7. Missionis notā, successionem. *7. Missionis notā, successionem.* Septima: Missionis veræ ac legitimæ notam; esse successionem. Hæc aut nulla est: aut una est: Nulla esse non potest; quia non interituram, promisit Christus. Vna igitur tantum est. Eam autem alia Ecclesia, præter Catholicam, non modò docere non potest: sed ne profiteri quidem audet.

8. Hinc regula fidei. *8. Hinc regula fidei.* Octaua: Per hanc vnam, missione continuatam potestatem, lex declarata est: Regula, inquam, & formula fidei. Quæ constituta, non mutatur. Semel enim Ecclesia iubet: semper paret.

9. Quæ, uti & potestas, infallibilis. *9. Quæ, uti & potestas, infallibilis.* Nona: Vti potestatem, quæ legem declarauit, ita & legem infallibilem esse: In utroque enim, est Diuinum autosepha: quod non fallit. Et tollitur omnis religio, si aliqua indubitata, non statuitur.

10. Potestas est Hierarchica, gradus, & ordinis, habens. *10. Potestas est Hierarchica, gradus, & ordinis, habens.* Decima: Potestas hæc, est Hierarchica: gradus habens, & ordinem. Vbi autem gradus; deuenitur ad summum: vbi ordo; ad vnum. Et nimis liquidò constat: non popularem regendæ Ecclesiæ suæ

sua formam, elegisse Christum; sed Principatum. 234

Vndecima: Ex prædictis, sic describitur Ecclesia: vt sit; in verâ, vnâ, necessariâ Religione, congregatio fidelium, sub potestate, ac lege constituta: Missionem ac successionem habens: certam fidei Regulam retinens: Infallibilis, & sub vno, summoque capite. *11. Ex his notis, definitio vera Ecclesiæ.*

Sine capite licetiam. *Hanc qui non accipiunt manifestis se induunt vltro erroribus.* Positis autem his, quæ sese ratione consequuntur: Conuenio Ecclesias: (omnes equidem, præter vnam, falsas;) & exquiro: num acceptent, præscriptiones hæc, admittantq;: Quæ non; sua confessione arguentur, non habere Religionem veram: vnam: necessariam: potestate & lege deuinctam. Non item potestatem à Missione: nec missionis successionem: Nec ab illâ, formulam fidei vnam infallibilem: nec in optimâ religionis formâ: quæ est Principatus. Sed potius ἀνεφαλήν ἀναρχίαν: & nullam denique Ecclesiam. Istis, inquam, Erroribus, & absurdis, se vltro induerent: non admittendo hæc, quæ præscripti. Admittent igitur potius cuncta: & dicent: eorum professioni quadrare: ac omnino conuenire. Itaque fidenter præscribam cætera: & persequar. *Acceptabunt igitur potius*

12. A tali Ecclesia desciscere, hæreticum. *12. A tali Ecclesia desciscere, hæreticum.* Duodecima ergo sit præscriptio: A tali, quam definiui, Ecclesiâ desciscere; eam erroris arguere; & condemnare; Hæreticum prorsus esse. Causa præscriptionis in aperto: Diuinam enim auctoritatem

235 qualem hîc ponimus; quis licitè deferat, arguatue erroris? Deinde; cùm ex antedictis pateat; Ecclesiam habere, ius Potestatis summæ; demonstratum autem, libro secundo, ius eiusmodi in eo situm, *Quia Divina auctoritas, & potestas, violatur.* ut ei pareatur semper; & nunquam licitè resistatur; Ideo, parendum semper erit Ecclesiæ: & tantò magis, quòd aliæ quidem potestates à Deo, hæc verò prorsus ipsiusmet Dei: quam *beonpariæ* rectè vocaveris.

13. Desciscunt, qui eam corrigere presumunt. Decima tertia: Desciscunt ab hac potestate, & hæretici sunt; qui Ecclesiæ sancita, & dogmata corrigunt: vel interpretatione scripturarum: vel rationatione humanâ: vel pravo studio curiosæ indagationis. Hoc enim non permittit, constituta semel fidei Regula: quæ iubet credere, non quærere.

14. Multò magis qui novum cætum faciunt. Decima quarta: Multò magis, Hæretici sunt; qui novum cætum, separatamq; faciunt Ecclesiam. Nam, si fuit semper, ut ostensum est; aliqua, & una; dum inducitur altera, falsa sit oportet. Est verò hæc nota vera, & proprius character Hæreticos: facere Schisma: & secessionem. Non tam enim erronea opinio hæresim efficit; (nam hæc ab innocenti ignorantia oriri potest:) quàm pertinacia, authoritati resistens.

15. Prima fides retinenda. Decima quinta: Prima fides retinenda: quæ verò, prætextu correctionis posterior inducitur; vitanda semper ac fugienda. Nam id Dominicum, (inquit

(inquit Tertullianus) & verum; quod primò traditum: posterius falsum. Quod vel illa parabola docet: quæ triticum seminatum, ait, à Patrefamilias: post verò ab inimico, Zizaniam. Additq; Tertullianus: memoranda profectò, notandaq; verba: Ea sententia, (inquit) manebit aduersus posteriores quasque hæreses. Vbi non præscriptio tantum eius, sed prudens, sanè prædictio, & præmonitio est.

16. Quæ doctrina citò placet suspecta. Decima sexta: Suspecta doctrina esse debet, quæ citò placet, & arridet mentibus humanis. Talis, non iubet credere, quod non capias: quæ supra aut præter caput sunt, rejicit: Inquirere in regulam, permittit: licentiam fouet: obsequium tollit: multa superflua esse, & non necessaria, asserit: & denique, laxat disciplinam: patentemq; nimis viam aperit: cùm angusta sit, quæ ducit ad cælum. Assentitur verò his facile animus: quippe; sui iuris amans: *Quæ mens humana arripit.* adstringi præceptis nolens: & ut plurimum praua arripiens sponte: recta sequens inuitus. Quia illa, fronte blandiuntur, & statim alliciunt: hæc aspectu aspera, ideoque absterrent: sed, tractu ac mora: illa exitu tandem misera: hæc fine beata.

17. Experimento docemur, Novatores semper fuisse impostores. Decima septima: Hac ratione, sed obtentu recti, hæresis sese insinuare solet. Frustra tamen. Nam euentu tot sæculorum compertum habemus, omnes istos correctores, re ipsâ semper fuisse seductores. Id ostendunt tot, quæ recensentur nomina sectarum:

237 rum: quæ ideo non ex Deo erant, quia periëre.

18. Hære-
ses nouo
nomine
semper,
insignita.

Decima Octaua: Quæcunque doctrina præfert
authoris nomen, ostendit hoc ipso secessionem &
Schisma. Vetat Apostolus dicere: ego Pauli, ego
Apollo, ego Cephæ: idque ideo, vt non sint, in-
quit, Schismata: sed sint omnes in eodem sensu:
& in eadem Sententia. Argumentum enim est
dissensus, & innouatæ doctrinæ: hæc ab autore de-
nominatio: quam semper sectæ habuëre: nunquam
Ecclesia Vera.

19. Falsò
errores
Ecclesie
vera ad-
scribi.

Decima Nona præscriptio: manat ab eo, quod
opponi solet. Nempe: si manifestus Ecclesiæ error
sit, (inquiunt:) quomodo assensum merebitur, &
exiget? Ad hoc, vt respondeam, præscribo: Hypo-
thesim falsam esse. Nunquam enim regula fidei,
quam sanxit legitima veræ Ecclesiæ potestas, nun-
quam dico errauit: nec errare, ex promissione Chri-
sti, potest.

Perperam
priuato
iudicio
corrigi.

Sed fac errasse. Tu ne es qui corrigas? quo iure,
qua potestate? quo argumento? scilicet te expecta-
bat veritas liberanda. Interim perperam prædica-
batur: perperam credebatur: tot millia millium
perperam operata: tot officia perperam functa: vt
hunc locum more suo, fortiter premit, Tertullianus.

Quod no-
ua missio-
ne Diuina
fieri oportet.

Certè si errare posset Ecclesia: oporteret Deum
primam missionem, nouâ euertere: eamque signis,
prout primam firmare: tum demum forsan, fas esset
desciscere.

desciscere. Sed fortasse ne tum quidem: quando 238
nec Angelo aliud annuncianti, credere iubemur.
Hæc sunt: quæ meritò præscripti: vera nempè reli-
gionis Christianæ fundamenta: & signa.

Excutiant se verò heterodoxi: & attentè ex-
pendant: quâ ratione hæresis nomen effugere
queant: seu hæc, tam ipsis non conuenientia, simu-
latè admittant, nec ad Ecclesiam redeant: seu im-
pudenter reiiciant. Reiiciant autem necesse est: quia
tueri nequeunt: & vt iactent; tamen verba rebus
contraria sunt: & quod dicunt, factis negant.

Hæreticis
hæc fun-
damenta
religionis
non qua-
drant.

Quod vt breuiter demonstrem; operæ pretium
est: ponere inprimis Regulam credendi: quam
illi præferunt: ea autem est. Solum & purum
(inquiunt) verbum Dei: seu Autoritas sacra Scri-
pturæ, sanè intellectæ. Hoc est quod passim ia-
ctant: quod speciosè ostentant. Et verum quidem
est, veram regulam fidei, necessariò, sacra Scriptu-
ræ, conuenire: nec posse, ab eâ diuersam esse: at-
tamen, si bene inspicis; agnosces profectò, Scriptu-
ram hîc obtentui esse: reuera autem, pro regula
haberi cuiusque interpretationem. Quam variam
esse posse, dissidium sectarum ostendit: Nunquam
sine autoritate sopiendum.

Quod ex
regula fi-
dei quam
præferunt
demon-
stratur.

Hac tali regulâ fidei constituta, manifestum est:
& ruere omnia fundamenta religionis, quæ recen-
sitis præscriptionibus stabiliui: & sectis minimè
congru-

Ea enim
est priuata
scriptura
interpre-
tatio.

Per quam
ruunt Re-
ligionis
fundamē-
ta.

239 congruere. Primum enim; veram apud se, nec possunt, nec audent religionem profiteri. Non possunt: quia inquirendam in Scripturis, & scrutandam docent: qui autem quærit, non tenet. Non audent: quia dum scire volunt, non credere; infallibilis certitudinis hostes sunt: quam non ratio humana, sed fides facit.

Nec veritas eius certo constare potest.
Deinde: si certitudinem veritatis non profitentur; profectò nec unitatem habent: nec semel constitutam fidem: sed opinionem ac persuasionem: prout interpretati fuerint Scripturam.

Nec necessitas.
Tertiò: neque necessitatem vnius Religionis agnoscent: quia ex regula credendi, quam præferunt, sequitur quemque posse credere prout Scripturam intelligit: Vnde multorum assertio: omnes in sua religione posse saluari. Quod necessitatem veræ, & vnius, prorsus tollit.

Nec cætus legitimus.
Quartò: nec legitimum cætum: quia (vt mox ostendam;) nec potestate, nec lege, constitutum: id est, non societatem, cum certo ordine regendi, & parendi: sed licentiosâ conspiratione secessionem.

Nec Potestas.
Quod etiam; Quintam, & deinceps, nonam vsq; præscriptionem, contra illos esse; euincit. Etenim omnes istæ, potestatem omnino exigunt, & legem. Potestatem verò illi, adeo non habent; vt Scripturâ contenti, oppugnent etiam ac defugiant. Neq; sanè miror: cum hæc constet successionem, quæ apud illos

illos nulla. Dicunt etiam Ecclesiam veram, mille amplius annis, aut non fuisse; aut, quod idem est, occultam. Quod vtrumque successionem (tanto præsertim interuallo) vel ruptam, vel ignotam, atque ideo falsam, nullamq; facit. 240

Legem verò etiam habere nequeunt. Quia *Nec Lex.* etiam si sanciant dogmata; tamen eatenus eis assentiuntur, quâ agnoscunt Scripturæ congruere. Peto verò, possuntne agnoscere, contrarium? Si possunt; quorsum fidei formula? si non; quorsum inquisitio? aut itaque desinant inquirere, si asserunt se habere, semel constitutam credendi rationem: aut si inquirent; fateantur se illam non habere.

Decimò: Hierarchicos ordines aspernantur: & *Nec Hierarchia.* Monarchiæ professi hostes sunt.

Vndecimò: Ecclesiæ definitionem quam posui, *Non desinit.* potius (desperatione causæ) diffitebuntur veram: *nig. Ecclesia.* quam vt eam sibi accommodent. Idque ideo: quia ne esse quidem Ecclesiam aliquam, firmiter volunt: asseruntq; . Etsi enim solennia quædam eius retineant, ac vsurpent; vt Cathéchismum, instituta circa ritus, Festorum dierum indictionem, ministros certo gradu, synodos, excommunicationes, aliaq; ; *Quam tamen retinent.* tamen cuncta hæc, necessitate potius, (aliter enim Religio constare non posset:) quam approbatione: *Sed magis necessitate quam approbatione.* Nam vt omnia sibi libera, & integra relinquant; ne illegitimi cætus, & nullo iure congregatæ Eccle-

H h

fiæ

241 *fiæ arguantur; ne illigari confessioni, dogmati*
Dū enim adstringi, ac potestati subijci possint; nulli se aiunt
vitant ob- credere, nisi sacre Scripturæ. Quo ipso; nihil Ec-
sequium. clesie debite authoritatis adtribuunt: sed ei pro-
Tollunt prio dominantur iudicio: & tantum vanam eius
es imp- formam, ac velut larvam habent. Hinc est, quod
rium. passim scripta vulgant: Nullum sacrum ordinem,
nulla officij potestatisq; discrimina, atque adeo nul-
lam Ecclesiam, velut Ciuitatem bene ordinatā, esse.

Ideo con- Ista autem quæ vndecies præscripti; dum non con-
uincuntur ueniunt sectis; dum eis nequeunt aptari; hoc ipso
schismatis. facile, & manifestò eas conuincunt, omnium co-
rum, quæ à duodecima præscriptione deinceps se-
quuntur.

Quod stri- Desciscentes enim sectæ, (vt quæ præscripti com-
tim offe- pendii faciam,) ab Ecclesia, corrigere eam volue-
ditur. runt: Nouum instituerunt cætum: separatamq;
Ecclesiam: Primam fidem, habentes exinde da-
mnationem; reliquerunt: latam aperuere viam: Au-
tores earum, non correctores, sed corruptores, me-
ritò iam audiunt: sectis denique nomina; de suo
nomine imposuerunt: Et si enim hoc postremum
Secessionē negetur; & nemo se Lutheranum, aut Calvinianum
vel nomi- libenter dici velit; sed tamen profectò sunt: neq;
ne testan- taliter dignoscuntur. Quod si Evangelicos, seu re-
tur. formatæ Religionis sese nominent, hæc ipsa nomi-
na nouitia, & veteri Ecclesie ignota, prorsus esse;
nemo

nemo nescit: quæ; præter Christianos, & Catholi- 242
cos, non nouit.

Sed sat euagatus sum: & ultra finem forsan, *Adhorta-*
modumq; propositi. Itaque pauca tantum ad se- *tio illos*
ctarios. Non puto omnes velle errare: si quos ta- *qui vidē-*
men ambitio, auaritia, æmulatio praua, studium *tur velle*
præcellendi, obsequij detrectatio, arrogantia de- *errare.*
nique mentis, adeo transuersos egit, vt illis pecca-
re lubeat: Videant quæso: quàm periculose ple- *Videant*
num opus aleæ, leui causâ tractent: quanto in pe- *quanto*
riculo versentur, quo damno, quo discrimine lu- *sint in pe-*
dant. Attendant deinde ad internum testem in- *riculo.*
quietæ mentis. Nemo enim suam conscientiam *Attendant*
decipit, qui fallit alienam. Clamat animus inte- *conscientia*
rior, & arguit, vel derelictæ, vel non inuentæ, vel *redargu-*
(quod pessimum) spretæ veritatis. Quisquis ergo *enti.*
eiusmodi es, redi tecum in gratiam. Quid prodest, *Non eru-*
te pertinaciter esse, quod esse non prodest? Num *bescant, &*
pudet à veritate vinci? Nonne si illa victrix tui, *veritate*
tu triumphator erroris? Cur illo suffundaris, quo *vinci.*
gaudebis caruisse? Certè deserta opinio praua, Con-
fessio aberrationis, malè asserti dogmatis damna-
tio, Transfugium denique ad bonos, solido ac
vero, immo necessario fructu, pensabit abundè,
inane, quod hinc oriri possit, leuitatis improprium.

Vos verò, qui ignorance peccatis; nolite do- *Qui igno-*
gmatis pertinaciam, nimium studium sectæ, & de- *ratione*
nique *peccant.*

243 inique odium aduersæ partis induere. Non est enim
 vobis Religio, etiam post sancitum dogma, inqui-
 rere: & scrutari: Permittit hoc, aut potius exigit,
 regula fidei: quam profitemini. Quærite ergo fi-
 de bonâ: nihil enim absurdum magis; quàm aut
 testari dubitationem, nec tamen inquirere: aut tueri,
 ac defendere, quæ dixeras quærenda. Deinde; non
 vos secta, & societas opinionis retineat: absoluit
 enim vos hoc vinculo, datum cuique hac in re ar-
 bitrium: nullo adstrictum obsequio. Deinde; noli-
 te odio abripi: tum enim demum, spondeo, agno-
 scetis: & ignorare vos, cùm odistis: & iniquè odisse
 cùm ignoratis. Nos certè non vobis irascimur.
 Pœnam errantibus assignamus, veri agnitionem:
 victoriæ nobis pretium, salus Vestra. Pro hac de-
 certamus, pro hac pugnamus. Et cum Apostolo,
 testis est nobis Deus, quomodo omnes vos cupia-
 mus, in visceribus Domini nostri IESV Christi.
 Denique voto locum hunc concludo: & te, Deus,
 inuoco: vt (quod tu solus potes) mentes opinione
 corruptas, veritati restituas: & aberrantes
 oues, in Ecclesiæ caulam reducas: vt
 sit, prout promisisti, vnum ouile,
 & vnus PASTOR.

*Inquirat
 verum fi-
 de bona.*

*Non reti-
 neantur
 secta stu-
 dio.*

*Ne ode-
 rint nos
 gratis.*

*Qui illis
 bene cu-
 pimus.*

*Voto ad
 Deum
 Locus
 clauditur.*

C A P V T II.

244

Περὶ Θεοσεβείας: Seu

De Cultu DEI.

Notitiam Veram, & agnitionem Diuinitatis, *Notitiam
 Dei cul-
 tus conse-
 quitur.*
 necessario veneratio & cultus consequitur. Quis
 enim, cùm cognouerit summum illud, intra se
 infinitè perfectum, beatumque; in omnia summè
 potens; erga nos, mirè & supra modum, benefi- *Et ab illâ
 necessario
 manat.*
 cum; quis, inquam, non colat? non adoret? De-
 bemus id primùm, admiratione maiestatis: Te-
 nemur deinde officio gratitudinis: suademur in-
 genti præmio: iubemur denique, graui, & extre-
 mâ poenâ.

Porro, sicut Vera notitia Dei, non est nisi à Deo; *Implendus
 prout se
 coli Deus
 præcipit.*
 ita & acceptus ei cultus esse non potest, nisi ab
 ipsomet expetitus: imperatusque. Ergo, ita cum
 colere oportet; quemadmodum sese colendum præ-
 cepit. Quod præceptum, partim imperat, modum *Modumq;
 imperat
 & reli-
 gionem
 facit.*
 certum sacrorum rituum, & cæremoniarum; par-
 tim imprimit mentibus nostris, religiosum quen-
 dam metum: qui nos Diuinæ mancipet, seruituti;
 sed voluntariæ: & paratæ: quippe simul erga Do-
 minum, & Patrem.

Sed vt dignè hoc impleamus officium; scire
 H h 3 opor.

245 oportet : oriri cultum ab honore. Honor autem, ^{Oritur ab honore qui definitur.} est internum iudicium debitæ existimationis, testimonio & signo externo expressum. Hinc, inquam, manat cultus : & adoratio : Quæ, est submissio quædam animi, quippe erga excellentiorem. Vnde quò maior æstimatio, eò maior submissio.

^{Vtrumq; soli Deo propriè debetur.} Deus verò, cum sit infinitæ dignitatis; ideo & nunquam sibi parem honorem, à creatura obtinere potest : & sibi soli, cum, meritissimè vindicat. Quia solus, propriam, à nullo acceptam dignitatem habet : cum omnis alia sit ab ipso : & propter ipsum : imo ipsius omnino.

^{Animo fit potissimè.} Patet verò etiam : quòd, adoratio Dei, animo potissimum fiat : Dum ille se humiliat; & abijcit, coram Deo : & summâ quâ potest æstimatione, adoratur in Spiritu, & Veritate. In hac, inquam, actione mentis, præcipuè sita Veneratio : sed tamen, ^{Tamen & corporis ministerio} ad consortium huius officij, corpus etiam accersitur. Cuius conformatio, ac Compositio, externo signo, & gestu, exprimit internum mentis sensum : ut mox explicabo. Vtroque verò, id est, ^{Hinc latèria procedit.} animo & corpore, testamur soli Deo debitum illum cultum : quem *της λατρείας* nomine vocare solemus.

^{Cultus partim priuatus.} Adorandus ergo & venerandus solus Deus. Id. quæ triplici cultu. Primus, est proprius cuique ac priuatus : qui vulgò deuotio dicitur. Alter, religiosus seu

seu Mysticus : qui est in obseruatione instituti, & rituum sacrorum. Tertius, relatiuus : qui per honorem alterius, ad Deum transit; eique propriè defertur. Itaque hinc manabunt, tres huiusce capituli partes, sigillatim explicandæ. 246 ^{Partim Mysticus. Partim relatiuus.}

Pars Capitis Prima.

De Cultu Dei priuato : seu Deuotione.

PRiuatum Dei cultum, deuotionem voco; non ^{Definitur deuotio priuata.} latino, sed Ecclesiæ sensu. Est enim, quam hic intelligo, Deuotio : puri & innocentis animi, in Deum ascensus : & eleuatio : actione certâ, allocutione, & cogitatione.

Actionem primùm pono, id est, ut dixi, certam ^{Actio eius fit gestu certo corporis.} corporis compositionem : qua submissam venerationem testamur. Ea, partim est vsu recepta : & introducta : partim imperata à potestate Ecclesiæ. Prima, fit inclinatione ceruicis capitis quæ : adgeniculatione : cernuâ corporis demissione : procidentia : manuum eleuatione : percussione pectoris : alijsque modis, quos consuetudo priorum, & vsus, potissimum ab exemplo Christi acceptos, retinet : exerceatque. Hæc talia, etsi mente animantur, & ab illâ vim accipiunt; tamen & ipsa valent : faciuntque ad animi motum. Et constanter

247 stanter ac fixè exercita: & excitant eum sæpe: & ne euagetur, quodammodo firmant.

Sed fiat ostentatio- ne procul. Sed bina hic cautio. Primum: vt fiant, ostentatione omni procul. Ideoque vix in publico: & spectantibus coram: aut certè parcè. Deinde, vt *Et sine anxietate nimis cura.* non anxietate & sollicitate curat: & tanquam sine illis esse non posset oratio. Sunt enim adiumenta potius ad cultum: quam ipsa eius opera. Cum, vt notum est vetus illud; Bonus animus; præcipuus, pulcherrimusque Dei cultus sit.

Eadem actio ex præcepto Ecclesiæ. Illa verò, quæ sanxit Ecclesiæ regula, vt actione certat, seu ministerio corporis, circa institutos ritus impleantur; ad mysticum cultum pertinent: de quo infra.

Alter pars Denotionis, oratio. Allocutio Dei, seu oratio, sequitur: priuati cultus, seu verbis, seu cogitatione fiat: pars (vt ex officiis eius, quæ mox recensebo, patebit;) longè præstantissima: Præsertim, si debitam curam, & attentione peragitur. Quod vt fiat præmitti debet præ-

Cui præmittitur præparatio. præparatio. Hæc verò, relinquere iubet, & velut seponere ad tempus, curas omnes: sollicitudines: negotia: & dicere illis; manete hic, donec vadam

Qua hoc vni agere. illuc, & orem. Hæc, inquam, iubet. Vnum porro necessarium, accuratam attentione, ac diligentiam, agere: Memoriam defigere: & phantasmatum copiam submouere. Deinde, magnitudinem maiestatis, quam alloqueris; vt par est expendere: præ-

sentem-

sentemque intueri vilitatem tuam agnoscere: & humiliari quantum potes, in conspectu Dei. Tertiò, *Et auxiliari, ut petere iubet.* petere auxilium: & bene orandi modum: vt dirigatur & assurgat oratio tua, velut incensum, in odorem suauitatis: & ad gloriam eius.

Officia, quibus oratio fungitur: plura sunt, & varia. Primum est laudis: vt nempe benedicat & *Officia orationis. Primum laudis.* magnificet anima tua Dominum: & exultet Spiritus tuus: & omnia quæ intra te sunt, in Deo salutari tuo. Hoc ei à nobis debitum: & hoc tantum possumus deferre. Cum verò, ne id quidem vt par est; ideo, opus erit, de alieno diuitem, & *Ea diuinitas ex se, plenam habet.* liberalem esse. Offer ergo ei eam; quæ, sibi ipse sufficit, gloriam. Gratulare: gaude: & exulta: quod Diuinitas se dignam, à se capiat, habeatque laudem. Offer ei deinde, naturam humanam: à Christo in consortium diuinitatis assumptam: ineffabili modo se coram ea humilitantem: eam adorantem & laudantem. Cui laudi, iunge canticum *A Virgine Maria.* Sanctissimæ Virginis: quo magnifactus est Deus vehementer. His, etsi nihil par addi possit; tamen tu adde, millia illa millium Spirituum: ei ministrantium: & turbam quam dinumerare nemo possit, *A beatis Spiritibus.* Sanctorum; procidentium coram Sedente in throno, adorantium eum, & dicentium; Salus, benedictio, & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, honor, virtus, & fortitudo Deo nostro. Adiunge *A sanctis Cælestibus.* deinde

249 deinde militantis Ecclesiæ, officia: laudes: & sacrificia: & phialas illas aureas, plenas odoramentorum: quæ sunt orationes Sanctorum: Acceptos nempe suffitus Deo. Denique, exemplo Davidis, in anima quoque ad hoc officium aduoca: supple cingulum eorum laudem: Et per te, benedicant omnia opera Domini Dominum. Multa sunt, quæ hac de re tradita, à Viris pijs, habere potes, & debes petere, in exemplum.

Alterum officium oblatio sui. Alterum orationis officium est: vera oblatio sui, ad agenda, & sustinenda omnia, quæ Deus iusserit: volueritque: consecrando ei memoriam, intellectum, voluntatem: cogitationes, verba, opera: corpus, & cuncta externa: & animam denique, velut in holocaustum immolando: Nihil ex hac oblatione sibi retinendo: nullum captando commodum, præter puram gloriam, placitumque eius. Desideria, & vota huius officij, plurima & ardentissima esse possunt: itidem à pijs scriptoribus, ad quos te remitto, vbertim tradita. Grata verò Deo sint, necesse est: quippe qui, vnicè complacet, in hominibus bonæ voluntatis.

Tertium confessio propria vilitatis. Et malitia. Tertium Officium: Confessio vilitatis suæ, & malitiæ: non modò se in suo nihilo collocando; sed etiam confitendo malum. Delictum, inquam, tuum cognitum illi fac: & iniustitiam tuam non abscondas. Confitere aduersum te Domino: & ille remittet

remittet impietatem peccati tui. Fatere te nihil aliud esse, nisi molestam quodammodo curam Dei: & iacturam eius gratiæ: & veniam precare.

Quartum gratiarum actio. Quartum officium est: Gratiarum actio. Quæ enim, ô Deus, à te, & quanta accepimus! quæ promissa accepturos speramus! quis vnquam satis, dona, quæ supra recensui, naturæ, gratiæ, gloriæ, agnoscat, expendatue? Immensum ergo tibi tene mur: nec vnquam ex merito dependendum. Sed est aliqua gratitudo, postquam omnia feceris, ingenuè imparitatem fateri.

Quintum petitio. Quintum est: Petitio: Vtile, Vnicum, præsens, & certum miseriæ nostræ remedium: Firmatum, toties ingeminato, impetrationis promisso: Petite enim, inquit, pulsate, quærite, & quidquid petieritis fiet vobis. Securi ergo simus de euentu: certi donationis & gratiæ: modò, & bona, & bene, petamus. Cum enim sit infinitè bonus, malum dare nec vult, nec potest. Carior est illi homo, quàm ut ei malefaciat, etiamsi petenti. Sed pauci sunt, qui sciant, quid petant: & pauci dignoscere possunt, vera bona: & verè mala: Quid enim ratione timeamus, aut cupimus? Quid tam dextrè concipis, ut te, conatus non poeniteat: voti que peracti? Itaque optimum est, eius expetere voluntatem: & dicere; Domine fac mecum, non secundum mea peccata, quæ multa sunt; non secundum vota, quæ stulta sunt;

251 sunt; non secundum merita, quæ nulla sunt: Sed secundum tuam misericordiam, & meam miseriam.

Petendus ipsemet Deus. Deinde, nec minus petere, nec aliud, nisi ipsum. Pudeat minuta, vilia, abiecta, à tanto Domino mendicare: cum ille seipsum, id est omne bonum, offerat ultro: & elargiri promittat. Alia potius quam summum hoc, consecrari, non modò pusillanimitas, & stultitia est; sed impietas: & vilipendium offerentis.

Et in omnibus eius gloria. Vastum ergo sit, quod petamus: & dignum tanto datore: & quod, non priuatas tantum necessitates, sed generis humani, & præcipuè Ecclesiæ bonum, ad gloriam Dei complectatur.

Titulus petendi, & fiducia. Titulus petendi, & fiducia impetrandi sumitur: quia dum omnipotens est, omniscius, summè bonus; & quia promisit; propter gloriam nominis sui, non potest, non facere. Operi manum suarum, dexteram porrigat, necesse est: nihil enim, odit eorum, quæ fecit. Itaque fidenter titulum allegare; & dicere possum: Tuus sum ego: saluum me fac, propter nomen tuum.

Hæc officia sunt primùm oratione vocali. Hæc fere sunt officia orationis: quibus partim sermone, partim cogitatione, & mente fungimur. Vocalis, ut vocatur, oratio, ab Ecclesia variè adhibetur: & descripta est: tam publica, quam priuata.

Ex Davidis psalmodia. Vtraque potissimum desumpta ex his, quæ dixit, cecinitque David, egregius psalter Israel:

quo

quo elogio eum Scriptura ornauit. Additque ibidem ipsum dicentem: Spiritus Domini locutus est, per me: sermo eius, per linguam meam. Itaque meritò, diuinam hanc eius psalmodiam, asciuit Ecclesia: eamque quotidie, publicè & priuatim, decantat, aut recitat: plenam quippè admirandi Spiritus, feruoris, & ardentis, inflammatiq̃ue affectus.

Addit verò eadem, & alias Orationes, statis temporibus, congruas & solennes: prout annum partita est, & Fastos Christianos condidit: autoritate, cui parent etiam, qui ab ea secessere: & insignitos nominibus, festorum & Sanctorum dies, retinent vel inuiti. Ibi verò illa loquitur in canticis, & hymnis spiritualibus: & officium (ut vocant) constituit, cuique tempori & festo proprium: è Prophetarum, & sacræ Scripturæ verbis: magna fidelium consolatione, atque fructu. Eiusmodi enim totius Ecclesiæ Orationes; communio Sanctorum, & vnum nimis clamantium, toto Orbe Vox, valde commendat: efficacisque promittit. Si namque duorum aut trium, in nomine suo consensum, Deus se magni facere professus est, quantò magis totius Ecclesiæ consonas, coniunctasque, preces?

Sed inter hæc omnia, vocalis Orationis exempla, relucet, velut inter ignes, luna minores, Oratio Dominica: idque, & propter maiestatem authoris, & ob miram suam vim, & energiam. Petentibus

I i 3

enim

253 enim à Christo Discipulis, vt eos doceret, orare: ^{Multa inantier loqui.} postquam βασιτολογῆσαι, & Ethnicos imitari, vetuit; Sic ergo, Vos, inquit, Orabitur: Et tum Orationis formulam subiunxit: profectò plenam rei magnæ: & purâ, candidâ, simplici enuntiatione, breui ac miro compendio, exactè complectentem, cuncta Orationis officia, quæ supra recensui.

<sup>De qua paraphra-
sice pau-
ca.</sup> Operæ pretium est, videre: quæ Viri sancti & eruditi, in eius sensa eximiè multa commentati sunt. Nos pauca dicemus, hac quæ sequitur paraphrasi.

<sup>Deus vo-
catur Pa-
ter ob fi-
duciam.</sup> Fiduciæ conciliandæ, quæ orationis basis est, Deum, iubet Christus, vocare Patrem: eumque communem omnium nostrum: vt ortus & fraternitatis admoneret. In cælis autem eum esse: vt nos à terrenis eò eleuaret, vbi verè Pater & Patria.

<sup>Petitio-
nes septē.</sup> Subiungit deinde: Septem petitiones. Petendum enim totum est: quia nostrum nihil est. Tres primæ, ad Deum pertinent: & videntur, in eius commodum cedere: sed profectò in nos recidunt. Ille enim, bonorum nostrorum non eget: Et materiam tantum meriti & præmij nostri quærit: cum sibi

<sup>Vt sancti-
ficetur no-
mē eius.</sup> deferri aliquid iubet. Nostrâ ergo propriè interest, petere primum, vt sanctificetur nomen eius. Non per nos tantum: quantulum enim hoc esset! sed omni meliori, ipsi noto modo. Deinde petimus, vt adueniat regnum eius. Non quod illo carere, aut priuari, ipse possit: sed quia nos. Itaque propriè

peti-

petimus, vt non habeamus Regem, nisi Deum: qui 254 imperitet mentibus rebusque nostris. Tertiò; vt Regni istius suprema lex sit, & fiat, voluntas eius: <sup>Vt fiat vo-
luntas eius</sup> nempe omnis iusti, æqui, boni, regula: tam in cœlo, quàm in terra. Hæc ad Deum, & vitam alteram. Præsentes verò necessitates sequuntur: quas <sup>Vt largia-
tur panē.</sup> breui voto complecti iubemur. Id est; panem nostrum tantum petere: quotidianum, non extraordinarium: modicum; & qui hodie sufficiat: nam de crastino, vetat esse sollicitos. Hoc compendio, circa externa, properè & sine magna cura functis magis petimus, vt dimittat nobis debita nostra ^{Vt dimittat debita.} Adeo enim grauiasunt, vt reddi non possint: nec exolui. Itaque, quod magnificentiam, & munificentiam eius decet; non solutionis moram, & patientiam, sed condonationem iubet petere. O benignum creditorem! lætemur: quamuis ære eius oppressi debitores. Nonmodò vsuras, sed nec sortem repetit. Pœnam non vrget: Rogari se tantum; Fateri, & debitum, & insufficientiam, iubet: & condonat. Sed iustâ tamen cum cautione. Nempe si <sup>Sed si &
nos dimi-
serimus.</sup> & nos dimittamus, debitoribus nostris. Quid æquius! Abominatio & honor est, Seruus ille nequam: qui omnis debiti remissione obtentâ, vix digressus à Domino, suffocabat pauca sibi debentem, conseruum. Ita vt, meritò, contubernales contristati, eum deferrent nequitia: vt dominus remif-

255 remissionem reuocaret. Non itaque dimittetur nobis, nisi dimittamus. Nam illicium est misericordiae Diuinæ, misericordia in proximum. Quam, etsi promittere, & profiteri iubemur; tamen conscijs, proni in malum animi, petendum adhuc nobis est: Ne nos inducat in tentationem; seu, vt

Vt nos nō inducat in tentationem. alibi dixit, orandum, ne intremus in tentationem. Memoria enim infirmitatis nostræ, non modò victoriæ non sumus securi: sed certamen etiam meritò detrectamus: sed quia tamen vita hominis tentatio est super terram: Ideò vltimò petimus, vt

Vt nos liberet à malo. nos liberet à malo: nempe dæmone: (hic enim proprius Character eius est:) ne nos in tentatione superet: sed potius faciamus, ex illa prouentum. Ita peccata & præterita dimitti, petimus: & futura cauere, ac auerti.

Oratio hæc breuiarium Euangelij. Hæc est brevis paraphrasis Diuinæ istius Orationis: quam, breuiarium Euangelij, Tertullianus vocauit: & quæ, accepta sit Deo, & efficax; necesse est: quia prout iussit, & de suo; (vt loquitur Ciprianus) rogatur. Agnoscet facillè Pater, Filij sui verba: & quicquid petierimus in nomine eius, institutione & sermone eius, dabit nobis.

Meditatio est cū ratiotinatione consideratio. Post Orationem Vocalem, sequitur mentis & cogitationis: quam tertiam partem priuati cultus feci. Hæc non linguâ, sed animo Deum alloquitur. Id est considerat: & ipsum: & creationis, redemptionis, sancti-

sanctificationis admiranda eius opera, mysteriorum arcana, inspicit: agnoscit dogmata fidei: & exinde, miro affectu, recensita officia Orationis exercet. 256

Id verò partim Meditatione: partim Contemplatione. Meditatio est: ex lectione sacra, & fidei dogmate, de Deo, & rebus Diuinis, intenta consideratio. Quæ fit, cū in memoria formatur, rei meditandæ imago: Intellectu, de ea instituitur ratiocinatio: per voluntatem sequitur eius fruitio. Contemplatio verò, est animi præparati ante, & iam apti, motus quidam, quo in Deum, velut naturâ, & pondere, fertur. Ibi memoria sine phantasmatum adminiculo illum admiratur: Intellectus sine ratiocinatione nescit: voluntas sine vllò illicio proprij Commodi, ita eo fruitur; vt non tam sibi illum, quàm se illi, largiatur: & impendat.

Contemplatio fit beneficio, Dei illabentis.

Meditatio itaque fit, quodammodo operâ, curâ, & industriâ nostrâ. Contemplatio, solo impulsu, & illapsu Dei. Illa Deum quærit: hæc habet. Illa agit: hæc patitur tantum. Illa in actione mentis: hæc in quiete eius, otio, silentio, solitudine, immò morte. Quia seipsâ vacua, vacat Deo, & ab ipso impletur. Prodeunt verò hinc, in vitis sanctis, sæpe extases, & raptus: siue extra corpus (ait Apostolus) seu in corpore, nescio: sed hæc nec sectanda, nec appetenda: immò quantum per nos potest, vitanda. Alioqui periculosa, & illusioni opportuna.

Illæ Deū quærunt, hæc habent.

Ex hac extases, sed non appetende.

K k

Præcepta

257 *Præcepta tam meditationis, quàm contemplationis, habes apud Scriptores Asceticos. Sed præcipuum est: habere animum ab omni labe purum: domitum in commotionibus: virtutum officijs exercitum. Talis facile, & Meditationi incumbit: & Contemplationem recipit. Alioqui in maleuolam animam non intrabit Diuina hæc Sapientia.*

*Præcepta
utriusque
apud scri-
ptores sa-
cro.*

Pars Capitis Altera.

De Cultu Mystico, quem Religio præcipit, exigitque.

*C*ultum explicauimus priuatim: qui etsi eximius, tamen à mystico longè, & præstantiâ, & utilitate superatur. Præstantiam sumit, ab autore Deo: à cuius voluntate est: non ab electione nostra. Et deinde, à gratia operi semper adhærente. Utilitatem exinde; quia tutior, & securior, ob meritum obsequij: & deceptionis effugium. Priuata enim deuotio, ex suauitate, dulcedine, & teneritudine quadam affectus, facile in complacentiam, opinionem de se falsam, nimiamq; sui fiduciam, labitur: facit hoc instabilitas animi humani: qui sibi relictus, vix est securus. Deinde, idem prouenit ex gaudio inconsulto Spiritus: quod facile euanescit. Tertio, ex astutiâ Demonis: qui subdole, rebus etiam bonis, vanam gloriam fouet.

*Cultus
Mysticus
potior.*

*Quia to-
tus à Deo*

*Et quia
annexam
habet gra-
tiam.*

*Denique
securior.*

*Neo illu-
sioni patet*

Ab

Ab hoc periculo, abest longiùs, Cultus mysticus: Vbi animus illigatus præcepto, se ei subdit: Captiuat assensum: etsi ratiocinationi suæ, & captui non conuenientem. Hoc verò, non permittet euagari: sibi applaudere: & se frui. Sed tantum operi iubet insistere: hoc agere: & gratiam certò comitantem opperiri.

258
*Per illum
animus
fungitur
præcepto.*

Voluit autem Deus, cultum hunc collocare sæpe in rebus, & actionibus: quæ mens humana, nunquam existimasset, fore ei grata: & quæ non paradoxa solum videntur, sed profectò paralogæ.

*Deus eum
prescri-
psit, ratio-
ni huma-
næ contra-
rium.*

Quis enim (exempli causa) putasset, acceptum Deo cultum fore, ex maceratione, aut exustione animalium? Certè nulla hinc apparet idonea ratio, congruentis erga Deum adorationis. Atqui ille, hoc genus sacrificij, olim elegerat: hoc præstari sibi mandauerat: & suauiter odoratus est. Par ratio in plerisque ritibus, cæremonijs, Sacramentis tam veteris legis, quàm nouæ.

*Ut appa-
ret ex ri-
tu veteri
& nouo.*

Si autem fas est inquirere: cur ita Deus voluerit, feceritq; Causas puto inueniemus istas: Priuatum: quia meretur assensum, & obsequium, etiam sine reddita mandati sui ratione. Fidem enim à nobis exigit, non cognitionem, aut scientiam. Totā demonstratio veri, est, iussum eius: sufficit ad certitudinem, authoritas dicentis. Et verbum eius, summa ratio est. Non ergo illum decuit, ad sen-

*Causa,
quia non
seruit ra-
tioni no-
stræ, sed
domina-
tur.*

K k 2

sum

259 sum captumq; nostrum, se & omnia componere.

Altera causa est: vt curiosam & prauam illam cupiditatem sciendi, quæ peccato originem dedit; & qua prurit semper mens nostra; satagit; & variè effertur; confunderet: deprimeretq;. Nempe imperans, ac iubens credere, quæ stulta videntur: assensum in illis requirens: nec noscenda aperiens: aut suauitate condiens; nisi prius credantur. Et ni credantur, poenam assignans extremam. Hac inquam ratione, voluit Deus frangere superbiam nostri iudicij: vt posset flecti arrogans animus, ad obsequium fidei.

Tertia causa est Religio: quæ non est ars, aut scientia, demonstratione constans: sed lex & præceptum: quod iubet, non disputat. Imperium igitur eius, in animos nostros, vt maneret integrum; exemptumq; esset, à ratiocinatione & disquisitione: non modo reddere rationem noluit Deus præceptorum suorum: sed etiam consultò multa, & supra, & præter captum nostrum constituit. Cum tamen sint omnia mandata eius veritas. Ita vt, quod profanis mentibus videtur scandalum & stultitia; id fideles cognoscant esse Dei virtutem, & Dei Sapientiam.

Inest enim, inest profectò, omnibus ratio: sed non intelligenda: nisi prius credantur, & exerceantur. Tum demum, mentibus sibi obsequentibus, manifest-

manifestat hæc arcana Deus: *θεοδιδάκτῃς*, facit: τὰ 260
docibiles
Dei. τῶν Μητρηίων σμυῶν aperit: gustum illorum largitur: &
Myte- suauitate commendat. Ita, vt admiratione mens
riorū ve- attonita, veneratione prostrata, amore accensa, *Quæ cre-*
neranda. agnoscat tandem: quomodo in paruis, & specie vi- *dentibus*
libus, tam mira, tam magna, inclusit Deus: & quâ *demum*
ratione, dum bonitati suæ indulget; seque homi- *manifestatur.*
ni quem dilexit, largitur; sub velo vsitatæ rei, & specie signi obuij, velut in sanctiori quodam recessu, maiestas tanta delituit.

Hæc meritò præfatus; diuido cultum mysticum, *Cultus*
in Cæremonias, Ritus, Sacramenta. Cæremonias *mysticus*
intelligo; ordinationem certam actionis, & mini- *primum*
sterij, in peragendis sacris. Consistit hæc; dum aut *in cere-*
præcipitur, varius gestus corporis: nempe genu fle- *moniis.*
ctendo, assurgendo, gradiendo, alijsque modis, *Ha con-*
quos vel mystæ, vel assistens sacris populus, exer- *sistunt in*
cere iubetur. Aut variâ adiunguntur opera; vt lu- *certo mi-*
cernas, & lampades accendere: thus adolere: vasa, *nisterio.*
vestes, ornatum varium, ad comptum altaris, & mundum templi, adhibere: Quæ talia, indifferen-
tia quidem, per se sunt: sed pondus capiunt, ab
authoritate potestatis Ecclesiasticæ: cuius præscri- *Spiritus*
pta, Spiritus Sancti, assistentiâ, & dictamine, ani- *S. dicta-*
mantur. Itaque decenter, grauitè, & splendide *mine ani-*
exerceri debent. Mouetur enim talibus animus: *mantur.*
ad deuotionem componitur: & mitescit. Contra, *Si ritè f-*
ant, mo-
uent ani-
mum.

261 contemptus istorum; efferatos, superbos, & deniq;
Dei contemptores facit. Seruabit ergo accuratè
hæc Christianus: vt Deo grata: quia, per potesta-
tem, ab eo institutam, iussa.

*Altera pars Cul-
tus Mysti-
ci: Ritus.*
Ritus Sacri sequuntur: qui itidem ordinatione
certa actionis consistunt: sed hoc à Cæremonia
nuda differunt, quòd adiunctam benedictionem
habeant: atque exorcismum. Præmittitur enim,
*Adiunctū
habent e-
xorcismū
& bene-
dictionē.*
certa & constituta verborum formula, per quam,
Exorcismi increpatione, dæmon & malum abigi-
tur: & benedictione, mysticum quid, & sacrum
inditur. Effectus verò consequitur, non quidem
*Effectum
habent nō
infallibilē*
infallibilis, vt in Sacramentis: sed magnam tamen
vim continens, gratiæ obtinendæ. Itaque altioris
ista sunt gradus, & ordinis: & cum maiori religio-
*Sed vim
tamen
magnam.*
ne, ac reuerentia exercenda: acceptandaq;. Eiusmo-
di est, aqua benedicta: eiusque aspersio: aliæque
rebus impertitæ, ex instituto, benedictiones: quas
*Petuntur
ex meri-
tis Christi.*
Ecclesia depromit ex vbere penu, ac infinito the-
sauro meritorum Christi. Et deinde, ex potestate
sibi in Apostolis data, mira operandi, in curatio-
ne omnium infirmitatum: & immundorum spiri-
tuum victoria: ac depressione. Itaque copiosè, per
hæc talia, quod gratis accepit, gratis largitur, & con-
cessas sibi *et data
potestate.* exercet. Ad ritus itidem
pertinent ea: quæ in administratione Sacramento-
rum, ordinauit potestas Ecclesiastica: dum in illis
conficien-

Potesta-
tes &
virtutes

conficiendis & exercendis, modum certum actio- 262
nis, & ministerij, vsu potius, quam scripto, ab Apo-
stolis traditum, præcepto definiuit: ac præscripsit.

Sed vis præcipua Cultus Mystici, immo tota est,
in Sacramentis. Definitur verò Sacramentum; si-
gnum visibile, inuisibilis gratiæ: seu; Dei instituto
in materia certa, & certa verborum formula con-
sistens, gestum quoddam: seu, factum: quo ritè ad-
impleto, homo gratiam accipit: & consecratur.

In Sacra-
mentis
præcipuus
cultus my-
sticus.

Eorū de-
finitio.

Est, inquam, signaculum sacratī Deo hominis:
mancipatio & stigma Diuinæ seruitutis: tessera eius
militiæ: Signum Dei Viuentis: Fædus Pacis, &
reconciliationis: Peccati ablutio: & abolitio: Ar-
matura fidei: scutum aduersus ignita tela inimici:
vestis ad Agni nuptias: Amictus & ornamentum
gratiæ: Antidotum incorruptionis: Arrhabo im-
mortalitatis: Pignus præmij: Ius hæreditatis æter-
næ: Denique, bonitatis Diuinæ ingens flumen: &
gratiarum, immensum pelagus. Hæc, inquam,
omnia mysticis istis actionibus insunt: & ex ope-
re (vt loquuntur) operato proueniunt.

Et varia
descri-
ptio.

Septem autem sunt Sacramenta. Baptismus, *Numerus
Septena-
rius.*
Confirmatio, Eucharistia, Poenitentia, Ordo, Ma-
trimonium, Extrema Vnctio. Quæ vbertim & fu-
sè, à multis explicata, nobis libasse sufficiet. Bapti-
smus, est regeneratio Spiritualis, per quam homo
mortuus peccato, viuit Deo. Impletur, per aquæ
puræ

Bapti-
smus de-
finitur.

263 puræ affusionem largiorem: quæ est materia huius Sacramenti: & per verba solennia illa; Ego te Baptizo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti: quæ animo conferendi prolata, formam ei imponunt. Est primum medium salutis: & ad eam obtinendam necessarium prorsus: Characterem habet indelebilem: ideoq; semel tantum usurpatur: fidem illo profiteamur: & satanæ renunciamus.

Confirmatio item. Confirmatio, est Sacramentum, quo Spiritualis gratia in Baptismo accepta, stabilitur, & augetur, per Episcopum; Chrismatis unctione, & certa verborum formula. Materia ergo Sacramenti, est Oleum cum balsamo, ritè consecratum. Forma in verbis: quæ hic proferri ex instituto solent. Non potest repeti: non est necessitate medij, ad salutem necessarium. Potestq; non exerceri: modò non accedat contemptus, aut negligens incuria.

Loti à peccato & uncti gratia. Hoc utroq; Sacramento, initiamur Deo. Nempe: Loti à peccato, uncti gratiâ, amissam in culpa originis, redintegramus innocentiam. Sed non ideo tamen à lapsu securi: Itaque alijs maioribusq; firmandi præsidij: nempe Eucharistiâ: ne tam facile peccemus: Pœnitentiâ; ut à lapsu surgamus. *Tamen egemus Eucharistiâ.* Eucharistiâ, est SACRAMENTVM Corporis & Sanguinis Christi: sub speciebus Panis & Vini: cuius sumptione, in anima spiritualiter nutrimur, & concorporei Christo efficimur. Vnde vocatur

274 vocatur communio: per quam in ipso manemus, & ipse in nobis: Multi vnum sumus corpus, in Christo: & membra vnius capitis: Firmati hac spirituali alimonia, contra concupiscentiæ fomitem, & dæmonis fraudem.

Materia huius Sacramenti, ex institutione & usu tradito receptoq;, est Panis: isque azymus: & purum putum Vinum, cum modica aquæ admistione. Forma in verbis hisce: Hoc est Corpus meum: Hic est Calix Sanguinis &c. Virtute horum verborum, à potestate ad id ordinata, fit vera & substantiua conuersio, Panis & Vini, in Carnem & Sanguinem Christi. Hæc mirabilia, inquam; fecit, misericors, & miserator Dominus, ut daret escam timentibus se. *Materia eius Panis & vinum.* *Forma in consecratione.*

Caligat verò ad tantum miraculum, mens humana: in assensu titubat: & cum Iudæis quærit, quomodo hic potest nobis carnem suam dare, ad manducandum? Sed profectò, fateatur necesse est: non esse impossibile apud Deum omne verbum: eum omnipotentia suæ, supremum quod esse potest. *Frustra hic caligat mens humana.* *Omnipotentis cuncta possibilia.* tuit, argumentum dederit: nempe nos, & omnia, ex nihilo producendo. Certè enim, maius est nouas condere, quam immutare naturas. Deinde, Ambrosius ait: frustra quærendum esse, ordinem naturæ in Christi Corpore: cum eum mutarit, in Natiuitate. Et qui conuertit, inquit, aquam in vinum, *L I* num,

275 num, cur non Vinum in Sanguinem? Quid ma-
gni est, Deum mira facere, cum illa genij patrent:
Etia ho- mines ar- te mira ef- ficiunt. immo cum humana æmuletur industria? Quis e-
nim non admiretur, ex lino chartā, ex ligno vitrum?
Si talia creaturæ, & homo artifex potest, quantum
creator posse putandus est? Credamus igitur hæc
in Eucharistia: mira quamuis: quia, ipse dixit; &
facta sunt.

Debetur huic Sa- cramento venera- tio. Firmati autem hac constanti fide, tantum Sa-
cramentum veneremur cernui: & ita nos præpare-
mus ad Sumptionem, & vsum eius; prout tanti my-
sterij dignitas requirit. Qui enim indignè accedit,
& manducat, reus erit Corporis, & Sanguinis Do-
mini. Et iudicium, atque vnā poenam, sibi man-
ducabit & bibet, non diiudicans verè, nec, vt opor-
Et in sū- ptione di- ligens e- xamen. tuit, agnoscens Corpus Domini. Examine ergo
seipsum homo: & sæpius diiudicet: & tum, cum
timore Sancto, pariterq; & amore, in vera humi-
liatione cordis, frequenter accedat, ad hoc Sacrum
Conuiuium: in quo Christus sumitur: recolitur
memoria Passionis eius: mens impletur gratia: &
futuræ Gloriæ, nobis pignus datur.

Est hic ve- lus repeti- ta Incar- natio. Est enim *τελειον*, & Sanctum hoc, quædam Incar-
nationis continuatio: & nobiscum communicatio:
vt enim per illam Deus, vni, & indiuiduæ huma-
næ naturæ, se hypostaticè vniuit; ita per hoc Sa-
cramentum, assumptam humanitatem, cum an-
nexa

nexa semper Diuinitate, participat cum omnibus, 276
ritè & dignè Corpus eius sumentibus. Nascitur ita-
que, & sumptione ista formatur, in nobis Christus:
Non naturā quidem; sed tamen substantiuo habitu:
& energica virtute: quæ nos in illum conuertit: &
quantum possibile est transmutat. Vnde admiran-
dum hoc, arcanum, & absconditum manna, quan-
ta adoratione, & quo affectu sit prosequendum, fa-
cilis æstimatio est.

Adhæret verò huic mysterio, Missa: seu functio
illa: quam Ecclesia peragit incruenti Sacrificij: vbi
sacerdotum ministerio offertur, idem Christus: qui
semetipsum in Cruce obtulit Deo: hostiam San-
ctam, & beneplacentem: & imperauit: vt hoc fa-
ceremus, in sui commemorationem. Huius Sacri-
ficij, omnia veteris legis Sacrificia, fuere, vmbra:
imago: & figura. Hoc est verè propitiatorium pro
peccatis viuorum & mortuorum. Hoc est velut
pactum quoddam: vt nempe ritè peracto hoc o-
pere, talis sequatur effectus. Id pepigit Filius cum
Patre: & sanxit (in quo nos acquisiuit) sanguine
suo. Itaque vtamur dignè, tanto munere, ac do-
no. Offeramus, cum hac oblatione, ex merito, ac
debito acceptabili, Spiritum & cor contritum: ve-
niam peccatorum, augmentum gratiæ, & præ-
mium gloriæ petamus: securi impetrationis.

Quartum Sacramentum, vocatur Pœnitentia.

Ll 2

Quæ

Nascitur enim in nobis Christus.

Huc per- tinet Mis- sa Sacrifi- cium.

Pro viu- is & defun- ctis.

Ex debito accepta- bili.

Pœniten- tia defini- tur.

277 Quæ genericè definitur: animi motus, dolentis, se quidpiam perperam commisisse, vel omisisse. Tum, inquam, sic doleo; dum me poenitet: & facto tor- queor ipse meo. Sed ut poenitentia, nomen Sacra- menti obtineat, impleatq; , requiritur imprimis: ut sit dolor, ex abominatione, & detestatione peccati; quatenus est iniuria, & offensa Dei. Talis dolor, vocatur, verbo in Ecclesia recepto, Contritio: pri- mamq; Pœnitentiæ partem obtinet.

*Prima
eius pars
contritio.*

*Altera
Confessio.* Altera est Confessio. seu, sui coram delegato iudice accusatio. Iudex hic Sacerdos est, ob acce- ptam Ordinis potestatem: de qua mox dicam. Etsi enim apud Prophetam dixerat Deus; Ego sum, ego sum, qui deleo iniquitates tuas, propter me. Tamen velut decessit, de hoc, sibi soli proprio iure; & primum Christo, ut Filio hominis, dedit pote- statem dimittendi peccata: Deinde, eandem ille, in Apostolos, eorumq; successores transtulit: dum insufflauit; & dixit; Accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata, remittentur eis: & quo- rum retinueritis, retenta sunt. O Magnum verè in- firmitatis nostræ solatium! Cum iudicem habe- mus, ex hominibus assumptum: qui compati possit miseriæ nostræ: cum & ipse eadem circumdatus sit: Qui iubetur condonare; non tantum septies, sed septuagies septies: immo quoties opus fuerit; & quoties rogabitur.

*Magno
nostro so-
latio.*

Sed,

Sed, ut condonet; opus est: ut prius cognoscat. 278 Id verò fieri nequit, nisi habeat, accusatum, con- uictum, seu potius, confitentem reum. Itaque sa- cra exomologesis accedat necesse est: in qua exer- cetur dolor peccati: obedientia: resipiscentiæ pro- missum: & humilitas: virtutes conciliandæ clemen- tiæ. Recenset, inquam, poenitens delicta omnia: se candidè aperit: secreta sua dicit: ideoque fidem secreti meretur: quod sigillum confessionis voca- mus. Nam reuelare nefas. Primum: quia id de- betur ingenuæ sui ipsius, accusationi: deinde: ut scandalum vitetur: postremò: ne ab hoc facili, & clementi deterreamur foro. Iure merito ergo, cautum & vetitū est acriter, ne Confessio reueletur.

*Sed recē-
senda
prius deli-
cta.*

*Sub sigillo
secreti.*

Pars tertia Pœnitentiæ sequitur, Satisfactio. Hæc nunquam ex condigno reddi Deo potest. Quid enim infinito par? quid summo æquale? Itaque modica illa, quæ à Confessario iniungitur poena, argumentum potius Diuinæ clementiæ est: quàm satisfactio. Adimplenda tamen accuratè: cum gra- tiarum actione, obtentæ veniæ, & impetratæ gratiæ.

*Tertia
pars pœ-
nitentiæ
Satisfac-
tio.*

Hæc sunt partes, ac officia, istius Sacramenti: quæ Materiam eius faciunt: Formam autem im- primit absolutio: solennibus illis verbis: Ego te absoluo &c. Est medium salutis: ex suppositione actualis: (ut loquuntur) peccati, cuius vix quis- quam expers est; necessarium. Per hoc detrimenta

*Forma
sacramē-
ti in abso-
lutione.*

Ll 3

repa-

279 paramus: & lucra noua gratiæ acquirimus: A lapsu validiores surgimus: verecundiam peccandi, & pacem animi consequimur.

*Quintū Sacramē-
tum Ordo.* Quintum Sacramentum est, Ordo: seu Presbyterorum Ordinatio: sine qua, vel esse, vel ritè dispensari, nequeunt Sacramenta. Est enim Ordo,

*Defini-
tur.* gradus diuinitus concessæ potestatis, ad sacras & mysticas functiones, validè & ritè peragendas. Quæ potestas, per χειροτονίαν seu impositionem manuum, & Spiritus Sancti ad id munus acceptionem, consecratur: & à Christo, & Apostolis, successione

*In hoc su-
pernatu-
ralis pote-
stas.* continuatur: vocatur hic status κλήρος: id est, fors, hæreditas, successio Domini. Per hunc; ius Dominationis, & supernaturalis potestatis, in mentes nostras exercet: cui non opus hinc immorari: quia nec omnibus iniunctus: imperatusq;: & eo initiatis, copiosè ab alijs, ex sensu Ecclesiæ, descriptus est.

*Sextum Sacramē-
tum Ma-
trimoniū.* Itaque nec matrimonio insistam: quod sextum Sacramentum est: sed liberæ itidem voluntatis: cum verò initur; Magnum, in Christo & in Ecclesia. Vndè præcepit Apostolus: vt viri diligant vxores, sicut Christus dilexit Ecclesiam: quam ex latere suo ædificauit, nouus Adam: sicut vetus,

*Natura-
lis copula
Sacrat
benedi-
ctione.* Euam. Per hoc Sacramentum, naturalis copula, sponsione prius firmatur: & tum sacrat benedictione: vt non corporum tantum coniunctio sit, sed etiam animorum. Qua de re supra meminimus:

mus:

mus: & vbertim ab alijs tradita, facilè petere potes. 280

Epilogus est Sacramentorum, & sæpè vitæ: Extrema Vnctio: quæ fit periclitantibus ægrotis, ad salutem mentis, & corporis. Cuius luculenta est mentio in Epistola Iacobi: qua rem vsu receptam traditamq; imperat. Materia huius Sacramenti est, Olei vnctio. Forma in verbis, quæ in libro Rituali.

*Vltimum Sacramē-
torum, &
vitæ, Ex-
trema
Vnctio.* Porro cum demonstratum supra sit: legitimam & veram potestatem Ecclesiæ, sancitaq; eius, velut manu ductione Spiritus Sancti dirigi; Ideo consecretur: ius & fas illi, quædam; circa vsum Sacramentorum, statuere: ac ordinare: præcepta eius rei ponere: quædam in Cæremonijs addere: vel detrahere: & pro moribus, temporibusq;, in melius commutare. Citra tamen essentialium immutationem. Ita vt frustra sint Sæctarij; dum multa dicunt, præter vsum moremque veterem inuenta esse: Ideoque Ecclesiam arguunt nouitatis.

*Licet Ec-
clesiæ qua-
dam in ri-
tu Sacra-
mentorū
commu-
tare.* Absolui de cultu mystico: quo religio potissimum constat: qui apprimè Deo gratus sit oportet: quia totus ab eo: quia plenus rei arcana: & sacramenta: quia infinitis gratijs affluens: & immensa præmia promittens: sed qui, pro pudor! rarò dignè impletur: nec nisi à paucis animabus puris, Sanctisq;, & vt ita dicam, à Deo infectis.

*Cultus
hic est e-
ximus,
Rarò di-
gnè im-
pletur.* Humanam malitiam! assentitur facilè dæmoni, falsò magna promittenti: Pactum cum eo init; sperat:

*Magis dæ-
moni cre-
ditur.*

281 sperat quod paciscitur: præstat ei imperatum ob-
sequium: aloga multa eius iussu facit: vt magi- Abfurda.
Quam Deo. am, præstigias, & maleficia exerceat: Asserenti au-
tem, ac affirmanti Deo, non credit: Ludibrio ha-
bet iussa sancitaque eius: Non fidit promissis:
Pauca, quæ, in sui cultum, & nostrum commodum
certa nec difficili functione, facere, & gestum ali-
quod, modo ac ordine præscripto, implere, præ-
cepit; fructum exinde ingentem promittens; ægre,
& dubitans, exequitur.

Aspernā-
tur hæc
profani. Hoc nempe est: quod Philosophus erubuit: quod
profanus quisque contempsit: ac derisit: quod Hæ-
resis, vanæ superstitionis crimine damnauit: Cæ-
remonias, inquam, & Ritus aspernata: & Sacra-
mentorum numerum primum tollens: mox natu-
ram ipsam, & vim totam. Nam quamuis victa eui-
denti Scripturâ, & veteris Ecclesiæ vsu, quædam
vsurpat, tamen eorum virtutem non agnoscit: &
simiæ instar, gestu potius, quàm re, & fide, exprimit.

Ideoq; ab
his sacris
abigun-
tur. Cum his verò omnibus, quos, vel ἀπιστία, vel Infideli-
tas.
κακοπισία, occupauit; Quid contendam? qui repro-
bis, talia approbem. Olim in leiturgia veteri ac-
clamatum; Foris canes: Et ego certè odi profa-
num vulgus, & arceo. Absistant: & abscedant in-
fideles ab his sacris. Et, (vt Tertullianus dixit:)
auolent quantum volent, paleæ leuis fidei: tanto
purior massa frumenti, in horrea Domini reponetur.

Praua
fides. Adeste

Adeste verò vos; mentes dicatæ Deo; quibus da- 282
tum est nosse mysteria eius: vobis ista apponuntur.
Sanctis nempe sancta. Haurite ergo de fontibus Advocan-
tur verò
Sancti.
Saluatoris: vt sit vobis fons saliens, in vitam æter-
nam. Venite: comedite Panem: & bibite Vinum:
quod Æterna Sapientia, id est Christus, miscuit vo-
bis: & saturabimini, ab vbertate domus & Eccle-
siæ eius: & inuenietis requiem animabus vestris.

Pars Capitis Tertia.

*De Cultu Dei Schetico: seu Relatiuo. Qui
creaturis tribuitur: sed propter Deum:
ad eumque totus redit.*

Dixi paucis: quæ ad Duplicem Dei cultum. Cultus
relatiuus
erga Deo
cura.
Tertia pars eius restat: quæ σκητικὴ λατρεία vocatur.
Id est: veneratio, & cultus relatiuus. Talis est
erga illos; & illas; quæ Deo creduntur esse cara:
& ad eum referuntur.

Secun-
dum ex-
cellentiam.
Secundū
propor-
tionem. Etsi enim, vt dixi, soli Deo debita, κατ' ἐξοχήν ve- Deus solus
debitè co-
latur.
neratio; tamen κατ' ἀναλογίαν etiam tribuitur creatu-
ris: quatenus nempe impertitam à Deo habent,
eius dignitatem. Ille colitur propriè, per se, & na-
turâ: homines participatione, & dono: Honorati
enim sunt amici Dei, ideo meritò honorabuntur,
quos Deus honorat. Et dum, hæc est gloria omni-
bus

M m

283 bus Sanctis eius; ipsius est. Cultus namque illis exhibitus, propriè censetur cultus Dei: quia ab illo causam, & originem sumit: propter eum est: & ad eum redit.

Triplex hic Cultus. Hic, tripliciter, ab Ecclesia Catholica, firmo & constanti usu, (quidquid blatiant hæreses;) exercetur: & triplex est. Nempe erga Sanctos: erga Reliquias: & erga Imagines. Singulos exactè edisseram: atque hoc ipso, & à calumnia, ac contemptu vindicabo: & ut dignè impleantur, accendam.

Primus erga uiuentem naturam. Ordior à cultu Sanctorum: id est; partim Angelorum, qui desertoribus eiectionis, in officio persistere: Partim hominum: quos vitâ functos, *Inter Diuos relationis.* habet. Vtrosque (uti sæpè, & ipsum Deum) ablegant à nobis, & remouent, illi: qui vitæ præsentis immergi; putant eos, qui supra nos, nihil ad nos: & affectu extorres à vera patria, obliuiscuntur olim contubernaliū: & nunc quoque conciuuium.

Cum vtrisque nobis coniuuietio. Atqui non est putandum: cum istis terræ filijs, (ut sic vocem, qui terrena tantum sapiunt;) non est, inquam, putandum; nos longo nimis intervallo, distitos, à Cælestibus & Diuinis esse. *Omnia vnum.* *Παντα τὸ ἐν,* dixit quidam è Philosophis. Nescio equidem quo ille sensu: sed profectò tali, verum est: ut omnia in quendam circulum, & compendium vnitatis, redigamus: & coarctemus: Cælestia, inquam, & Terrestria: præsertim, cum Christus, Alpha, & Omega,

ga, imis summa coniunxerit: feceritque vtraque vnum. Itaque, sicut nefas cum impijs dicere, Deum longè abesse; nec considerare nostra; Ita & Sanctos eius relegare. Vti enim Dominus propè, immo intra nos est; ita & Sancti eius cum illo: quia in illo.

Christo nos coniungente. Totum hoc vniuersum, vna Ciuitas est. Eius summus Princeps Deus: Angeli verò & Homines, *Vniuersū vna Ciuitas.* seu vitâ hac functi, seu hic superstites; sumus conciuues: statu, gradu, & habitatione, dispares & diiuncti: sed tamen, vno ambitu, communis patriæ comprehensi. Ergo consociatio nobis, & commercium cum illis. Et si enim corpore grauati; sensibus, *Ergo omnes uiuentes conciuues.* non communicamus; tamen animis in Deo coniungimur. Vident nostra: quia vident & intuentur Deum: in quo omnia nostra. Nec commearere, nec magna spatia emetiri opus; ut nobis adsint: & succurrant. Intuitus, quo fruuntur, Diuinitatis, ubique præsentis, ad hæc cuncta sufficit.

De Angelis primū dicam, Quorum *ἄγγελοι, νοετοί, ἡ πνευματικὴ ὁσία,* id est; animatam, intelligentem, & *Angelos esse ex reuelatione scimus.* Spiritualem substantiam; Deum, mediam inter se, humanamque naturam, creasse; non modò vllus Christianorum; ex reuelationis certitudine, dubitare potest: sed etiam omnes ferè ethnici, & præcipuè sapientiam professi, constanter asseruere. Adeoque hæc, firma, & communis est notio: ut simul cum agnitione diuinitatis, innata impressaque mentibus *Et de consensu humani generis.* humanis

285 humanis esse videatur. Neque id mirum: nam vt
animorum nostrorum arbiter Deus, illos liberè, &
*Nam ei innotue-
re.* cum potestate, adit, ac ingreditur: Ita ei proximi
spiritus, subtili sua natura, facilè quoque sese nobis
insinuant: ac innotescunt.

*Produxit
eos Deus
testanda
Bonitatis.* Produxit verò eos Deus; primùm bonitatis suæ
testandæ, causa: & purissimas Sanctissimasq; hæc
substantias, compotes summæ felicitatis fecit, ideo:
quia bonus: & bene illis voluit. Deinde produ-
xit: vt eorum ministerio, & famulatu, vteretur.
*Et ma-
gnificen-
tia.* Non quòd egeret: qui sine vllius ope, vi sua mouet,
regit, & continet vniuersa: sed vt magnificentiam
ostenderet: tot myriadas sibi ministrantium, &
tantæ dignitatis, procreando.

*Pars co-
rum lapsi.* Eorum pars magna, dum se miratur; & sibi com-
placet: in superbiam primùm, mox in interitum
gloriæ, lapsa. Qui in officio mansere; firmati gra-
tiâ, Hierarchiam Cælestem, in nouem Choros, seu
*Pars
mansere
in nouem
Choros
distincti.* ordines distinctam, (vt Gregorius testimonio Scri-
pturæ numerat; & comprobat;) obtinent: omnes
cum adiuncto sibi proprio munere, ac officio.
Angeli sunt; qui minora: Archangeli; qui summa
annunciant. Throni *Θρόνοι*; quibus insidet, quo- *Deum
ferentes.* dammodo Deus: & hæc insessio, tranquillitas est.
Dominationes; qui Sabaoth seu exercitus: quibus
imperatoria, & bellica vis in hostes Dei: Principa-
tus; quibus cura gentium: Potestates; quibus regi-
men

men animorum: Virtutes; per quos miracula: Che- 286
rubin; quibus plenitudo scientiæ: Seraphin deniq;
seu ardentes; quorum flamma, amor est. Hæc fe-
rè illis ex vi nominis, aut coniecturâ, à sacris Scri- *Ex vi no-
minis &
sententiâ
Sanctorū.* ptoribus assignantur. Et certum est: quòd primo-
geniam hanc, perfectissimamq; naturam, admi-
rando ordine, & distinxit, & sociauerit Deus.

Omnes autem hosce, esse Spiritus administra- *Omnes
sunt ad-
ministra-
torij.* torios, in ministerium missos, propter eos qui hæ-
reditatem caperent salutis; in confesso est. Man-
dauit enim Deus: vt nos custodiant, in omnibus
vijs nostris: vt nos manibus suis portent: vt co-
mitentur nobis. Adeo; vt pusillorum etiam An-
geli, assistant illis: & simul in cælis videant fa-
ciem Patris nostri. Magna verò hæc, (ait Hiero- *Et singu-
lis homi-
nibus cu-
stodes.* nymus) dignitas animarum: vt vna quæque habeat,
ab ortu natiuitatis, in custodiam sui, Angelum
delegatum. Qui varium erga nos implet officium:
& iussu Dei, & suâ naturâ. Amant enim genus hu-
manum. Et non solum illis (inquit Bernardus)
dignitas est admirabilis; sed etiam dignatio ama-
bilis. Gaudium est illis, ex profectu nostro: & con-
tra, si tristari possent, amare flerent, Angeli pacis,
in ruina iustorum.

Hinc manant prolixa & luculenta, quæ nobis te- *Magna
nobis præ-
stant.* stantur, officia. Hinc est illa, à Dionysio verè asser-
ta, & beneficio, eorum adiuta, animorum *πάρεσσις,
φωτισμός,*

287 Φωτισμός, τελείωσις: id est; purgatio, Illuminatio, Perfe-
ctio: quam in mentibus nostris procurant: & qua,
in suam nos vertere satagunt naturam: vt nempe

*Quæ enu-
meratur.*

ætherei & spirituales; id est; à corruptione hac ter-
rena, & carnali, liberi simus. Hinc ortus, educa-
tionis, vitæ totius, curam gerunt: Dæmonis insi-
dias detegunt: insultus arcent: vim reprimunt:
opportuna consilia & monita suggerunt: oranti-
bus assistunt: preces Deo offerunt: in ultimo vitæ
agone tutantur. Functos vitâ hac, excipiunt: &
ad Beatorum societatem transferunt: sed nec sin-
gulis tantum, opitulantur; Regnorum etiam ac

*Regnorum
ac populo-
rum sunt
protecto-
res.*

populorum protectores sunt: vt patet ex certami-
ne illo, apud Daniele, Angelorum pro Persis,
Græcis, ac Iudæis. Quo strenuè funguntur, donec
illis voluntas innotescat Dei. Quin immo, non mo-

*Etiam res
vitæ præ-
sentis pro-
curant.*

do quæ ad æternam, sed etiam quæ ad præsen-
tem vitam faciunt: eorum ope sæpe obtinemus.

Nam vt maligni spiritus, permissu Dei, corporibus
(vt in Iobo apparet) valetudines infligunt; & ma-
leficia, & acerbos casus; Ita illi morbos corporis
(vt Raphael cæcitatem Tobiae) curant: ijs me-
dentur: & pericula arcent. Deinde in adiaphoris,

*Et res a-
diapho-
ras.*

verè ἀνθρώπων διδασκάλαι (vt eos Athanasius vocat) in
dustriam humanam iuuant: Artes & artificia oc-
cultè docent: Naturam; & vim abditam rerum,
suggerunt. Hæc inquam cuncta, & multò plura,

eorum

*Hominū
magistri.*

eorum habemus beneficio: Non vt diuina dona 288
suppleant; sed vt ministerio iniuncto, studiosè
fungantur.

Cum autem iussu Dei talia ac tanta, & possint; *Ideo me-
rentur
colī, cer-
to modo.*
& sciant; & velint, nostri causa; Deinde, cum tot,
ab illo, dotibus, præditi ornatique sint; nobisque lon-
gè præstantiores effectis: Ideo, cultum illis sui ge-
neris deberi, & inuocationem, nemo sanus dubi-
tauerit. Id meritum eorum, id gratitudo, id no-

stra requirit necessitas: id denique non modo nihil
detrahit Diuino cultui: sed potius, cum auget: ce-
ditque in honorem Domini, honor famulitij eius.

*Ad Dei
gloriam.*

Iam verò, transeo ad cultum Beatorum: qui in
Domino moriuntur: quorum animæ in manu &
conspectu eius: visi sunt oculis insipientium mori,
illi autem sunt in pace: & vitâ Beatâ fruuntur.

*Cultus
Beatorū.*

Horum quoque Hierarchiam, & ordinem agno-
scit Ecclesia: eum nempe; quem hic tenuere. Pri-
mum Patriarchæ ponuntur: Patrumque cætus: Agmi-
na canora vatum: & quo non surrexit maior, Ba-
ptista Christi præuius: summiq; cæli clauiger: cum

*Eorū Hie-
rarchia
describi-
tur.*

cæteris Apostolis: Euangelistæ, & Discipuli Domi-
ni: cohors triumphans, Martyrum: tum candida-
ti præmio Confessionis Pontifices: & almus Sa-
cerdotum chorus: Monasticam professi: & quos
Eremus incolas transmisit astris: Choreæ casta Vir-
ginum: cum alio fæmineo cætu.

Sed

Inter omnes eminet Virgo Sanctissima. Sed inter istos omnes, immensum eminet, ideoque seorsim dicenda est: Sanctissima Dei genitrix Maria: Non homines tantum, sed etiam Angelos, plenitudine gratiae supergressa: & tanto melior illis effecta: quanto excellentius, praeter illis nomen obtinuit: cum Filium Altissimi genuit: meritoque vocata Mater Dei. Cum enim humanitati Christi, in unitate personae, annexa & inseparabilis sit Diuinitas: ideo carnem ex Carne Mariae sumpsit, natusque ex illa est, Homo Deus.

Et exinde immensum dotata. Prærogatiua hæc, & electio in matrem, causa est: cur compos sit totius, quidquid infra Deum, magni est. Et quod (ut ipsa Magnificans Deum cecinit:) fecit illi magna qui potens est: & Sanctum nomen eius. Hinc est: quod etsi humillima

Quod ipsa constituitur. coram Deo esset: tamen victa beneficii magnitudine, in Domino gloriatur. Ecce enim, (inquit) ex hoc, beatam me dicent, omnes generationes.

Archangelus testatur. Hinc ab Archangelo, plena gratiae, Deo coniuncta, & benedicta salutatur. Hinc ab Elisabeth, mater Domini, & beata quod credidisset, dicitur. Hinc, est decus supremum, vnicum ornamentum, apex, & Princeps rationalis creaturæ: Generis hu-

Eius debita gloria. mani gloria: Naturæ nostræ, in unitatem & consortium Deitatis, sublimatae, instrumentum: Cooperatrix Redemptionis: quia Incarnationis ministra: & quia, ut ex Spiritu S. conciperet, pareretque assensum præbuit, expetita. Si

Si solenne Deo est, ad munus quod nobis iungit, parem præstare gratiam; ideoque idoneos fecit (inquit Apostolus,) ministros noui testamenti: & cumulauit eos potestate variâ, ac virtute; Quid non fecisse censendus est, in electâ hac, ad matris munus, dignè sustinendum? Si honorare Parentes præcepit, quomodo non ipse honorauerit, hanc, quæ illi quæ homo est, Parentis vtriusque impleuit officium? Si gloria filiorum, (inquit Salomoni) Patres eorum, quomodo non gloriosam, fecerit, quam sibi in Matrem elegit, nasciturus in hominem Deus? Immensa profectò est hæc dignitas: & infinitis ornata dotibus: ideoque nullis dignè, explicanda verbis.

Est post Christum Mediatrix. Merito igitur, Regina hæc Sanctorum omnium, ab Ecclesia, cultum hyperdulæ (ut vocant) obtinet. Merito Sanctorum Patrum panem innumeris celebratur encomiis: & ab optimo quoque studiosissime colitur. Denique merito; secunda post Christum est mediatrix: post illam verò, & Sancti cæteri. Etsi enim solus mediator Christus: tamen & huic, & reliquis, sui generis mercedem tribuitur: & est, non modò citra Mediatoris supremi, iniuriam; sed ad eius gloriam potius. Totam enim vim & pondus, ab illo accipit. Et eatenus efficax, quatenus, qui illa funguntur, Deo grati, & cari sunt.

Colimus ergo eos, cultu dilectionis (inquit

N n

Augu-

Ornauit eam Deus causâ impositi muneris.

Causâ suâ in parentem, pietatis.

Et sua ex illa gloria.

Est post Christum Mediatrix.

Post illam alij calites.

291 Augustinus) & societatis: quo in hac vita colun-
tur, Sancti Dei homines: Et sicut horum preces
*Ideoq; co-
lendi o-
mnes.* expetimus; ita & illorum; qui in illâ regione sunt
viuentium. Et quidem tantò deuotius, quantò

post certamina superata; & propter caritatem quæ
in illis non modò non cessauit, sed aucta est; secu-
*Publico
instituto.* rius. Colimus, inquam, publicè primùm; dum sa-
crificia offerimus, non illis, sed, Deo, in eorum
memoriam: Tempia & aras, in eorum nomine,
Deo struimus: & dedicamus: dies festos illis assi-
gnamus: & læti peragimus. Hæc publico instituto.

*Priuatâ
deuotione.* Priuata verò officia, quibus illos deuincimus,
potissima sunt: vera ac debita æstimatio: & digni-
tatis agnitio: Reuocando in memoriam vitæ ac
mortis eorum narrationem: quo munere functi:
*Memoriâ
acta eorū
vitæ reco-
lendo.* quanta gessere: quanta meruere: Idque non cen-
soria nota: diiudicatione: sed debitâ reuerentiâ.

Celebrare, inquam, illos: Gratias illis agere: gratula-
ri: & Deum, pro gratia illis impertitâ, & præmio
reddito laudare: Deinde; inire, quodam modo,
*Amicitia
ineundo
arctiorē.* cum illis amicitia pactum: & arctiori vinculo
mutuæ caritatis adstringi: se eorum cultui deuoue-
re: Velle quæ illis grata sint: In eorum honorem
curam & operam impendere: Cum illis tanquam
præsentibus agere: vel conari; vt cum illis, in cœlis
sit conuersatio nostra. Et denique, quia amicitia
non est, nisi inter similes, imitationem eorum, ani-

mo

mo proponere: eique magno studio conformari. 292
Tertiò; cum fiducia eos precati: vt suo interuentu
impetrent, quæ sciunt necessaria nobis esse. Et præ-
*Opem im-
plorando.* cipuè, vt cum illis dignè laudemus Deum: nunc per
gratiam: olim in gloria.

Cæterum, cum inter functos vitæ, pars fruatur glo-
riâ, de quibus iam diximus; Pars damnati, sunt, cum
quibus nulla nobis amplius societas: Pars denique,
*Huic Cul-
tui adhe-
ret pro de-
functis e-
xortatio.* nondum felicitatis compotes: sed citis tamen post
expiatas culpas securi: quibus nos caritas coniun-
git, opemque nostram exigit: Ideo meritò & op-
portunè, cultui Sanctorum, attexendum est, id Ca-
tholicæ pietatis officium: quo defunctos prosequi-
mur. Meritò, inquam: nam in lacu miseriæ, graui-
*Qui iu-
uandi a
nobis.* simis afflicti pænis, post elapsam merendi tempus,
ipsi se iuuare non possunt: sed nostris possunt suf-
fragijs: varijsq; bonis operibus, quibus Deus pla-
catur: vt in hoc sæculo non remissa, in futuro re-
mittantur. Hoc officio functi, & Charitatem Deo
gratam, implemūs: & de illis ita meremur vt libe-
rati abundè rependant. Ergo, cum Iuda illo Ma-
chabæo, salubris est cogitatio, pro defunctis orare:
vt à peccatis soluantur, & saluentur.

Sequitur cultus Reliquiarum. Qui manat à de-
bita æstimatione Sanctorum, quorum cum pars
melior, id est anima, iam iuncta Deo sit: altera
*Cultus re-
liquiarū
cur con-
gruus.* verò (proprie non mortua, sed data somno;) nem-

Nn 2

pè

293 pè corpus, hîc felicem resurrectionem expectet; Meretur certè & hæc, eum honorem, quem ei Ecclesia deferre solet: Dum, inquam, sacra hæc corpora, quæ membra Christi fuere, & templa Spiritus Sancti, conuenienti cultu veneratur. Qui & gratus sit Deo; quia amicis eius exhibitus; necesse est: & puras illas perfectasq; animas, facile ad vicem gratitudinis, obstringit. Itaque ab Apostolicis vsque temporibus, vsu continuo Ecclesiæ retentus. Dum Martyrum præcipuè corpora, ossa, cineres, sepultura primùm digniori, & accuratâ, post etiam structurâ templorum, venerata est; Eorumq; adire monumenta; propè ea sepeliri; supplicationes & sacrificium, supra aras, in quibus reconditæ reliquiæ essent, offerre; festos dies in eorum memoriam agere; vsitatum, religiosum, ac solenne fuisse; passim, apud vetustissimos Ecclesiæ scriptores, reperiens.

Cultus Imaginum ad prototypum tran-
Tertius denique cultus, est Imaginum: non minus prisco ritu, ab Ecclesia receptus, retentusq; Sed horum totus honor, transit ad prototypum. Estq; relatiuus alia ratione, quàm cultus Sanctorum. Nam, quæ exhibentur Sanctis, etsi primariò Deum respiciant; ad eumque referantur; tamen & illos quoque contingunt: & quodammodo etiam ijs adhærescunt. Quia nempe, viuens, & rationalis, natura, talis officij, non est incapax. At honor erga inanima, purè relatiuus est: totusq; transit ad alium, nec

nec manet in re tali honorata, nec manere potest. 294 Nihilominus; quòd meritò deferatur; idque propter eum cuius memoriam repræsentat; Arcæ veneratio, & in illa, tabularum legis, ac virgæ Mosaicæ; tum efficacia fimbriæ Christi, immò ymbrae Petri, sat euincit: comprobatq;. Et frustra hîc idololatricam crepant heterodoxi. Ea enim est, in honore & cultu cacodæmonum, eorumq; Diuinâ in Idolis adoratione.

Cæterum totus hic scheticus, de quo hætenus *Cultus scheticus fundatur.* egi, cultus; præter Scripturæ testimonia, quæ suis locis attulimus; vel certè, tanquam intento digito monstrauimus; Tribus præcipuè nititur fundamentis: Primùm, apertâ conuenientiâ, ac merito rei: *Conuenientia rei.* Deinde, vsu continuo, & approbatione Ecclesiæ: *Vsu continuo.* Tertiò, (quod omnem dubitationem amouet,) ipso Effectu admirando: Clara enim & manifesta miracula, Tot sequentia signa, apparitiones deniq; Sanctorum, fide testium omni exceptione maiorum factæ, satis superque, rem firman: comprobantq;. Adeo, vt talibus non assentiri, sed inficiari; & contra tot seculorum testes negare; profectò, & prauè peruicacis sit, & grauiter impudentis.

Profitemur ergo constanter, eiusmodi cultum: & innumera exinde, quotidie capimus solatia: aper- *Meritò i- taq; eum profitetur Catholica Ecclesia.* taq; habemus argumenta: & audiri nos, & iuari, à beatis illis, Sanctisq; mentibus. Experimur, in- quam,

295 quam, & gaudemus, immò gloriāmur, societatem nobis esse Ciuium æternorum: nec auelli ab ea morte ipsa. Itaque fidenter eorum opem imploramus: & vt pro nobis interueniant; petimus lubentes: & meritò.

*Claudi-
tur locus
Oratione
ad Virgi-
nem San-
ctissimam.* Adsis verò, tu imprimis, Regina Cælorum, Dei-para Virgo; & ex illa tua plenitudine gratiæ, in nos guttas eius, vel scintillas, emitte. Potes certè. quid enim Filius omnipotens negauerit, Optimæ Matri? Voles etiam: quia Mater es omnium: & quidem testamento Ioanni, & in illo, nobis data. Effice ergo tuis precibus, animas nostras, quodammodo Marias: id est, foetas Deo: vt formetur in illis Christus: & fiat nobis, sicut tibi, secundum Verbum Dei: quod in te Caro factum, in nobis, maneat in æternū.

*Ad Ange-
los.* Adeste deinde vos, Beatorum Spirituum Ordines. Et vt in Spiritum versi, Deum vobiscum laudemus; orate: & iuuate. Deinde, vos Cælites, apud *Ad Cæli-
tes.* Dominum, subuenite laborantibus in via hac, quam emensi feliciter estis. Vt quod infirmitate nostra non valemus, vestro interuentu assequamur. Per Christum
Dominum Nostrum.
Fiat, Fiat.

CAPVT

CAPVT III.

296

Περὶ Θεοφιλίας

Seu

DE AMORE DEI.

Tertium libri huius, vltimumq; tandem totius operis Caput, mihi superest explicandum: quod pari curâ, studioq; exequar: immò, quia metæ iam proximus, fortèan maiori. Postquam enim, de notitiâ, cultuq; Dei dixi; de Amore demum eius, restat dicendum: & hic terminus ac finis statuen-
*Vltimum
Caput de
Amore
Dei.*
dus: ad quem, non officia tantum omnia, refe-
*Ad quem
natura
rationalis
fertur.*
runtur: sed tota rationalis natura, propendet. Nam pondus eius, amor est: amoris autem terminus, bonum: boni verò fons, immò ipsummet bonum, Deus.

Ad hunc ergo finem veniendum. Et frustra pro-
*Alioqui
frustra
sunt alia
officia.*
bus, charitatisq; cultor: si non verè pius, id est, Dei amans, sis. Frustra deinde eum noueris; & colas: si non ames. Nec potiri ac frui potes: si non appetieris: nec appetere; nisi per Amorem. *Moder-
atione af-
fectuum.* Quem ei soli debitum, cum de Metriopathcia a-gerem, demonstraui.

Ibidem deduxi: summam energiam eiusdem esse, in transmutatione. Transmutatio autem hæc; non fit (vt item supra dictum) amatum in se con-
*Amor
transmu-
tat.*
uertendo;

297 uertendo; sed se, in amatum. Nam voluntas, transire conatur, in id; quod appetit: Id fit, quod amat: Ita ut amare; sit, se relinquere: à se exire: & in amatum transire.

Seipsum perimendo. Quin immo, si rectè expenderis; agnosces: quòd ne id quidem propriè agat, ac molietur, verus, & ad verum bonum, amor: ut transeat in amatum: id est, ut quodam ambitu illud inuadat, & occupet: sed agit in se: ut se euacuet: expropriet: perimat, & annihilat: quò pateat, & vacet amato: illudq; recipiat: patiatur: ac induat.

Quod sit tribus gradibus. Hoc verò fit, & impletur, tribus gradibus: nempe Mortificatione: Abrenuntiatione; & Abnegatione. (Vtar enim fidenter verbis, quæ Christiana Sapientia fecit noua.) In his tribus, inquam, situm, rationalis naturæ, veri erga Deum amoris, officium: meritum: & præmium. Cuius rei, ipsemet Christus, dedit nobis documentum, & exemplar. Cui insistendo, tres hasce partes, Capite isto, explicabo. *Vnde tres Capitis partes.* Et ex illis fundamenta τῆς θεοφιλίας, ostendam.

amoris
Dei.

Pars Capitis Prima.

De Mortificatione, cuius natura, & ratio, explicatur.

Philosophiam amoris meditationem. Inter complura dicta, reconditi sensus & veritatis, Philosophorum veterum; æstimaui, & admiratus

ratus sum semper: quòd Plato, aut quisquis ille, 298 definiuerit Philosophiam, μελέτην θανάτου: vertere id solent, mortis meditationem: Et explicant: ut nouissima cogitemus: viuamusque memores lethi: *Id est; animi à corpore abductio.* Sed altior paulò mens, opinor, est istius definitionis: quam explicat alibi Cicero: dum à corpore, animum auocare, & abducere dicit Sapientem: & quodammodo consuescere mori. Ita ut Philosophia, ex definitione ista, propriè sit, cura mortis: per quam animus corpus abdicat: ac linquit: seque ab illo secernit. Quare hoc commentemur: (inquit Cicero:) disjungamusque nos à corporibus: id est; consuescamus mori. Hoc; & cum hac in terris sumus, erit cælesti illi vitæ simile: Et; cum illuc ex his vinculis emissi, feremur; minus tardabitur cursus animorum. Quò cum venerimus, tunc denique viuemus. Nam hæc quidem vita, mors est.

Quod explicat Cicero.

Quod impletur primū mortificatione. Præclara profectò verba: sensusque in illis eximius, & altus: qui sanè ἐκ αἰθέρι, etsi profanis illis mentibus, insedit. Hoc est enim, quod Christiana proficitur, & agit, Mortificatio: Abrenuntiatio: & Abnegatio. Mortificatio imprimis, quæ mihi est, Mors carnis. Ut nempe eam, cum suis concupiscentijs, exemplo Christi, & admonitione Apostoli, crucifigamus. *Seu morte corporis.*

Impeccabilitate.

Porro cum de anamarthisia agerem, triplicia concu-

Oo

299 concupiscentiæ carnis, vitia deduxi. Mollitiem
nempe: Gulam: & Libidinem: ijsque post, in Eu-^{Exercitij}
praxiæ præceptis, Virtutem Temperantiæ opposui: ^{virtutū.}
^{Et eius} cuius partes, Abſtinentia, Frugalitas, & Caſtitas; præ-
^{neceſſita-} scriberent prudentem vſum eorum; quæ debentur
^{tū dimi-} carni. Nunc verò, Mortificatio, de qua agimus;
^{nutione.} hunc ipſum quamvis temperatum vſum, arctat
magis: & poenè tollere nititur: dum quantum po-
teſt, minuit eius neceſſitates.

^{Ac penè} Quantulum enim hoc eſſet, carnis ſuperuacanea
^{odio.} ſpreuiſſe? hoc bruta etiam faciunt, præſcribente
naturâ: Chriſtianus, qui verè, æterna, & Deum ap-
petit; tum ſe profeciſſe putet; cùm carnis neceſſa-
ria incipiet aſpernari: & poenè odiſſe.

^{Et cōtra-} Sed non tantum neceſſaria detrahare; ſed etiam
^{riorum} eis contraria docet vſurpare, Mortificatio: vt nem-
^{optione.} pe, hac ratione, animus plenè vincat: & perimat,
aduerſantem ſemper, & inimicam, hanc ſui partem:
& à concretionem mortali ſeſe vindicet: homo ani-
malis eſſe deſinat: & in Spiritum ſe conuertat.

^{Contra} Itaque, contra mollitiem, vel dura eligit & aſpe-
^{mollitiem} ra: accerſitque vltro dolorem: & variè affligit, ca-
^{aſperitate.} ſtigat, & in ſeruitutem redigit corpus: vel oblatas,
impoſitaſue aliunde, eius moleſtias, acceptat: &
conſtanter ac patienter tolerat. Defricta autem hoc
acri ſale caro, non facilè corrumpitur: & discipli-
næ patientior, & ſtudioſior fit virtutis. Contra
Gulam,

Gulam, ieiunium adhibet: & inediā: quam, ci- 300
bum virtutis, vocauit Leo: & quam, mirā proſus
continentiā, ſancti illi, & præſertim Anachoretæ, ^{Contra}
^{Gulā ie-} exercuerunt: ita vt, vix eguiſſe amplius eſu, viſi ſint.
^{iunio.} Tertiò, contra libidinem, virginitatem amplecti-
^{Contra li-} tur: eamque in vitam totam, voto etiam obſtrin-
^{bidinem.} git: deuincitque. Hac ratione; minuitur primū:
^{virgini-} mox planè interit caro: & per afflictiones, concu-
^{tate.} piſcentijs moritur: & moleſta eſſe animo deſinit.

Modum huius ſaluberrimæ exercitationis, &
præcepta monitaque ad eam neceſſaria, habes apud ^{Præcepta}
^{eius &} Scriptores Aſceticos. Præcipua ſunt: vt ratione fiat: ^{monita.}
non anxie: placidè: ſobrie: intra menſuram: vt hy-
pocriſis, oſtentatio, faciei exterminatio, & compla-
centia denique vitetur. Ideoque Mortificatio te-
cta, & occulta, optima. Deinde; ab alio impoſita: ^{Dum te-}
^{gitur, o-} imperataque: nempe à poteſtate Eccleſiaſtica: cui ^{ptima.}
parere tenemur: & ſi libenter facimus; atque cum
curâ; meritum augemus. Eiuſmodi, inquam, Mor-
tificatio, dictis vitijs, non facilè obnoxia eſt.

Cæterum, totum hoc, ab vna cauſa oriri, & ad ^{Ex amore}
^{cauſam} finem vnum referri debet: nempe, ad amorem Dei: ^{habeat &}
^{finem.} qui, cùm non manſurum ſe in homine dixit, eò,
quòd caro ſit; Ideo, hunc primum obicem carnis
amouere oportet: vt nobiſcum manere velit. Hunc,
inquam, primum gradum, ſcandere opus: ad Diui-
num amorem, aſcendere conanti. Id Chriſtus, vitā
ſuā

301 sua nos docuit: & exemplo. Ad hunc agonem
*Id Christi docuit
& mon-
stravit.* inuitans; si quis, inquit, vult venire post me, tollat
crucem suam, & sequatur me. Et iterum; qui non
tollit crucem suam, non est me dignus. Hoc est
auctoramentum eius militiæ: cui dedere nomen
omnes, qui ei olim compassi, nunc corregnant.

Pars Capitis Altera.

*De Abrenuntiatione: cuius vis, atque modus
declaratur.*

*Abrenun-
tiatio est
mors cu-
piditatis.* **A**lter potiundi amati, eiusque in se deriuandi
gradus, seu modus est, Abrenuntiatio: quam
voco, mortem cupiditatis: ut nempe rerum exter-
narum, omnis appetentiæ, prorsus vacui, toti vaca-
re amor Diuino possimus.

*Et abdi-
catio ex-
ternorū.* Quod ut impleamus; non modò concupiscen-
tiæ oculorum, seu avaritiæ, opponere iustitiam, e-
iusque recensitas partes, quibus, rectus vsus, eorum
quæ extra nos, præcipitur; oportet: sed omnem af-
fectum, & penè vsum etiam ipsum, ac sæpè pos-
sessionem abdicare. Hoc enim & ratio requirit: &
exemplum: & demum edictum Christi.

*Quibus
nō potest
iungi a-
mor Dei.* Ratio primū: quia infinitum, rectè amari non
potest, nisi toto amore. Si eum, ad finita deflectis;
& partiris; ac diuidis; iam fornicaris: & adulteras.

Amor

Amor enim Diuinus, ob dignitatem solidam, & 302
indiuisam, non fert riualem. Impatiens consortis
est: quia solus est. Totum totus requirit. Ignoratio
itaque, obliuio, vel contemptus veri boni, est; alia
præter illud consecrari: & tam vilia & abiecta, ei
sociare; iniuria: & offensa. Exemplo deinde docuit
Christus: nil externum appetere: nil possidere: se
solo contentum esse. Denique edixit: omnis, in-
quit, ex vobis, qui non renuntiat omnibus, quæ
possidet, non potest meus esse discipulus.

*Exemplo
Christi
abdicada.* Id fit partim affectu, partim re ipsa. Quoad af-
fectum; hunc ut valde moderatum, aut penè nul-
lum, ad externa omnia habeamus; firmare imprimis
oportet animum, verâ eorum æstimatione. Eâ
nempe: quam schola Christi, aliter quam olim Phi-
losophia docet. Etsi enim Stoici, magno animo, so-
la bona, quæ honesta; mala tantum, quæ turpia; vo-
cauere; alia verò *ἀδιαφορα* & *ἐδιδραγα* id est indifferen-
tia & neutra; Attamen hæc *ἐὐχρηστία, ληπτὰ, ἀξίαν ἔχοντα*,
id est commoda, acceptanda, æstimationem habentia,
docuere: & si optio daretur, eligenda; ac ante-
ponenda: Christiana verò sapientia, longè vterius, *Sed etiam
non eligē-
da.* in vilipendio, & aspernatione talium progressa:

Non modò enim, ea non bona, & adiaphora dixit;
sed *ἀλλήλα*, etiam, & *ἐν αἰσθητοῖς* eo ipso ostendit; Quòd
his contraria, & opposita; Paupertatem nempe; vti
& dolorem, ac luctum; vocauit, non modò non
mala,
*Et illis
contraria
preferen-
da.*

303 mala, sed etiam beata: Quod æterna nobis assignauit: ea: contemptu mundi huius parare docuit: eorum spe, hæc aspernari iussit: non hic thesaurizare, sed in cœlis.

Hoc veri Christiani secuti. Manifestum autem est: mundum in æstimatione talium, aberrare: cum Christus, æterna Sapientia, qui nec fallere, nec falli potest, contraria anteposuerit. Merito itaque imitari eum: qui sunt eius. Vnde Apostolus, omnia externa; & detrimenta vocauit: & retrimenta. Sibi que mundum dixit crucifixum: & se mundo. Talem animum, similem que mentem, omnibus habere oportet: qui Christiano nomine censentur: & non affectu hæc possideres: sed usu.

Approbat. te Christo. Quanto autem altius non possidere! & re ipsa abijcere! Hoc est demum, pressè insistere vestigijs Christi: hoc obtemperare consilijs eius. Suasit enim ille: si vis perfectus esse; vade, & vende omnia, quæ habes: & da pauperibus. Habuitque tot sibi obsequentes: qui relictis omnibus, secuti sunt eum. Adeoque hæc derelictio, ei placuit: vt cuidam de hæreditate heriscunda sollicito, & vt diuideretur ab eo petenti; detrectauerit: subiunxitque: videte & caute, ab omni avaritia, quia non in abundantia cuiusquam vita eius est, ex his quæ possidet: Ante verò discipulis edixerat: Nolite possidere. Ne verò egestatem timerent: vario exemplo Diuinæ prou-

prouidentia commonuit: & qui dedit animam, & 304 corpus: daturum certò alimenta, & vestem.

Merito itaque, Abrenuntiatio acceptanda: non modò quia iussa, aut suasa; sed quia, ad amorem *Merito itaq; hoc agendū.* diuinum necessaria: & hoc potissimum fine, si non re ipsa, saltem animo & affectu implenda. Magnū enim obicem, curæ huius seculi, ponunt Deo: prohibentque ne animos nostros inuisat: & intret. Non potest esse hospes, sollicitæ mentis, & turbatæ, circa plurima: sed quietæ: vacuæ: & illi soli vacantis.

Pars Capitis Tertia.

Indiui- natio. vel Deifica- tio. De Abnegatione: quæ describitur: ostenditurque: quomodo tandem theosis proueniat.

Abnegatio necessaria. Non satis verò est, vt Deo viuas; carne & cupiditate mori; non potes eum sequi, nisi non modò ista, quæ tibi adhærent, sed etiam teipsum, deseras. Non potes verè eum amare; nisi non modò tua, sed te etiam, oderis. Denique; Deus in homine non erit; (inquit verè Bernardus;) si de homine, quidpiam supererit. Necessaria itaque post Mortificationem, & Abrenuntiationem, Abnegatio: estque hic tertius, vltimusque gradus, ad amorem Dei. *Ad amorē Dei.* Per hunc enim dum animam vacuum, pror-

305 prorsus inuenit Deus; eam ingreditur: inhabitat: replet: compotem sui facit: & amantem vera fruitione dignatur. Definitur, suipfius mors.

*Eius me-
tio supra.* Modum eius & rationem, iam attuli in parte: cum tertium supremumque Fortitudinis gradum explicarem. Ibi enim deduxi: in victoriâ proprii Spiritus, & quadam animi morte, culmen virtutis consistere. Huc ergo id pertinet: & vberius explicandum est. Humilitatis enim, de qua ibi actum, consummatio est, in eâ Abnegatione, quam Deus veram videat.

*Fit, me-
moriā-
Deo obfi-
gnando.* Fit verò illa; quadam abdicatione, animi facultatum: earumque Deo mancipatione. Nempe, memoriā ad omnium imaginum, & Phantasmatum copiam, clausam & Deo obsignatam habendo: & continuò, hunc vnum, cogitatione respiciendo. In intellectu, procaces, & (vt ille ait) rabidè furentes ratiocinationes frenando: & ad iussu Dei, præscriptum, præceptumque fidei, ac regulam credendi, firmiter alligando: Denique propriam relinquendo voluntatem: libertatemque datam arbitrij, velut restituyendo Deo: & vt fiat voluntas eius; sincerè petendo: curando: implendo.

*Suū Ni-
hil agno-
scendo.* Hinc prodibit exigua, aut potius nulla, vitium suarum fiducia. Hinc subsistemus in se: ne rapiamur supra se. Hinc ad omnia, quæ nos attollere possint, respondebimus, illud Ioannis: Non sum.

Hoc

Hoc enim nobis propriè conuenit: Nam, qui est; solus Deus est. Quicumque autem existimat, se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit. 306

*Hac est
Christi
doctrina
& exēplū* Id Christus, & docuit: & monstrauit. Cum beatos pauperes Spiritu dixit: id est; non externorum modò, sed sui etiam vacuos. Cum discere à se iussit: non mundum fabricare; (inquit Augustinus) non mirabilia facere; nec mortuos suscitare; sed se abnegare; id est; humiles corde esse: Cum semetipsum exinanivit: formam serui accepit: se totum obtulit: posuit animam, aut perdidit, propter Deum. Et denique edixit: qui vult venire post me, abneget semetipsum: & sequatur me.

*Quod e-
ximie o-
stendit,
crucifixus* Sed vt priores duas partes, Mortificationem nempe, & Abrenuntiationem; ita potissimū Abnegationem, impleuit exactissimè: in theatro illo miri exempli: & eximie virtutis: In throno veræ ac solidæ constantiæ: In nouâ cathedrâ mundo ignotæ doctrinæ: In arbore abditæ, & cælestis scientiæ: in Cruce, inquam: quæ ex hinc facta est virtus Dei, & sapientia vera. In hac, inquam, factus, gratum Deo, & necessarium hominibus spectaculum; quæ totâ vitâ docuit, & egit; illustri confirmauit, & testatus est, Epilogo. Ibi, dolorem, egestatem, contemptum, ferenda ostendit: meriti, immò debiti causâ. Ibi, fixus, manus pedesque, & vt figeretur, factus obediens; immolauit sui arbitrium: & corpore, fortunâ, animo,

P p

obla-

307 oblatus est, quia ipse voluit. Ibi, (quod maximum:) in tanta corporis afflictione, omni consolationi internæ renuntians, angorem summum, tædiumque, ac derelictionem Dei, ad animum admittens; solâ se sustentans, in se collectâ, ac inuictâ patientiâ; nec succumbens; hominem exuit: triumphauit: Deo impendit: & hoc ipso infinitum meruit: præstititq; . Ibi denique; postquam eleuatus est, traxit omnes ad se. Ibi, monuit per Apostolum: vt nihil scire velimus, nisi IESVM, & hunc crucifixum. Inuitauit per eundem: vt Christo simus confixi cruci: mortificationem eius in corporibus portantes, pauperes Spiritu, ac improprij eius libenter consortes.

Ea ratione impletur Dei amor.

Quod verò ea ratione exactissimè Dei amor acquiritur, impleaturque: Manifestum exinde est: quia, suiipsum occiditur. Qui verò amat animam suam, perdet eam, & qui eam perdit propter Deum, eam inuenit, etiamsi non quærat. Non, inquam, verus Dei amans, eam quærit: nec hoc agit, vt ex officio amoris diuini, bene ei sit: id enim iam esset amoris proprii: sed omnis præmij oblitus, amat Deum: primum, quia meretur: immò debet amari: cum sit vnicum & totum naturæ rationalis bonum. Deinde, quia ipse prior dilexit nos: & ex hac dilectione se immensum communicauit, in bonis, naturæ, gratiæ, gloriæ. Communicauit, inquam, peculiariter, humanæ naturæ: etiam supra Angelos: idque in Incarnatione,

Qui debetur Deo.

Qui prior dilexit nos.

308 tione, & Eucharistia. Postrema demum causa amoris Diuini est: quia cum amare volupe est: & expedit. *Suaui est Dominus.* Volupe imprimis: quoniam suaui est Dominus: & quicquid hic pulchrum, delectabile, iucundum; ab ipso originem habet: scaturigo eius parua: gutta & *Et benefic.* umbra est, boni illius infiniti: Expedit deinde: quia benignus, summè beneficus, & ipsa felicitas: quâ adeptâ, segura ac beata quies: vnaque pax animo. Diliges itaque; ob præceptum, meritum, debitum, *Ideo toto corde amandus.* & vltimò, præmium; diliges inquam; Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, ex tota anima, ex tota virtute, ex omnibus viribus, & ex tota mente.

Ab hoc amore prodibit *ὁμοίωσις, ἀκολουθία,* & deinde *θεώσις.* Id est, Assimilatio, Affectatio, & (vt ita vertam) Deificatio. Priores duas partes, dum eruditè Lipsius, ex scitis veterum, & Stoicorum præsertim, *Verus Philosophia multa vera vidit.* deducit; Luculenter profectò, quantum profana Sapientia, ad Diuinam assurrexerit, ostendit. Meritoque miratur, quomodo ad profanos, augusta hæc, & sancta, vel delata sint, vel illapsa. Vtrumque probabile esse Clemens Alexandrinus dicit: Dum Plato, (inquit) hæc docuit: seu concurrens cum dogmate legis; (solent enim magnæ mentes, nudæ affectuum, veritatem attingere:) seu id è sacris didicit: vti semper cupidus omnis doctrinæ: Quanquam profectò, si inspicias; parcè illi & languidè, talia quæ ducunt ad Deū: nec eo Spiritus quo propriæ rationis dictamina.

Consentienter tamen veritati docuere; τέλος ἡμεῶν
Homoio-
sin Dei,
docuit:
sui assi-
milatio-
nem. ομοίωσιν Θεῷ: Finem esse, Dei assimilationem. Hoc enim
Deus ipse, & voluit: & edixit. Voluit primū: cum
ad imaginem, & similitudinem sui hominem crea-
uit: Edixit deinde: dum; sancti estote, (ait;) quia
ego Sanctus sum Dominus Deus vester. & Christus:
Confor-
miter ve-
ritati. Estote perfecti, sicut Pater vester cælestis perfectus
est. Apostolus verò; imitatores Dei nos esse debere
dicit: illique, quā potest, similes. Definit verò, hanc
Assimilationē, satis conformiter, Plato: δίκαιον καὶ ὁσίον
γίνεσθαι: Iustum & Sanctum fieri. Nempe; vt simus in
sanctitate, & iustitia, coram ipso: qui verè solus San-
ctus, & iustus est.

Item aco-
lutiā: seu
affectatio-
nem. Ακολούθια, Affectatio, seu Obedientia est. Hanc quo-
que veteres agnouere. Vnde Epictetus: Præcipuus
Philosophorum, inquit, sermo; brevis admodum est:
quid enim longum dicere? τέλος ἐστὶ τὸ ἐπεσθαι, Θεῷ, Finis
est, sequi Deum. Hoc Christus requirit: dum toties;
Sequere me: &; tu me sequere: &; nisi quis relique-
rit omnia & sequatur me: &; vos qui secuti estis
Quæ à
Christo
iussa. me: toties, inquam, ingeminavit. Hæc sequela,
seu Obedientia est; Deo, se submittere: omnia ad eū
referre: ab illius nutu pendere: audire quid loquatur
in nobis Dominus: petere, vt iubeat, quod vult: &
Et à mul-
tis præs-
ta. promptè exequi, quod iusserit: Ecce me: mitte me:
dicebat ille: Alter; Domine, quid me vis facere? Ali-
us; loquere, audit seruus tuus: vel; paratus sum: &; pa-
raturum

raturum cor meum: Idem tu dic, ac præsta: & postquā 310
tibi innotuerit voluntas Dei; actu & facto eam
imple.

Tertia est Θεώσις: seu (vt semel verti) Deificatio. Denique
Theosin:
seu Deifi-
cationem. Hæc itidem, veteri Philosophiæ, non ignota prorsus.
Non quidem, in illa insana assertione; qua sapientem
Deo parem, immò potiore, docuere: Id enim, non
minus stultum, quàm impium: sed eo sensu; quo di-
xit Laertius in Zenone: Diuinum, esse sapientem: ha-
bere enim in se, quodammodo Deum. Ideo-
que alter dixit: cum Θεὸν ἐξ ἀνθρώπου ἐπιθυμῶντα γινώσκει:
cupere, vt ex homine, Deus fiat. Hoc, Sapientia Quam sa-
pientia
Christia-
na exe-
quitur. Christiana, non tam cupit, nec suis viribus curat, &
molitur: Id enim esset, prauum, peruersum, superbum illius
spiritus, ambitiosè, & arroganter ascendere, & simi-
lem fieri altissimo, volentis: Sed, vt dixi; hoc agit:
vt se seipso spoliaret: priuet: orbet: quo capax Dei sit:
eumque demum vltro illabentem, recipiat: ac patia-
tur: prout de Dyonisio illo dictum, quod esset.

Patiens
diuinorum παθὼν τὰ Θεῶν.

Porro, id eum velle, exinde euidentius est: quòd ideo,
ipse homo factus est, vt homo fieret Deus: Quòd fili-
os nos vocat: &, vt nominemur, & simus; requirit:
id est; vt gratiæ cooperando, efficiamur, vnus cum
illo Spiritus: Diuinæ consortes naturæ: & in eam
conuertamur. Cuius rei similitudo peti potest, ab Dum ve-
lut ferrū
candens. ignito, & candente ferro. Illud enim, prorsus suam

311 naturam amittere videtur: dum recipit igneam. Nam ex frigido, opaco, duro, graui, vrit: splendet: mollescit: leuius fit: sic anima verè à Deo possessa. Et vt possideatur; per triplicem recensitam *ἀσκησιν*, Mortificationem, inquam, Abrenuntiationem, & Abnegationem apta, tota immutatur: & Diuina fit. Ita vt, & dum hîc viuit, dicere possit; viuo ego iam non ego, viuit in me Deus. Et, dum hinc migrabit, tum demum verè, tota Diua erit.

Conclusio: Et Synopsi totius operis. Postremò (vt in hoc fine, qui verè, est *τέλειον τέλος*, perfectus finis.) manifestum est: ea quæ hæcenus de Officijs dixi, huc cuncta referri: & hoc compendio contineri. Facile enim est; Concupiscentiarum victorem, Commotionum arbitrum, Virtutum compotem, id est Probum; Deinde Charitatis; in iure Potestatis, Domini, Obligationis studiosum; Denique Pium; in sensu, cultu, & Amore erga Deum, esse: Facile, inquam, cuncta hæc implere Mortificato: Renuntianti externis: & se Abneganti: Id est, ad Dei amorem cuncta referenti: Inde verò totum, id quod sis, in causam tui, finemque seu Deum, se transformanti.

Cum vultis: vt finis: ope captum, finitumque est: deueniamus: vt, inquam, transformemur, in eam; quam nobis creatione indidisti; & Redemptione, ac Sanctificatione, repa-

reparasti; Imaginem tuam: Et vitâ, animoque appetamus; referamus; & assequamur; TE, VNVM, VERVM, BONVM. 312

A P P E N D I X

AD LIBRVM TERTIVM.

DEduxi, vt vides Lector, rem; quò destinaueram: & vnde; vltra, & altius, non itur. Quod enim maius officium homini assignari potest, quàm vt mutetur in Deum? Audax profectò, & improbus, videretur, hic conatus: si Gyganteo ambitu, viribusque suis fieret: &, diuinitatem, suo studio, velut Promethei astu, furaretur: verum, vt dixi, status hic, non vsurpatione contingit: sed dono. Quod, vt memoriâ retineamus semper; vti libris superioribus; ita & huic; pauca quædam monita appendam. *Monita pauca appendantur.*

Primum autem erit: vt ex cognitione, tam altæ sapientiæ; non incipias, alta sapere. Vides; sublimem hanc, pietatis, immò sanctitatis Christianæ structuram? cogitas hanc fabricam? à fundamento incipe. Quod tantò magis ima petit; quantò altius superædificabitur. Ergo, vt fabrica, (inquit Augustinus:) ante celsitudinem humiliatur; &, fastigium post humiliationem, demum erigitur; Ita & tu, deprimas te: & totus in eo sis: vt præceptum Domini *Primum: vt nolis alta sapere.* imple- *In simplicitate cordis imple præcepta.*

313 impleas: in simplicitate cordis. Altiora verò te ne
quæsieris: (inquit Ecclesiastes.) Sed, quæ præcepit
tibi Dominus, illa cogita semper: & imple. Cogni-
tio enim sola, te bonum non faciet: sed voluntas:
sed amor: qui sine ratiocinationis magno molimi-
ne, affectu fertur: & impletur.

Alterum:
ut scias in
parvis esse
profectu
Alterum monitum: ut scias, in parvis profectum
consistere. Nam, quæ ardua, & sublimia videntur;
facile, annexam elationem habent: rarò implentur:
ferè in proposito tantum consistunt: in futurum de-
stinantur. Interim, dum voto pendet; differtur vita:
Quotidie
viuito.
& transcurrit. Itaque tu, viue hodie. Impone ma-
num præsentis temporis. Quotidiana, & velut dome-
stica vitia, supera: leuiores affectuum, corrigere stu-
de: virtutes, quas putas altas, & ex illis opera eximias;
nec ambitiosè affectes: nec ostentes. Denique, intra
Vsu vite
emendata.
vsum vitæ probæ, ac emendatæ, arcta te: ac contine.
Et, in pura ac simplici actione, eorum præsertim,
quæ à legitimâ potestate, iussa & imperata; Ecclesiæ,
inquam, sancita; cultum præsertim Mysticum; tum
verò bonas piorum consuetudines, studiosè imple:
& exequere. Quidquid verò, vel dignè egeris; vel
meritò spreueris; vel patienter sustinueris; dic tibi
obuium illud: seruus inutilis sum: nihil enim aliud,
nisi quod debui, nec ut oportuit, feci.

Tertium
monitum
ut pietatē
occultes.
Tertium Monitum est: ut interiorum animum,
& profectum pietatis, non modò non ostentes, sed
quan-

quantum potest, etiam occultes. Christus id sæpius 314
præcepit: dum, apparere, & videri ab hominibus,
& ieiunantibus faciem exterminare, vetuit. Elec-
mosynam largiri occultè iussit: denique, omnem hy- *Etenim*
pocrisim sustulit: idque non iussu tantum; sed etiam *Hypocri-*
exemplo. Qui aliter faciunt; illi non proficere, sed *sim vetuit*
conspici volunt. Itaque recipiunt mercedem suam: *Christus.*
Gloriam Vanam consequuntur: ad quam non eun-
do, eunt: & fastum calcant: sed fastu alio. Ambi-
tio, inquam, admiratio, & laus, sæpè quæritur: quæ
omnia corrumpit: & deprauat.

Atqui vel natura ipsa rerum, nos docet: bona no- *Natura*
stra occultare: dum pretiosissima quæque in abdi- *ipsa tegit*
to habet: Metalla intra terræ viscera: Vniones in *pretiosa.*
fundo maris: Gemmas crustâ dissimili tectas: Cæte-
ra denique, verè magna, in recessu: & sæpè, sub di-
uersa specie latent: Itaque, & virtutes tegere, & ab-
scondere oportet: ne vilescant: aut facile auferantur.

Sed etiam aliorum causâ, ostentatio omnis vi- *Etiā, ob*
tanda: offendimus enim facile tali exemplo: & quos *alios, vi-*
emendare volumus; affectatâ austeritate, fugamus: *tanda o-*
Efficiamusque: ut nihil velint nostri imitari: dum ti- *stentatio.*
ment; ne talia imitanda sint. Satis autem, ipsum
nomen Sanctitatis Christianæ, molestiâ terret: quid
si eius sectatores, cæperint se consuetudini homi- *Quia est*
num excerpere? Itaque, intus pleraque dissimilia *scandala.*
sint: frons, & facies, ut plurimum populo con-
ueniat.

315 ueniat. Fac: vt, in quocunque vitæ genere, quod elegeris; nihil in te, & habitu tuo, notabile nimis sit: & ab omnibus diuersum.

*In sermone
ne absit
inflatio.*

In sermone præsertim: ne sis mihi æs sonans: aut cymbalum tinniens: Quemadmodum enim, vasa vacua; leuiter quamuis tacta; sonum edunt: plena; vix respondent: sed si promendum sit; illa nihil: hæc, largiter fundunt: ac affatim suppeditant: Ita mens inanis; clamorosa sæpè: sed actu nulla: quæ verò plena; latet primum: & tacet: sed opere se prodit: Ita vt; &, videant cuncti opera eius bona: indeque glorificent Deum: &, si sit opus; ex abundantia cordis, etiam os loquatur: eximiè: & cum fructu.

*Quartum
monitum:
ne securitate
pecces.*

Quartum monitum: etiam si te longa exercitatio, aut potius gratia Dei, ad gradum perfectioris vitæ perduxerit; attamen quamdiu hîc viuis; nunquam te putes, à lapsu securum. Nam, in quocunq; statu, tentatio, & colluctatio, & militia est, vita hominis super terram. Certandum itaque semper; ne experiamur falsæ pacis mala. Et vnica securitas hîc est, securitatem timere.

*Quintum:
vt in Te-
tatione
rectè te
geras.*

*Suggestio-
ni resistere.*

Quintò: si in tentationem incideris; non despondeas animum: sed memento: eam constare suggestione: oblectatione: assensu. Suggestio, non est arbitrij nostri. Et, quòd sine vlla culpanos inuadere possit; testis est; tentatus in deserto Christus: qui,

qui, vt Gregorius ait, tentari per suggestionem potuit: sed eius mentem, peccati delectatio, non momordit. Itaque, in tali aggressione, non opus terreri: Sed, cum Deo arma sumere: vt mereamur illud responsum: sufficit tibi gratia mea: Nam virtus in infirmitate perficitur.

Oblectatio: etsi rarò potest culpâ carere, saltem negligentia: tamen, si reluctante superiori sua parte animo, per blanda illicia titillauerit tantum mentem; non verò pellexerit ad assensum; inculcata adhuc, insons, & innocens est. Itaque hîc maxima decertandi occasio. Solet autem Dæmon, subdolè triumphum ante victoriam canere. Ergo circumspice, ac expende vires tuas: & quamdiu vel tantillum resistis, non te victum existimes: Spera ex tentatione prouentum: ad Deum confuge: confide eius auxilio: illoque; longè te hoste fortiorem cense.

Quod si labi, & assensu peccare, contingat: Non diu prostratus iace: sed erige te: & à lapsu validior surge. Hoc, inquam, age: vt aut non pecces: aut peccare quantocius desistas. Si primum admisisti alterum, subito & sedulo præsta. Non desperes: nec diuinæ misericordiæ diffidas: modò, cum dolore veniam implores: verè, inquam, coram Deo pæniteat fecisse: &, firmum sit propositum, amplius non facere. Experimentum deinde tui cape: & in futurum firmare: & fa-

317 & sapienter caue. Poenitentia enim, (ait Ambrosius,) delictum abolet: sapientia cauet.

*Vltimum
monitum
ut hac re-
petantur.*

Vltimum monitum; non ad hunc modò librum, sed ad opus totum pertinens, est: vt, cum exiguam eius molem, & minorem omnino copiã rerum tractatarum, videas; vt, inquam, non pigeat, relegere illud: ac repetere. Multa enim breuiter dicta inuenies: quæ prima ac festinata lectione, fallere te, potuerunt. Præsertim; si non totum, aut non continuò legisti. Tunc, mihi crede, perdidisti operam. Reuoca igitur, & ruminas: si vis, proficuo cibo pascere, & explere mentem. Ego spondeo: non nauseam, & cramben recoctam; sed nouum forsan saporem semper inuenies. Magna volumina, qui scribere amanti; primum non meminere, Pauca sciri. Deinde, nolunt legi: &, frustra accuratum requirunt lectorem, in supina Scripti incuria. Ego verò; conatus sum, paucis multa dicere: cassa verba vitare: nulla superflua, & quæ demi, sine sensus detrimento, possint; ponere: parcè quædam elegantia, aut amænitati indulgere: meditationi cuiusq; , consultò multa relinquere: immò Notis etiam reseruare quædam: vberiùs si Deus volet, explicanda. Mereor itaque & legi: & repeti.

*Mereantur
enim.*



947.

